

Bolşevikler ve Dünya Devrimi

Tony Cliff
Lenin
Cilt 4

Lenin 4

1917-1923

**Bolşevikler ve Dünya
Devrimi**

Tony Cliff

Çeviren:
Bernar Kutluğ

Uluslararası Akım Tanıtım Yayıncılık
İde Yayınları

Gönül Sokak, Nil Han 31, Kat 3, No 305
Asmalı Mesçit
İstanbul

Lenin: Bolşevikler ve Dünya Devrimi
Özgün adı: Lenin: The Revolution Besieged
İngilizce basımı, Bookmarks 1985

Birinci baskı: Şubat 2000
ISBN 975-8442-03-1

© Bütün Türkçe yayın hakları
Uluslararası Akım Tanıtım Yayıncılık'a aittir.

Çeviren: **Bernar Kutluğ**
Yayına hazırlayan: **Sertuğ Çiçek, Cem Uzun**
Kapak, İndeks: **Cem Uzun**

Dizgi: Uluslararası Akım Tanıtım Yayıncılık (Garamond 10)
Baskı: Yön Matbaacılık
Kapak baskı: Yön Matbaacılık

İçindekiler

Önsöz 5

Yazar Hakkında 9

Kısaltmalar 12

Parti, Sovyet, Sendikalar ve Komünist
Enternasyonal Kongreleri 14

1

Komünist Enternasyonal'in Doğuşu 16

2

Proletaryanın Saldırısı Geri Püskürtülüyor 28

3

Komintern: Taktikler Okulu 40

4

Lenin, Bolşevizm ve Komintern 64

5

Bolşevizm Aşısı Tutmuyor 85

6

İngiltere ve Bulgaristan: İki Zıt Deneyim 98

7	Büyük Hasıraltı 130
8	Bolşevik Rejim Krizde 142
9	Yeni Ekonomik Politika (NEP) 160
10	Alman Devrimi'nin Yenilgisi 184
11	Lenin Yaşamını Adadığı Eseri İçin Savaşıyor 212
12	Son Nefese Kadar Mücadele... 231
13	Nihai Yenilgi 243
	Notlar 264
	Kronoloji 284
	İndeks 297

Önsöz

Lenin, Ekim Ayaklanması'nın ertesini sabahı sakin ve soğukkanlı bir şekilde "şimdi sosyalist düzenin inşasına gireceğiz" dediği zaman, arkasında cezaevi, sürgün, gizli faaliyet, göçmenlik, iktidarın henüz çok uzakta olduğu günlerde baskı altındaki devrimcilerden kurulu bir partinin örgütlenmesi, eğitilmesi ve ona öncülük edilmesi deneyimleriyle tüketilmiş çeyrek yüzyıllık bir mücadele süreci vardı. Önünde ise, beş yıl boyunca sürdüreceği parti liderliği, devrimci bir hükümetin sorumluluğu ve henüz kurulmuş Komünist Enternasyonal'e önderlik görevi uzanıyordu.

Ardında bıraktığı uzun ve zorlu siyasi faaliyeti boyunca Lenin'e güç kazandıran ve onu ayakta tutan büyük ideal, yeni bir sosyalist düzenin kurulması idi. Yirmi beş yıl süresince, gerçekte olduğundan çok daha uzak görünen bu amaç için olağanüstü bir gayretle çalıştı; 1917 Şubatı'na gelindiğinde bile, ölmeden önce devrime tanık olacağına hâlâ inanmıyordu. Lenin ve Bolşevikler, belirsizlikten iktidarın zirvesine doğru gerçekleştirdikleri dramatik tırmanıştan sonra bir dizi yeni ve zorlu görevle yüz yüze kaldılar. Ekonomisi yıkıma uğramış, 'on dört ordu'nun saldırısına maruz kalmış, geri ve muazzam büyüklükte bir ülkenin devlet aygıtını idare etmek durumundaydılar. Sıfırdan başlayarak bir işçi ve köylü ordusu yaratmak, onu kendisinden çok daha iyi donatılmış yerli ve yabancı ordulara karşı yönetmek zorundaydılar.

İktidara gelmesiyle birlikte devlete karşı ajitasyon ve örgütlenme faaliyeti yürütme konumundan çıkıp, devleti yönetmek ve bu alanda işçilere önderlik etmek durumunda kalan parti, işleyiş tarzını köklü bir biçimde değiştirmek zorunda kaldı. Lenin ve diğer Bolşevikler, iktidar deneyiminden ve toplumda güçlü bir temelden yoksun olmasına, söz etmeye değer bir zenginliğe ya da kültüre sahip bulunmamasına karşın, proletaryanın devrimdeki yaşamsal önemi ve sahip olduğu yönetme ye-

teneği konusunda hiçbir kuşkuya düşmediler. Artık iykusundan uyanmış olan işçi sınıfının yaratıcı yeteneklerine büyük bir güven duyuyorlardı. Partinin uzun mücadele yılları içinde oluşmuş çelik disiplinine, proletaryanın cesaret ve kahramanlığına güvenen Lenin, devletin idaresini ele almakta tereddüt göstermedi.

Henüz kurulmuş olan Komünist Enternasyonal'e öncülük etmek, Lenin'in omuzlarına yüklenmiş bir diğer yeni ve zorlu görevdi. Rus Devrimi yurt dışında büyük yankılar yarattı. Bir dizi ülkede devrimci marksistlerden oluşmuş küçük gruplar kitlesel komünist partiler durumuna geldiler. Bu genç, deneyimsiz partilerin eğitilmesi son derece güç bir görevdi.

Elinizdeki bu çalışma, Lenin'in iktidara yükselişinden ölümüne kadar olan dönemi irdelleyen iki ciltten ikincisidir. Bu ciltler, Lenin'in parti, hükümet ve Enternasyonal'in lideri olarak istlenmiş olduğu üçlü görevi yerine getirdiği bu dönemin belgelenmesi ve çözümlenmesi gereğinden doğan zorunluluk dolayısıyla diğer iki ciltten çok daha geniş bir çerçeveye sahip.

Lenin'in biyografisi ile işçi sınıfı tarihi arasındaki ilişki, sürekli ve kalıcı bir özelliğine sahip. Biyografinin *Lenin: Parti'nin İnşası* başlığını taşıyan birinci cildinde, proletaryanın partiyi nasıl yarattığını ve partinin Lenin'i nasıl biçimlendirdiğini, bunun yanı sıra, Lenin'in partiyi, partinin proletaryayı nasıl etkilediğini göstermeye çalıştım. Burada, Lenin'in siyasi biyografisi ile işçi sınıfının siyasi tarihi iç içe geçmiş olarak sunuldu. Lenin'in faaliyetleri ile partinin faaliyetlerinin iç içeliği, *"Lenin: Bütün İktidar Sovyetler'e"* başlığını taşıyan ikinci cildin konusu olan 1917 Devrimi'nde doruğuna ulaşıyordu. Eğer ilk ciltte biyografi ile tarih birbiriyle tam olarak örtüşmemiş ise, Lenin'in çabalarını partiyi sınıf içinde geliştirmek, işçi sınıfını değiştirme ve toplumu dönüştürme mücadelesi içinde partiyi ve kendisini yeniden biçimlendirmek doğrultusunda yönlendirmek zorunda olması bu durumun temel nedeni olarak görülmelidir. 1917'de biyografik olanla tarihsel olan arasındaki iç içelik öylesine eksiksiz durumdadır ki, Lenin partisi ve proletarya içinde bütünüyle erimiş görünür. Lenin'e 1917'deki gücünü ve muhteşemliğini kazandıran şey, işçilerin gücü ve muhteşemliğidir.

Üçüncü ciltte biyografik olan ile tarihsel olan arasındaki ilişki yeniden değişim gösteriyor. Ekim Devrimi'nden itibaren, Rusya'nın geriliğinin ve köylü tutuculuğunun yakıcı gerçekliği ile uluslararası devrimin gecikmesi, Bolşeviklerin nesnel koşulları biçimlendirmede giderek ar-

tan ölçüde etkisiz ve yeteneksiz kalmalarına yol açtı. Sanki olayların akışı Lenin'i toplumsal yaşamın dışına doğru itmişti. Bu noktada, tarihsel olanla karşılaştırıldığında biyografik olan gözle görülür biçimde marjinalleşir. Lenin ve partisinin kendilerinden kat kat üstün güçler karşısındaki zayıflığı Lenin'in yaşamının bu dönemini trajik kılar; bununla birlikte, anılan dönemde Lenin, parti ve proletarya tarafından österilen çaba ve özverinin boş yere olduğu düşünülmemelidir.

Lenin, Prometheus'u çağrıştıran destansı mücadelesi boyunca geleceğin Bolşevizme ait olduğu inancını bir an için bile yitirmedi. Rusya'nın görece küçük proletaryası, uluslararası işçi sınıfının olağanüstü güç koşullarda özgürlük ve işçi iktidarı için verdiği mücadele içinde neleri başarabileceği konusunda çarpıcı bir örneğin yaratıcısı oldu.

Lenin'in yaşamının son birkaç yılında iyimserlik veren, kahramanca öğelerle trajik öğeler çok karmaşık bir biçimde birbirleriyle iç içe geçer. Lenin'in devletin, partinin ve Enternasyonal'in üzerindeki denetimi giderek zayıflar. Dolayısıyla, bu ciltte, biyografik ve tarihsel öğelerin kritik diyalektiği bunlardan ikincisinin birincisini hemen tamamen ortadan kaldırmasına neden olur.

Bu kitap ve önceki kitabın yazılması oldukça güç gerçekleşti; bu, yalnızca konunun genişliğinden (uluslararası alanda Rusya, parti, devlet ve Komünist Enternasyonal) değil, daha çok tarihsel bir trajedi karşısında duyulan -ama bu çalışmanın nesnellğine gölge düşürecek yersiz bir hoşgörüyü de izin vermeyen- bir acıdan kaynaklanıyor.

1 (14) Şubat 1918'e öngelen olayların tarihlerini iki takvime göre veriyorum. Bunlardan birincisi Jülyen ya da 'Eski Tarz' olarak adlandırılan takvimi, parantez içinde verilen ikincisi ise Batı Avrupa ya da 'Yeni Tarz' olarak isimlendirilen takvimi esas alıyor. Rusya'da Eski Tarz 1 (14) Şubat 1918'de kaldırıldı ve Yeni Tarz takvime geçildi. Dolayısıyla söz konusu tarihten sonraki yaşanan olayların tarihleri yalnızca Gregoryan takvimine göre verildi.

Bu önsözü fırsat bilerek, Almanca'dan bir dizi metni çevirerek bana yardımcı olan Mary Phillips'e, aynı yardımı Fransızca'dan yaptığı çevirilerle yapan Donny Gluckstein'a, dört cildi sabırla gözden geçirip yayına hazırlayan ve kitapların görsel yanına ilişkin değerli önerilerde bulunan Jo Bradley'e teşekkür etmek istiyorum. Bu çalışmanın kimi bölümlerinin değişik versiyonlarını sayısız kere ve çalışmanın bütünü en az üç kere daktiloya alan Chanie Rosenberg'e çok şey borçluyum. Kitabı kaleme

aldığım altı yıl boyunca benden moral desteğini ve dostluğunu esirgemiş olması, Chanie Rosenberg'e olan minnettarlığımı daha da artırıyor.

Tony Cliff

Londra, Temmuz 1977

Yazar hakkında...

Tony Cliff 1917'de Filistin'de Yahudi bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi. 16 yaşında devrimci mücadeleye atıldı. Kısa süre sonra Moskova çizgisindeki Komünist Partisi'nin ulusalcı politikalarına tepki duyarak Troçki'nin enternasyonalist çizgisini savunmaya başladı.

İkinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa'ya gitti ve Doğu Avrupa'da yeni ortaya çıkan "*halk cumhuriyetleri*" ve SSCB'deki sistemleri inceledi. Troçki'nin "*Dejenere İşçi Devleti Teorisi*"ni desteklemek üzere başladığı çalışmaların sonuna geldiğinde Troçki'nin yaklaşımının gerçekleri açıklamakta yetersiz kaldığını gördü ve 1947-48'de "Rusya'da Devlet Kapitalizmi" adlı kitabı yazdı.

1952 yılından bu yana yaşadığı İngiltere'deki Socialist Workers Party'nin (SWP-Sosyalist İşçi Partisi) liderlerinden birisi olan Cliff, bugün birçok ülkede *Aşağıdan Sosyalizm* anlayışıyla örgütlenmeye çalışan uluslararası sosyalist harekete pek çok teorik-politik katkı yaptı.

Devlet Kapitalizmi Teorisi ile marksist geleneğin bugünlere taşınmasını sağladı.

Troçki'nin "*Sürekli Devrim Teorisi*"nin Çin ve Küba devrimlerini açıklamakta yetersiz kalan yönlerini ortaya koyup teoriyi güncelleştirdi.

Kapitalist sistemin 1950'li ve 1960'lı yıllardaki uzun dönemli genişleme periyodunu "*Sürekli Silahlanma Ekonomisi Teorisi*" ile açıklayarak marksist kriz teorisinin hâfâ güncel olduğunu gösterdi. Lenin ve Komünist Enternasyonal'in işçi aristokrasisi konusundaki fikirlerini desteklererek reformizmin ekonomik kökleri ve sendikal bürokrasi konularında önemli katkılar yaptı.

Yazarın diğer çalışmaları

SWP'nin haftalık gazetesi Socialist Worker (Sosyalist İşçi), aylık dergisi Socialist Review (Sosyalist Eleştiri) ve teorik yayın organı International Socialism'deki (Uluslararası Sosyalizm) yazılarının yanı sıra Cliff'in başlıca çalışmaları şunlardır:

- Imperialism in the Middle East* (Orta Doğu'da Emperyalizm), 1944.
Stalin's Satellites in Europe (Stalin'in Avrupa'daki uyduları), 1952.
The Nature of Stalinist Russia (Stalinist Rusya'nın niteliği), 1955.
Bu eser genişletilmiş bir biçimde 1963'te *Russia: A Marxist Analysis* (Rusya: Marksist Bir İnceleme) ve yeniden 1974'de *State Capitalism in Russia* (Rusya'da Devlet Kapitalizmi) adıyla yayımlanmıştır. 'Rusya'da Devlet Kapitalizmi' Türkçe yayımlandı.
Mao's China (Mao'nun Çin'i), 1957.
Rosa Lüksemburg, 1959. Türkçe yayımlandı.
Permanent Revolution: A Re-examination (Sürekli Devrim: Bir Değerlendirme), 1963. Türkçe yayımlandı.
Incomes Policy, Legislation and Shop Stewards (Gelir Politikası Yasası ve İşyeri İşçi Temsilcileri), 1966. Colin Baker ile birlikte.
The Employers' Offensive: Productivity Deals and How to Fight Them (İşverenlerin Saldırısı: Üretimi Arttırma Politikaları ve Bunlara Karşı Mücadele), 1970.
The Crisis: Social Contract or Socialism (Kriz: Sosyal Uzlaşma veya Sosyalizm), 1975.
Lenin, (Volume 1): Building the Party, (Lenin: Cilt 1, Partinin İnşası), 1975. Türkçe yayımlandı.
Lenin, (Volume 2): All Power to the Soviets, (Lenin: Cilt 2, Bütün İktidar Sovyetlere), 1976. Türkçe yayımlandı.
Lenin, (Volume 3): Revolution Besieged, (Lenin: Cilt 3, Devrimin Zor Günleri), 1979. Türkçe yayımlandı.
Lenin, (Volume 4): The Bolsheviks and World Revolution, (Lenin,

Cilt 4, Bolşevikler ve Dünya Devrimi), 1979. İkinci baskıda 3 ve 4. ciltler birlikte basıldı. Türkçe yayımlandı.

Neither Washington nor Moscow, (Ne Washington, Ne Moskova), 1982. Bu kitap, yazarın 1945 ile 1979 arasındaki çeşitli makalelerini kapsar.

Class Struggle and Women's Liberation, (Sınıf Mücadelesi ve Kadınların Kurtuluşu), 1984. Türkçe yayımlandı.

Marxism and Trade Union Struggle: The General Struggle of 1926, (Marksizm ve Sendikal Mücadele: 1926 Genel Grevi), 1986. Donny Gluckstein ile birlikte.

Russia: Workers State to State Capitalism, (Rusya: İşçi Devletinden Devlet Kapitalizmine), 1987. Peter Binns ve Chris Harman ile birlikte.
The Labour Party: A Marxist History, (İşçi Partisi: Marksist Bir Tarih), 1988. Donny Gluckstein ile birlikte.

Trotsky (Volume 1): Towards October, (Troçki: Cilt 1, Ekim'e Doğru), 1989.

Trotsky (Volume 2): The Sword of the Revolution, (Troçki: Cilt 2, Devrimin Kılıcı), 1990.

Trotsky (Volume 3): Fighting the Stalinist Bureaucracy, (Troçki: Cilt 3, Stalinist Bürokrasiye Karşı Mücadele), 1991.

Trotsky (Volume 4): The Darker the Night the Brighter the Star, (Troçki: Cilt 4, Karanlık Artıkça Yıldız Parlar), 1993

Marksizm, bu broşür yazarın Türkiye'de yayımlanmakta olan *İşçi Demokrasisi Gazetesi* için kaleme aldığı makalelerden bir derleme içeriyor.

Kısaltmalar

BKP	Balgarskata Komunisticheska Partia (Bulgar Komünist Partisi)	RSEFSR	Rosiiskaia Sotsialisticheskaia Federativnaia Sovetskaia Respublika (Rusya Sosyalist Federal Sovyet Cumhuriyeti)
BSP	British Socialist Party (İngiliz Sosyalist Partisi)	SDF	Social Democratic Fedaration (Sosyal Demokrat Federasyon)
Cheka	Chrezvychainaia Komissiiia pri sovyet Narodnykh Komissarov po borbe s Kontrevoliutsiei i sabotazhem (Halk Komiserleri Konseyi'ne bağlı Karşı Devrim ve Sabotajla Mücadele İçin Olağanüstü Komisyon)	SFIO	Section Française de l'Internationale Ouvrière (İşçi Enternasyonal Fransız Seksiyonu - Fransa Sosyalist Partisi)
Comintern	Komünist Enternasyonal	SLP	Socialist Labour Party (Sosyalist İşçi Partisi)
CPGB	Communist Party of Great Britain (Büyük Britanya Komünist Partisi)	Sovnarkom	Sovet Narodnykh Komissarov (Halk Komiserleri Konseyi)
ECCI	Executive Committee of the Communist International (Komünist Enternasyonal Yürütme Komitesi)	SPD	Sozialdemokretische Partei Deutschlands (Alman Sosyal Demokrat Partisi)
Goelro	Gosudarstvennaia Komissiiia po Elektrifikatsii Rossii (Rusya'nın Elektrifikasyonu İçin Devlet Komisyonu)	SR	Sotsial-Revoliutsioner (Sosyal-Devrimci)
Gosplan	Gosudarstvennaia Opshhechplanovaia Komissiiia (Devlet Genel Planlama Komisyonu)	SSSR	Soiuz Sovetskikh Sotsialisticheskikh Respublik (Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği)
KAPD	Komunistische Arbeiter-Partei Deutschlands (Alman Komünist İşçi Partisi)	TsİK	Tsentralnyi Ispolnitelnyi Komitet (Merkez Yürütme Komitesi)
Kombedy	Komitety Bednoty (Yoksul Köylü Komiteleri)	USPD	Unabhängige Sozialdemokratische Partei Deutschlands (Alman Bağımsız Sosyal Demokrat Partisi)
NEP	Novaia Ekonomicheskia Politika (Yeni Ekonomik Politika)	Vikzhel	Vserossiiskii Ispolnitelnyi Komitet Soiuza Zheleznodorozhnikov (Tüm Rusya Demiryolu İşçileri Sendikası Yürütme Komitesi)
PCI	Partito Comunista Italiano (İtalyan Komünist Partisi)	VSNKh	Vysshiı Sovet Narodnogo Khoziaistva (Ulusal Ekonomi Yüksek Konseyi)
Profintern	Krasnyi Internatsional Professionalnykh Soiuzov (Kızıl Sendikalar Enternasyonalı)	VTsİK	Vserossiiskii (Vsesoiuznyi) Tsentralnyi Ispolnitelnyi Komitet (Tüm Rusya (Sovyet Birliği) Merkez Yürütme Komitesi)
PSI	Partito Socialista Italiano (İtalyan Sosyalist Partisi)		
Rabkrin	Narodnyi Komissariat Rabochiei Krestianskoi Inspektsii (İşçi ve Köylü Teftisi Halk Komiserliği)		
RKP (b)	Rosiiskaia Kommunisticheskaia Partia (Bolshevikov) Rus Komünist Partisi (Bolşevikler)		

Parti, Sovyet, Sendikalar ve Komünist Enternasyonal Kongreleri

Parti kongreleri

Yedinci Kongre: 6-8 Mart 1918; Sekizinci Kongre: 18-23 Mart 1919;
Dokuzuncu Kongre: 29 Nisan-5 Mayıs 1920; Onuncu
Kongre: 8-16 Mart 1921; Onbirinci Kongre: 27 Mart-2
Nisan 1922; Onikinci Kongre: 17-25 Nisan 1923

Sovyet Kongreleri (RSFSR)

İkinci Kongre: 25-26 Ekim (7-8 Kasım) 1917; Üçüncü Kongre: 23-31
Aralık 1917 (5-13 Ocak 1918); Dördüncü Kongre: 14-16
Mart 1918; Beşinci Kongre: 4-10 Temmuz 1918; Altıncı
Kongre: 6-9 Kasım 1918; Yedinci Kongre: 5-9 Aralık 1919;
Sekizinci Kongre: 22-29 Aralık 1920; Dokuzuncu Kongre:
22-27 Aralık 1920; Onuncu Kongre (SSCB'nin kuruluşu):
23-27 Aralık 1922

Sovyet Kongreleri (SSCB)

Birinci Kongre: 30 Aralık 1922

Sendika Kongreleri

Birinci Kongre: 7-14 (20-27) Ocak 1918; İkinci Kongre: 16-25 Ocak
1919; Üçüncü Kongre: 6-13 Nisan 1920; Dördüncü Kongre:
17-25 Mayıs 1921; Beşinci Kongre: 17-22 Eylül 1922

Komünist Enternasyonal Kongreleri

Birinci Kongre: 2-6 Mart 1919; İkinci Kongre: 19 Temmuz-7 Ağustos
1920; Üçüncü Kongre: 22 Haziran-12 Temmuz 1921;
Dördüncü Kongre: 5 Kasım-5 Aralık 1922

Yayınevinin notu:

Elimizdeki bu kitap Tony Cliff'in 4 ciltlik 'Lenin' biyografisinin dördüncü cildir. Dört cilt tarihsel olarak birbirlerini takip etmelerine rağmen herbiri Lenin'in yaşamındaki belirli bir politik dönemi kapsamaktadır ve bu nedenle diğerlerinden bağımsız olarak okunabilir.

Kitabın yayıma hazırlanması ve özellikle de yazım hatalarının en aza indirilmesi için kolektif bir çalışma yapıldı. Her bir bölüm en az üç ayrı kişi tarafından kontrol edildi. Hataların azaltılması ve kitabın daha okunabilir hale gelmesini amaçlayan bu çalışmada Bahattin Özerengin, Banu Öncel, Bengi Yıldırım, Çiğdem Özbaş, Güneş Yıldırım, İsmet Şahin, Müzeyyen Şahin, Önder Algedik, Özgür Örsöglü, Sezin Bozkurt, Songül Özdemir, Şamil Tozo, Tülay Koçak, Türkan Uzun ve Yüksel Bage'nin katkıları oldu.

Kitabın basımı için sahip olduğu teknik olanakları kullanmamıza olanak veren Mondo Grafik'e ve baskı işini özenle gerçekleştiren Yön Matbaası çalışanlarına teşekkür ederiz.

Lenin ve Komünist Enternasyonal İkinci Kongresi'ne gelen temsilciler.

1

Komünist Enternasyonal'ın Doğuşu

Lenin, Birinci Dünya Savaşı'nın 1914 Ağustos'unda patlak vermesinin ardından, yeni ve devrimci bir işçi enternasyonalinin kurulması gereğinin kaçınılmazlığına ikna oldu. İsviçre'deki savaş yılları sürgün döneminin başlarında, 18 Ekim (1 Kasım) 1914'de, Bolşevik Merkez Komitesi adına bir manifesto yayımladı. Manifesto şu ifadelerle sona eriyordu:

Proleter Enternasyonal çökmemiştir ve çökmeyecektir. İşçi kitleleri, önündeki engeller her ne olursa olsun, yeni bir Enternasyonal yaratacaktır... Yaşasın tüm ülkelerin burjuvazisinin şovenizmine ve vatanseverliğine karşı işçilerin uluslararası kardeşliği! Yaşasın kendini oportünizmden kurtarmış bir proleter Enternasyonal!¹

Lenin, bu manifestonun ardından bir makale yazdı. Söz konusu makalede, yeni Enternasyonal'in kendi önceli olan İkinci Enternasyonal'den esaslı biçimde farklı olacağını, ama aynı zamanda İkinci Enternasyonal'in attığı temeller üzerinde yükseleceğini ve böylece tarihsel rolünü sürdürmüş olacağını söylüyordu:

İkinci Enternasyonal, ondokuzuncu yüzyılın son çeyreğinden yirminci yüzyılın başına kadarki zaman içinde, kapitalist köleliğine ve kapitalist gelişmenin en vahşice ve en hızlı yaşandığı uzun, 'başçıl' dönemde, proleter kitleleri örgütleyerek yararlı bir hazırlık çalışmasında üzerine düşen görevi yerine getirmiştir. Kapitalist

hükümetlere karşı saldırıya geçmek için, siyasal iktidarı ele geçirmek üzere tüm ülkelerin burjuvazisine karşı iç savaş başlatmak için ve sosyalizmin zaferini gerçekleştirmek için proleter güçleri örgütleme görevi Üçüncü Enternasyonal'e düşüyor!²

Lenin, yeni Enternasyonal'i kurmak amacıyla, Zimmerwald (Eylül 1915) ve Kienthal'daki (Nisan 1916) sosyalist konferanslara katıldı ve Zimmerwald Solu olarak anılan oluşumu örgütledi.

Bu konferansların her ikisi de geçerliliğini savaşın sonuna kadar sürdüreceği olan durumu yansıtıyordu. Savaşa karşı dağınık ve zayıf sol muhalefet iki ana hizbe bölünmüştü; pasifist çoğunluk ile Bolşeviklerin öncülüğündeki ıslahçı devrimci azınlık.

Lenin, Zimmerwald Konferansı'nda yeni bir enternasyonal talebini ittirmekten kaçındı. Konferansın sonuç bildirgesi, yalnızca "Enternasyonal'in gelecekte yeniden inşası"ndan söz ediyordu. Benzer şekilde, Bolşeviklerin Kienthal Konferansı'na sundukları öneri de Üçüncü Enternasyonal'in kuruluşunun zorunluluğuna değinmiyordu.³

Ne var ki Lenin, 1916 yılı sonlarına doğru, "uluslararası düzeyde bir ayrışma için zamanın olgunlaşmış olduğu, Üçüncü Enternasyonal'i kurmak üzere... İkinci Enternasyonal'den ayrılmamanın kaçınılmaz hale geldiği" sonucuna vardı.⁴

Lenin Nisan Tezleri'nde şunu ifade ediyordu: "Sosyal-şovenistlere ve "Merkez"e karşı devrimci bir Enternasyonal kurmak için inisiyatifini ele almalıyız."⁵

Rus Devrimi'nin uluslararası doğası

Lenin, iktidarın ele geçirilmesinin ardından, Rus devriminin yalnızca dünya devriminin başlangıcı olduğunu, bunlardan birincisinin yazgısının ikincisinin gelişimi tarafından belirleneceğini tekrar tekrar vurguladı. 11 (24) Ocak 1918 tarihli Üçüncü Sovyetler Kongresi'nde şunları söyledi:

Sosyalizmin tek bir ülkede nihai zafere erişmesi kuşkusuz olanaksızdır. Sovyet iktidarını elinde tutulduktan işçi ve köylü alayımız, büyük dünya ordusunun ayaqlarından biridir.⁶

... Yaşadığımız güçlükler ne olursa olsun, bizi bekleyen yenilgiler ne olursa olsun, dünya sosyalist devrimi gerçekleşecektir.⁷

... Mutlak gerçek şu ki, Alman devriminin gerçekleşmemesi halinde yenilmeye mahkumuz.⁸

Lenin, 18 Mart 1919 tarihli Sekizinci Parti Kongresi'nde, "sadece bir devlet içinde değil, *devletler sistemi* içinde yaşıyoruz; Sovyet Cumhuriyeti'nin şu ya da bu zaman süresince emperyalist devletlerin yanı sıra varlığını sürdürmesi hayal bile edilemez. Sonunda bunlardan birinin zaferi zorunludur" diyordu.⁹

Devrimin hızının azaldığı dönemlerde bile bu temel enternasyonalist inancını olanca açıklığıyla dile getirmekte tereddüt göstermeyen Lenin, Ekim Devrimi'nin üçüncü yıldönümünde şunları söylüyordu:

O günlerde, erişmiş olduğumuz zaferin ancak dünya genelinde başarıya ulaşılması halinde kalıcı bir zafer olabileceğini biliyorduk; dolayısıyla kendi davamız için mücadele etmeye başladığımızda yalnızca dünya devrimine bel bağlamış ... kendi yazgımızı dünya devriminin yazgısı olarak görmüştük ve bu şekilde hareket etmekte kuşkusuz haklıydık.¹⁰

6 Aralık 1920 günü yaptığı bir konuşmada şunları dile getirdi:

Kapitalizm ve sosyalizm, yan yana var oldukları sürece barış içinde yaşayamazlar; bunlardan biri nihai olarak zafere erişecektir. Son cenaze töreni ya Sovyet Cumhuriyeti'nin ya da dünya kapitalizminin olacaktır.¹¹

Komünist Enternasyonal Birinci Kongresi

Lenin, yeni bir enternasyonal kurma arzusu ile bunu fiilen yaşama geçirmenin birbirinden çok farklı şeyler olduğunu bilecek kadar deneyimliydi. Planlarında keskin ve kararlı olmasına karşın yeni Enternasyonal'in kuruluşunu yaşama geçirirken temkinli davrandı.

Lenin ve Zinovyev'in 1915 yılı yazında birlikte kaleme aldıkları *Sosyalizm ve Savaş* başlıklı broşür, bir yandan yeni bir enternasyonale olan ihtiyacı vurgularken, diğer yandan devrimcilerin, uluslararası proletaryanın en önemli seksiyonunu oluşturan Alman devrimcileri yeni bir enternasyonal kurmaya hazır duruma gelinceye kadar, İkinci Enternasyonal içinde aşırı muhalefeti olarak durmaya devam etmek zorunda kalabileceklerinin olası olduğunu ileri sürüyordu:

Uluslararası marksist bir örgüt yaratılabilmesi için, çeşitli ülkelerde bağımsız marksist partilerin kurulmasına hazır hale gelinmesinin

bir zorunluluk olduğu çok açıktır. Almanya, en eski ve en güçlü işçi sınıfı hareketine sahip ülke olarak, belirleyici bir öneme sahiptir. Yakın gelecek, yeni ve marksist bir enternasyonalin kuruluşu için koşulların yeterince olgun olup olmadığını gösterecektir. Eğer koşullar olgunlaşmış ise partimiz, oportünizm ve şovenizmden arınmış böyle bir Üçüncü Enternasyonal'e tam bir gönüllülükle katılacaktır. Eğer koşullar yeterince olgunlaşmamışsa, söz konusu arınının gerçekleşmesi için az çok uzun bir evrimleşme süreci ne ihtiyaç olduğu görülecektir. Bu durumda partimiz, çeşitli ülkelerdeki koşullar devrimci marksizm temelinde yükselen uluslararası bir işçi birliğinin kuruluşuna olanak tanıyıcaya kadar eski Enternasyonal içinde kalacak ve en aşırı muhalefeti oluşturacaktır.¹²

Bolşevikler, iktidarı ele geçirdikten hemen sonra mümkün olan en geniş cephede uluslararası bir propaganda faaliyetine giriştiler.

Troçki, neredeyse Brest-Litovsk barış konferansının başladığı saatlerde, Petrograd'ta yaptığı açıklamada, "içi sosyalizm propaganda için gereçlerle dolu bir yük vagonunun Almanya'ya doğru yola çıktığını" bildirdi. Dışişleri Komiseri, "Almanya ile barış müzakereleri yürütüyor olmamıza karşın devrimci bir dil kullanmaya devam ediyoruz" dedi.¹³

13 Aralık günü yayımlanan ve yayımlandıktan üç gün sonra Pravda'da yer alan bir Halk Komiserleri Konseyi kararnamesinde şunlar ifade ediliyordu:

Konsey, tüm ülkelerde işçi hareketinin sol kanadını mali yardım da dahil olmak üzere mümkün olan tüm yollardan desteklemenin bir gereklilik olduğu düşüncesindedir. Söz konusu ülkelerin Rusya ile savaş halinde, müttefik ya da tarafsız ülkeler konumunda olmaları bu durumu değiştirmez. Bu amaçla, Halk Komiserleri Konseyi, Devrimci Enternasyonalist Hareket'in ihtiyaçlarının karşılanmasında kullanılmak üzere Dışişleri Komiserliği'nin yabancı temsilciliklerine toplam iki milyon ruble ve fazlasını kararlaştırmıştır.¹⁴

Ekim Devrimi'nden hemen sonra, Dışişleri Komiserliği'ne bağlı olarak

Radek'in yönetiminde faaliyet yürüten bir uluslararası seksiyon oluşturuldu. Bu seksiyon, esas olarak ulusal savaş esirleri gruplarını içeriyordu; kendi periyodik yayın organlarına ve diğer propaganda gereçlerine sahip Alman, Avusturya ve Yugoslav grupları yaratıldı. Lenin'in daha sonraları dile getirdiği gibi, o sıralar savaş esirleri arasında faaliyet yürütmek "Üçüncü Enternasyonal'in kuruluşu için yapılan tüm çalışmaların gerçek temeli" niteliğindedir.¹⁵ Rus topraklarına bulunan İttifak devletleri askerleri arasında dağıtılmak üzere, İngilizce ve Fransızca binlerce broşür ve bildiri basıldı.

1918 Kasım Alman Devrimi'nden sonra, Bolşevik liderler yeni bir enternasyonal kırmak üzere harekete geçmeye karar verdiler. Moskova Radyosu, 24 Ocak 1919'da, yeni bir komünist enternasyonal oluşturmak üzere toplanacak bir kongreye kendi temsilcilerini göndermeleri için dünyanın dört bir yanındaki devrimci gruplara çağrı yaptı.

Komünist Enternasyonal Kuruluş Kongresi, 1919 yılının 2-6 Mart günleri arasında iyimserliğin egemen olduğu bir atmosferde Moskova'da toplandı. Avrupa, eşi görülmemiş bir toplumsal, ekonomik ve siyasal krizin sancısını yaşıyordu. Almanya, Avusturya, Macaristan ve İtalya kitlesel grev dalgası ve devrimci ayaklanmalarla sarsılıyordu. Kuruluş Kongresi'nde 54 delege vardı. 19 parti ve örgütü temsil eden 35 delege karar alıcı oy hakkına sahipti. Kongreye 16 örgütü temsilen katılmış 19 delegenin oylan ise danışma niteliğindedir. Delegeler gerçek bir temsili yansıtmadıkları için bu rakamlar yanıltıcıdır. Karar alıcı oy hakkına sahip 35 delegeden yalnızca 4'ü Rusya dışında yaşıyordu: Bir Norveçli, bir İsveçli (her iki ülkede de bir komünist parti mevcut değildi) ve ülkelerinde birer komünist partisi bulunan diğer iki delege. Almanya'dan Max Albert (Hugo Eberlein'in takma adı) ve küçük bir komünist grubu temsil eden Avusturyalı Gruber (Karl Steinhardt'in takma adı). Delegelerin çoğunluğu, Bolşevik Yabancı Komünist Gruplar Federasyonu'na üye ulusal komünist grupları temsil ediyordu. Söz konusu grupların üyeleri oldukça sınırlıydı; Fransız grubunda 10, Macar grubunda (Aralık 1918'de) 90, Yugoslav grubunda 112 üye vardı.¹⁶

Bu, Lenin'in tüm oturumlarına katıldığı ve hemen hepsine başkanlık ettiği yegane Komünist Enternasyonal kongresiydi. Enternasyonal'in kuruluşu üzerine bir makalenin yanı sıra, burjuva demokrasisi ve proletarya diktatörlüğü konusundaki karar metinlerini bizzat kendisi kaleme aldı. Ayrıca kongrenin kapanış konuşmasını yaptı.

Uluslararası işçi hareketinin tarihinde, kitlesel ve güçlü bir ulusla-

rarası hareket başlatan böylesine küçük ve temsil yeteneğinden bu kadar yoksun bir başka toplantı olmamıştır. Lenin, bu küçük grupçukların birliğini Enternasyonal olarak tanımlarken ne yaptığını biliyordu. Komünist Enternasyonal'i kurduğu zaman, bir süre sonra Avrupa'da yaşanacak gelişmelere ilişkin öngörüsüne güvenmişti: Yakında patlak verecek devrimci mücadelelerden kitlesel komünist partileri doğacaktı. Lenin, yerinde bir öngörüyle, savaştan sonraki devrimci durum ve Bolşevizmin Rusya'daki zaferinin örnek oluşturduğu koşullar altında küçük komünist grupların kitlesel bir etkiye sahip olacak biçimde büyüyeceklerini varsaydı.

Lenin, kongrede yaptığı açılış konuşmasında, iç savaşın yalnızca Rusya'da değil Almanya'da da bir gerçek haline geldiğini, kapitalist dünyanın hızla nihai sona yaklaştığını, kapitalizmin siperini oluşturan reformistlere karşı mücadelenin temel sorun olduğunu ileri sürdü. Ardından, "Burjuva Demokrasisi ve proletarya Diktatörlüğü Üzerine Tezler ve Rapor"u geçerek parlamentarizmi kınadı, proletarya diktatörlüğünü savundu. Söz konusu tezlerin bir karar taslağı haline getirilen sonuç bölümü kongre tarafından oybirliğiyle benimsendi:

Hemiz bir sovyet hükümetinin kurulmuş olduğu tüm illelerdeki komünist partilerin temel görevleri şunlardır:

1. Burjuva demokrasisinin ve parlamenter sistemin yetini alması gereken yeni, proleter demokrasinin tarihsel öneminin, bunun siyasal ve tarihsel zorunluluğunun geniş işçi kitlelerine açıklanması;
2. Sovyet örgütlenmesinin sanayinin tüm kollarında, ordudaki askerler ve donanmadaki denizciler arasında, ayrıca kır emekçileri ve yoksul köylüler arasında geliştirilip yaygınlaştırılması;
3. Sovyetler içinde istikrarlı bir komünist çoğunluğun inşa edilmesi.¹⁷

Kongre, komünistlerin kendilerini yalnızca reformistlerden değil, merkezilerden de ayırt etmeleri gerektiğini açıkça vurguladı:

En devrimci unsurların "merkez"den kopması kritik bir öneme sahiptir; bu, ancak acımasız bir eleştiriyile ve "merkezci" liderlerin teşhiri ile gerçekleştirilebilir. "Merkez"den örgütsel olarak kopmak kaçınılmaz bir tarihsel zorunluluktur. Hareketin erişiş bu

İnunduğu gelişme düzeyine bağlı olarak bu kopmanın zamanını belirlemek, her ülkedeki komünistlerin görevidir.¹⁸

Kongrede yegane gerginlik, Komünist Enternasyonal'in hemen kuruluşunun kurulmayacağına ilişkin tartışmalar sırasında yaşandı. Bolşevik Parti'nin yanı sıra Kongre'nin en önemli katılımcısı konumundaki Alman Komünist Partisi'nin (KPD) delegesi Eberlein, kongreden beş yıl sonra şunu yazarken haklıydı: "Rus partisi delegeleri dışında komünist bir parti adına konuşma durumunda olan yegane delege bendim."¹⁹ Eberlein, yeni bir enternasyonal kurmak için zamanın henüz erken olduğunu ileri sürerek Komünist Enternasyonal'in hemen kuruluşu fikrine karşı çıktı. Kongrede şunları söyledi:

Yalnızca birkaç ülkede gerçek bir komünist partisi var. Diğer pek çoğunda komünist partiler ancak son birkaç hafta içinde yaratıldılar ve bazı ülkelerde komünistler henüz örgütsel bir yapıya sahip değiller. Batı Avrupa burada değil; Belçika ve İtalya temsil edilmiyor; İsviçreli delegeler bir partiyi temsilen konuşacak durumda değiller; Fransa, İngiltere, İspanya ve Portekiz yok; Amerika hangi partilerin bizim yanımızda yer alabileceği konusunda bir görüş bildirebilecek bir konumda değil.²⁰

Bununla birlikte Eberlein, kongredeki uyumun bozulmaması için oylamaya katılmamaya ikna edildi. Kongre, 4 Mart'ta kendisini Komünist Enternasyonal Birinci Kongresi'ne dönüştürdü.

Kongre, Troçki tarafından "dünya işçilerine" hitaben yazılmış, sonraları Zinovyev tarafından "ikinci Komünist Manifesto" olarak isimlendirilmiş bir manifestoyu benimsedi. Troçki, söz konusu manifestoda, kapitalizmin alçalış ve yükseliş dönemlerini irdeliyor, komünizmin Marks ve Engels'in Komünist Manifesto'yu yazdıkları günden sonraki 72 yıllık dönem içindeki gelişimini değerlendiriyordu.²¹

Lenin, kongreyi kapatırken yaptığı konuşmasını şu sözlerle bitirdi: "Dünya ölçeğindeki proleter devrim güvence altındadır. Uluslararası Sovyet Cumhuriyeti'nin kuruluşu yakındır."²²

Lenin, 15 Nisan 1919'da kaleme aldığı "Üçüncü Enternasyonal ve Tarihteki Yeri" adlı makalesinde şunları yazıyordu:

Birinci Enternasyonal (1864-72) işçilerin sermayeye karşı kendi dev-

rimci saldırılarını hazırlamaları için bir uluslararası işçi örgütümün temelini attı. İkinci Enternasyonal (1889-1914), nihai olarak Enternasyonal'in utanç verici çöküşüne yol açan oportünizmin geçici bir süre güç kazanması ve devrimci hareketin düzeyinde geçici bir düşüşe mal olmasına karşın geniş ölçekli bir gelişim kaydetmiş proleter hareketin uluslararası bir örgütüydü...

Üçüncü Enternasyonal, İkinci Enternasyonal'in faaliyetlerinin meyvelerini toplamış, onun oportünist, sosyal-shovenist, burjuva ve küçük burjuva tortularından arınmış ve proletaryayı diktatörlüğünü hayata geçirmeye başlamış bulunmaktadır.²³

Dünya devriminin aciliyeti

Hem devrimci hem de karşı-devrimci kampta, sisteme karşı genel bir saldırının yaklaştığı ve dünya devriminin zaferinin kesin olduğu duygusu egemendi.

Nitekim Komintern'in kuruluş kongresinin hemen ardından, 21 Mart 1919'da Budapeşte'de bir sovyet cumhuriyeti ilan edildi. Ertesi gün Amerika Birleşik Devletleri hükümetinin Paris temsilcisi günlüğüne şunları yazıyordu: "Bolşevizm her yerde güç kazanıyor. Macaristan şu günlerde onların eline geçti. Bir barut fıçısı üzerinde oturuyoruz ve onu ateşleyecek kıvılcım her an çıkabilir."²⁴ Hemen hemen aynı sıralarda Lloyd George, Clemenceau'ya gönderdiği mektupta şunları yazmıştı:

Devrimci ruh bütün Avrupa'yı sarmış durumda. İşçiler, yalnızca savaş sonrası koşullara yönelik bir hoşnutsuzluk içinde değiller, aynı zamanda bir öfke ve isyan duygusu içindeler. Mevcut düzen, Avrupa'nın bir ucundan diğerine, halk kitleleri tarafından siyasal, toplumsal ve ekonomik yanlarıyla bir bütün olarak sorgulanıyor.²⁵

Devrimciler de aynı şeyi ileri sürüyorlardı. Lenin, yukarıda sözü geçen "Üçüncü Enternasyonal ve Tarihteki Yeri" başlıklı makalesinde şunları söylüyordu:

Dünyanın en devrimci hareketi olan proletarya hareketine öncülük eden partilerin uluslararası ittifakı ve kapitalizmin boyunduruğunu kırmayı hedefleyen proletarya hareketi, bugün proletarya diktatörlüğünü hayata geçiren ve kapitalizme karşı uluslararası öl-

çel teki zaferi kendilerinde cisimleştiren çeşitli *sovyet cumhuriyetleri* formuna bürünmüş halde şimdiye kadar eşi görülmemiş sağlam bir temel üzerinde yükseliyor... Yeni, üçüncü "Uluslararası Emekçiler Birliği" belli bir noktaya kadar şimdiden bir *Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri birliğine dönüşmüş bulunmaktadır*.²⁶

Lenin, Temmuz 1919'da şunu yazmıştı: "Almanya'ya bakın. Versay Antlaşması'nın imzalanmasının hemen ardından, bütünlükte büyük bir devrimci hareket gelişmeye başladı." Ve Lenin şu öngöründe bulunmuştur: "Bu Temmuz, çetin geçen son Temmuz olacak; gelecek Temmuz dünya Sovyet cumhuriyetinin zaferini kutlayacak ve bu zafer tam ve eksiksiz bir zafer olacak."²⁷

Komünist Enternasyonal'in başkanlığını yürüten Zinovyev, dünya devriminin zaferi ve bunun zamanı konusunda Lenin'den daha da iyimser bir coşkunluk içindeydi. Komintern Yürütme Komitesi'nin Zinovyev tarafından 1919'da kaleme alınmış Bir Mayıs Manifestosu'nda şunları ifade ediliyordu:

Bir satırları yazıldığı sıra, Üçüncü Enternasyonal, şimdiden Rusya, Macaristan ve Bavarya'daki üç sovyet cumhuriyetine dayanan bir temele sahip bulunuyor. Fakat bu satırların basılı bir metin olarak yayımlandığı ama kadim gelecek saatler içinde sovyet cumhuriyetlerinin sayısını altıya hatta daha fazlasına erişmiş olması muhtemel ve böyle bir durum kimseyi şaşırtmamalı... Avrupa'daki hareketin, Üçüncü Enternasyonal'in Moskova kongresindeki en iyimser tahminlerin de ötesinde bir hızla yol aldığı bugün çok açık biçimde görülüyor. Avrupa'nın her yerinde iç savaşın alevleri parlıyor. Komünizmin Almanya'nın bütününde zafere ulaşması kaçınılmaz. Birkaç münferit yenilgi olacaktır. Belki, karalar, şurada ya da burada, kızıl bir süre için yenilgiye uğratabilecekler. Ne var ki, nihai zafer kızılların olacaktır. Önümüzdeki birkaç ay, hatta belki de birkaç hafta içinde yaşanacak olan şey budur. Hareket öylesine baş döndürücü bir hızla ilerlemektedir ki bir yıl kadar sonra bugünlerde Avrupa'da komünizm için mücadele edildiğini belki de unuttuğumuz olacağız; çünkü, bir yıllık zaman içinde bütün Avrupa komünist olacak. Ve, mücadele Amerika'ya, belki ayrıca Asya'ya, belki de diğer kıtalara sıçramış olacak. Belki, Amerika'da kapitalizm birkaç yıl için Komünist Avrupa ile birlikte var olabilecektir. İngil-

tere'de bile, kapitalizm, tüm Avrupa kıtasında zafere erişecek komünizme rağmen bir ya da birkaç yıl için ayakta kalabilir. Fakat böyle bir biraradalığın uzunca bir süre devam etmesi olanaksızdır... Bir yıl geçmeden bütün Avrupa bir Sovyete dönüşmüş olacaktır. Her ülkede, işçiler belirleyici anın gelmiş olduğunu ayırtmaya varmış olacaklar...

1919'da şanlı Komünist Enternasyonal doğdu. 1920 yılında ise, şanlı Uluslararası Sovyet Cumhuriyeti doğmuş olacak.²⁸

Devrimci fırtına

Komintern Kongresi'ni izleyen dönemde coşku dolu bir iyimserlik hakimdi. Devrimci heyecan dalgası Avrupa kıtasını sarsmayı sürdürdü. 21 Mart 1919'da Budapeşte'de, 7 Nisan 1919'da ise Münih'te sovyet cumhuriyetleri ilan edildi. Viyana'da, işçiler arasında yoğun bir ayaklanma heyecanı vardı. Şubat ayı ortalarında, Berlin'deki Spartakus ayaklanmasının kanlı biçimde bastırılmasından birkaç hafta sonra, Orta Almanya'da Gotha, Magdeburg ve Brunswick'te işçilerle hükümete bağlı askerler arasında Nisan başına kadar devam eden kanlı çatışmalar yaşandı. Mayıs ayında Leipzig, Eisenach ve Erfurt'ta şiddetli çatışmalar patlak verdi. Ruhr bölgesi kitlesel grevlerle çalkalandı. Mart ayı ortasında, Berlin bir kez daha kanlı çatışmaları sahne oldu; çatışmalarda yaklaşık 1.200 kişi yaşamını yitirdi. Nisan ayı ortalarında Fransız Karadeniz donanması ayaklandı; 1 Mayıs günü Paris'te onbinlerce gösterici Sosyalist Parti'nin çağrısına uyarak sokağa çıktı; göstericilerle piyadelerin ve süvari birliklerinin desteğindeki polis kuvvetleri arasında yoğun çatışmalar yaşandı. Haziiran'da, makine işkolunda çalışan 200.000 işçi Paris'te greve çıktı.²⁹

İngiltere, yüksek devrimci dalgadan başışık değildi. 1919 yılı başlarında kitlesel bir grev hareketi baş gösterdi. İlk işaret, Şubat sonlarında Clydeside ve Belfast'ta resmi olmayan bir yokluk greve giden 70.000 liman, tersane ve maden işçisi tarafından verildi. Hızlısuzluğun merkezi olan Glasgow iç savaşın eşiğine gelmiş görünüyordu. İşçiler, belediye binasının gönderine kızıl bayrak çektiler. Hükümet acil durum ilan etti ve 10.000 dolayında tam donanımlı asker, tanklarla ve makineli tüfeklerle kentin stratejik noktalarını kontrol altına aldı. Bunu, diğer sanayi bölgelerindeki tek tek grevler takip etti; ardından, sayılan birkaç yüz bini bulan maden ve demiryolu işçileri greve gitme tehdidinde bulundu.³⁰

* Hükümetin yaşadığı kaygı, Savaş Bakanlığı'nın 1919 yılı başlarında

Komünist Enternasyonal, 1919 yılı Mart ayında, (Rus partisi dışın-da) küçük grupların oluşturduğu bir sekt olmaktan çıkıp *kitlesel* bir örgüt konumuna gelmişti. İtalya'da, Sosyalist Parti, Eylül 1919'da Bologna'da düzenlediği parti kongresinde Komintern'e katılma kararı aldı; böylece Komintern 300.000 üye daha kazanıyordu. Haziran 1919'da, partilerini kırdıkları günden itibaren Bolşevizme çok yakın enternasyonalist bir çizgi izlemiş olan Bulgar Sosyalistleri (*Tesniaki*'dar') Komintern'e katıldılar. Bu, 1920 yılında, 35.478 üyeli kitlesel bir parti niteliğindeydi. Yine kitlesel bir parti görünümündeki Yugoslav Sosyalist Partisi Komintern'e katılma kararı aldı. Çekoslovak Sosyal-Demokratik Parti Aralık 1920'de ikiye bölündü; Komünist Sol adlı grup parti üyelerinin yarısını kendi saflarına katarak 350.000 üyeli Komünist Parti'yi kurdu. Sosyal-Demokratik Parti daha sonra ikinci bir bölünme yaşadı; parti içindeki Almanca konuşan azınlık ayrılarak yeni kurulan Komünist Parti'ye katılınca, bu partinin üye sayısı 400.000'e erişti. Norveç İşçi Partisi, 1919 yılı ilkbaharında Komintern'e katıldı. İsveç'te, Sosyalist Parti bölünmeye uğradı; çoğunluk Komintern'e katılma kararı aldı ve böylece Komintern 17.000 üye daha kazandı.

Almanya'da, Nisan 1917'de kitleler arasındaki devrimci ruhun barıncı sonucu Alman Sosyal Demokratik Parti'den ayrılmış olan 800.000 üyeli Bağımsız Sosyal Demokratik Parti (USPD), 1919 ve 1920 yılları boyunca gözle görülür biçimde sola kaydı. Bu parti, Aralık 1919'daki Leipzig Kongresi'nde, 54'e karşı 227 oyla İkinci Enternasyonal'den ayrılma kararı aldı. Fakat, Üçüncü Enternasyonal'e girme önerisi 114'e karşı 169 oyla reddedildi. Parti, daha geniş katılımlı bir uluslararası örgütün kurulabilmesinin koşullarını tartışmak üzere "Üçüncü Enternasyonal ve diğer Sosyalist Devrimci örgütlerin" katılacağı bir konferans çağrısında bulundu. Parti'nin Ekim 1920'de Halle'de düzenlenen bir sonraki kongresinde, delegeler 156'ya karşı 236 oyla Komintern'e katılma kararı aldılar. USPD'nin 800.000 üyesinden 300.000'i, Aralık 1920'deki bir birleşme konferansının ardından Komünist Parti'ye katıldı; diğer 300.000 üye Hillerding-Kautsky önderliğinde parti içinde kalmaya devam ederken,

200 bin üye USPD'den ayrıldı. Ancak bunlar Komünist Parti'ye katılmadılar. Almanya Birleşik Komünist Partisi (VKPD) 1920 yılında yaklaşık 350.000 üyeye sahipti.

USPD'de yaşanan bu gelişmeler, Fransız Sosyalist Partisi'ni önemli ölçüde etkiledi. Strazburg'daki parti konferansında, Komintern'e katılma önerisi 1.600'e karşı 3.000 oyla reddedildi. Ancak konferans, 331'e karşı 4.330 oyla İkinci Enternasyonal'den ayrılmaya karar verdi ve partinin proletarya diktatörlüğü ilkesi başta olmak üzere Üçüncü Enternasyonal'in temel ilkeleriyle hem fikir olduğunu ifade eden bir karar metnini benimsedi. Ayrıca Komintern'e katılma meselesini bir karara bağlamak düşüncesiyle, Komintern'in İkinci Kongresi'ne delegeler gönderdi. Bu sorun, partinin 25 Aralık 1920'de Tours'da düzenlediği konferansta nihai bir sonuca bağlandı. 3.247 delege, Komintern'e katılma önerisi lehine oy kullandı; 1.308 delege Komintern üyeliğin koşullarının reddedilmesi fakat karşılıklı görüşmelerin sürdürülmesi önerisi lehine oy kullandı. Partinin aşırı sağındaki 150 üye Komintern'e katılma önerisinin bütünüyle reddedilmesi için oy kullandı. Böylece, Komintern, 140.000 üyeli kitlesel bir partiyi daha saflarına katmış oldu. Parti içindeki bölünme sonucu yitirilen üyelerin sayısı 30.000'le sınırlı kaldı.

İngiltere'de konuşlandırılmış ordu birliklerinin komutanlarına gönderilen bir genelgede açıkça gözleniyordu. Komutanlardan, askerlerin "kannın ve düzeni yeniden tesis etmek" ve "grevleri kırmak" için verilecek emirlere itaat edip etmeyecekleri konusunda kişisel gözlem ve kanaatlerini bakanlığa bildirmeleri isteniyordu.⁵¹

2

Proletaryanın Saldırısı Geri Püskürtülüyor - Yeni Bir Politika İhtiyacı

Macar Sovyet Cumhuriyeti'nin çöküşü

1919, burjuvazi açısından en kritik yıldır. Bundan birkaç yıl kadar sonra, Troçki 1919'daki durumu şu şekilde tanımlıyordu:

1919 yılında Avrupa burjuvazisi ne yapacağını bilemez haldeydi. Paniğin ve Bolşevizm karşısında hissedilen sınırsız korkunun en şiddetli yaşandığı günlerdi... Savaş, burjuva toplumunun ekonomik temellerini parçaladı. Aynı zamanda, burjuva egemenliğinin siyasal kurumlarını -devlet, orduyu, polisi, parlamentoyu, basını ve diğer kurumları- olağanüstü düzeyde örgütsüzleştirdi, zayıflattı, gözden düşürdü ve hareket edemez duruma getirdi.¹

Ancak, Rusya sınırları dışındaki devrimci saldırı geri püskürtüldü. Macaristan'da, Sovyet rejimi iktidara 21 Mart'ta gelmişti. Bundan 133 gün sonra, 1 Ağustos'ta iktidardan düşürüldü. (Bavyera'daki diğer Sovyet hükümetinin ömrü bundan daha kısa oldu; 7 Nisan'dan 1 Mayıs'a kadar geçen 23 gün.)

Macaristan'daki gelişmeler, yerel komünist liderlerin olağanüstü düzeyde acemi ve deneyimsiz olduklarını gösterdi. Hem oportünizm hem de aşırı-solculuk yanlısına düşerek çok kritik hatalar yaptılar.

İlkin, Sosyal Demokrasi ile uzlaşmak için tavizler verdiler.

Macar Sosyal Demokratik Parti'nin liderleri iktidarı paylaşma konusunu tartışmak için 21 Mart'ta komünist lider Bela Kun'u cezaevinde ziyaret ettiklerinde, Bela Kun'un ortaya koyduğu koşullardan biri Komintern'e üyelik idi. Sosyal Demokratlar bu koşulu kabul ettiler ve böylece Komünist Parti ile Sosyalist Parti aynı potada erimiş oldu. Yeni hükümette Dışişleri Komiseri olarak görev alan ve aynı zamanda Sosyalist Parti'nin Bolşevik kanadının liderliğini yürüten Kun, telgraf aracılığıyla Lenin'le ilişki kurduğunda, Lenin'in ona sorduğu ilk soru, yeni rejimin komünist olacağı konusunda güvence verip veremeyeceği oldu:

Yeni Macar hükümetinin salt bir sosyalist hükümet, yani hain-sosyalistlerin hükümetlerinden biri değil, fakat fiilen komünist bir hükümet olacağı konusunda ne tür gerçek güvencelere sahip olduğunuz konusunda lütfen bizi bilgilendirin.

Komünistler yeni hükümette çoğunluk durumundadır mı? Sosyalistler Kongresi ne zaman toplanacak? Sosyalistlerin proletarya diktatörlüğü ilkesini kabul etmeleri gerçekte ne anlama geliyor?²

Kun'un gönderdiği karşılık Lenin'in kuşkularını dağıtmış olmalı ki, Lenin, Macar rejiminin komünist doğrultuda ilerlediği sonucuna vardı.

Komünist Enternasyonal Yürütme Komitesi (KEYK), yeni parti'nin kongresine yolladığı bir mektupta Macar yoldaşının faaliyetlerine onay veriyordu: "Diktatörlüğünüzün birinci ayı içinde Macar sovyet hükümetinin ve Macaristan Komünist Partisi'nin gerçekleştirdiği faaliyetler, proleter korkusuzluğun, komünist uzak görüşlülük ve bilgeliğin asla unutulmayacak bir modelini teşkil ediyor."³

Ne var ki, olayların daha sonra göstereceği gibi, Bela Kun Lenin'i yanılttı. Kriz günleri geldiğinde, Sosyal demokrat liderler devrime ihanet ettiler. İttifak devletleriyle gizlice ilişki kurup onlarla anlaştılar ve kritik an gelip çatığında, Sovyet cumhuriyeti köşeye sıkıştığı zaman karşı-devrimin safına geçtiler.

Macar devriminin yenilgiye uğramasının hemen ardından, Lenin, Sosyal demokratlarla aynı örgütsel yapı içinde bir araya gelmekten çıkarılması gereken dersleri vurguladı. Sosyal demokratlarla iktidarı paylaşmanın devrime ihaneti körükleyeceğinin bir kanıtı olarak, sık sık Macar deneyimine göndermelerde bulundu. Şubat 1920'de, Fransız komünistlerini sosyalist liderlere karşı uyanık olmaları konusunda uyardı:

[Sosyalist liderler] gerçekte ya proletarya diktatörlüğünün düşmanları oldukları ya da onun anlamını kavramaya ve onu hayata geçirmeye istekli veya gönüllü olmadıkları halde, proletarya diktatörlüğünü ve Sovyet hükümetini sözlü olarak kabul ediyorlar. Macaristan'daki ilk Sovyet Cumhuriyeti'nin çöküşü... bu şeytansı tehlikenin ne kadar büyük olduğunu açıkça gösteriyor.⁴

Lenin, Nisan-Mayıs 1920'de kaleme aldığı "*Sol Komünizm Bir Çocukluk Hastalığı*" başlıklı çalışmasında, kendilerini komünistmiş gibi gösteren ve proletarya diktatörlüğünü savunacakmış gibi görünen Macar sosyal demokrat liderlere saldırıyordu:

Bu baylar devrimciler gibi düşünme ve akıl yürütme yeteneğinden kesinlikle yoksunlar. Bunlar sürekli sızlanan düşünce yoksunu kişiler ve sovyet hükümetinin ve proletarya diktatörlüğünün yandaşları olduklarını söylediklerinde yüzlerce defa daha tehlikeli hale geliyorlar; çünkü ne zaman zor ya da tehlikeli bir durumda yüz yüze gelseler... proletaryaya yardım ettiklerine 'içtenlikle' inanarak, ilanete başvuruyorlar. Macar Sosyal Demokratları, adlarını komünist olarak değiştirdikten sonra, Macaristan'daki sovyet iktidarının durumunun ümitsiz olduğu sonucuna vardıkları zaman, İttifak devletleri kapitalistlerinin ve cellatlarının ajanlarına gidip ağlayıp sızladıklarında proletaryaya 'yardım' ettiklerine inanmıyorlar mıydı?⁵

Bela Kun, Sosyal Demokratlarla kurulan ilişkide oportünist yanlışlara düşmenin yanı sıra, kendi ülkesinin nüfusunun büyük çoğunluğu oluşturmuş köylülüğe karşı takındığı tavırda da yıkıcı aşırı-sol yanlışlar yaptı. Büyük toprak sahiplerinin ellerindeki arazileri kır emekçilerine dağıtmayı reddetti, bunun tarımda kolektifleştirmeyi zarara uğratacağını inanıyordu. Partisinin 12 Haziran tarihli kongresinde şunları söyledi:

* Bela Kun, Macar Sovyet Cumhuriyeti yıkıldıktan sonra bile Komünistlerin Sosyalistlerle birleşmesinin doğruluğunu savundu: "Devrimin başında devrimci olmayan Sosyal Demokratlarla neden birleştik? O günlerde partimizin küçük bir parti olduğu, görece az üyeye sahip bulunduğu ve işin üstesinden asla tek başına gelemeyeceği akıldan çıkarılmamalı."⁶

"İki ırmağın bir araya gelip kesişmesinin yarattığı uygun koşullar bize, toplumsallaşmış emeğin ilköğretimde itopyacılığın bir düşüğü olarak kalmayıp fiilen gerçekleştiğine büyük bir fırsat verdi. Bugün tarımsal topraklarımızın büyük bir kısmı kolektif olarak işleniyor."

Kun, Sovyet rejiminin Macaristan'da çökmesinin ardından, daha önceki fikirlerini savunmayı sürdürdü. 21 Aralık 1919'da şöyle söylüyordu:

"Köylüler, bir bütün olarak, toprağın kullanımı ve tasarrufu konusunda izlediğimiz komünist programa onay verdiler. Bu konuda, Rusya'dan farklı olarak ülkemizde toprağın bölünmemiş olduğu göz ardı edilmemelidir."

Lenin'e göre, Bela Kun'un tarım politikası aslında komünist rejimin çökmesinin nedenlerinden birini oluşturuyordu: "Proletarya diktatörlüğünün kurulması Macaristan'ın kırsal kesiminde hemen hiçbir şeyi değiştirmedir... Kır emekçileri hiçbir değişiklik görmediler, küçük köylüler hiçbir şey kazanmadılar."⁸ Sovyet rejimi Macaristan'da çöktükten sonra, büyük toprak sahipleri arazilerini geri almada zorluk çekmediler.

Almanya'da başarısızlık

Rusya dışındaki tüm Komünist hareketler arasında, diğerlerinden çok daha kritik öneme sahip olan Almanya'daki hareketti. Burada, Alman imparatorluğunun çöküşünden sonraki on dokuz aylık dönem son derece hayal kırıcıydı. Bu, özel bir öneme sahipti; çünkü Alman komünistleri Avrupalı komünistler arasında en deneyimli olanlardı. Ne var ki, Alman Komünist Partisi dahi olgunlaşmış bir parti olmanın çok uzağında idi.

KPD, Aralık 1918'deki kuruluş kongresinde, aşırı-solculuk hastalığının sıkıntısını çektiğini gösterdi. Kongre delegeleri, parlak liderleri Rosa Luksemburg'un ardından gitmeye gönüllü değillerdi.

Kongrenin karara bağlamak durumunda olduğu sorunlardan biri, komünistlerin Ulusal Meclis seçimlerine yönelik tavrının ne olacağı idi. Rosa Luksemburg şunları ileri sürüyordu:

Bugün, devrimin ortasında bir yerde bulunmuyoruz ve Ulusal Meclis devrimci proletaryaya karşı inşa edilmiş karşı-devrimci bir kate-

niteliğine sahip. Dolayısıyla bize düşen görev, bu kaleyi ele geçirerek onu yerle bir etmektir. Kitleleri Ulusal Meclis'e karşı harekete geçirebilmek ve onlardan Ulusal Meclis'e karşı yoğun bir saldırıya geçmelerini istemek için, seçimlerden ve Ulusal Meclis platformundan bir araç olarak yararlanmalıyız... Bu meclisin bütün hile ve düzenbazlıklarını acımasızca ve ses getirir biçimde teşhir etmek, onun karşı-devrimci faaliyetlerini adım adım kitlelere göstermek ve kitlelerden duruma müdahale ederek inisiyatifini ellerine almalarını istemek: İşte Ulusal Meclis'e katılımı gerektiren görevler bunlardır.⁹

Fakat, delegeler seçimleri boykot etmeye karar verdiler. Eski Sosyal Demokrat milletvekili Otto Rühle'nin düşünceleri, çoğunluğun içinde bulunduğu ruh halini yansıtıyordu. Rühle, Meclis'i bir kürsü olarak kullanmaya ihtiyaçları olmadığını ileri sürdü: "Bizim başka kürsülerimiz var. Sokaklar en büyük kürsü ve biz sokakları ele geçirmiş bulunuyoruz; üzerimize kuşun yağdırsa bile bu kürsüyü teslim etmeyeceğiz."¹⁰ Böylece Kongre, 23'e karşı 62 oyla, bir süre sonra yeni Alman Cumhuriyeti'ni yaratacak olan Ulusal Meclis seçimlerine katılımı önerisini reddetti.

Aynı sabırsız tutumu, ekonomik mücadele konusunda da sergiledi. Liderliği temsilen oturumu açan Lange, devrimcilerin eski sendikalar da kalıp kalmaması gerektiği konusunda herhangi bir net tavır göstermedi. Diğer delegelerden pek çoğu, eski sendikalar içinde kalmaya devam etmenin devrimci komünistlikle bağdaşmayacağını ileri sürdüler. Paul Frölich, "Sendikalardan Çıkalım" sloganını ortaya atarak, bunun yerine, parti ile sendikalar arasındaki tüm ayrımı ortadan kaldıracak "Devrimci işçi sendikaları" önerisinde bulundu. Rosa Luksemburg, işçi konseylerinin kuruluşu üzerine herhangi bir vurguda bulunmadığı için Frölich'i şiddetle eleştirdi. Luksemburg, "Sendikalardan Çıkalım" sloganından hoşlanmamıştı. Fakat "sendikaların tasfiyesi"nin günün gereklerinden biri olduğunu söyleyecek kadar ileri gitti. Yalnızca Heckert sendikaların henüz gözden düşmemiş olduğuna, pek çok işçinin hala sendikalara bel bağladığına, dolayısıyla "Sendikalardan Çıkalım" sloganının çok tehlikeli olduğuna işaret etti.

KPD konferansında sendikalar sorunu üzerine yürütülen tartışma, delegelerin sabırsızlığının ve devrim için geniş yığınların safları kazanılması görevini ciddiye alma yeteneğinden uzak oluşlarının bir diğer ifadesiydi.¹¹

Konferansta Ulusal Meclis seçimleri konusunda uğramış olduğu yenilginin ciddiyetinin farkında olan Rosa Luksemburg, hâlâ, bunun partinin genç ve deneyimsiz oluşunun bir göstergesi olduğuna, partinin bu zaafının üstesinden gelebileceğine inanıyordu. Eski arkadaşı Clara Zetkin'e yazdığı mektupta şunları söylemişti:

Uğradığımız yenilgi, sadece çocuksu, ham, dargörüşlü radikalizmin elde ettiği bir galibiyetten ibaret. Zaten, bu, Konferans'ın başlarında yaşandı. Daha sonra bizimle [Yürütme Komitesi] delegeler arasında bir bağ kırıldı... şimdi başlangıçtakinden tamamen farklı bir atmosfer söz konusu... Spartakistler genç bir kuşak, 'eski parti'nin yerleşik geleneklerinden özgür bir kuşak... Hep birlikte, sorunu [seçimlerin boykotu] olmazsa olmaz bir mesele haline getirmemeye... ve durumu çok fazla abartmamaya karar verdik.¹²

Luksemburg'un en çok önemseydiği şey, yeni kurulmuş Komünist Parti'nin yeni kuşağın en iyi üyelerini parti saflarına kazanma konusunda gösterdiği başarıydı. Bunların deneyimsizliği ve 'aşırı-solculuğu', genç ve savaşkan ruha sahip oluşlarının doğal bir sonucuydu. Ancak Luksemburg, bu durumun güvenilir deneyimli kadrolardan yoksun bir parti içindeki belirleyici etkisini gerektiğince değerlendiremedi. Eski liderlik eksiksiz olarak yeniden seçilse bile, söz konusu durumun öldürücü bir etkiye sahip olduğu sonraki günlerde anlaşılacaktı.

Parti içinde düşünsel birlikten yoksunluk, Kongrede benimsenen aşırı-sol tutumunun bir diğer görünümü tarafından daha da derinleştirildi. Berlin'deki en deneyimli ve etkili militan işçi grubunun ve büyük fabrikalardaki devrimci işçi temsilcilerinin katılımından itibaren partiye katılacakları umuluyordu. Fakat, Liebknecht liderliğindeki parti delegasyonu ile işçi temsilcilerinin liderleri arasındaki görüşmeler çok geçmeden olumsuzlukla sonuçlandı. İşçi temsilcilerinin en etkili liderleri, KPD'nin sabırsızlığına kuşkuyla bakıyor ve partiye güvenmiyorlardı.

Bu olumsuzluk, daha sonraki haftalarda yıkıcı sonuçlar doğurdu. Yeni kurulmuş Komünist Partisi, saflarında Berlin'deki en iyi ve en etkili işçi liderlerinden yoksun olarak, kitlesel işçi mücadeleleriyle karşı karşıya gelecekti. Diğer yandan, devrimci işçi temsilcileri, Luksemburg, Radek ve Jogiches gibi liderlerin rehberliğinden yoksun halde, hızla değişen karmaşık koşulların içine sürükleneceklerdi. Sonuç olarak bunlar,

KPD'de gözledikleri ve kuşkuyla karşıladıkları aynı yıkıcı sabırsızlığın kurbanı olacaklardı.

Hala küçük bir niteliğe sahip Komünist Partisi, USPD'nin yerel seksiyonlarının desteğinde, 5 Ocak 1919'da Berlin'de iktidarı ele geçirmek için harekete geçti. Ayaklanma, güçler dengesi temelinde dikkatlice planlanmış bir ayaklanma olmadı. Bu, Kasım devrimi sırasında Berlin polis şefi olarak sorumluluk üstlenmiş USPD üyesi Emile Eichhorn'un hükümet tarafından görevden alınma girişimine karşı Komünistlerin ve bazı USPD militanlarının giriştikleri kendiliğinden bir ayaklanma görünümündeydi. Luksemburg, ayaklanma fikrine karşıydı. Fakat, gelişmeler onun inisiyatifini aştı ve Luksemburg gönülsüz olarak hareketin başına geçmek zorunda kaldı. Berlin'de dahi işçi çoğunluğunun desteğini kazanamamış olan ayaklanma kısa süre içinde bastırıldı. Sosyal Demokrat liderler Ebert, Scheidemann ve Noske, eski imparatorluk subaylarının komutasındaki sağcı ordu birliklerinin çabucak yeniden kurulmasına 'Sosyalist' ve 'Cumhuriyetçi' bir meşruluk kazandırdılar. Ayaklanmanın bastırılması sırasında Rosa Luksemburg, Karl Liebknecht ve diğer pek çok devrimci katledildi.

KPD'nin taktikleri temelden yanlıştı. Sovyet ile Ulusal Meclisi karşı karşıya koyup bunlardan ikincisini birincisi leyhine boykot etmek, partiyi ancak çıkmaz bir sokağın içine sürükleyebilirdi. Bu durum, Ulusal Meclis seçimlerinin sonuçlarının yanısıra, Almanya'daki işçi ve asker sovyetlerinin oluşumuna bakıldığında da açıkça gözleniyor. 16 Aralık 1918'de toplanan Birinci Tüm Almanya İşçi ve Asker Sovyetleri Kongresi'nde, 488 delegeden sadece 10'u KPD taraftaydı. Liebknecht ve Luksemburg bu kongreye delege olarak seçilemediler. 19 Ocak 1919 tarihli Ulusal Meclis seçimlerinde ise, SPD 11.466.000 oy, USPD ise 2.315.000 oy aldı. KPD seçimleri boykot etti. Fakat seçimlere katılmış olsaydı bile alacağı oyların sayısı birkaç onbini geçmezdi. (6 Haziran 1920'deki Reichstag seçimlerinde SPD 5.614.000, USPD 4.895.000, KPD ise ancak 441.000 oy aldı; Berlin'deki oy dökümü sırasıyla 187.000, 456.000 ve 14.000 idi.)

KPD'nin Ocak 1919 seçimleri sırasında benimsemiş olduğu aşırı-sol tavır yıkımla sonuçlandı. Almanya'daki Ocak 1919 ayaklanması, pek çok açıdan 1917 yılında Rusya'daki Temmuz Günleri ile karşılaştırılabilir nitelikteydi. Temmuz 1917'de Petrograd'ta (1919 yılı Berlin'inde olduğu gibi) işçiler ve askerler kendilerini çok güçlü hissediyorlardı; bunun üzerine hükümet provokasyona başvurdu ve işçiler buna hemen

devrime girişerek karşılık verdiler. Rusya'da, Lenin hareketin henüz olgunlaşmamış olduğu ve erken bir girişimin çok tehlikeli olacağı konusunda son derece net bir fikre sahipti: "Bir provokasyona sürüklenmek için özellikle temkinli ve dikkatli olmamız gerekiyor... Atacağımız yanlış bir adım her şeyin mahvolmasına yol açabilir... Bugün iktidarı ele geçirecek yetenekte olsak bile, bunun iktidarı elimizde tutmayı da yetenekli olduğumuz anlamına geldiğini düşünmek saflık olur."¹³

Bolşevik liderler kitleleri geri tutmayı başaramadılar. Onların yaptıkları uyarılara rağmen kitleler gösteriler düzenlediler. Bu durumda, Bolşevik liderler dönüp kendi üyelerine gösterilere katılmamaları direktifini mi vermeliydiler? Bu, kendi sonlarını kendi elleriyle hazırlamış olmak anlamına gelirdi. Daha birkaç gün önce Menşeviklerden ve Sosyalist Devrimcilerden kopmuş olan çok sayıda işçi, böyle bir durumda yoğun bir moral bozukluğuna sürüklenirdi. Eğer Bolşevikler savaşa katılmaktan geri durmuş olsalardı, işçiler Bolşevikleri kendi partileri olarak görmekten vazgeçerlerdi. Bolşevikler, sokaklarda işçilerin yanında olmak, işçileri bir bütün olarak bir arada tutmak sloganları öne çıkarmak, onların savaşçı ruhuna ifade kazandırırken bir yandan onları iktidarı ele geçirme girişiminden uzak tutmaya çalışmak zorundalardı. Lenin, partinin bir savaş sırasında kitleleri kendi yazgılarıyla başbaşa bırakmaması gerektiği konusunda çok net ve ıztlaşmazdı: "Bizim engellemeye yönelik tüm gayretlerimize rağmen kendiliğinden patlak veren 3-4 Temmuz kitle hareketini desteklemeyi reddetmiş olsaydık, bu fiilen ve tamamen proleterya'ya ihanet anlamına gelirdi; çünkü, yığınları harekette geçirmiş olan şey, onların haklı ve meşru öfkesiydi."¹⁴ Lenin, Temmuz Günleri'nin ardından birkaç yıl geçtikten sonra, bu olaya ilişkin olarak şunları yazıyordu: "Kitleler savaşa girdiği zaman hatalar kaçınılmaz hale gelir; fakat komünistler *kitlelerin yanında kalırlar*, bu hataları görürler, bunları kitlelere açıklarlar, bunları düzeltmeye çalışırlar ve sınıf bilincinin kendiliğindenlik üzerinde galip gelmesi için ellerinden geleni yaparlar."¹⁵

İşçilerin ve askerlerin eylemine karşı çıkmanın yararsız olacağını farkında olan Bolşevikler için bu anlayışın pratikteki anlamı, kitlelere silahlı, ama 'barışçıl ve örgütlü' gösteriler düzenleme çağrısında bulunmalarıydı.

Buna karşılık Alman Komünist Partisi liderleri, hareketin sınırlı amaçlarla sınırlı olması gerektiğini düşündüklerini açıkça ortaya koymadılar. Bunun nedeni, Rosa Luksemburg'un henüz yeni yeni radikalleşen

işçileri uzlaşmaz biçimde eleştirmekten çok korkuyor oluşuydu. Luksemburg bundan çekiniyordu, çünkü tüm gayretiyle bu işçilerden bir parti kurma çabası içindeydi. Oysa, Lenin partiyi o günlere gelindiğinde zaten inşa etmiş durumdaydı. Parti militanları işçi sınıfı içinde öylesine yaygın bir kabul ve saygı görüyorlardı ki, henüz yeni radikalleşen işçi ve askerlerin tepkisini çekme riskini göze alarak, onlardan farklı olan düşüncelerini açıkça ifade edebiliyorlardı. Elbette her şeye rağmen sonuçta kitle eylemine katılmaktan geri durmuyorlardı.

Rosa Luksemburg gibi devrimci olayların yaşandığı bir dönemde sıfırdan başlayıp devrimci bir parti inşa etmeye çalışan her insan, çok ciddi güçlüklerle karşı karşıyadır. * KPD'nin içine düştüğü taktik çaresizlik rastlantısal değildi. Bu, Rosa Luksemburg'un grubunun geçmişteki deneyimlerinin kaçınılmaz bir sonucuuydu. Luksemburg, hiç disiplinli bir

* Paul Levi'nin 1920'de söylediği ya da Radek'in 1926'da Clara Zetkin'e yolladığı bir mektupta yazdığı gibi Alman devrimcilerinin savaştan önce bağımsız olarak örgütlenme yoluna gitmeleri gerektiğini olaylar yaşandıktan sonra ileri sürmek kolaydı. Radek, söz konusu mektubunda şunları yazıyordu:

Karl ve Rosa'nın ölümünün yıldönümü dolayısıyla Moskova'da, senin de bir konuşma yapacağının beklemediği Genç Komünistler Birliği'nin bir toplantısında konuştum. Konuşmamı hazırladım, Rosa'nın yazdığı eski makalelere bir kez daha göz attım ve kesinlikle şu sonuca vardım: Biz, Almanya'daki sol radikaller, gözlerimizi açmakta geç kaldık; yüz yüze kaldığımız güçlük ve tehlikelerle çok büyük cesaretle değil, büyük bir güçsüzlükle mücadele ettik.¹⁶

Gerçek şu ki, Lenin, savaştan önce Alman devrimcilerinden bağımsız olarak örgütlenmelerini istememişti.¹⁷ Önde gelen Rus tarih dergisi Proletarskaia revoliutsiia 1930 yılı yazında Slutski imzalı bir makale yayımladı. Slutski, makalesinde, Lenin'in savaş öncesi dönemde uluslararası merkezçilik tehlikesini yeterince değerlendiremediğini ileri sürüyordu. Stalin, bu makaleye sert bir tepki gösterdi. "Bolşevizmin Tarihinin Bazı Soruları Üzerine" başlıklı bir makale yazarak, Bolşevizmin özünü etkileyen konuların tartışılmasına izin verdikleri için derginin editörlerini sert bir dille eleştirdi -özellikle de M. N. Pokrovski'yi; Slutski'nin fikirleri, üstü örtülmüş Troçkizm olmakla suçlandı.

parti örgütlememişti, hatta SPD içinde bir hizip bile kurmamıştı. Grubu, yalnızca bir propaganda grubuydu. Lenin'in gerekli gördüğü sıkı disiplin, her şeyden önce eylemde birliğin başarılmasını amaçlıyordu. Genel olarak kendini yalnızca propaganda faaliyetleriyle sınırlanmış bir grup, böyle sıkı bir örgütsel disipline ihtiyaç duymaz; fikirlerin ortada serbestçe dolaşımı çok daha önemli sayılır. Rosa Luksemburg'un zihni propaganda üzerinde yoğunlaşmış olduğu için, parti disiplinine tabi üyeler ile taraftarlar ya da sempatanlar arasındaki ayrım (ki bu Lenin için yaşamsal önemdeydi) onu çok fazla ilgilendirmemişti. Rosa Luksemburg, partinin proletarya üzerindeki etkisinin, kendi örgütsel gücünden ya da kendi inisiyatifleriyle gerçekleştireceği faaliyetlerden ziyade, esas olarak fikirler aracılığıyla olacağını düşünüyordu; oysa, Lenin'de, bu iki öge çok daha eşit düzeyde dengelenmişti.

Rosa Luksemburg'un Almanya'da bağımsız bir devrimci örgüt kurmaktan geri durmuş olmasının son derece anlaşılır bir nedeni vardı. Parti içinde bir hizip kırmak, kaçınılmaz olarak onun şiddetle karşı çıktığı SPD'den ayrılma fikrinin tartışılmasına da yol açacaktı. Luksemburg muhtemelen 1891 yılında partiyi reformist olmakla suçlayıp SPD'den ayrılan ve kısa bir süre sonra tamamen yok olan geniş bir devrimciler grubu olan Bağımsız Sosyalist Parti'nin deneyiminden etkilenmişti. Rosa Luksemburg Ocak 1917'de dahi hâlâ parti içinde bir bölünmeye karşı çıkıyordu.¹⁸

Rosa Luksemburg'un fikirleri, bir parti olmadığı için devrimci gelişmeleri şekillendiren bir güç olmak yerine kaçınılmaz olarak gelişmeler üzerine yorumlar olarak kaldı. Kasım 1918'de Berlin'i ziyaret eden Radek, şu yorumda bulunmuştu: "Hâlî kendini bir parti ortamı içinde hissetmedim."¹⁹ Luksemburg'un en ateşli yandaşlarından biri olan Frölich, söz konusu ziyafeti (her ne kadar bunun strateji üzerindeki zararlı ve belirleyici etkisini kabul etmiyorsa da) doğruluyor: "Devrim geldiğinde, Spartakusbund henüz yalnızca büyük kentlerin hemen hepsinde kurulu yerel grupların bir federasyonu durumundaydı, siyasal bir parti değil."²⁰

Rosa Luksemburg'un öğrencilerinden biri ve Alman Komünist Partisi'nin gelecekteki lideri olan Heinrich Brandler, savaş sona erdiğinde *Spartakusbund*'un yalnızca 3.000 üyeye sahip olduğunu hatırlıyordu: "Ve bunların yarısına yakını Marksist değil, savaşa karşı olan pasifistlerdi."²¹

Ocak 1919 felaketinin ardından, KPD'nin liderliğini üstlenen Paul

Levi, partiyi aşırı-solculuğundan arındırmak için elindeki bütün çabayı gösterdi. KPD'nin Ekim 1919'da Heidelberg'de düzenlenen kongresi-ne, partinin parlamento seçimlerine ve sendikalara katılmasını öngören bir programı sunmayı karar verdi. Buna karşı çıkan üyeleri partiden uzaklaştırılması gerektiği düşüncesindeydi. Önerdiği program 18'e karşı 31 oyla kabul edildi; azınlık kongreyi terk etti ve dalaı sonra Alman Komünist İşçiler Partisi (KAPD)'ni kurdu. KPD, üyelerinin yarısını yitirdi; en ağır kayıplar Berlin'de ve Güney Almanya'nın diğer bölgelerinde yaşandı.

1919 sonbaharına gelindiğinde Orta Avrupa'da devrimci dalga hızla geri çekiliyordu. Bavyera ve Macaristan'daki yenilgi, kitlelerin devrime olan inancından geriye kalanı da silip yok etti. Almanya'da, KPD'nin uğradığı başarısızlığın ardından bir hükümet darbesi yaşandı: Kapp putsch.

13 Mart 1920'de, Reichswehr birliklerine komuta eden Alman generalleri Berlin'i işgal ederek, Wolfgang Kapp adlı Prusyalı bir subayın liderliğinde sağ ve milliyetçi bir hükümet ilan ettiler. Bunun üzerine, sendika liderleri karşı atığa geçerek genel grev ilanında bulundular; Kapp rejimi kurulduktan dört gün sonra düştü. Genel grev çağrısında bulunulduğu sıra, Paul Levi cezaevindeydi ve *Zentrale*'nin (yani Merkez Komitesi'nin Berlinli üyelerinin) Sosyal Demokratları desteklemeyi reddeden diğer üyeleri, işçilere yönelik bir bildiri yayımlayarak onlardan 'demokratik cumhuriyete yardımcı olmak üzere parmaklarını bile oynatmalarını' istediler. Genel grevin, hedefe ulaşılacağı ve Komünistlerin sendikalı yoldaşlarının çağrısına uyacağı umunun anlaşıldığı ikinci gününde KPD genel merkezinin tavrını değiştirip grevi destekleme kararı almış olduğu doğrudur. Ancak, bu, aşırı-sol 'tarafsızlık' tavrını partiye zarar vermesini önlemeye yetmedi. Böylece, KPD liderliği acemiliğini bir kez daha göstermiş oldu. Keşke o günlerde Bolşevik bahriyelilerin Kerensky'nin kişilik sarayını Kornilov'a karşı nasıl savunmuş olduklarını hatırlasalardı!

Genç komünist partileri eğitime ihtiyacı

1918 ve 1919 yıllarında, Lenin, Troçki ve arkadaşları, burjuvazinin son derece örgütsüz ve cesaretini yitirmiş durumda olduğunu, genç ve deneyimsiz komünist partilerin önderliğinde olsa bile doğrudan bir saldırının zaferi kazanmaya yeteceğini düşünüyorlardı. Ne var ki, Avrupa'nın bir dizi ülkesinde proletarya mücadeleye, her türlü özveri ve kahramanlığı göstermeye hazır olduğu halde zafer hâlâ ulaşılabılır alanının dışındaydı.

1920 yılı ortalarına gelindiğinde, devrimci hareketin gerilemekte olduğu, grev ve gösterilerin azaldığı, tek tük ayaklanma girişimlerinin hepsinin bastırıldığı açıkça gözlenir hale geldi. Macaristan ve Bavyera'daki sovyet hükümetlerinin çöküşü, Almanya'da KPD'nin Ocak 1919'da ve Mart 1920'deki Kapp darbesi sırasında sergilediği büyük hatalar, Lenin'i Orta Avrupa'nın genç ve deneyimsiz komünist partileriyle devrimci zafere erişmenin mümkün olabileceği yanılmasıyla kurtulmaya zorlanmış olmalı.

Bundan sonra, bu yeni partilerin taktik ve strateji konusunda eğitilmeleri merkezi sorun olarak görüldü. Söz konusu eğitim, doğrudan kitle mücadelesinin içinde gerçekleştirilmeliydi. Komünist partiler ve bunların lider kadroları, hızla gelişen kitle hareketleriyle eş zamanlı olarak inşa edilmek durumundalardı. Bolşevikler, Ekim devrimine gelinceye kadar saldırılar, geri çekilmeler, yenilgiye uğrayan ayaklanma girişimleri, seçimler, sendika faaliyetleri gibi zengin deneyimlerle dolu 14 yıla yayılan geniş bir zaman dilimi içinde eğitilmiş ve deneyim kazanmışlardı. Buna karşılık, Orta ve Batı Avrupa'nın komünist partileri devrimci zafere gidecek yolda ilerleyebilmek açısından gerekli eğitimi çok daha kısa bir süreye sığdırmak zorundalardı.

Lenin, siyasal yaşamının son dönemlerinde enerjisinin önemli bir bölümünü genç komünist partilerin taktik ve strateji alanında eğitimlerine harcadı. Komintern'in Lenin'in aktif olarak katıldığı ikinci ve üçüncü kongreleri genel olarak bir taktik ve stratejiler okulu görünümündeydi.

3

Komintern: Taktikler Okulu

Savaş sonrası dönemde devrimin Rusya dışında Avrupa'nın her yerinde yenilgiye uğraması, Komintern'in şun konularda gerekli strateji ve taktikleri titizlikle geliştirmesini zorunlu hale getirdi: Komünist partilerin devrimdeki rolünün irdelenmesi; sosyal demokratlara karşı alınacak doğru tavırın saptanması; parlamento seçimlerine ve sendikalara yönelik tutum; tarım sorunu; sömürgeler ve ulusal sorun. Bunlar, Komintern İkinci Kongresi'nin üzerinde yoğunlaştığı temel sorunlardı. Yine bunlar, Lenin'in Nisan-Mayıs 1920'de yazdığı "Sol Komünizm Bir Çocukluk Hastalığı" adlı broşürün temalarıydı.

Adı geçen broşür, ilk olarak Rusya'da Haziran ayı başlarında yayımlandı. Komintern tarafından Almanca, Fransızca ve İngilizce'ye çevrilen broşür, Temmuz ayında bu dillerde yeniden yayımlandı ve Komintern İkinci Kongresi'ne katılan delegelerin tümüne dağıtıldı.

"*Sol Komünizm Bir Çocukluk Hastalığı*", kısa olmasına karşın uluslararası işçi hareketi üzerinde çok güçlü bir etki yaratmıştır ve bu açıdan *Komünist Manifesto* ile karşılaştırılabilir. Lenin'in kaleme aldığı en sonuncu önemli yapıt olan broşür, devrimci hareket için gerekli yaratıcı strateji ve taktiklerin geliştirilmesi açısından olağanüstü bir öneme sahiptir.

Bolşeviklerin deneyiminin uluslararası önemi

"*Sol Komünizm Bir Çocukluk Hastalığı*", Lenin'in Rus Devrimi'nin uluslararası bir öneme sahip olduğu önermesiyle başlar:

Bugün, devrimimizin temel özelliklerinin yerel, bölgesel ya da yalnızca Rusya'ya özgü değil, uluslararası bir karaktere sahip olduğunu açıkça gösteren dikkate değer bir uluslararası deneyime sahip bulunuyoruz.¹

Bolşevizm... deneyim zenginliği açısından dünyada bir benzeri olmayan on beş yıllık (1903-17) bir pratik geçmişe sahip. Söz konusu on beş yıllık dönem boyunca, herhangi bir diğer ülke, hareketin farklı biçimlerinin (yasal ve yasadışı, barışçıl ve saldırgan, parlamenter ve açık, yerel gruplar ve kitle hareketleri, parlamenter ve terörist biçimler) hızla ve kendi çeşitliliği içinde ortaya çıktığı bu devrimci deneyimi ve hatta buna yakın bir deneyimi yaşamış değil. Bir başka ülkede, modern toplumun bütün sınıflarının mücadelesinin biçim ve yöntemlerinin böylesine kısa bir dönemde yoğunlaştığı bir deneyim yaşanmadı; Rusya'daki sınıf mücadelesi, ülkenin geriliğinin ve Çarlık rejiminin acımasız baskısının bir sonucu olarak, olağanüstü bir hızla olgunlaştı, Amerikan ve Avrupa siyasal deneyiminin "son söz"ünü olağanüstü bir istek ve başarıyla kendisine mal etti.²

Uzlaşmalar üzerine

Lenin, ilk olarak, aşırı-solun '*ilkeler adına her türden uzlaşmaya karşı çıkmak*' şeklindeki temel sloganıyla doğrudan hesaplaştı. Hiç kimse, hiçbir durumda uzlaşmaya izin verilemeyeceğini ileri sürme hakkına sahip değildi. Lenin, bunu dile getirirken çok yalın ve anlaşılır bir benzetmeden yararlandı:

Yolda giderken otomobilinizin önünün silahlı bir haydut grubu tarafından kesildiğini düşünün. Onlara üzerinizdeki paraları, kimliğinizi, tabancanızı ve arabanızı veriyorsunuz ve karşılık olarak onlar sizin oradan uzaklaşıp gitmenize izin veriyorlar. Bu, tartışmaya yer bırakmayacak kadar açık bir uzlaşmadır. Ben size paramı, silahımı ve arabamı 'veriyorum', siz de bana sizden paçamı sağ salım kurtarma şansını 'veriyorsunuz'. Akli başında hiçbir insan bu tür bir uzlaşmanın 'ilkesel açıdan kabul edilemez' olduğunu ileri sürmez ya da haydutlar ele geçirdikleri o otomobili ve silahı başka soygunlarda kullansalar bile uzlaşan kişiyi silahlı haydutların suç ortağı olmakla suçlamaz.³

Bundan çıkan sonuç açık: 'ilkesellik' adına uzlaşmayı reddetmek,

genel olarak ne türden olursa olsun uzlaşmanın asla kabul edilemez olduğunu ileri sürmek, bir çocukluktur ve hatta bunu ciddiye almak bile güçtür.*

Gerekli taktiğin ne olduğu konusunda doğru bir karara varabilmek ve kabul edilir uzlaşmalarla kabul edilemez olanları birbirinden ayırt edebilmek için, mücadele içinde olgunlaşmış bir devrimci liderliğe ihtiyaç vardır.

Sınıflar ve partiler arasında ulusal ve uluslararası düzeyde son derece karmaşık ilişkilerin söz konusu olabildiği siyaset sahnesinde, bir grevde kabul edilebilir bir 'uzlaşma' ya da eyleme ihanet anlamına gelen bir grev kırıcısı veya liderle 'uzlaşma' meselesinden çok daha zorlu durumlara karşı karşıya gelinecektir. Dolayısıyla her duruma uyacak bir reçete ya da bir genel kural (uzlaşma yok!) formüle etmek saçma olur. İnsan böyle durumlarda kendi aklını kullanmalı, her özgül durumda uygun yöntemleri geliştirme becerisini gösterebilmelidir. Aslında ızırın, sabırlı, çeşitlilik gösteren, geniş ölçekli çabalar sonucu karmaşık siyasal sorunları çözümler getirme yeteneğine ulaşmak, bir parti örgütünün, lider vasfını hak eden parti liderlerinin ve belli bir sınıfın düşünce üreten tüm temsilcilerinin işlevlerinden biridir.⁵

Muharebeyi düşmanın yararına ve bizim zararımıza olacağı açıkça görülen bir zamanda kabul etmek bir sıçırtıdır; devrimci sınıfın siyasal liderleri, eğer dezavantajlı olduğu açıkça görülen bir muharebeden sakınabilmek için yöntem değiştirmekten ya da karşı tarafa uzlaşma önermekten acizlerse hiçbir işe yaramazlar.⁶

Komünistler, en güvenilmez ve en istikrarsız müttefiklerle geçici ittifaklar kurmaya başvurmaktan kaçınmazlar:

Uluslararası burjuvaziye yıkıma yönelik yani devletler arasındaki sıradan savaşların en çetin olanından yüzlerce defa daha güç, ızırın

* Lenin'in bu benzetmeyi kendi başından geçen bir olaydan esinlenerek yapmış olması güçlü bir olasılık; Lenin biyografimizin Türkçe'de basılan üçüncü cildi olan "Lenin 3: Kuşatılmış Devrim"de (s. 33) anlatmış olduğumuz gibi, Lenin 19 Ocak 1919'da otomobilyle seyir halindeyken silahlı bir haydut grubu tarafından durdurulmuş ve soyulmuştu.

ve karmaşık bir savaş yürütülürken herhangi bir yöntem değişikliği ni ya da düşman güçlerin kendi aralarındaki çıkar çatışmalarından (geçici de olsa) yararlanmayı veya olası ittifaklar kurmayı (bunlar geçici bir süre için, istikrarsız ya da koşullu olsalar bile) peşinen reddetmek son derece gülünç bir şey olmaz mı? Bu, henüz keşfedilmemiş ve daha önce hiç çıkmamış yüksek bir dağa tırmanırken, gerektiğinde zigzag çizerek yol almayı, bir adım geri atmayı, hatta bir rotayı takip etmekten vazgeçip farklı bir yol izlemeyi daha hafızan reddetmek anlamına gelmez mi?

Komünistler ve parlamento seçimleri

Lenin, kendisi de dahil olmak üzere, komünist liderler arasında kapitalizme karşı başarılı ve doğrudan bir saldırının olabilirliği umutlarının çok canlı olduğu 1919 yılında, komünistlerin parlamento seçimlerine katılmaları gerekip gerekmediği sorunu serinkanlılıkla değerlendirmişti.

Lenin, İtalyan, Fransız ve Alman komünistlerine gönderdiği 10 Ekim 1919 tarihli mektubunda, bu konuda alınan farklı tutumların çok büyük bir öneme sahip olmadığını ileri sürüyordu:

Bunlar, kaygılanmayı gerektiren farklılıklar değil ve gerilemeyi değil, gelişip büyümekten kaynaklanan sancıları temsil ediyorlar. Bazıları küçük çaplı örgütsel ayrılmalara yol açmış bu tür farklılıkları Bolşevizm de birden çok kez yaşadı. Fakat belirleyici an geldiğinde, iktidarı alma ve Sovyet Cumhuriyeti'ni kurma zamanı geldiği zaman Bolşevizm yeniden bütünleşti.⁸

Lenin, KPD'nin Merkez Komitesi üyelerine yolladığı 28 Ekim 1919 tarihli mektubunda bu partinin sendikalara ve parlamentoya katılmaya karşı çıkan aşırı-solcu unsurlarının partiden ihraç edilmesine karşı çıkıyordu.⁹

Sosyalist İşçiler Federasyonu lideri Sylvia Pankhurst, Lenin'e gönderdiği mektubunda İngiltere'de komünistlerin çoğunluğunun parlamento seçimlerine katılmayı reddettiğini ileri sürdüğü zaman Lenin, bu mektuba verdiği karşılıkta, bir yandan komünistlerin bu tür etkinliklere katılmaları gerektiği düşüncesini ortaya koyuyor, diğer yandan bunun 'ikincil önemde bir sorun' olduğunu belirtiyordu. Komünist olduğunu söyleyen beş örgütün bir araya gelip tek parti çatısı altında birleşmesinin sevindirici olacağını ifade ettikten sonra, bunun ilginç bir alternatifini de

öneriyordu. Eğer parlamenter faaliyet konusundaki fikir ayrılıkları yüzünden söz konusu birleşme olanaksız görünüyorsa,

bu durumda, en azından bir adım ileri giderek hemen iki komünist partisinin kurulmasının yerinde olacağını düşünüyorum... Bırakın bu partilerden biri burjuva parlamentosuna katılmayı kabul ederken diğeri bunu reddetsin; bu fikir ayrılığı bugün öylesine önemsiz ki, en akla yakın şey bu yüzden bir bölünme yaşamamaktır.¹⁰

Nisan-Mayıs 1920'ye gelindiğinde, bir başka deyişle Orta ve Batı Avrupa'da burjuvazinin proleter devrimi karşısında zafere erişmesinden sonra Lenin, yeni bir bakış açısını dile getirmeye başladı. "*Sol Komünizm Bir Çocukluk Hastalığı*", komünistlerin parlamento seçimlerine katılmaları ve bu platformda aktif faaliyet yürütmeleri gerektiğini açıkça ortaya koyar. Bu broşürde Lenin, burjuva demokrasisine ve parlamentarizme karşı olmanın, devrimi daha ileri noktalara taşımak için parlamentodan bir araç olarak yararlanılamayacağı mutlak sonucuna varmayı gerektirmediğini yazır. Sosyalizmin parlamento aracılığıyla gerçekleştirilebileceğini savunanlar yalnızca reformistlerdir. Hayır. Burjuva parlamentosu yıkılmalı, dağıtılmalı ve onun yerini işçi sınıfının organları olan sovyetler almalıdır. Ancak kimse parlamentonun komünist faaliyet için bir platform olarak kullanılamayacağı sonucu çıkarmamalıdır -komünistler parlamentoyu yıkacak kadar güçlü olmadıkları sürece. Hiç kuşkusuz bunun için parti mücadelesinin ağırlık merkezinin parlamentonun dışındaki alanlar -grevler, gösteriler vd.- olması zorunludur ve komünist milletvekillerinin faaliyeti bu kitle faaliyetine tabi olmalıdır.

Lenin, aşırı-solcuların parlamentarizmin 'tarihsel olarak eskimiş' olduğu yolundaki savlarıyla doğrudan hesaplaştı:

Bu, propagandif anlamda doğru. Ne var ki, parlamentonun festsinden *pratikte* gelmenin henüz uzağında bulunduğu herkes tarafından biliniyor. Parlamentarizm, komünistler için elbette ki 'tarihsel olarak eskimiş' bir kurum; fakat, önemli ve esas olan şey şu ki, *bizim için* eskimiş olan bir şeyin sınıf ve kitleler için de eskimiş olduğunu *varsaymamalıyız*... Kitlelerle, sınıfın geri kesimlerinin düzeyine inmemelisiniz. Bu, tartışmaya yer vermeyecek kadar açık. Kitlelere acı gerçekleri anlatmak zorundasınız. On-

lara burjuva-demokratik ve parlamenter yanlısılarını göstermek, bunların birer önyargı olduğunu anlamak, yerine getirmekle yükümlü olduğumuz bir görev. Fakat aynı zamanda sınıf bilincinin gerçekteki durumunun, sınıfın bütünüünün (sadece onun komünist öncüsünün değil) ve *emekçi halkın tümünün* (sadece onun ileri unsurlarının değil) hazırlıklılığını gözlemek ve bunu dikkate almak zorundasınız.

İşçi kitleleri parlamento konusundaki yanlısılarını muhafaza ettikleri sürece,

parlamento seçimlerine katılma ve parlamento kürsüsünde mücadele, devrimci proletaryanın partisi için, özellikle *kendi sınıfının* geri kesimlerinin eğitilmesi, kırsal kesimdeki geri, ezilmiş, cahil bırakılmış kitlelerin uyandırılması ve aydınlatılması açısından *zorunludur*. Burjuva parlamentolarını ve diğer gerici kurumları yıkıp ortadan kaldıracak güçte olmadığımız sürece o kurumlar içinde çalışmak zorundasınız.¹¹

Proleter kitleler, burjuva parlamentarizminin gerçek doğasını ancak pratik deneyimler aracılığıyla öğrenirler.

Sınıfın bütünüünün, geniş emekçi kitlelerin, sermaye tarafından ezilenlerin böyle bir bakış açısına ulaşmasında propaganda ve ajitasyon tek başına yeterli değildir. Bunun için, kitlelerin kendi siyasal deneyimlerine sahip olmaları gerekir.¹²

Lenin daha sonra, kitlelerin parlamenter yanlısılardan kurtulmasını sağlamak için onlarla birlikte parlamenter deneyimden geçilmesinin zorunluluğunun bir kanıtı olarak Bolşeviklerin Ekim Devrimi'nden sonraki Kurucu Meclis seçimleri sırasındaki tutumuna değinir:

Biz, Rus Bolşevikleri, parlamentarizmin Rusya'da eskimiş bir kurum olduğunu düşünme konusunda herhangi bir batılı ülkedeki komünistlerden daha fazla hakka sahip değil miydik? Elbette sahiptik; mesele, burjuva parlamentosunun uzum ya da kısa bir zamandan beri var olması değil, emekçi kitlelerin (ideolojik, siyasal ve pratik açıdan) Sovyet sistemini kabul etmeye, burjuva demok-

ratik parlamentoyu dağıtmaya (ya da dağıtılmasına rıza göstermeye) ne ölçüde *hazır* oldukları idi. Tartışmaya yer bırakmayacak kadar açık tarihsel gerçek şudur ki, Rusya'da Eylül-Ekim 1917'de kentlerdeki işçi sınıfı, askerler ve köylüler -bir dizi özel koşullun sonucu olarak- Sovyet sistemini kabul etmeye ve burjuva parlamentolarının en demokratik olanını feshetmeye olağanüstü düzeyde hazır durumda bulunuyorlardı. Her şeye karşın Bolşevikler Kurucu Meclis'i boykot *etmediler*, proletaryanın iktidarı ele geçirmesinden önce *ve sonra* Kurucu Meclis için yapılan seçimlere katıldılar... Bu seçimler son derece değerli (ve proletarya için son derece yararlı) siyasal sonuçlar doğurdu.

Lenin şu çıkarsamaya ulaşır:

Sovyet cumhuriyetinin zaferinden sadece birkaç hafta önce ve söz konusu zaferden *sonra bile* burjuva demokratik parlamento ya katılmak, proletaryanın, bu tür parlamentoların yıkılmasının neden gerekli olduğunu geri kalmış kitlelere açıkça göstermesine fiilen yardımcı olur; bunların başarılı biçimde dağıtılmasını *kolaylaştırır*, burjuva parlamentarizminin 'siyasal olarak eskimiş' bir kurum haline getirilmesine *yardımcı olur*.¹³

Komünistler ve sendikalar

Lenin'in 'Sol Komünizm' başlıklı kitapçığı, sendikalar sorununa da değinir. Komünistlerin mevcut sendikalardan çekilmeleri gerektiğini ileri sürerlerin bu savını 'çocukça bir saçmalık' olarak alaya alır:

Gerici sendikalar içinde çalışmayı reddetmek demek, yeterince gelişmemiş ya da geri kalmış işçi yığınlarını gerici liderlerin etkisi altına girmeye terk etmek anlamına gelir.

Devrimciler

kitlelerin bulunduğu her yerde mutlaka faaliyet yürütmek zorundadırlar. Proleter ve yarı-proleter kitlelerin bulunduğu bu tür kurum ve örgütlerin en gerici olanlarında bile ajitasyon ve propaganda faaliyetini sistematik olarak, ısrarla, sabırla ve istikrarlı biçimde yürütmek için her türlü özveriye katılmak, en zor engelle-

ri aşmak zorundasınız... Her türlü özveride bulunabilmeliyiz; hatta sendikalara girebilmek, sendikalarda barınabilmek, buralarda komünist çalışmayı her ne pahasına olursa olsun yürütmek için, gerektiğinde çeşitli stratejilere, kurnazlıklara, yasadışı yöntemlere, kaçamaklara başvurma yeteneğine sahip olmalıyız.¹⁴

Lenin, bu savlarını desteklemek üzere Bolşevizmin deneyimlerinden yararlanır:

Çarlık rejimi koşullarında, 1905 yılına gelinceye kadar hiçbir türden 'yasal olanağa' sahip değildik. Ancak gizli polis ajanı Zubatov devrimcileri tuzağa düşürüp onları tasfiye etmek üzere Karayizler adlı işçi birlik ve cemiyetlerini örgütlediği zaman, söz konusu birlik ve cemiyetlerde faaliyet yürütmeleri için kendi parti üyelerimizi göndetdik.¹⁵

Komünist liderlik olgunlaştırılmalı

Devrimci bir liderlik, [daha önce başka yerlerde de yazmış olduğum gibi] yalnızca mücadeleyi bir bütün olarak kavrama yeteneğine değil, mücadelenin her dönüm noktasında doğru seçilmiş sloganları bulma ve bunları öne çıkarma yeteneğine de sahip olmalıdır. Bu sloganlar basit şekilde parti programından türetilmezler; işçilerin ileriye doğru sevk edilmelerine katkıda bulunabilmeleri için sloganların koşullara, her şeyden önce kitlelerin ruh haline ve duygularına uygun olmaları gerekir. Sloganlar yalnızca devrimci hareketin genel yönelimine değil, kitlelerin bilinç düzeyine de uygun düşmelidir. Devrimci partinin gerçek değerinin ortaya çıkması, ancak partinin genel hattının *yaşama geçirilmestiyse* mümkündür. Genel teorinin ve özgül taktiklerin organik bütünlüğü, Lenin'in mücadelesinin ve çalışma tarzının merkezinde yer alır.¹⁶

Lenin, henüz yeni yaratılmış komünist partilerin liderliğinin strateji ve taktikler konusunda çok iyi eğitilmeleri gerektiğini düşünüyordu:

Siyaset, bir bilim ve sanattır; ne gökten düşer ne de karşılıksız elde edilir ve... eğer siyaset burjuvaziyi alt etmek istiyorsa, proletarya kendi proleter "sınıf siyasetçileri"ni eğitmelidir ve bunlar, hiçbir

şekilde burjuva siyasetçilerinin gerisinde kalan siyasetçiler olmalıdır.¹⁷

Komünistler, mücadele yöntemlerinin genel çeşitliliğine uygun olarak eğitilmelidirler.

Bir bütün olarak tarih ve özellikle devrimler tarihi, en iyi partilerin, en ileri sınıfların sınıf bilinci en yüksek öncülerinin tasavvur edebileceğinden bile içerik açısından daha zengin, daha çeşitli, çok biçimli, daha canlı ve daha yaratıcıdır. Bu, kolayca anlaşılabilir; çünkü öncülerin en iyisi bile ancak onbinlerin sınıf bilincine, irade, hürs ve tasavvur gücüne ifade kazandırırken, insanın tüm potansiyel ve yeteneklerinin ortaya çıktığı büyük altüst oluşlarında, devrimlerde, sınıflar arasındaki mücadelenin en keskin aşaması tarafından harekete geçirilmiş on milyonların sınıf bilinci, irade, hürs ve tasavvur gücü tarafından gerçekleştirilir. Bundan, son derece önemli iki pratik sonuç çıkar: Birincisi, devrimci sınıf, görevini yerine getirebilmek için, toplumsal aktivitenin *istisnasız tüm* görünüşlerine hakim olabilmelidir... İkincisi, devrimci sınıf, bir biçimden diğerine çok hızlı ve sert bir biçimde geçebilmelidir. Düşmanın sahip olduğu ya da olabileceği tüm silahları, savaşın tüm araç ve yöntemlerini bilip bu konuda kendisini eğitmeyen bir ordunun bilgisizce, hatta suç işler bir şekilde davranmış olacağı konusunda hemen herkes hemfikirdir. Bu, siyasette savaş sanatında olduğundan daha da geçerlidir. Siyasette, gelecekte belli koşullar altında hangi mücadele yöntemlerinin uygun ve avantaj sağlar olacağını önceden kestirmek daha güçtür. Tüm mücadele yöntemlerini pratik olarak öğrenip uygulamadığınız sürece, diğer sınıflar bizim özellikle zayıf olduğumuz bir faaliyet biçimini benimseyip bunu öne çıkardıkları zaman, yıkıcı ve bazen öldürücü bir yenilgiye uğrayabiliriz.¹⁸

Pratik öğütler

İnsan, Lenin'in 1919 ve 1920 yıllarında kaleme almış olduğu yazılarını okuyup incelediğinde, sovyet devletinin ve partinin lideri olarak muazzam büyüklükte ve olağanüstü acil siyasal, ekonomik ve askeri sorunlarla başa çıkmak zorunda olmasına rağmen, onun diğer komünist partilerin yüz yüze kaldıkları sorunlara çözümler getirebilmek için ne denli bu-

yük bir çaba ve zaman harcadığını açıkça görüyor ve kendini hayranlık duyumaktan alamıyor. Lenin, Rusya dışındaki ülkelerin yeni kurulmuş komünist grupları arasında program ve taktikler konusunda sık sık patlak veren şiddetli tartışmaları yakından izliyordu. Diğer ülkelerdeki devrimci hareketlerle en küçük ayrıntılara varıncaya kadar ilgiliydi.

Genç komünist partilere genel öğütlerde bulunmanın ötesinde, düşüncelerini olabildiğince somut ve özgül biçimde ifade edebilme katygısındaydı. Onun 27 Nisan 1919 tarihinde Bavyera Sovyet Cumhuriyeti'ne gönderdiği mektubu buna örnek gösterebiliriz:

Burjuvazinin cellatlarına, Scheidmann'lara ve diğerlerine karşı savaşmak için ne tür tedbirler aldınız; şhrin değişik bölgelerinde işçi ve emekçi meclisleri kuruldu mu; işçiler silahlандılar mı; burjuvazi silahsızlandırıldı mı; giysi stokları ve diğer ihtiyaç maddeleri acil gereksinimlerini karşılamak için yaygın biçimde işçilere, özellikle de kır emekçilerine ve küçük köylülere dağıtıldı mı; Münih'teki kapitalist fabrikalara ve çevre bölgelerdeki kapitalist çiftliklere el kondu mu; küçük köylülerin ipotekleri ve kira borçları iptal edildi mi; kır emekçilerinin ve vasıfsız işçilerin ücretleri iki ya da üç kat artırıldı mı; kitlelere dağıtılmak üzere basılacak broşür ve gazeteler için kağıt stokları ve diğer matbaa gereçlerine el kondu mu; altı saatlik çalışma günü ve iki ya da üç saatlik devlet idaresi vazifesi uygulamaya kondu mu; işçilerin rahat konularda yaşamasını sağlamak için Münih burjuvazisininin ihtiyaç dışı evlerine el kondu mu; tüm bankalar müsadere altına alındı mı; burjuvazinin safları arasından rehineler aldınız mı; işçiler için burjuvalardan daha yüksek oranlı gıda maddesi yardımı uygulamasını yaşama geçirdiniz mi; komşu köylerin savunusu ve buralarda ideolojik propaganda faaliyeti için tüm işçiler seferber oldular mı? Bu ve benzeri önlemlerin, işçi, kır emekçileri ve bunlardan ayrı olarak hareket eden küçük köylü meclislerinin inisiyatifi eşliğinde acilen ve en yaygın biçimde yaşama geçirilmesi durumunuzu daha da güçlendirecektir. Burjuvazi üzerinc bir olağanüstü hal vergisi konması, işçilerin, kır emekçilerinin ve küçük köylülerin yaşam düzeylerinde gerçek bir iyileşmenin sağlanması, her ne pahasına olursa olsun başarılmalıdır.¹⁹

Taktik ayrıntılara ilişkin ne olağanüstü kavrayış!

Komintern İkinci Kongresi

Komintern İkinci Kongresi 19 Temmuz'da başladı, 7 Ağustos 1920'de sona erdi. Bu kongre, yalnızca beş gün devam eden ve 35 ülkeyi temsilen 217 delegenin katılmış olduğu Birinci Kongre'den çok daha geniş katılımlıydı. Rusya dışındaki üç kitlesel komünist partisinin delegeleri de kongrede hazır bulunuyorlardı: İtalya, Norveç ve Bulgaristan. Önemli bir yere sahip Alman Komünist Partisi ile henüz küçük birer parti olan Avusturya ve Macaristan Komünist Partileri de temsil edilen partiler arasındaydı. Çekoslovakya Sosyalist Solu da delege göndermişti. Alman USPD ile Fransız Sosyalistleri, müzakerelerde bulunmak üzere temsilci yollamışlardı. Fransa'da Komintern yanlısı olan komünistleri, İngiltere ve Amerika'da faaliyet yürüten çeşitli grupları temsil eden delegeler de vardı. En önemli Asya ülkeleri de kongrede temsil ediliyorlardı; bunların temsilcileri arasında en çok öne çıkan isim Hintli M. N. Roy idi. Avrupalı partilerin ağırlığı çok açık olmakla birlikte, bu bir dünya kongresiydi.

Kongre, Lenin'in "*Sol Komünizm Bir Çocukluk Hastalığı*" adlı broşüründe dile getirdiği düşünceleri içselleştirmiş görünüyordu. Lenin'in broşürde tartıştığı şu konular, kongrenin gündeminde yer aldı ve tartışıldı: parlamentarizm, Komünist Partisi'nin rolü, sendikalar, (İngiliz) İşçi Partisi'ne karşı alınacak tutum. Kongre'nin -Lenin'in broşüründe yer vermediği- diğer iki önemli tartışma konusu tarım sorunu ve ulusal sorundu.

Lenin, İkinci Kongre boyunca çok aktifti; önemli pek çok yazı yazdı, gerek komitelerde gerekse genel kurulda pek çok tartışmaya katıldı. Troçki, askeri cephedeki faaliyetlerle meşguldü, kongreye iki kez ve kısa süreli olarak gelebildi: Birincisinde 21 Koşul'un resmen onaylanması için; ikincisinde ise kongrenin kapanış gününde Enternasyonal adına kaleme aldığı manifestoyu okumak için.

Lenin, ulusal sorun, sömürgeler sorunu, tarım sorunu, İkinci Kongre'nin temel görevleri, Enternasyonal'e katılma koşulları, dünyadaki genel durum ve Komintern'in görevleri konularıyla ilgili olarak kongrenin resmi tezlerini kaleme aldı.

Lenin, kongre boyunca pek çok konuşma yaptı. Kongrenin 19 Temmuz'daki birinci oturumunda, dünyadaki genel durum ve Komintern'in görevleri konulu raporu okudu. Kongrenin ikinci oturumunun yapıldığı 23 Temmuz'da, komünist partilerin rolüne ilişkin bir konuşma yaptı. 26 Temmuz'da, ulusal ve sömürgeler sorunu üzerine komitenin hazırlamış olduğu raporu okudu. 30 Temmuz'da, Enternasyonal'e katı-

lım koşullarına ilişkin bir konuşma yaptı. 2 Ağustos'taki konuşmasında parlamento sorunu üzerinde durdu, 6 Ağustos'taki konuşmasında ise İngiliz komünistlerinin İşçi Partisi'ne katılıp katılmamaları konusunu tartıştı. Kongreden önce, kongre sırasında ve sonrasında toplanan önemli tüm komisyonlara katıldı. Yabancı ülkelerden gelen temsilcilerle, yaşamında daha önce hiç olmadığı kadar yoğun görüşmelerde bulundu.

Devrimci coşku

Komintern İkinci Kongresi, Kızıl Ordu'nun Varşova üzerine ilerlediği günlerde toplandı. Kızıl Ordu beraberinde, devrimin Orta Avrupa içlerine yayılmasını kolaylaştıracağı umulan devrimci Alman proletaryası ile organik bir bağın kurulacağı umudunu da taşıyordu. Kongre'de devrimci zaferin çok yakın olduğuna ilişkin bir güven duygusu egemendi. Bütün gözler Kızıl Ordu'ya çevrilmişti. USPD delegesi Ernst Däumig, Kongre'de şunları söylemişti: "Kızıl Ordu'nun kat ettiği her bir kilometre, devrime, Almanya'da devrime doğru atılmış bir adımdır."²⁰

Kongreye başkanlık eden Zinovyev, kongrenin ardından tabloyu şu şekilde tanımlamıştı. Kongre salonunda büyük bir harita asılıydı. Her gün birliklerimizin ilerleyişini bu harita üzerinde işaretlerle gösteriyorduk. Delegeler her gün haritanın başına gelip olağanüstü bir heyecan ve ilgiyle haritayı inceliyorlardı... Delegelerin hepsi, ordumuzun askeri hedefinin başarılmamasına uluslararası proleter devrimin muazzam bir hız kazanması anlamına geleceğini biliyordu. Hepsi, Kızıl Ordu'nun attığı her adımın, sözcüğünün gerçek anlamında uluslararası proleter devrimin yazgısını belirleyeceğinin farkındaydı.²¹

Kızıl Ordu'nun Varşova üzerine yürüyüşünün yarattığı heyecan Zinovyev'in Kongre'de yaptığı açılış konuşmasına da yansımış, Zinovyev konuşmasında, Avrupa devriminin zaferinin artık bir iki yıllık bir mesele olduğuna inandığını söylemişti:

Yoldaşlar, Komünist Enternasyonal'in kuruluş kongresinin hemen ardından yazılmış olan "Uluslararası Devrimin Geleceği" başlıklı bir makalede, aşırı bir coşkuyla, belki de bir yıl kadar sonra Avrupa'da Sovyet iktidarı için savaşım verildiğini umutmuş olacağınız, çünkü o zaman savaşımın Avrupa'da bitmiş, dünyanın geri kalan

bölgelerine kaymış olacağını söylemişim. Kafasını bu cümleyle takmış Alman bir burjuva tarihçi, kötü niyetli bir ifadeyle şunu belirtiyor: Yakında İkinci Kongre başlamış olacak. Bir yılı aşkın süre geçti. Görüldüğü kadarıyla, Avrupa'da Sovyet iktidarı henüz tam bir başarı elde etmiş değil.

Bu iyi eğitim görmüş burjuvaya kolaylıkla yanıt verebiliriz: Evet, gerçekten de öyle; tüm Avrupa'nın, Sovyet Cumhuriyeti haline dönüşmesi muhtemelen bir değil, iki ya da üç yıllık bir zamanı gerektirecek.²²

Şu beklentimi dile getirmek isterim ki, Paris Komünii'nin ellinci yıldönümünde Fransa'da bir Sovyet Cumhuriyeti'ne sahip olacağız.²³

Komün'in ellinci yıldönümü, Mart 1921'deydi...

Zinovyev, kongrede aşırı bir coşku ve iyimserliğe kapılmış yegane kişi değildi. Bir İngiliz delegenin hatırladığı gibi: "Kongre, 7 Ağustos 1920'de, muazzam bir coşkunun egemen olduğu bir atmosferde kapandı... Bir sonraki kongreye kadar geçecek bir yıllık zaman içinde, devrimin dünyanın ne kadarına yayılmış olacağını kim bilebilirdi?"²⁴

İki cephede savaş

Kongre, yalnızca coşku ve heyecanın sergilendiği bir olaydan ibaret değildi. Aynı zamanda son derece ciddi ve önemliydi. Strateji ve taktikler konusunda işçi hareketinin o zamana kadar tanık olduğu en önemli okul niteliğindeydi.

Lenin, "*Sol Komünizm Bir Çocukluk Hastalığı*"nda, saldırılarını doğrudan aşırı-solculara yöneltmişti. Kongre ise, iki cephede birden, yalnızca "Solcular"ı karşı değil, aynı zamanda hatta belki daha şiddetli olarak, sağdaki 'Merkezciler'e de karşı hareket etmek durumunda kalmıştı. Yüzbinlerce insanın Komintern'e üye olduğu, tüm partilerin tek bir beden olarak bir araya gelip birleştikleri bir dönemde, liderliğin en önemli görevlerinden biri merkezi liderliğe karşı mücadele etmektir.

Merkezcilik, doğası gereği, net bir şekilde tanımlanamaz. Reformizmden Marksizme kadar çok çeşitli eğilimleri ve gruplaşmaları bünyesinde barındırır. Merkezcilerin başta gelen karakteristik özelliklerinden biri, sınıfın öncüsü ile kitle arasındaki ayırım çizgisini bulandırmalarıdır. Merkezciliğin en sakıncalı yanı, onun tarihsel kaderciliğidir. Doğası gereği net bir biçimde tanımlanamaz olduğu, Marksizm ile reformizm

arasında gidip geldiği için, merkezi gruplar bir bütün olarak aynı doğrultuya yönelmezler. Bazıları daha sola, Marksizme, bazıları sağa, reformizme yönelir. Ayrıca, bunlar tutarlılıktan yoksun oldukları için önce sola, sonra sağa çark ederler.²⁵

Lenin, İkinci Kongre'de, genç, deneyimsiz komünist partileri açısından, bunların bir kısmında egemen olan merkezi liderliği başta gelen tehlike olarak gördü. Sosyal demokrasiden gelen işçilerin merkezciliği ile, pek çok liderliğin iflah olmaz profesyonel merkezciliği arasında, bunları birbirinden ayırt edecek bir ayırım çizgisi koydu.

Buharin'in İkinci Kongre'de yaptığı bazı tanımlamalar, bazı Avrupalı çağdaş komünist partilerin liderliğinin doğasını kavramak açısından fikir verici olabilir:

İtalyan partisini ve bu partinin parlamento grubunu ele alalım. Bu parti bize üç parti ve Komünist Enternasyonal'e üye. En iyi partilerimizden biri olan bu parti için şunu söylemek mümkün: Eğer partinin parlamento grubu üyelerini kendi içinde üç parçaya ayırmış olsak... şu oranlara ulaşırdık: Parlamento grubunun bütünü'nün yüzde 30'u Turati eğilimine, yüzde 55'i merkeze, yüzde 15'i ise sola aittir... Bu açıdan Fransız partisine bakarsak, şu oranlara ulaşırız: 69 parlamenterden 40 tanesi halihazırda oportünist partide yer alan açıkça reformist üyeler, 26'sı ise merkeze ait -bizim anladığımız anlamda değil Fransız partisinin merkezi anlamında- Komünistlere gelince; iki oyları ya vardır ya yoktur. Son derece iyi bir parti olan Norveç partisine gelince: Parlamenter grupta 19 üye var ve bunların yaklaşık 11'i sağda, 6'sı merkezde, 2'si ise solda. İsveç parlamenter grubunda hatırı sayılır sayıda yoldaşı komünist olarak tanımlamak bile mümkün değil.²⁶

Parlamentarizm üzerine tartışma

Kongrede parlamentarizm üzerine yürütülen tartışmada Lenin, hem parlamento faaliyetlerine katılmayı tümünden redd. Den aşırı-solcularla, hem de 'oportünist parlamentarizm' hastalığının sıkıntısını çeken merkezcilerle baş etmek durumunda kaldı.

En açık muhalefet soldan geldi. Örneğin, İtalyan delege Amadeo Bordiga şunları söylüyordu: "Tarihin içinde bulunduğumuz bu dönemde... parlamento kürsüsünü Komünistlerin devrimci görevlerini yerine getirmenin bir aracı olarak kullanmak mümkün değildir."²⁷

İsviçreli delegeler de benzeri bir tavır sergilediler: "İsviçre Komünist Partisi, burjuva parlamentosuna her türden katılımı reddeder."²⁸ Avusturya Komünist Partisi de tüm parlamento seçimlerinin boykot edilmesinden yanaydı. Macar Sovyet Cumhuriyeti'nin yıkılmasının ardından Viyana'ya gelen Macar liderler Georg Lukacs ve Bela Kun da aynı yönde görüş bildirdiler. İngiliz işyeri temsilcileri hareketinden William Gallacher ve Alman sendikacı Souchy'de parlamento içinde faaliyete karşı çıkıyorlardı.

Kongrede, daha kısık sesle olmasına karşın çok daha etkili ve tehlikeli itiraz sesleri merkezilerden geldi. Bu yüzden, Komünist Enternasyonal Merkez Komitesi tarafından sunulan "Parlamentarizm Üzerine Tezler" başlıklı metin, esas olarak saldırısını merkezçiliğe, parlamentere formizme karşı yöneltti.

Seçimlerden sonra parlamento grubunun örgütlenmesi bitmişti. Komünist Partisi merkez komitesinin inisiyatif ve denetimi altında olmalıdır; partinin bir bütün olarak yasal ya da yasadışı bir konumda olması bu durumu değiştirmez. Komünist parlamento grubunun başkanı, bu konuma Merkez Komitesi'nin onayıyla gelir. Merkez Komitesi, parlamento grubu içinde daimi bir temsilci bulundurmalı, bu temsilci veto hakkına sahip olmalıdır ve grup tüm önemli siyasal sorunlarda önceden partinin Merkez Komitesi'nin rehberliğine başvurulmalıdır. Parlamentodaki komünist grubun önemli bir adım atacağı zamanlar, grup sözcüsünü atamak ya da değiştirmek, sözcünün konuşmasının bir özeti veya konuşma metninin bizzat kendisini gözden geçirerek onaylamak vb. Merkez Komitesi'nin hakkı ve görevidir. Her komünist aday, ulası bir parlamentodan çekilme kararının bir bütünlük içinde yaşana geçirilmesini sağlamak üzere, parti Merkez Komitesi'nin istemesi durumunda milletvekilliğinden derhal istifa edeceği sözünü yazılı olarak ifade etmelidir...

Parlamentonun komünist bir üyesi, Merkez Komitesi'nin kararlarına bağlı olarak yasal ve yasadışı çalışmayı bütünlük içinde yürütmekle yükümlüdür...

Komünist milletvekilleri, parlamentodaki tüm faaliyetlerini, parlamento dışındaki parti çalışmasına tabi kılmalıdırlar. Burjuva çoğunluk tarafından kabul edileceği beklentisiyle değil, propaganda, ajitasyon ve örgütlenme amaçları dolayısıyla parlamentoya sı-

nılan yasama önerileri, partinin ve parti Merkez Komitesi'nin yönergelerine uygun olmalıdır... Parlamentodaki komünist milletvekilllerinden her biri, kendisinin diğer yasa koyucularla uzlaşma arayan bir yasa koyucu değil, düşman kampına parti kararlarını uygulamak için gönderilmiş bir parti ajitatörü olduğunu sürekli hatırlamalıdır. Komünist milletvekili gevşek seçmen kitlesine değil, ister yasal ister yasadışı konumda olsun, kendi partisine karşı sorumludur.

Komünist milletvekillerinin parlamentodaki konuşmaları, her sıradan işçi, köylü, çamaşırçı kadın, çoban tarafından kolayca anlaşılacak basitlikte olmalıdır. Böylece parti, onların yaptıkları konuşmaları el ilanları olarak basıp ilkeni dört bir köşesine dağıtabilir.²⁹

Sendikalar sorunu

Komünistlerin reformistlerin öncülüğündeki sendikalara katılıp katılmamaları gerektiği sorunu da İkinci Kongre'de tartışıldı.

Bu konudaki tartışma, Komünistlerin parlamento faaliyetine karşı tavrı konusunda yaşanmış olan tartışmadan çok daha keskin yaşandı. En nihayet, o sular parlamentolarda sadece birkaç komünist milletvekili vardı; buna karşılık, hemen bütün komünist faaliyetler sendikalarda çalışıp çalışmama sorunundan doğrudan etkileniyordu. Bu konudaki tartışma uzun ve çekişmeli geçti. İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri'nden gelen delegeler, reformist sendikaların komünizme kazanılmasının olanaksız olduğunu, bu yüzden komünistlerin yeni sendikalar kurmaları gerektiğini ileri sürdüler. Bu konudaki tezlerin sunulduğu komisyon, altı uzun oturumda konuyu müzakere etmesine karşın, çatışma bir sonuca ulaştırılmadı. Sorun yeniden kongre genel kurulunun önüne geldiği zaman, Zinovyev, genel kurula müzakerelere son verip oylamaya geçilmesine ilişkin bir öneri sundu. Öneri 25'e karşı 50 oyla kabul edildi. Lenin'in '*Sol Komünizm*' broşüründeki savlarını esas alan Tezler, 64 lehte oyla kabul edildi, oylamada aleyhte oy kullanılmadı fakat İngiliz ve Amerikalı delegelerin de aralarında bulunduğu 13 delege çekimser oy kullandı.

Tarım sorunu

İkinci Kongre, Lenin'in tarım sorunu, ulusal sorun ve sömürgeler sorunu üzerine yazdığı tezleri benimsedi. Sömürge ülkelerde nüfusun ezici

çoğunluğu köylü olduğu için, tarım sorunu ile ulusal ve sömürgeler sorunu birbiriyle çok yakından ilişkilidir ve bunlardan birinin içerdiği devrimci potansiyeller diğeriyle doğrudan bağlantılıdır.

Lenin, siyasal yaşamının ilk yıllarında kırsal yaşamı ayrıntılı olarak incelemiş, 1900 yılında Rusya için ayrıntılı bir tarımsal program geliştirmişti. O aynı zamanda Rus Sosyal Demokratik İşçi Partisi'nin 1903 yılında benimsemiş olduğu tarım programının da yazarıydı. 1905 Devrimi sırasında tarım sorununu tüm ayrıntılarıyla tartışmıştı.³⁰

Bolşevik tarım politikasının tüm gelişimi boyunca, şu iki ilke Lenin'in düşüncesinde merkezi bir yere sahipti: (1) İşçi sınıfı köylülüğe önderlik etmeli, (2) İşçiler köylülerden ayrı olarak örgütlenmeli.³¹ Bu iki ilkesel tespit, Komintern için tarım sorununa ilişkin tezleri geliştirirken Lenin'in düşüncesine rehberlik etti.

Kırsal kesimdeki emekçi kitleler, sermayenin ve büyük toprak sahipliğinin boyunduruğundan, ancak Komünist Partisi liderliğindeki kentli sınıfa proletaryası tarafından kurtarılabilir... Diğer yandan sanayi işçileri, kendilerini sendikacılığın dar çıkarlarına hapsedmeleri durumunda, insanlığı sermayenin ve savaşın zincirlerinden kurtarmak şeklindeki tahsis sorumluluklarını yerine getiremezler... proletarya, ancak sömürücülere karşı savaşta tüm çalışan ve sömürülen kitlelerin öncüsü olarak öne çıktığı zaman sosyalist tarzda hareket eden biricik devrimci sınıf niteliğine bürünür. Bu, toprak üzerinde verilen sınıf mücadelesi olmadan, kırsal kesimdeki emekçi kitleler harekete geçirilmeden, kendi proletaryasının Komünist Partisi olmadan, kır emekçileri kent proletaryası tarafından eğitilmeden yaşama geçirilemez.

Kırsal kesimde, komünizme yegane destek tarım işçilerinden ve kır yok-sullarından gelebilirdi. Devrimci proletarya, orta köylülüğün tam desteğini kazanamazdı.

Devrimci proletarya, en azından yakın gelecekte ve proletarya diktatörlüğünün ilk aşamasında, bu kesimi kendi safına çekemeyecektir. Dolayısıyla proletarya, kendini bu kesimi nötralize etme, yani onun, proletaryaya karşı yürüttüğü savaşta burjuvaziye aktif destek vermesinin önüne geçme hedefiyle sınırlamalıdır.

Kırsal kesimde sömürünün üstesinden gelinebilmesi için, tarımsal üretimin büyük çiftliklerde örgütlenmesi zorunludur. Fakat bu yaşama geçirilirken, köylülerin önyargılarına karşı *çok hassas* olunması gerekir:

Komünist Enternasyonal, en ileri kapitalist ülkelerde geniş ölçekli tarımsal işletmelerin oluşturulmasının ve bunların Rusya'daki devlet çiftliklerine benzer bir yoldan işletilmesinin doğru bir politika olacağını kabul eder. Ayrıca, kolektif işletmelerin (kooperatif birliklerin, komünlerin) kurulmasının teşvik edilmesi de yerinde olacaktır...

Geniş ölçekli tarımsal üretimin görece önemsiz olduğu, fakat devletin kendilerine toprak dağıtacağı beklentisinde olan küçük köylülerin çok sayıda olduğu ülkelerde ve bölgelerde ise, büyük toprak sahiplerinin topraklarının bunlar arasında dağıtılması, köylülüğün devrim saflarına çekilmesi açısından en önemli uygulama olacaktır.³²

Lenin, tezlerinin son bölümünü kongreye kabul ettirmekte hayli zorlandı. USPD delegesi Artur Crispian, Sovyet hükümetini 'uzun bir geçmişe sahip olup artık miyadını doldurmuş küçük burjuva düşünce tarzına sürüklenmekle' suçladı ve şunu ileri sürdü: "Toprak sahiplerinin mülklerine el konulmalı ve bunların toprakları kooperatif birliklere devredilmeli."³³

İtalyan merkezci G N Serrati'de benzer savları kullanarak Lenin'in tezlerine karşı çıktı.³⁴ Lenin, Macar Sovyet hükümetinin yıkımı hazırlayan tarım politikasını örnek göstererek, ateşli tartışmalardan sonra zor da olsa tezlerini kongreye kabul ettirdi.

Ulusal sorun ve sömürgeler sorunu

Lenin, ulusal ve sömürgeler sorununu, kongredeki tartışmaların merkezine yerleştirdi ki bu İkinci Enternasyonal'de hiç değinilmemiş bir meseleydi.

Eğer dünyanın toplam nüfusunun 1750 milyon olduğunu düşünürsek, bunun çok büyük çoğunluğu, 1000 hatta 1250 milyona yakın bir kısmı, yani toplam nüfusun yaklaşık yüzde 70'i, baskı altında olan, İran, Türkiye, Çin gibi doğrudan sömürge ya da yarı-sömürge komününde bulunan ülkelerde yaşıyor.

Ezen ulusların komünistlerinin sömürgelerdeki ulusal hareketleri tam olarak desteklemeleri zorunludur.

Komünist Enternasyonal'in ulusal sorun ve sömürgeler sorununa ilişkin politikası, esas olarak, tüm ulusların proleterlerinin ve emekçi kitlelerin toprak sahiplerini ve burjuvaziyi yıkmayı hedefleyen birleşik devrimci mücadelesi ilkesine dayanmalıdır. Bu birlik, tek başına kapitalizme karşı zaferin güvencesi olacaktır ve böyle bir birlik gerçekleştirilmediği sürece ulusal baskının ve eşitsizliğin üstesinden gelmek olanaksızdır...

Tüm komünist partileri, bağımlı ve temel haklardan yoksun uluslarla (örneğin İrlanda, Amerikalı siyahlar vd.) sömürgelerdeki devrimci hareketlere doğrudan yardımda bulunmalıdır.

Ne var ki bu, ulusal kurtuluş mücadelelerinin kendilerini sosyalist mücadeleler olarak görme anlamına gelmez.

Geri ülkelerdeki burjuva-demokratik kurtuluş hareketlerine komünist bir içerik atfetmeye yönelik girişimlere karşı kararlı bir mücadele verilmesine ihtiyaç var. Komünist Enternasyonal, geri ve sömürge ülkelerdeki burjuva-demokratik ulusal hareketleri, ancak bu ülkelerde yalnızca ismi itibarıyla değil niteliği itibarıyla da komünist olacak gelecekteki proletarya partilerinin unsurlarının bir araya getirilmesi, kendi özel görevleri konusunda -yani, kendi ülkelerindeki burjuva-demokratik hareketlere karşı da savaşma görevi- eğitilmeleri koşuluyla desteklemelidir. Komünist Enternasyonal, sömürgelerde ve geri ülkelerde burjuva demokrasisi ile geçici bir ittifak kurmalı, fakat onunla kaynaşıp onun içinde erime-meli, henüz daha yeni yeni oluşuyor olsa bile proletarya hareketinin her koşulda bağımsız bir hareket olarak kalmasını sağlamalıdır.³⁵

Peki bu ülkelerin gelecekteki gelişim süreci ne olacaktır? Sosyalizmin maddi temeli olan gelişmiş sanayi ve ileri düzeydeki emek üretkenliği, bu ülkelerde mevcut değildi. Sosyalizmin insan ögesi açısından temeli olan modern bir işçi sınıfı ya hiç yoktu ya da henüz çok cılız durumdaydı. Bu durumda söz konusu ülkeler, gelişmiş ülkelerle aynı gelişim çizgisini, kapitalizmin gelişim sürecini mi izleyeceklerdi? Lenin, bu soruya koşullu

olarak olumsuz bir yanıt veriyordu:

Eğer müzaffer devrimci proletarya bunlar arasında sistematik bir propaganda faaliyeti yürütürse ve sovyet hükümetleri her türlü olanakları seferber ederek bunların yardımına koşarlarsa, böyle bir durumda, söz konusu geri ulusların kaçınılmaz olarak kapitalist gelişme aşamasını yaşamak zorunda olduklarını düşünmek yanlış olacaktır... Geri ülkeler, ileri ülkelerin proletaryasının yardımıyla, sovyet sistemine geçebilirler ve kapitalist aşamadan geçmeksizin, belli gelişme aşamalarından sonra komünizme varabilirler.³⁶

Eğer Asya, Afrika ve Latin Amerika dünyanın geri kalan bölgelerinden yalıtılırlarsa, bu durumda muhtemelen kapitalizm hâlâ uzun bir gelişme süreci yaşama olanağına sahip olacaktı. Fakat, sömürgeler metropol ülkelere sıkı biçimde bağlanmış durumda bulunuyorlardı ve yazgıları büyük ölçüde metropol ülkelerin yazgısına bağlıydı. Ulusal mücadelenin önemini kabul eden Lenin, *Komünist Manifesto*'nun temel çağrısını şu şekilde kısmi bir değişikliğe uğratmayı bile uygun bulmuştu: "Tüm ülkelerin işçileri ve ezilen halklar, birleşin!"³⁸

Ulusal ve sömürgeler sorunu üzerine tezler, kongrede üç çekimser oya karşılık oy çokluğuyla onaylandı.

21 Koşul

Merkezciliğin karakteristik özelliklerinden biri, sahip olduğu belirsizliktir. Bu yüzden, merkeziler açık bir *disipline* gelemezler. Devrimci bir kanat, reformist bir kanat ve bu ikisi arasında gidip gelen merkezci bir

* Lenin, geri ülkelerde devrimci olanaklara ilişkin dikkatli ve koşullu değerlendirmesinde, 1882 yılında Rusya ile ilgili olarak şunları yazmış olan Marks ve Engels'in geleneğini izliyordu: "Rus obshchina'sı [ülke] bir komünal mülkiyet biçimi -T.C.] ... daha yüksek bir mülkiyet biçimi olan komünist ortak mülkiyete doğrudan geçebilir mi? Ya da, tersine, batının tarihsel evrimine uygun olarak, ilkin aynı çözülme aşamasından geçmek zorunda mıdır?"

Bugün bu soruya verilebilecek yanıt şudur: Eğer Rus devrimi batıdaki bir proleter devrimin işareti durumuna gelirse ve bu ikisi birbirini tamamlarsa, Rusya'da bugün mevcut olan toprak üzerinde ortak mülkiyet biçimi komünist gelişme için bir başlangıç noktası oluşturabilir.³⁷

eğilim içeren bir parti, bu eğilimler birbirine karşı amaçlar peşinde olacakları için, pratikte disiplinli bir örgüt durumuna gelemmez. Lenin bu nedenle, merkezci liderliğe karşı mücadele etmek için bir dizi örgütsel araca baş vurmaya karar verdi. Sonuç, Komintern'e üyelik için gerekli 21 koşul oldu.

Kongrenin başlangıcında Komünist Enternasyonal Yürütme Komitesi, bu konudaki bir tartışmaya temel oluşturması düşüncesinden hareketle, 19 koşul içeren bir liste hazırladı. Taslak metni Lenin hazırladı. Metnin giriş kısmında şunlar ifade ediliyordu:

İkinci Enternasyonal'ın yeniden güç kazanmasının olanaksızlığının farkında olan ortada kalmış "merkez" parti ve gruplar sürekli güç kazanan Komünist Enternasyonal içinde kendilerine destek bulma çabası içindeler. Bunlar, aynı zamanda, kendilerine daha önceki oportünist ya da 'merkezci' politikalarını devam ettirme şansı verecek belli düzeyde bir 'özerklik' elde etme peşindeler. Komünist Enternasyonal, belli bir dereceye kadar, çekim merkezi haline geliyor...

Belli koşullar altında Komünist Enternasyonal, nereye gideceğini bilemeyen, kararsızlık içinde bulunan, İkinci Enternasyonal ideolojisinden henüz kopmamış grupların akınına uğrayarak örgütsel niteliğinin sulandırılması gibi bir tehlikeyle karşı karşıya kalabilir... Bütün bunları göz önüne alan İkinci Dünya Kongresi, yeni partilerin kabiliyete ilişkin kesin ve mutlak koşulları formüle edilmesini, ayrıca halihazırda üye partilerin yükümlülüklerinin açık olarak ifadelendirilmesi gerektiği düşüncesindedir.³⁹

Söz konusu üyelğe kabul koşulları şırı şekilde özetlenebilir:

1. Koşul, parti yayın organlarının yazı işlerinin güvenilir komünistler tarafından yürütülmesini, bunların proleterya diktatörlüğü fikrini yaymalarını, durup dinlenmeden burjuvaziyi ve reformistleri teşhir etmesini zorunlu kılıyordu.

2. Koşul, tüm 'reformistlerin ve merkezilerin', parti teşkilatı, yayın organları, sendikalar, parlamento grupları da dahil olmak üzere tüm idari konumlardan ıztaklaştırılmalarını gerektiriyordu.

3. Koşul, tüm ülkelerde yasal ve yasadışı parti çalışmasının örgütlenmesi çağrısında bulunuyordu.

4. Koşul, ordu içinde sistematik propaganda faaliyeti yürütülmesi,

orduda komünist hücrelerin örgütlenmesi gereğine değiniyordu.

5. Koşul, her ülkede, kırsal kesimde sistematik çalışma yürütülmesiyle ilgiliydi.

6. Koşul, sosyal vatanseverlikle ve sosyal pasifizizmle mücadele edilmesi çağrısında bulunuyor, 'insanlığın yeni emperyalist savaşıardan kurtarılmasının ancak kapitalizmin devrimci tarzda yıkılmasıyla mümkün olacağı' tezinin gerekliliğini vurguluyordu.

7. Koşul, 'reformizmden ve merkezci politikalarından tam ve mutlak biçimde kopmanın gereği'ni ayrıntılı olarak dile getiriyordu.

8. Koşul, komünistlere, sömürge halkların emperyalizme karşı mücadelelerine destek verme çağrısında bulunuyordu.

9. Koşul, sendikalarda, kooperatiflerde ve diğer kitle örgütlerinde sistematik çalışma yürütmenin her partinin görevi olduğunu ilan ediyordu.

10. Koşul, Amsterdam (Sosyal-Demokratik) Sendikalar Enternasyonal'i'ne karşı çıkmanın ve bundan ayrılmanın gereği üzerinde duruyordu.

11-14. Koşullar, tüm faaliyet alanlarında merkezi parti kontrolünün sıklaştırılması gereğine değiniyordu. Her partinin merkez komitesi, kendi parlamento grubunun kompozisyonunu yeniden gözden geçirmeli, güvenilir olmayan unsurları tasfiye etmeli, parlamento grubunu kendisine tabi kılmalıydı. Merkez komitesi, partinin tüm yayınları üzerinde tam bir kontrole sahip olmalıydı: "Komünistlerin faaliyetlerini yasal olarak yürütebildikleri ülkelerde, komünist partileri, parti saflarına sızmış küçük-burjuva unsurları sistematik olarak saflarından atmak üzere periyodik olarak üyelerini gözden geçirmelidir."

15. Koşul, her partiyi, karşı-devrime karşı mücadele eden herhangi bir Sovyet cumhuriyetine mümkün olan her yoldan yardım etmekle yükümlü kılıyordu.

16. Koşul, komünist partilerin, 'komünist enternasyonalizmin ruhu'na uygun olarak yeni programlar geliştirmeleri, bu programları onaylanmak üzere Komintern'in ya da Komintern Yürütme Komitesi'nin gelecekteki ilk kongresine sunmaları zorunluluğunu getiriyordu.

17. Koşul, Enternasyonal içinde kararların hangi ölçüde merkezileştirilmesi, yerel koşulların hangi ölçüde dikkate alınması gerektiği sorunu üzerinde duruyordu.

Komünist Enternasyonal ve onun Yürütme Komitesi'nin tüm kong-

relerinde alınan kararlar, üye partilerin hepsi için bağlayıcı niteliktedir. Yakıcı iç savaş koşullarında faaliyet yürüten Komünist Enternasyonal, İkinci Enternasyonal'den çok daha merkezi bir niteliğe sahip olmalıdır. Bununla birlikte Komünist Enternasyonal'in ve onun Yürütme Komitesi'nin, yürüttüğü her çalışmada, üye partilerin içinde faaliyet ve mücadele yürüttükleri koşulların farklılığını dikkate alması, ancak tüm partiler için bağlayıcı karar almanın mümkün olduğu durumlarda bu tür kararları benimsemesi gerektiği açıktır.

18. Koşul, tüm partilerin, parti isimi olarak 'Komünist' adını benimsemeleri gerektiğini, bunun salt biçimsel bir sorun değil fakat Sosyal Demokrasi ile kendileri arasındaki radikal ayrımı vurgulamak açısından zorunlu bir gereklilik olduğunu belirtiyordu.

19. Koşul, üye partilere, İkinci Kongre'nin çalışmasını onaylamak üzere kongrenin hemen ardından kendi özel kongrelerini toplama çağrısında bulunuyordu.⁴⁰

Kongredeki tartışmaların sonucu olarak, bu koşullara iki yeni koşul daha eklendi:

20. Koşul, tüm partilerin, her partinin merkez komitesi üyelerinin üçte ikisinin Üçüncü Enternasyonal'e katılma fikrini İkinci Kongre'den önce kabul etmiş kişilerden oluşmasını sağlayacak biçimde yeniden örgütlenmeleri zorunluluğunu getiriyordu.

21. Koşul, çeşitli ülkelerdeki komünist partilerin gelecekteki kongrelerinde söz konusu koşullara karşı çıkarak aleyhte oy kullanan kişilerin hepsinin o partilerden ihraç edilmeleri zorunluluğunu getiriyordu.⁴¹

Kongre, bu 21 koşullu hemen hemen oybirliğiyle kabul etti, aleyhte oyların sayısı yalnızca ikiydi.

İkinci Kongre'nin yürütmüş olduğu çalışmaların bir özetini sunan Zinovyev, şunları söylemişti: "Umuyorum ki, bir devenin bir dikiş iğnesinin deliğinden geçmesi ne kadar güç ise, merkez yandaşlarının bu 21 koşuldan yan çizmeleri o ölçüde güç olacaktır."⁴²

İleride göreceğimiz gibi, bunu söylemek, yapmaktan çok daha kolaydı: Üye partilerin bazılarında, bir dizi hileye baş vurarak çeşitli yollardan bu koşulların üstesinden gelindi. Hollandalı Wijkoop, şu sözlerinde haklıydı: "Bir kağıt parçası bir oportünist için ne kadar bağlayıcı olabilir? Oportünist, eğer zorunlu kalırsa o kağıdın altına imzasını atacak, ardından yapmak istediği şeyler nelerse yine onları yapacaktır. Opor-

tinist her zaman ikiyüzlüdür ve iki farklı dilde konuşur."⁴³

İkinci Kongre'nin ardından, Almanya'da USPD çoğunluğu, Fransız SP, Çekoslovak SP, İtalyan SP azınlığı, kitlesel niteliğe sahip Bulgar, Yugoslav ve Norveç partileri, küçük birer parti durumunda olan Hollanda, Avusturya, Macaristan partileri ve diğer partiler, düzenledikleri ulusal kongrelerinde 21 koşulu kabul ettiler.

4

Lenin, Bolşevizm ve Komintern

Geçen bölümde gördüğümüz gibi, Komintern kongreleri strateji ve taktikler konusunda bir okul işlevi görmüşlerdi. Bunların etkinliği yalnızca öğretmenlerinin niteliğine değil, ayrıca öğrencilerin arka planına, hazırlık düzeyine bağlıydı. Komintern'de, Lenin, Troçki ve diğer Rus liderler bir bütün olarak öğretmen rolünü oynarlarken, diğer komünist partilerin liderleri öğrenciler grubunu oluşturmuyorlardı. Bunlar, Enternasyonal'e kendi ulusal özelliklerini, kendi geleneklerini getirdiler. Bu ulusal özellik ve geleneklerin onların Bolşevizmi özümsemelerini hangi ölçülerde kolaylaştırdığı ya da güçleştirdiği, Enternasyonal'in yazgısı açısından yarımsal bir belirleyiciliğe sahipti.

Bolşevizm ile yeni kurulmuş komünist partilerin ulusal karakteristikleri arasındaki ilişki sorununun geçmeden önce, şu soruyu sormak durumundayız: Lenin Enternasyonal'e liderlik etme görevine ne ölçüde hazır mıydı?

Devrimci stratejiler ve taktikler konusundaki olağanüstü becerisi-ne, Rus devrimcilerini eğitime konusundaki muazzam deneyimine karşın Lenin, batı ve orta Avrupalı liderleri eğitime konusunda kimi yetersizliklere sahipti. Bu alandaki deneyimi son derece sınırlıydı. Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesinden önce geçen uzun sürgün yılları boyunca Lenin, ne İngiltere, İsviçre, Fransa, ne de Polonya'da yerel işçi hareketleriyle herhangi bir ilişki kurmamıştı. Üretken bir yazar olarak sahip olduğu kariyerinin ilk yirmi beş yılı süresince, Rusya dışındaki okurlara yönelik olarak yazdığı metinler yalnızca birkaç makaleden ibaretti ve bu ma-

kaleler, esas olarak, Rus muhaliflerin Bolşevizme yönelik yabancı dilde kaleme almış oldukları eleştirilere birer yanıt niteliğindediler. Lenin'in bütün çabası, Rusya'da devrimci bir parti kurarak buna öncülük etme hedefi üzerinde yoğunlaşmıştı ve bu durum onun açısından kimi dezavantajlara sahipti. Ayrıca, savaşın patlak verdiği 1914 yılına gelinceye kadar Lenin'in Karl Kautsky ya da Alman Sosyal Demokrat Partisi'ni hiç eleştirmemiş olması, onun reformizm ve oportünizmin batı ve orta Avrupa işçi hareketi içinde ne denli güçlü bir yere sahip olduğunu yeterince göstermiş olduğuna işaret eder. Bu durumun bir diğer göstergesi de, Avrupa'da kitlesel ve deneyimli komünist partiler var olmadığı halde 1918 ve 1919 yıllarında Avrupa'daki proleter devrimin zaferine ilişkin Lenin'in aşırı iyimserliğidir.

Bununla birlikte Lenin'in bu zayıflığı, Komintern'in yazgısı açısından, bundan çok daha belirleyici olan bir faktörle karşılaştırıldığı zaman, görece önemsiz kalır. Söz konusu faktör, batı ve orta Avrupa işçi hareketinin sahip olduğu gelenektir. Komintern'in tarihi, Marks'ın şu özdeyişini tekrar tekrar doğrular: "Ölmüş kuşakların geleneği, yaşayanların bey-ninde bir kabus gibi asılı kalmaya devam eder."

Komünist Enternasyonal'in ilk yıllarındaki gelişmeleri ayrıntılı olarak inceleyenler, kongrelerde (özellikle ikinci ve üçüncü kongrelerde) alınan stratejik ve taktik kararlar ile üye partilerin ulusal düzeyde izlemiş oldukları politikalar arasındaki derin ayrılığı tekrar tekrar gözlerler. Komintern'in ilk dört yıldaki deneyimi, Bolşevizm ile uluslararası işçi hareketini birbirine uyumlu hale getirmenin önünde pek çok güçlüğün bulunduğunu göstermiştir.

Doğrudan deneyim esastır

Bolşevizm, uzun ve acılı mücadele yılları içinde doğdu ve gelişti. İçeriği, 1905 Devrimi, bunun izleyen gerici dönem, daha sonraki devrimci uyanış, Duma'daki yasadışı faaliyetler, sayısız ekonomik ve siyasal grevler, saldırıya ve savunmaya yönelik savaşlar, ayaklanma ve iç savaş deneyimleri tarafından şekillendirildi. Bolşevizm, uzun yıllara yayılan bir ideolojik siyasal mücadele içinde, hatalar da dahil olmak üzere kendi deneyimlerine ilişkin çözümlenmeler yoluyla olgunlaştı. Bolşevizm, hem merkezci Menşeviklere ve kendi saflarındaki aşın-solculara, hem de Rusya'daki yaşamın beraberinde getirdiği gerçek sorunlara karşı mücadele yürütmek durumunda kaldı. Böyle bir süreç içinde, bağımsız, kendine güvenen bir liderlik gelişti, mücadele içinde sınıandı ve olgunlaştı.

Bir parti, her zaman esas olarak kendi deneyimleri sayesinde bilgi ve deneyim kazanır. Kuşkusuz bu, diğer ülkelerin ve diğer partilerin deneyimlerinin önemsiz olduğu anlamına gelmez. Aksine Bolşevikler, büyük Fransız devrimi, 1848 devrimleri ve Paris Komünü deneyimlerini kendilerinde içselleştirmişlerdir. Fakat söz konusu içselleştirme, uluslararası deneyimi Rus işçilerinin kendi mücadelesinde kullanılması anlamına geliyordu. 1905 Devrimi, Bolşeviklerin uluslararası devrimci deneyimi özümsemeleri açısından esaslı bir öneme sahipti. Uluslararası işçi hareketinin sorunları, Rus proletaryasının kendi deneyiminden çıkan derslerin ışığı altında içselleştirildi.

Komintern'in kurulmasıyla birlikte, pek çok insan, kadro ve liderlerin seçimi ve işlevinin yanı sıra, devrimci strateji ve taktiklerin diğerlerinin deneyimlerinden -bu durumda Rus partisinin deneyimlerinden- öğrenilebileceğine inandı. Kuşkusuz Enternasyonal, ülkeler arasında deneyimlerin paylaşılmasına, dolayısıyla ulusal partilerin eğitimine yardımcı oldu fakat gerekli derslerin öğrenilmesi ve özümsemesi, esas olarak, ancak her partinin kendi mücadele süreci içinde mümkündü.

Komintern İkinci Kongresi şunu ilan etmişti: "Komünist Enternasyonal, bütün dünyanın tek komünist partisi olmalıdır. Çeşitli ülkelerde faaliyet yürüten partiler, sadece onun seksiyonlarıdır."¹ Gerçekten birleşik bir uluslararası partiye sahip olunabilmesi için, ulusal düzeyde faaliyet yürüten partilerden her birinin kendi deneyimlerini diğerlerine aktarabilmesi gerekir.

Dünya devriminin öncüsü durumundaki Rus Bolşeviklerinin devrimci deneyiminin orta ve batı Avrupa'daki partilere aktarılmasının önündeki engellerden biri, bu partilerin kendi ulusal gelenekleri idi.

Avrupa işçi sınıfı, onyıllar boyunca yasal parlamenter çalışma ve sendikal faaliyetler içinde reformist bir ruhla eğitilmişti. Rus işçi sınıfının aksine ne yasadışı faaliyet, silahlı çatışma, ayaklanma ne de devrim deneyimine sahipti. Orta ve batı Avrupalı komünist partiler kaçınılmaz olarak, parlamenter ve oportünist geçmişe dayalı gelenekler tarafından belirlenmiş durumdaydılar. Her ne kadar söz konusu geçmişe karşı tavır aldılarsa da, bu mutlaka onların komünizmin teorik ilkelerini ve devrimci mücadele yöntemlerini özümsemiş oldukları anlamına gelmiyordu. Gerçekte kitleler arasındaki devrimci duyguların yarattığı baskı komünizme, bürokratik, parlamenter ve reformist gelenekleri de içeren sayısız çoklukta öge getirmişti.

Batı Avrupalı komünist liderlerin en iyileri bile, devrimci gelenekler-

den tamamen bağışık değillerdi. Nitekim, büyük devrimci Rosa Luxemburg, Alman Sosyal Demokrasisi'nin ve sendika bürokrasisinin etkisinin bir sonucu olarak, devrimin temel görevlerine yönelik kadercı bir yaklaşımdan kendini tamamen kurtarmış değildi. Broué'nun yazdığı gibi, Rosa Luxemburg'un grubu olan Spartakistler,

1914-1918 yılları arasında kalan dönemde gelişmiş Sosyal Demokrasinin belirgin bir yansıması niteliği taşıyordu. Sosyal Demokrasi, adeta toplum içinde toplum durumundaydı; ilkesel olarak karşı çıktığı fakat pratikte kendisine uyarlanmış olduğu kapitalizmle bütünleşmişti. Sosyal Demokrasinin sağlamış olduğu deneyim, sorumluluk ve işler, işçilerle birlikte tarih yaratma arzu ve yeteneğinden olanlar için değil, sadece işçileri kullanarak onlar sayesinde siyaset yapma niyetinde olanlar içindi... Savaş öncesi döneminin Sosyal Demokrasisinin saflarından doğmuş komünist liderler, onun pasifliğe ve kuyrukçuluğa yöneliminin doğum izlerini taşıyorlardı.²

Komünist Enternasyonal esas olarak, sola kaymış merkezci unsurlardan kadro devşirmişti; bunlar sadece tek tek bireylerden ya da gruplardan ibaret değildi, kimi zaman eski liderliklerini hala koruyan partiler bir bütün olarak Enternasyonal çatısı altına giriyorlardı. Bu partilerin üst kademelerinde maddi, toplumsal ve siyasal bağlantılar aracılığıyla hissedilen burjuva fikirler, söz konusu partilerin siyasal yaşamında önemli bir yere sahipti. Reformist politikacıların burjuva toplumu içindeki köklerinin karakteristiklerinden biri, bunların uyarlanma ve siyasal manevra konusunda sahip oldukları yetenekti. Keskin bir gözlem gücüne sahip olan Rosmer, Fransız Komünist liderlerin Komintern İkinci Kongresi sırasında ve sonrasında takındıkları tavırlarla ilgili olarak şunları yazıyordu:

Rus komünistleri, titiz bir çalışma sonucu [Komintern'e üyelikle ilgili olarak] 21 koşulları etmişlerdi... Bu sert koşulların, oportünistlerin asla aşamayacakları bir engel oluşturacağı düşünülüyordu. Çok geçmeden bunun bir yansıması olduğunu gördüler... Oportünistlerin, parlamenter demokrasi eğitimi ve pratiği sayesinde sahip oldukları olağanüstü manevra kabiliyetiyle bu engelin üstesinden gelebileceklerini bilmiyorlardı ve bilemezlerdi. Bunlar, tor-

balarından, kuşkucu Rusların asla tasavvur edemeyecekleri binbir çeşit hile ve kurnazlık çıkarabilecek uyanıklıktaydılar. Örneğin, Fransız Komünist Partisi sekreteri Frossard, kaçamaklı yollara başvurma sanatı konusunda bunlara iki yıl boyunca ders verecekti.³

Eski liderliğin koşullara uyarlanma yeteneği ve gerçek devrimci deneyimden yoksunluğu düşünüldüğünde, yeni komünist liderlerin bunlara bakıp Bolşevizmi 'uyanıklık' ve manevra yeteneği ile özdeş tutma tehlikesi gerçekten güçlü bir olasılıktı. Rosmer, Belçikalı bir komünist liderin Lenin'in "*Sol Komünizm Bir Çocukluk Hastalığı*" adlı kitabına ilişkin olarak söylediği sözleri aktarı:

Buna, 'Ne kadar tehlikeli bir kitap' dedi; 'Lenin için bir tehlike söz konusu değil, çünkü o, işçi sınıfının yararına bulduğu bir manevrayı her zaman kullanacak ve yaptığı her uzlaşma sınıfın çıkarına olacak. Ama, işçi mücadelesi deneyimi olmayan genç komünistleri ututmayalım -üstelik bunların bir kısmı artık o kadar genç de değil... Bunlar, kitapta yazılanlardan yalnızca ikincil olan şeyleri alacaklar, çünkü onlar için en kolay ve en uygun olan şey bu. Çalışıp kafa yorma zahmetine girmeyecekler. Manevra ve uzlaşmalar için sağlam bir sosyalist temele sahip olmadıkları için, bunların meselelerin esası olarak görecekle ve onları kendi çylemlerini meşrulaştırmanın kolay bir aracı olarak kullanacaklar.'

Rosmer, sözlerini şöyle sürdürür: "Bunun bizim zihnimizde yarattığımız bir tehlike olmadığını anlamamız için çok beklenemiz gerekmedi: Lenin'in ölümünden hemen sonra yaşanan "Zinovyevci Bolşevikleştirme", Enternasyonal'in her seksiyonunda başını kaldırmaya başladı ve Stalin'le birlikte komünizmin kendisi bir manevra düzeyine indirildi."⁴

Bolşevizmin gücü, esas olarak onun taktiksel uyarlanabilirliğinde değil, sağlam, ilkesel doğasında saklıdır. Daha önce başka bir yerde yazmış olduğum gibi,

Lenin, değişen koşullara göre daha önce düşünmeden hemen o an hareket etme yeteneğinin önemine inanıyordu. Fakat bunun sulandırılarak her şeyin günâbirlik taktiklere indirgenmesini önlemek için, söz konusu yeteneğin bütüncül bir teoriye dayanan genel bir perspektif içinde eritilmesi gerekiyordu.⁵

Lenin'in parti teorisinin iki temel teması şunlardı: birincisi, işçi sınıfı içinde küçük bir azınlık konumunda kalmayı belli bir süre kabullenmeye razı olmak da dahil olmak üzere, bir dizi temel ilkeye bağlılık; ikincisi, işçilerin yer aldıkları her mücadelede onlara pratik bir liderlik sağlayarak işçi kitleleri ile mümkün olan en yakın ilişkiyi tesis etmek. Bir devrimcinin ya da bir partinin bunların her ikisini birden özümsemesi, ancak onun kendi mücadelesi aracılığıyla mümkündür. Devrimci bir parti, yalnızca Marks ve Lenin'in düşüncelerini Alman, Fransız ya da İtalyan diline tercüme etme yeteneğine sahip olmakla kalmamalı, ayrıca, Marksizmin dilini Alman, Fransız ya da İtalyan proletaryasının sıkıntularına, özlem ve ututlarına tercüme etmeyi de öğrenmelidir.

Ekonomik ve toplumsal engeller

Bolşevizmin Rusya dışındaki Avrupa ülkelerine özümsetilmesinin önünde güçlü ekonomik ve toplumsal engeller de vardı. Lenin, Engels'in İngiltere'nin endüstriyel ve sömürgeci tekelinin bir sonucu olarak İngiliz işçi sınıfının bir kesiminde yaşanan bürokratikleşme üzerine yaptığı yorumlardan⁶ esinlenerek, şunları ileri sürmüştü:

Sanayinin çok sayıda kollarından, çok sayıda ülkelerinden vb. birinde kapitalistlerin elde ettikleri yüksek tekel karları, onların işçi sınıfının küçük ama dikkate değer bir azınlık oluşturan belli kesimlerine rüşvet vermelerini ve bunları burjuvazinin safına çekmelerini ekonomik açıdan mümkün kılmaktadır.

Kendi yaşam tarzları ve dünya görüşleri içinde sınıfın çıkarlarına son derece yabancılaşmış, kazandıkları ücretler açısından ayrıcalıklı bir yere sahip bulunan bu burjuvalaşmış işçi kesimi ya da işçi aristokrasisi, İkinci Enternasyonal'in başta gelen destekçisiydi ve günümüzde burjuvazinin başta gelen toplumsal... destekçisi durumundadır. Bunlar, *burjuvazinin işçi sınıfı hareketi içindeki gerçek ajanları* oldukları için, aynı zamanda kapitalist sınıfın emekçi kökenli teğmenleridir.

Lenin'in reformizm çözümlemesinden çıkan sonuç, reformizme verilen desteğin proletarya içinde, işçi kitlelerinin devrimci dürtülerini gizleyen küçük ve tutucu bir azınlıktan geldiğidir.

Fakat kapitalist ekonomi, pazar üzerinde tekel de dahil olmak üzere öylesi bir işleyişe sahiptir ki, bunun elde ettiği karlardan pay alma

işçi sınıfının tek bir kesimiyle sınırlanmaz. Daha önce başka bir yerde yazdığım gibi:

Lenin'in bu konudaki çözümlemesini sorgularken sorulması gereken birinci soru şudur: Şirketlerin, örneğin sömürgelerdeki İngiliz şirketlerinin elde ettikleri süper karlar, nasıl 'sus payı' olarak İngiltere'deki "işçi aristokrasisi"nin cebine gitmiştir? Bu sorunun yanıtı, Lenin'in reformizm çözümlemesini bir bütün olarak geçersiz kılar...

Hiçbir kapitalist, işçilere dönüp şunu söylemez: 'Bu yıl yüksek bir kar düzeyine ulaştım ve size daha yüksek ücret ödemeye hazırım.' *Emperyalizm ve sermaye ihracı, elbette, ihrac edilen sermayenin içeriğini oluşturan makineleri, rayları, lokomotifleri vs. üreten pek çok işçiyi iş vermek suretiyle sanayileşmiş ülkedeki ücret düzeyini büyük ölçüde etkiler. İstibdam düzeyi üzerindeki bu etki, genel olarak ücret düzeyini açıkça etkiler. Fakat, neden bu yalnızca 'küçük bir azınlığın' gerçek ücret düzeyini etkilesin? İstibdam düzeyinin yükselmesi ve işsizlik oranının azalması küçük bir "işçi aristokrasisi"nin doğmasına yol açarken işçi sınıfı kitlelerinin durumunun bundan benden hiç etkilenmediği söylenebilir mi? Ekonominin az çok tam istibdam düzeyine ulaşması vasıflı ve vasıfsız işçiler arasındaki farkların artmasına neden olduğu söylenebilir mi? Elbette ki hayır.*

Kapitalistlerin sömürgelerdeki yatırımlarından elde ettikleri yüksek karların ücretlerde bir artışa yol açtığı bir başka yoldan ileri sürülebilir: Kapitalistler, işçilerin haklarını savunan iş yasalarına, karların düşük düzeylerde seyrettiği zamanlarda olduğu kadar güçlü biçimde karşı çıkmazlar, bu da ücretler düzeyinde görece bir artışa yol açar. Bu doğrudur. Fakat söz konusu iş yasalarının işçi sınıfının değişik kesimleri arasındaki yaşam standartları farklılıklarını artırdıkları söylenemez...

Belli endüstrilerde çocuk ya da kadın emeği üzerindeki kısıtlamalar gibi basit örnekleri ele alalım. Bu durum, arz ve dolayısıyla ücretler açısından, vasıflı emek pazarını vasıfsız emek pazarından daha çok etkilemez. Benzer şekilde, günlük çalışma saatinin azalması vasıflı emek pazarını vasıfsız olandan daha fazla etkilemez. Gerçekten de vasıfsız ve yarı-vasıflı işçi kitlelerinin yaşam standart-

larında artışa yol açan her şey, bunların yaşam standartları ile vasıflı işçilerin arasındaki farklılıkları azaltır. Eğitim de dahil olmak üzere genel yaşam standardı yükseldiği oranda, vasıfsız işçilerin yarı-vasıflı ya da vasıflı işçiler haline gelmeleri kolaylaşır. Çıraclığın mali yükü, durumunu görece iyi olan işçiler tarafından daha kolay taşınır ve işçilerin üretim becerisi kazanmaları kolaylaştığı ölçüde, vasıflı işçilerle vasıfsız işçiler arasındaki ücret farklılıkları o oranda küçülür.

Yine emperyalizmin, geri ve sömürge ülkelerden çok ucuza yiyecek maddesi (ve hammadde) temin ettiği için, işçilere 'sus payı' verebildiği ileri sürülebilir. Fakat bu faktör de, yalnızca 'işçi aristokrasisi' azınlığının değil, sanayileşmiş ülkelerdeki tüm işçilerin yaşam standartlarını etkiler. Bu, genel yaşam standartlarının yükselmesine yol açarak, aynı işçi sınıfının değişik kesimleri arasındaki farklılıkları azaltır."

Reformizmin ekonomik köklerinin proletaryanın küçük bir kesiminden çok daha ötelere uzandığı gerçeği, batılı ülkelerde komünist hegemonyanın inşasının Rusya'dakinden çok daha büyük güçlüklerle karşılaşmış olması anlamına gelir; bu, güç ve uzun bir mücadeleyi gerektirir. Hiç kuşkusuz, komünist partisi de dahil olmak üzere, bu ülkedeki kitle partilerinden hiçbirisi, kitleler arasındaki yaygın fikirlerden bütünüyle bağışık kalamaz.

Lenin ve Rus Komünist Partisi içindeki arkadaşları, kısa bir süre içinde bir dizi ülkede kültürel komünist partilerin doğmasına zemin hazırlamak konusunda olağanüstü bir başarı gösterdiler. Bolşevik liderler, devrimci strateji ve taktiklerin öğretilmesine yarıdımci oldular. Ne var ki hiçbir şey, partilerin mücadele içindeki kendi deneyimlerinin yerini tutamazdı. Tedrici olarak gelişip yayılan emperyalizmin ve bunun bir yan ürünü olarak işçilerin genel yaşam standartlarındaki görece iyileşmenin bir sonucu olarak on yıllar boyunca reformist bir ruh hali tarafından biçimlendirilmiş bir işçi sınıfının liderlerinden, hemen bugünden yarı gerçek komünist liderler yaratmak olanaksızdı. Bu yüzden zamanlama sorunu, yani tarihin ve Komünist Enternasyonal liderliğinin tek tek ulusal partilerin liderlerine kendi deneyimleriyle öğrenmek için gerekli zamanı verip vermeyeceği sorunu, son derece kritik bir öneme sahipti.

Enternasyonal'de Rus hegemonyası

Rus devrimi ilk başarılı proleter devrim olduğu için Lenin, haklı olarak, bunun daha sonraki devrimler için bir model olacağını varsaydı. Dolayısıyla, "*Proletarya Devrimi ve Dönek Kautsky*" adlı kitabında şunları yazmıştı:

Bolşevizm, gerçekten proleter ve Komünist olan hem sakin, durgun dönemlerin hem de halihazırda başlamış devrimler çağının kazanımlarını değerlendirecek olan Üçüncü Enternasyonal'in ideolojik ve taktik temellerini yaratmıştır... Bolşevizm, savaşın ve emperyalizmin korkunç kötülüklerinden sakınmanın yolunu göstermiştir... Bolşevizm, *her ülkeye bir taktikler modeli* olarak hizmet edebilir.⁹

Bununla birlikte Lenin, Rus komünizminin yalnızca geçici bir olgu olduğunu ve bu durumun ancak devrimin Rusya ile sınırlı kaldığı sürece devam edeceğini düşünüyordu. Lenin, Komintern'in resmi gazetesinin ilk sayısında yayımlanmış olan Nisan 1919'da kaleme aldığı "Üçüncü Enternasyonal ve Tarihteki Yeri" başlıklı makalesinde, uluslararası işçi hareketi içindeki Rus hegemonyasının geçici niteliğini vurguluyordu. "Devrimci Proleter Enternasyonal'in liderliği, tıpkı ondokuzuncu yüzyılın çeşitli dönemlerinde ilkin İngilizlerin, ardından Fransızların ve sonra Almanların elinde olması gibi, bir süre için hiç kuşkusuz kısa bir süre için Rusların eline geçmiştir."¹⁰ Fakat hiç kimse Rus deneyimini mekânîk bir yoldan kopya etmeye girişmemeliydi:

Komünistlerin, mücadelenin her ülkede o ülkenin kendi özgül ekonomik, siyasal, kültürel ve ulusal kompozisyonuna... sahip olduğu sömürgelere, dinsel bölünmelere vd. bağlı olarak aldığı somut formları bilinçli olarak irdelemeleri bugün esaslı bir öneme sahiptir.¹¹

Komintern'de iktidarı ele geçiren ve onu elinde tutan *yegane* parti olduğu için, Rus partisinin diğer küçük partiler arasında muazzam büyük bir parti olarak görülmesi, sınırsız bir prestij ve otoriteye sahip olması doğaldı. Kendi devrimlerini gerçekleştirmede başarısız kalmış olan Alman, Fransız, İtalyan ve diğer komünist liderler, kendi devrimlerini başarmış Rusların olağanüstü niteliklerini kabul etmek durumundaydılar. 'Dansı

başlatanlar ve yürütenler Ruslar oldu; üstünlükleri öylesine aşıkardı ki bu onların meşru hakkıydı' diye yazıyordu Victor Serge: "Batı sosyalizmi içinde kendisini onlarla eşitleyebilen, hatta, bilgi ve özgürlük ruhu açısından onların bir adım ötesine bile geçebilen yegane kişilik Rosa Luxemburg idi; 1919 Ocak ayında Alman subayların dipçik darbeleriyle öldürüldü."¹²

Fransız komünizminin önde gelen liderlerinden Boris Souvarine, Mart 1923'te şunları söylüyordu:

Dünyanın tüm ülkelerindeki diğer partilere örnek olarak bizi gerçek devrimciler haline getirdiğin, bizi sahip olduğumuz demokratik önyargılardan, insancıl yanılsamalardan, reformist yanılsamalardan kurtardığın için teşekkürler Bolşevik Parti. Onun gösterdiği yolda ilerlemek, onun gösterdiği dersleri öğrenmek ve onun gibi devrime hizmet etmek için çalışacağız. Dünya partisinin bir parçası olmaktan gurur duyuyoruz. Onun emanetine sahip olmak en büyük gurur kaynağımız ve en büyük imdadımız buna layık olabilmek.¹³

Ashında böyle bir itaatkarlık bağımsız düşünceli devrimci bir liderden ziyade, Zinovyev ya da daha sonra Stalin gibi evet efendimci bir insana daha uygun düşerdi.

Dünyanın dört bir yanındaki komünist partilerin Rus partisine yönelik eleştirellikten uzak tutumu, Enternasyonal'in her kongresinde kendisini gösterdi. Birinci kongrede, yalnızca bir tane gerçek tartışma yaşandı Enternasyonal'in kuruluşunun zamanına ilişkin tartışma. İkinci, üçüncü ve dördüncü kongrelerde diğer partilerin (Alman, Fransız, İtalyan vd.) delegeleri, Komintern'in kendisine ilişkin konulara hemen hiç değinmeyip kendi ülkelerinden söz ettiler. Tüm tartışmalarda Rus delegeler diğer partileri eleştirirlerken, o partilerin temsilcileri Ruslara yönelik eleştirilerde bulunmadılar. İkinci Kongre delegelerinden J. T. Murphy'nin şu sözleri, haklı bir gözleme dayanıyordu: "Genel ya da ilkesel bir sorunu irdelendiğinde, her delege o soruna kendi ülkesinin bakış açısıyla yaklaşıyordu. Uluslararası nitelikli meselelere bakarken sık sık kendi Rus gözlüklerini taktıyor olmalarına karşın, gerçek bir enternasyonalizm bilgisi ve duyarlılığına sahip olanlar yalnızca Ruslardı."¹⁴

İngiliz delege Jack Tanner, Komintern İkinci Kongresi'nde şu şekilde yakınıyordu: "Ruslara ve diğer temsilcilere, Rusların da diğerlerinden öğrenebilecekleri bir şey olup olmadığını sormak istiyorum; bir Ru-

sun yapması gereken şey sadece öğretmek değil, ekonomik mücadelelerden ve diğer ülkelerdeki devrimci hareketten bir şeyler öğrenmektir.”¹⁵

USPD delegesi Artur Crispian, İkinci Kongre’de delegelere şunu söylüyordu: “Yalnızca Rus komünistleri eleştirilmediler. Diğer partilerden bir teki bile bu ayrıcalığa sahip olmadı.”¹⁶

Ruslar, uluslararası arenada olan bitenler konusunda diğer partilerin temsilcilerinden çok daha deneyimliydi ve batıdaki işçi hareketi konusunda onlardan çok daha fazla bilgiye sahiptiler; bu yüzden diğer komünist liderler Ruslar karşısında aşağılık duygusuna kapılıyorlardı. Örneğin, Serrati, Komintern İkinci Kongresi’nde şu itirafta bulunuyordu: “Kendi ülkemdeki ulusal kongrelerin hiçbirinde, kendimi şimdi Moskova’da olduğu kadar zayıf ve güçsüz hissetmedim. Hiçbir kongrede böylesine büyük bir farklılık görmedim. Sözümlü ettiğim şey insanların sahip oldukları gelişmişlik düzeyi ya da kültür değil, fakat sahip oldukları güç. Yoldaş Lenin ile karşılaştığımda ben neyim? O, Rus devriminin lideri. Ben ise küçük bir komünist, sosyalist partiyi temsil ediyorum.”¹⁷

Rus liderler saçmalık düzeyine varan şeyler söylediklerinde bile, diğer komünist liderler onları eleştirmediler.

Radek, Komintern Dördüncü Kongresi sırasında Çinli yoldaşları yeniden ısıtılmış Menşevizmden başka bir şey olmayan öğütler verdiği zaman, hiç kimse bu duruma karşı çıkmadı:

Çin’deki hareketin sahip olduğu tüm olasılıkları dikkate almak, Çinli yoldaşların ilk plandaki görevidir. Şunu anlamalısınız ki yoldaşlar, gündeminizde olan şey ne sosyalizm ne de bir Sovyet cumhuriyetidir. Ne yazık ki, ulusal birliğin tarihsel sorunları ve birleşik ulusal cumhuriyet meselesi bile bugün Çin’in gündeminde değildir. Çin’in bugünkü durumu, kapitalist gelişmenin birleşik ulusal bir merkez yaratılmasını olanak tanımayacak kadar zayıf olduğu onsekizinci yüzyıl Avrupa’sını, özellikle de o dönem Almanyası’nu andırıyor.¹⁸

Aynı Kongre’de Lenin, Troçki, Clara Zetkin ve Bela Kun’un Rus devriminin ilk beş yılı üzerine yaptıkları konuşmalardan sonra, salondaki dinleyiciler arasında tek bir kişi bile söz alıp Rus yoldaşlarına bir eleştiri yöneltmedi ya da herhangi bir öneride bulunmadı!

Lenin ve Troçki, Zinovyev ve daha sonraki yıllarda Stalin’den farklı

olarak, hiçbir zaman yabancı komünist liderlerin gözünü korkutup onları sindirmedi. Onlardan, kendi partilerinde olduğu gibi, Rus partisine ilişkin düşünce ve eleştirilerini açıkça dile getirmelerini beklediler. Onların kendi düşüncelerini açıkça ifade etmeleri konusunda yeterli özgüven duygusundan yoksun olmalarının sorumlusu Lenin ve Troçki değildi.

Rus partisine yönelik eleştirellikten uzak tutum tehlikeliydi. Rus partisi, Komintern’in tüm politikalarını kendi başına yönlendirdi; başarının beraberinde getirdiği prestijden o yararlanıyor, başarısızlıkların sorumluluğundan kaçınıyor. Başarısızlıklar her zaman bir başkasının hatasıydı!

Diğer ülkelerin komünist liderlerinin Rus liderliğine sürekli pasif bir itaatkarlık içinde kalmalarının temel nedeni, uluslararası işçi hareketinin uğradığı bir dizi yenilgiydi. Başarıya ulaşmanın getirdiği saygınlığa sadece Ruslar sahipti. Ayrıca komünist partiler, merkeziliğin ya da aşırı solculuğun yol açtığı hatalardan kaçınma, hatalardan ders çıkarma konusunda ağır kalıyorlar, böylece sürekli Moskova’nın eleştirilerine maruz kalıyorlardı. Bunun bir sonucu olarak, kendilerinde Leninist eleştiri ve özelleştirme yöntemini değil, Moskova’nın her zaman haklı olduğu fikrini içselleştirdiler.

Moskova’ya dalkavukluk etmeyi güçlendiren bir diğer faktör, Sovyet devletine duyulan saygı idi. Halkın desteği üzerinde yükselen güçlü bir devlete saygı ve hayranlık duyma, kapitalizmin insanlara aşıladığı tavırlardan biridir. Bu tür bir ruh hali, elbette bağımsız düşünceli, özgüven dolu devrimci liderlik olgusuyla bağdaşmaz.

Demokratik merkezîyetçilik ve bürokratik karar alma mekanizması

Komintern kendisini ulusal partilerin basit bir yığını değil, bir dünya partisi olarak görüyordu. Bu, kapitalizmin yerini alacak toplumsal düzenin dünya ölçeğinde bir düzen olmasının zorunlu olduğu şeklindeki bakış açısının örgütsel ifadesiydi. Bu açıdan bakıldığında, dünya hareketine komünite edecek uluslararası bir ‘genelkurmay’ın varlığı zorunluydu.

Komintern, kendi örgütsel yapısındaki merkezîyetçiliğin her zaman için demokratik olacağını vurgulamıştı. Dördüncü Kongre, ‘diğer parti üyeleri veya parti dışındaki devrimci proleterya kitleleri üzerinde egemenlik kurmak üzere “iktidar”ın bir parti bürokrasisinin elinde merkezîleşmesini’ kınıyordu. “Komünist parti örgütü içinde merkezîyetçilik

biçimsel ya da mekanik değildir; bu, komünist faaliyetin merkezileşmesini, yani güçlü, militan ve aynı zamanda esnek bir liderliğin oluşumunu ifade eder.”¹⁹

Demokratik merkezîyetçiliğin ulusal ya da uluslararası ölçekte başarılı bir işleyişe sahip olması, parti içinde yüksek düzeyde bir homojenliği, yine yüksek düzeyde bir bilinci, eğitimi, hem liderler arasında hem de tüm üyelerle liderlik arasında karşılıklı güveni gerektirir. Eğer ‘kurmaylar’ ile ‘askerler’ arasında tam bir bütünleşme söz konusu ise, bu durumda parti disiplininin yüzde 99’u ortak inancın, yüzde 1’i ise mekanik itaatın ürünüdür.

Bu koşulların varolmadığı yerde, bürokratik karar alma mekanizması kaçınılmaz olarak kendi üstünlüğünü kuracaktır. Pratikte hiçbir örgütsel yönetim, dayandığı siyasal temel olanaklı kıldığından daha ileri bir düzeye geçemez.

Rusya dışındaki komünist partilerin Rus partisi ile karşılaştırıldığında sahip oldukları olağanüstü gerilim, pratikte Komintern’in işleyişinin neden bürokratik bir nitelik gösterdiğine açıklık getirir. Moskova’nın otoritesi, idari önlemlerle desteklendi.

Birinci ve İkinci Enternasyonaller ile Üçüncü Enternasyonal arasındaki en çarpıcı farklılık şuydu: İlk ikisi bağımsız ulusal partilerin gevşek bir federasyonu niteliği taşıırken, Üçüncü Enternasyonal sıkı biçimde merkezileşmiş bir dünya örgütü olma iradesindeydi.

En yüksek otorite, yılda bir kez düzenli olarak toplanması öngörülen dünya kongresinin eline verilmişti; fakat yıllık kongreler arasında kalan zamanda Enternasyonal, seçimle belirlenmiş ve geçmiş yetkiler tanınmış kendi Yürütme Komitesi tarafından idare ediliyordu. İkinci Kongre tarafından benimsenmiş Komintern Hükümleri’nde ifade edildiği gibi:

Yürütme komitesi, bir kongreden diğerine geçen zaman boyunca Komünist Enternasyonal’in tüm faaliyetlerine öncülük eder... Ve Komünist Enternasyonal üyesi tüm partiler ve gruplar için bağlayıcı nitelikte olan genelgeler yayımlar. Komünist Enternasyonal Yürütme Komitesi, Enternasyon’a üye partilerden, enternasyonal disiplini çiğneyen grup ya da kişilerin ihraç edilmesini talep etme hakkına, ayrıca dünya kongresinde alınmış kararlara itirazı par-tileri Enternasyonal’den ihraç etme hakkına sahiptir.²⁰

Moskova’nın Enternasyonal seksiyonları üzerine kendi otoritesini dayatma araçlarından biri de finansman idi. Gelin, Üçüncü Enternasyonal’in mali portresini daha önceki uluslararası işçi örgütlerinin mali durumu ile karşılaştıralım. Birinci Enternasyonal’in ekonomik gücüne ilişkin olarak şu tabloyu çıkardık:

Genel Kurul’un tek tek üyelerin üyelik aidatlarından gelen para miktarı ilk altı yıl boyunca şu şekilde seyretmişti: 1865-£23; 1866-£9, 13s; 1867-£5, 17s; 1868-£14, 14s; 1869-£30, 12s, 1870-£14, 14s. Engels’in 1870-2 yılları için Hagne Kongresi’ne sunmuş olduğu mali rapor, Genel Kurul’un bütçesinin £25’den daha fazla açık verdiğini, ‘kendi üyelerine ve diğerlerine borçlu’ olduğunu belirtir. Örneğin, Genel Kurul’un 1869-70’deki toplam geliri £51, 7s. idi. Aynı yıl toplam giderler ise £47, 7s. idi; fakat hala ödenmemiş kira borçları vardı.²¹

Yukarıdaki rakamlar, İngiliz sterlininin bugünkü değerine eşitlemek için yirmi rakamıyla çarpılsa bile, söz konusu para miktarları gülünç kalır.

Birinci Enternasyonal’in mali yoksulluğu, Genel Kurul’un kira borçları yüzünden bulunduğu binadan kovulmasından da anlaşılabilir. Dolayısıyla Zinovyev’in Komintern İkinci Kongresi’nde kullandığı şu ifade şaşırtıcıdır: “Birinci Enternasyonal, güçlü biçimde merkezileşmiş bir kurumdur.”²²

Zimmerwald Solu’nun Birinci Dünya Savaş. sırasındaki mali gücüne de gözatabiliriz. Karl Radek, kendi otobiyografisinde şunları yazar:

Örgütün [Zimmerwald Solu] mali gücü şu kaynaklardan oluşuyordu: Vladimir İlyich Bolşevikler adına 20 frank, Alman solcularından Borchardt 20 frank, Polonyalı Sosyal Demokratlar adına benim Hanecki’nin hesabından verdiğim 10 frank. Bu durumda, geleceğin Komünist Enternasyonal’in dünyayı fethetmek için kullanabileceği para 50 franktan ibaretti.²³

Bu rakamları, Komintern’in İngiltere’ne 1925 yılında tahsis ettiği 16.000 sterlinlik ödenek ile karşılaştıralım! Bu partinin gazetesi Workers’ Weekly şunu yazıyordu: “Aldığımız ödenek dışında, normal haftalık gelirimizin 20 sterlin dolayında olduğu tahmin ediliyor.” İngiltere Komünist Partisi tarihçilerinden birinin kendi yorumunda belirttiği gibi:

Bu, 1925 yılında Komünist Partisi'nin kendi üyelerinden 1.000, Komintern'den 16.000 sterlin gelir elde ettiğine işaret ediyor. Bunun anlamı, açıkça, örgütün parti faaliyetlerinin, özellikle full-time parti memurlarının, çeşitli yan-örgütlerin ve bunların yayın organlarının finansmanının tamamen Komintern'den alınan ödeneklerle karşılandığıdır. Bu mali bağımlılık, İngiliz partisiyle çalışan Komintern temsilcisine muazzam bir otorite kazandıyordu.²⁴

Brandler, 1923'de Alman partisinin Moskova'dan aldığı ödenek sayesinde 27 günlük gazete çıkarabilir ve 200 full-time işçinin giderlerini karşılayabilir hale geldiğini belirtir. KPD, yalnızca kendi olanaklarıyla elde ettiği gelirle, sadece dört gazeteyi ve 12 parti çalışanını finanse edebiliyordu.²⁵

Ne var ki bu mali zenginlik, ödenek alan partiler için bütçünün yararlı bir öğe de değildi. Brandler şunları söyler:

Komintern'in mali yardımı olmasaydı çok daha sağlıklı bir yoldan geliştirdik. Daha önce, işçilerin küçük katkılarından oluşan mali gücümüzle birkaç gazete çıkarıyorduk. Bu açıdan işçilere bağımlıydık ve onlarla sürekli ilişki içinde olmak zorundaydık; ayrıca siyasal gücümüzü aşan işlere girmezdik. Komintern'den para almaya başlar başlamaz bu durum tamamen değişti. Birden yirmi gazete çıkarır hale geldik, oysa elimizde yeterli sayıda editör yoktu, saflarımızdakiler ya okuma yazma bilmeyen işçiler ya da yazıp çizebilen, ama işçi hareketiyle çok sınırlı müşterekliğe sahip 'okul kaçkını' öğrencilerdi. Thalheimer bu öğrencileri Die Rote Fahne gazetesinde işe yerleştirdi, ama iki ay kadar sonra onlara yol verdi. Mali olanaklarımız, sahip olduğumuz siyasal olanaklardan çok daha ilerideydi, kendi gücümüzü ve önemimizi işçilerin bize verdikleri destekle değil, sahip olduğumuz bu olanaklarla ölçmeye başladık. Bu durum, yıkıcı sonuçla: doğurmaya mahkumdu.²⁶

Komintern içindeki merkezileşme, örgütü fiilen çekip çeviren insanlar tarafından da teşvik ediliyordu. Belli işleri yürütmek için seçilmiş kişilerle o kişilerin o kişiler üzerindeki etkileri arasında diyalektik bir karşılıklı etkileşim vardı. Bir dünya partisi, dünya liderliğine ihtiyaç duyuyordu. Komintern liderliği Yürütme Komitesi'nin eline verilmişti. Ancak en önemli ulusal parti liderleri Enternasyonal Yürütme Komitesi üyeleri

değillerdi. Komite, Bolşevik Parti'nin bazı çok önemli isimlerinden oluşuyordu; fakat o dönemde Rusya'da yaşanan koşullar yüzünden, bunlar Enternasyonal'in işlerine çok sınırlı bir zaman ayırabiliyorlardı. Elbette ki bu durum kongreler sırasında farklıydı. Birinci ve İkinci Kongreler'de Lenin merkezi ve kritik bir rol oynadı. Üçüncü Kongre'de de az çok aktıftı. Dördüncü Kongre'ye katılımı gerçekten çok sınırlı kaldı. Lenin ve Troçki, Enternasyonal'in gündelik olağan işlerini göremeyecek kadar meşgullerdi ve bu yüzden söz konusu işler Zinovyev, Radek ve Buharin'in omuzlarına yükleniyordu.

Enternasyonal'in başkanı olan Zinovyev, 'otorite' fikrine çok fazla yaslanıyordu. İkinci Kongre'de şunu söylüyordu: "Eğer Komünist Enternasyonal karşısında korku dolu bir ürperti duyuyorlarsa, bu tüm ülkelerin partilerinin kendi yararlarına bir durumdur. Her zaman bu partilere, kendilerini görebilecekleri bir ayna sunmalıyız."²⁷

Zinovyev, Ekim ayaklanmasına karşı çıkarak o sıralar içler acısı bir rol üstlenmişti. Onun bir Alman Ekim'i ya da bir başka yerdeki ayaklanma sırasında olması gerektiği gibi davranacağına güvenmek için ortada makul bir neden yoktu. Çok parlak bir hatip olmasına karşın, teorik derinlikten, güçlü bir kişilikten yoksundu; korkak, ne yapacağı önceden kestirilemeyen, iki yüzlülüğe ve entrikaya eğilimli biriydi.

Troçki'nin Zinovyev'e ilişkin kanısı son derece olumsuzdu:

Devrimin ajitatorü devrimci karakterden yoksundu. İnsanların zihinlerini ve yüreklerini fethetme işine gelince, Zinovyev yorulmak bilmez bir savaşıydı, ama zorunlu eylemlerle yüzyüze kaldığı zaman bu savaşkanlığı birden yitiriveriyordu... Bu durumlarda inançtan yoksun kadımsı sesi, onun içsel güçsüzlüğünü açığa vuruyordu.²⁸

Lenin'in sözleriyle Zinovyev, 'ajitator'den başka bir şey değildi'.²⁹ Victor Serge şunu yazar: "Sık sık, kendi aramızda, 'Zinovyev Lenin'in en büyük yanlısıdır' derdik."³⁰

Radek, ancak Ekim devriminden sonra Rusya'ya geldi ve Bolşeviklere katıldı. Dolayısıyla, uzun, çetin mücadele yılları boyunca Bolşevik Parti'ye liderlik etme konusunda doğrudan bir deneyime sahip değildi. Parlak bir devrimciydi, ama çok istikrarsızdı.

Buharin, Parti Merkez Komitesi'ne Ağustos 1917'de seçilmiş, Ekim devrimi sırasında önemli bir rol oynamış, fakat ardından (ekonomik

meselelerde ve barış politikası konusunda) aşırı-sol bir tutum takınmış eski bir Bolşevikti. Kaba, diyalektik olmayan bir düşünce tarzı vardı, bu yüzden bir aşırı uçtan diğerine savrulma eğilimi gösteriyordu. (Lenin'in ölümünden sonra Rus partisinin ve Komintern'in aşırı sağına kaydı).

Komintern içindeki en önemli ikinci parti Alman partisiydi. Enternasyonal Yürütme Komitesi'nde bir de Alman üye vardı: Ernest Meyer. Broué, 'Bu, önemli bir tercihi ifade ediyordu' diye yazar:

Eski Spartakist çekirdeğin bir üyesi olan Ernst Meyer, hiç kuşkusuz, KPD'nin kişilikli temsilcilerinden biriydi, ama partinin en önemli liderleri arasında değildi. Enternasyonal'in liderliğinde önemli bir konuma sahip olacağına işaret eden hiçbir belirti yoktu. Böyle bir rolü oynayabilecek yegane Alman, Paul Levi idi. Onu Yürütme Komitesi'nin daimi üyelerinden biri yapmak hiç kimsenin aklından bile geçmedi. Herkes, Levi'nin Alman partisinin inşası sürecinde vazgeçilmez bir yere sahip olduğunu düşünüyordu; bu nedenle, simgesel olarak, Meyer'in vekili olarak seçildi.³¹

Komintern İkinci Kongresi, ayrıca bir Fransız'ı, Alfred Rosmer'i Yürütme Komitesi'ne seçti. Rosmer, iyi, dürüst, yürekli bir devrimciydi. Bununla birlikte, Tours Kongresi'nde Enternasyonal'e katılma kararı alan ve böylece yeni Enternasyonal'e önemli bir Fransız kitle kazandıran Fransız Sosyalist Partisi'ne henüz üye değildi.

Ashında Yürütme Komitesi'nin gündelik faaliyeti, Bolşevik Parti üyesi olan az sayıdaki full-time görevliler tarafından yürütülüyordu -bunlar, 1921 yılına, yani iç savaşın yol açtığı kadro tahribatına kadar, Bolşevik partinin en iyi unsurlarıydı. Macar üyeler Bela Kun, Pogany ve (daha sonraları bir 'savaş hazinesi' ile ortadan kaybolduğu söylenen) Rudnianski, Bulgar üyeler Dimitrov, Kabatçev, Minev, Kolarov ve Finlandiyalı Kuusinen bunlar arasındaydı. Broué, bu insanlardan şu şekilde söz eder:

Bunların deneyimleri, yetersiz değilse bile, sınırlıydı ve aralarında güçlü bir sol eğilim gözleniyordu. Batı Avrupa'daki işçi hareketini iyi tanımıyorlardı ve sonuçlarından kendilerinin de yararlandıkları Rus devriminin üstünlüğüne ilişkin bir inanca sahiptiler... Bu yüzden, pratik içinde gerektiğince sınanmamış ve hiçbir şekilde uluslararası liderler olma şansına sahip bulunmayan küçük bir insan grubu, çok yetenekli bir gazeteci, samimi ama istikrarsız bir militan

görüntüsü çizen Radek liderliğinde Yürütme Komitesi'nin gündelik işlerini çekip çeviriyordu... Enternasyonal, iki kongre arasında kalan dönemler boyunca hiçbir zaman gerçek bir uluslararası örgüt gibi işlemedi; her zaman için Bolşevik Parti'nin bir uzantısı olarak kaldı.³²

Komintern liderliğinin merkezleşmesini güçlendirmek, yalnızca Yürütme Komitesi ile ulusal partilerin merkez komiteleri arasındaki ilişkilerin biçimsel bir yapıya kavuşturulmasına değil, bunun yanı sıra, özel bir idari silaha dayanıyordu: Komintern ajanı.

Bu ajanlar, gerçekte ulusal liderlerden daha güçlülerdi. Yürütme Komitesi'nin iki ajanı Bulgar Kristo Kabakçiev ve Macar Rakosi'nin İtalyan Sosyalist Partisi'nin Livorno'daki (Ocak 1921 tarihli) parti konferansındaki konularını buna bir örnek oluşturur:

Enternasyonal bir otoriteden yoksun olan ve İtalya'daki hareket tarafından hiç tanınmayan bu iki militan Komintern adına gözetimde bulunma sorumluluğunu vermekte çekince görmeyen Zinovyev, söz konusu görevi, bu ikisinin yoksun buldukları niteliklerin tümüne sahip olan, İtalya'yı ve bu ülkenin dilini bilen, uluslararası Komünist hareket içinde büyük bir saygınlığa sahip olan, İkinci Dünya Kongresi'nde Komintern Yürütme Komitesi üyeliğine seçilen Paul Levi'ye vermeyi reddetti.³³

Yürütme Komitesi üyelerinden olan İtalyan Sosyalist Partisi Genel Sekreteri Serrati, Kabakçiev'in konferanstan haftalar önce İtalya'da olduğundan bile haberdar değildi. Levi, Kabakçiev ve Rakosi ile olan deneyimine dayanarak Livorno Konferansı'ndan sonra şunları yazmıştır:

Bu delegelerin Moskova ile doğrudan ve gizli görüşmelerine işaret etmek istiyorum. Edindiğimiz bilgilere göre, bu tür görevlilerin faaliyet yürüttükleri her ülkede bunlara yönelik aynı hoşnutsuzluk söz konusu... Bunlar hiçbir zaman buldukları ülkenin partisinin merkez komitesiyle birlikte çalışmıyor, onların arkasından ve çoğu zaman onlara karşı faaliyet yürütüyorlar.³⁴

Alman Mart Eylemi (5. Bölüm bkz.) sırasında utanç verici bir rol oynamış olan August Guralski, Almanya'ya Zinovyev tarafından Enternasyo-

nal Yürütme Komitesi'nin bekçisi olarak gönderilmişti ve (Klein takma adıyla) Merkez Komitesi'ne 'seçilmişti'. İki Komintern tarihçisi, B. Lazic ve M. M. Draçkoviç haklı olarak şunları yazıyorlar:

İlk Komintern ajanlarının o güne kadar Rus devrimci hareketi içinde oynamış oldukları mütevazı rollerle, bunların 1919 ve 1920 yıllarında oynadıkları belirleyici roller arasında olağanüstü bir uyumsuzluk vardı. 1918 yılı sonbaharında, Y. S. Reich (Thomas), Bern'deki Sovyet elçiliğinde Russische Nachrichten (Rus Haberleri) adlı resmi bilteni yayınlamak gibi sıradan bir göreve sahipti. Bundan bir yıl sonra Avrupa'daki en önemli komünist partisi olan Alman Komünist Partisi'ni gözaltında tutan ve Paul Levi gibi üst düzey komünistlerin faaliyetlerine ilişkin gizli raporlar hazırlayan Komintern Batı Avrupa Sekreterliği'nin başına getirildi. Yine 1918 yılı sonbaharında, Linbarsky aynı elçilikte sıradan bir görevliydi. Bir yıl kadar sonra Avrupa'nın Komintern'e katılacak ilk kitlesel sosyalist partisi olan İtalyan partisi içinde etkili bir rol oynayacak, hazırladığı raporlar Lenin ve Zinovyev'in Serrati'ye karşı giderek artan düşmansı tavrını şekillendirecekti. 1919-20 yıllarında düşük düzeyde birer Bolşevik militan olan Abramoviç ve Degol, İtalya ve Fransa'da, Moskova ile bu ülkelerin komünist liderlikleri arasında ki ilişkilerde anahtar role sahip kişiler olarak ortaya çıktılar.⁵⁵

Aynı zamanda hem Enternasyonal Yürütme Komitesi üyesi, hem de bu yüce organın Küçük Büro olarak anılan departmanının üyesi ve sekreteri olan üst düzey ajan Bela Kun, Leni'nin hakarete varan eleştirilerine maruz kalmıştı. Kun, Ekim devrimi sırasında eski bir savaş esiri olarak Rusya'da bulunuyordu. Bu sayede Bolşeviklerden, gelecekteki Macar devrimi açısından çok önemli olan iki konuda hayli şey öğrenmişti: tarım politikası sorunu ve reformistlere yönelik politika sorunu. Kun daha sonraları Macaristan'a gitti ve şuna karar verdi: (1) Köylülere toprak vermemek ve (2) Sosyal Demokratlarla birlik kurmak. Kun'un Almanya'da yıkım getiren Mart Eylemi girişiminde üstlenmiş olduğu talihsiz role aşağıda değineceğiz. Victor Serge şunları yazıyor: "Bela Kun açıkça tiksindirici bir kişiydi. Entellektüel yetersizliğin, irade yoksunluğunun ve otoriter soysuzlaşmanın kendisinde cisimleştiği bir insandı."⁵⁶ Gerçekte yıkımına yardım ettiği Macar devriminin otoritesini kendisini koruyatın bir kalkan gibi kullanıyordu.

Dolayısıyla uluslararası komünist hareket içindeki koşullar ve ilişkiler başta Zinovyev olmak üzere bir grup sıradan insanın son derece önemli roller oynamasına olanak tanıdı. Bu Komintern liderleri, gerçekte Bolşevizmin birer karikatürü olmalarına karşın, onun görkeminden yararlandılar.

'Aşırı Ruslaşmış' Komintern

Lenin, 13 Kasım 1922'de bir Komintern Kongresi'nde yaptığı son konuşmasında, örgütün yapısının 'aşırı Ruslaşmış' bir niteliğe bürünmüş olduğunu söylüyordu:

1921'deki Üçüncü Kongre'de, komünist partilerin örgütsel yapısı, bunların yöntemleri ve eylemlerinin içeriği konusunda bir karar önerisini benimsedik. Bu karar mükemmel; bununla birlikte bitüniyle Rus niteliğiyle belirleniyor, yani Rusya'daki koşullara dayanıyor. Bu, hem onun iyi, hem de olumsuz yanı. Olumsuz yanı, çünkü, bunu yabancıların anlayamayacaklarından eminim... eğer istisna olarak birkaç yabancı anlaşılabile, bunu yaşama geçiremezler.⁵⁷

Ne var ki Lenin, Komintern'in 'aşırı Rus' niteliğinin üstesinden nasıl gelebileceği konusunda somut bir şey önermiyordu:

Karar aşırı Rus niteliği taşıyor ve Rus deneyimini yansıtıyor. Yabancılar için hemen tamamen anlaşılabilir olmasının nedeni de bu. Onlardan bunu bir köşeye asmaları ve ona tapınmaları beklenemez. Bu şekilde hiçbir yere varılamaz. Rus deneyimini kısmen özümsemek zorundalar. Bu nasıl olacak, doğrusu ben de bilmiyorum.⁵⁸

Lenin, Komintern'in çeşitli seksiyonlar arasındaki fiili liderlik, bilinç ve deneyim düzeyi farklılıklarına tabi olmasının üstesinden idari önlemlerle gelinemeyeceği gerçeğini kabul etmek durumundaydı. Bunun kaçınılmaz sonucu, Enternasyonal'in kutsallaştırılması oldu.

Komintern *aparatchikleri*, Bolşevizmin korku ve hayranlık uyandıran etkisinin korunması altında, yabancı komünist partilerle ilişkilerde giderek artan ölçüde söz sahibi oldular. Ulusal seksiyonların kendi deneyimlerinden öğrenmelerine fırsat tanımak yerine, her kriz durumunda

onların yerine hareket ettiler ve böylece yerel liderlerin ve kadroların gerçek deneyimlere erişmelerini, kendi hata ve başarılarından dersler çıkarmalarını önlemiş oldular. Bu partilerde kendi deneyimleriyle gelişen liderlikler yerine, parti yönetim kademelerine bağımsız değerlendirilmelerde bulunma yeteneğinden, özgür'enden ya da özeleştirme yeteneğinden yoksun, 'itaatkar' liderler seçildi. 'i roçki'nin açıkladığı gibi:

Bu şekilde, devrimci kadroların proleterya mücadelesi temelinde ve Komintern liderliği altında organik bir yoldan seçilmesi ve kaynaşması süreci kesintiye uğradı, biçimsizleşti ve hatta, kısmen, bürokratik ve idari yoldan doğrudan yukarıdan atama yöntemi bunun yerini aldı. Çok doğal olarak, sık sık, hazır kararları benimsemeye, şu ya da bu karar metninin altına imza atmaya en hazır olan lider konumundaki komünistler, devrimci sorumluluk duygusuyla dolu parti unsurları üzerinde üstünlüğü ele geçirdiler. Sonuçta, sıranmış ve kararlı devrimcilerin seçimi yerine, çoğu zaman, koşullara en iyi uyulanabilen bürokratların seçimi söz konusuydu.³⁹

5

Bolşevizm Aşısı Tutmuyor

Gerek anti-komünistler, gerekse stalinistler, Moskova'nın kendine benzer komünist partileri 'üretme' gücüne sahip olduğu masalını yaymışlardır. Güneş balçıkla sıvanamaz. Gerçekte, Avrupa'daki komünist partilerin ulusal gelenekleri Bolşevizmin yarattığı baskıya karşı son derece direngendi.

Bunu göstermek için üç örnek vereceğiz: Bunlardan birincisi, sağ oportünizmin Moskova'dan gelen baskılara rağmen Komünist Parti liderliğinde varlığını sürdürmüş olduğu Fransa; ikincisi, aşırı-solun Komintern'in verdiği gözdağına aldırılmayan İtalya; üçüncüsü ise, deneyimsiz parti liderliğinin Moskova'nın yardımı ve teşvikiyle maceracılığın yıkım getiren yoluna sapan Almanya:

Fransız Komünist Partisi'nde sağ oportünizm

Komintern liderliği, Fransız Komünist Partisi'nin içinde gelişmiş olduğu ulusal geleneklerin -kalıcı bir sağ oportünizm- üstesinden gelme konusunda bitüünüyle başarısız kaldı.

Rus devrimi öncesi, Fransa'da savaşa karşı çıkan, ulusal savunma ilkesini reddeden ya da sosyalist milletvekillerine savaş kredilerine karşı oy kullanma çağrısında bulunan insanların sayısı çok sınırlıydı. Fransız komünizminin ilk yıllarını araştırmış bir tarihçi olan Robert Wohl'a göre, bunların sayısı 'kitle üzerinde hiçbir etkisi olmayan yüz kadar militanla sınırlıydı'.¹ "Aşırı soldaki birkaç grup dışında, Şubat devrimine gelinceye kadar Lenin ve Troçki isimleri henüz işitilmemişti."²

Savaşın sonra, Fransız reformizminin açıkça iflas etmiş olmasının, Ekim Devrimi zaferinin ve Bolşevik iktidarın varlığını korumasının

bir sonucu olarak, Fransa'da ve diğer ülkelerde yüzbinlerce insan komünizme yöneldi.

Fransız Sosyalist Partisi'nin Aralık 1920'deki Tours Kongresi'nde, delegelerin ezici çoğunluğunun oylarıyla Komintern'e katılma kararı alındı. Fransız Sosyalist Partisi'nin Aralık 1920'deki toplam 179.800 üyesinden 110.000'i Komünist Partisi'ne katıldı; muhalif kanat ancak 30.000 kadar üyeyi kendi etrafında tutabildi.³ Fakat, sosyalist partiden dönüşme Komünist Partisi, gerçek bir devrimci parti olmanın çok uzağındaydı. Parti, 'solcu ve merkezci grupların... birbiriyle çatışık unsurlarından oluşan istikrarsız bir koalisyonu' görünümündeydi.⁴ Partinin önde gelen liderleri dört dörtlük oportünistlerdi.

Örneğin, 1958'deki ölümüne kadar parti liderlerinden biri olarak kalan Marcelle Cachin'i alalım. 1914 yılında savaş patlak verdiği zaman, Cachin

ateşli bir sosyal-vatanseverdi; 1915 yılında, Fransız hükümetinin ajanı olarak İtalyan sosyalistlerini Anlaşma devletlerinin saflarında savaşa katılmaya ikna etmeye çalışmıştı. Söylentilere bakılırsa, Mussolini'nin kendi gazetesini çıkarabilmesi ve vatanseverlik karşıtı bir konumdan hızla ateşli milliyetçiliğe kayması için Fransız hükümetinin sağladığı maddi yardıma aracılık eden kişi de Cachin idi.⁵

Mart 1917'de, Cachin, Fransız hükümetinin bilgisi ve onayı dahilinde, bir Fransız delegasyonunun üyesi olarak, 'Rus sosyalistlerinin savaşa duydukları ilgiyi yeniden canlandırabilmek' için, Rusya'ya gitti.⁶ Lenin'i bir Alman ajanı olmakla suçlayacak kadar ileri gitti.⁷

Komünist Partisi Genel Sekreteri L. O. Frossard da buna benzer siyasal karakteristiklere sahipti. 'Kutsal ittifaka katılmış olduğu için Rus devriminin ve Bolşevik rejimin prestiji karşısında saygınlığını yitirmiş olan geleneksel Fransız sosyaliziminin görünüşü kurtarması için' Komintern'e katılmıştı.⁸

Frossard, Fransız Sosyalist Partisi'nin Şubat 1920'deki Strazburg Konferansı'nda şunları söylemişti:

Hiçkimse, [ulusal savunma ilkesine yönelik] olumsuz bir tavır benimsemiş olmanın partiden ihraç edilmek için yeterli neden olduğunu ileri sürme hakkına sahip değildir... Kapitalizm koşullarında olsa bile kendi anavatanını savunmayı bir zorunluluk sayan-

lar, kendilerine toplum dışına itilmiş insanlar olarak davranılmalarına izin vermeyecekler.⁹

Frossard, partinin Tours Kongresi'nde, komünizme karşı çıkan ve bu nedenle partiden ayrılan sağ kanada yönelik olarak şunları söyleyecekti: "Ben, yarın sizlerden olumsuz ifadelerle söz etmeyeceğim. Yarın, ağızından sizi incitebilecek tek bir söz bile çıkmayacak. Sizleri sosyalist kabul ediyorum ve bu kanaatim hiçbir zaman değişmeyecek."¹⁰

Frossard, 1923 yılında Fransız Komünist Partisi'nden ayrıldı. 1936'da yeniden Sosyalist Parti'ye katıldı ve Üçüncü Cumhuriyet hükümetlerinde bakan olarak görev aldı; Petain'in 1940'daki ilk hükümetinin üyeleri arasındaydı.

Parlamente bir örgüt olan Fransız Sosyalist hareketi, kendi geleceğinin bir sonucu olarak, kendini işçi-işveren mücadelesinin dışında tutmuş bir hareketti. Bu durumun en çarpıcı örneklerinden biri, ücretlerinin yüzde 10 oranında azaltılacağını öğrenen Le Havre metal ve tersane işçilerinin 19 Haziran 1922 yılındaki grevleri sırasında yaşanmıştır. Temmuz ve Ağustos aylarına gelindiğinde, grevcilerle işverenler arasındaki gerilim daha da tırmandı. Ağustos ayı ortalarında, liman işçileri ve denizciler de grev hareketine katıldılar ve böylece grevcilerin sayısı 40.000'e ulaştı. 25 Ağustos'ta, bazı işçilerin tutuklanması üzerine yerel sendikalar bir günlük genel grev kararı aldılar. Ertesi gün, işçilerle polis arasında şiddetli çatışmalar yaşandı. Üç işçi öldü, on beş işçi yaralandı. Solcu Sendikalar Genel Federasyonu (CGTU) buna 29 Ağustos'ta genel grev ilan ederek tepki gösterdi. Genel grevin ilan edildiği akşam, Komünist Partisi'nin günlük gazetesi *L'Humanité* ya da parti genel merkezinde tek bir kişi bile yoktu. Solun bütün liderleri tatildelerdi. *L'Humanité* gazetesinin ertesi günkü sayısı grev kararından bile söz etmiyordu.¹¹

Fransız Komünist Partisi'ne egemen olan derin reformizmin bir diğer açık örneği, büyük bir imparatorluğun merkezinde bulunan bir parti için büyük öneme sahip olan sömürgeler sorununa ilişkin tutumuydu.

Örneğin, Fransız Komünist Partisi'nin Cezayir branşı, 'milliyetçi hareketlere ve milliyetçi isyanlara karşı açıkça karşı tavır aldı; bu tavra karşı tek bir ses bile yükselmedi, grubun Cezayirli üyelerinden bir teki bile bu tavra ilişkin karşı bir yorumda bulunmadı'. Komintern, Mayıs 1922'de Cezayir ve Tunus'un bağımsızlığı için resmi bir çağrıda bulunduğu zaman, Sidi Bel Abbés'nin Cezayir seksiyonu, buna, söz konusu

çağrı metninin Cezayir’de yayınlanmaması için ricada bulunduğu bir memorandumla tepki gösterdi. Memorandum, Sidi Bel Abbés seksiyonundaki komünistlerin, sahip oldukları uzun sol geleneğe rağmen Enternasyonal’in sömürgeler politikası ile hemfikir olmadığını belirtiyordu. Eğer anavatandaki bir devrimden önce gerçekleşirse, Cezayir’in bağımsızlığı ilerici değil, gerici bir niteliğe sahip olacaktı. Kuzey Afrika’da ki yerli halk, komünizmi inşa edecek özerk bir devletin yaratılması açısından varlığı zorunlu ekonomik, toplumsal ve entellektüel gelişmeye düşman unsurlardan oluşuyordu. Bu yüzden, Fransız Komünist Partisi’nin Kuzey Afrika’daki görevi, komünizme yönelik olumlu bir tavrın geliştirilmesi idi. Bu öneriler, Kuzey Afrika’nın 7 Aralık 1922’deki İkinci Komünist Enternasyonal Kongresi’nde oybirliği ile benimsendi. Kuzey Afrikalı komünistler, yerli halk arasında ayaklanma ve komünizm propagandası yürütmenin sadece zamanından önce girilmiş bir eylem değil, fakat aynı zamanda tehlikeli bir girişim olacağı kanısındaydılar.¹⁷

İtalyan Komünist Partisi’nde aşırı-solculuk

Komintern, gösterdiği tüm çabalara karşın, İtalyan komünizmine egemen olan aşırı-solculuğun üstesinden gelmeyi başaramadı. İtalyan komünizmi ile Moskova arasındaki ilişkinin anlaşılabilmesi için, bir dizi tarihsel gerçeğin dikkate alınması gerekiyor.

Her şeyden önce, İtalyan Komünist Partisi, Bolşevizmden tamamen farklı bir kökenden geliyordu. D. W. Urquidi, İtalyan komünizminin kaynaklarını incelediği kusursuz çalışmasında şunları yazar:

İtalyan Komünist Partisi’ni oluşturmak üzere bir araya gelmiş çeşitli birey ve grupların doktrinleri, programları ve siyasal uyarlanışları, büyük ölçüde Bolşevizmin nüfuzunun dışında gelişti.

1921 yılı başlarında İKP’yi oluşturan aşırı sol ittifakın egemen grupları, Amadeo Bordiga liderliğindeki çekimserci [abstentionist] fraksiyon ile Antonio Gramsci liderliğindeki *Ordine Nuovo* grubu idi. Bordiga ya da Gramsci’nin Bolşevik doktrinle ilk temaslarının ne zaman gerçekleşmiş olduğu tam olarak bilinmiyor. Fakat, bu iki genç İtalyan liderin doktrinlerinin Lenin’den alınan ilhamla geliştirilmemiş olduğu çok açık. Bordiga’nın kendi yayın organı *Il Soviet*’te geliştirmiş olduğu program, Rus Bolşeviklerinden ziyade, [aşırı-sol] Hollandalı grup Tribunistlere yönelik kararlı bir uyarlanmanın ifadesiydi. Gramsci’nin fabrika konseylerini kurulması üzeri-

ne yaptığı vurgu, esas olarak, Amerikalı Daniel de Leon’un yazılarından, İWW’ün ve İngiliz işyeri temsilcileri hareketinin deneyimlerinden türetilmişti.¹⁸

Öyle görünüyor ki, Bolşeviklerin İtalyan hareketi üzerindeki ilk etkisi, Bolşeviklerin doktrinler güçlerini n ziyade başarmış oldukları devrime dayanıyordu. Devrimden önce, Lenin’in ve Bolşeviklerin düşünceleri İtalya’da hiç bilinmiyordu. İtalyan komünizminin temsilcilerinin Lenin’le ilk karşılaşmaları, 1915 yılında Zimmerwald Konferansı ile bundan bir yıl sonra toplanan Kienthal Konferansı sırasında gerçekleşti; fakat, savaş sırasında tek bir Bolşevik yayın bile yayınlanmadı -hatta İtalyancaya çevirilmedi bile. 1917 yılında, Şubat devriminin ardından, Lenin ve Bolşeviklere ilişkin kısa ve çoğun büyük ölçüde sansüre uğramış yazılar yayınlanmaya başladı, fakat, Lenin’in İtalya’da gerçekten tanınır hale gelmesi ancak 1918 yılında oldu.¹⁹

O zaman bile Lenin’in teorik çalışmalarına ilişkin çok az şey biliniyordu. Anton Pannekoek ile Hollandalı Tribunistler, en güçlü komünist lider konumuna gelecek olan Bordiga’nın grubunun yayın organı *Il Soviet*’in sütünlarında en sık boy gösteren yabancı yazarlardı.

Ayrıca, yine Hollandalı grubun üyesi olan Herman Gorter ve Henriette Roland-Holsi’un çeşitli makaleleri de yayınlandı. Dikkate değer olan şey, 1918 ile 1921 yılları arasında, Lenin’in tek bir makalesinin bile yayınlanmamış olmasıdır. Bordiga’nın yayın organında kendisine yer bulabilenler, sadece Buharin ile Alexandra Kollontay’ın birer makalesinin kısa birer özeti oldu.²⁰

Bolşevik liderlerin İtalyan partisine ilişkin amaçları nelerdi? Üç temel amaç vardı:

1. Turati ve Modigliani liderliğindeki sağ kanadın partiden ihraç edilmesi;
2. Partinin parlamento seçimlerine katılmasının sağlanması;
3. Gramsci’nin Ordine Nuovo adlı grubunun İtalyan partisi içinde daha güçlü konuma gelmesi.

Moskova’nın bu üç amaca yönelik girişimleri Bordiga tarafından boşa çıkarıldı. İSP’nin kendi görece küçük aşırı sağ kanadını tasfiye etmesi yerine, partinin 1921 Ocak ayında gerçekleşen Livorno Konferansı

sırasında aşırı-sol azınlık kendi içinde bir bölünme yaşadı ve partiden kopan Bordiga İtalyan Komünist Partisi'ni (İKP) kurdu. Komünist Enternasyonal Yürütmé Komitesi'nin hedefleri çok açıktı ve bunlar Bordiga'nın amaçlarıyla tam bir karşılık içindeydi. Bordiga solda bir ayrışmayı umarken, KEYK hâlâ sağ kanadın partiden ihraç edilmesinde ısrar ediyordu: "Komintern liderliği ile İtalyan aşırı solu halatı ters yönlere çekiyorlardı."¹⁶

Komintern, Serrati ve İtalyan Sosyalist Partisi'ni kendi yöreğine çekme çabalarını sürdürdü. Komintern'in 1921'deki Üçüncü Kongresi'ne, hem İSP hem de İKP kendi delegeleriyle katılmaya davet edildi ve Sosyalist Parti'ye ciddi önerilerde bulunuldu. Turati ve sağ kanadın 1922'de Sosyalist Partiden ihraç edilmesinden sonra, İtalyan komünistlerine Sosyalistlerle birleşerek birleşik bir komünist partisi oluşturmaları talimatı verildi. Bordiga, Komintern'in bu kararına şiddetle karşı çıktı ve birleşme işini sürüncemede bırakarak iki partinin bütünleşmesinden sakındı. Bununla birlikte, Komintern'in 1922'deki Dördüncü Kongresi'nde, Bordiga'nın tüm karşı koymalarına rağmen, iki partinin birleşmesine karar verildi.

Fakat, Komintern bir Pirus zaferi kazanmıştı: Birleşme kararı Pietro Nenni'nin yeni liderliğindeki İSP çoğunluğu tarafından kınandı ve İKP ile birleşme yanlısı olanlar partiden ihraç edildiler. Komintern, Livorno'da yaşanmış bölünmenin tüm etkilerini telafi etmeye yönelik tüm manevralarına rağmen, sağcı liderleri tasfiye ederek İSP'yi bir Komünist partisine dönüştürme amacına ulaşmıştı.¹⁷

Moskova'nın İtalyan hareketine dayatmaya çalıştığı bir diğer politika da (parlamento seçimlerine katılma taktiği) Bordiga'nın başarılı muhalefetiyle karşılaştı. "Bordiga liderliğindeki İKP seçimlere katılma taktiğine direnmekle kalmadı, fakat bunun yanı sıra parti, Komintern'in 1922'deki birleşik cephe taktiğine karşı geniş ve büyük ölçüde başarılı bir kampanya yürüttü."¹⁸

Bordiga'nın Bolşevizmden ne denli uzak olduğunu gösteren bir diğer örnek, onun 1920'deki fabrika işgalleri karşısında takınmış olduğu tutumdur: Bordiga, işgal hareketinin hiçbir biçimde devrimci olmadığını ileri sürmüştü. "Böyle bir şeyin gerçek bir içerikten yoksun olduğuna dikkat çekmek isteriz; fabrika konseyleri ve fabrikaların işgali yapay

organlar ve yapay hareketlerdir."¹⁹

Bordiga'nın aşırı-solculuğu, onun partinin salt bir uzantısı olarak gördüğü sovyetlere yönelik tutumunda da karakteristik ifadesini bulur. Urquidi şunları yazıyor:

Bordiga, devrimden önce fabrika konseylerinin kurulmasının bir dereceye kadar olumlu karşılanabileceğini söylüyor, fakat kapitalist sistem varlığını sürdürdüğü müddetçe sovyetlerin kurulmasına karşı çıkıyordu. Devrimden önce işçileri siyasal olarak temsil edecek ve devrimi sürdüreceği olan organ Komünist partisi olmaydı. Ve, devrimden sonra, sovyetler, fabrikalardan ziyade Komünist partisinin yerel örgütlerine dayanacaktı.²⁰

Bordiga'nın aşırı-sol ve olgunluktan uzak tutumu, Mussolini'nin iktidarı ele geçirmesi karşısında göstermiş olduğu tavırda da açıktır. Bordiga, Faşizmi, 'liberal ve demokratik' olarak tanımlamıştır. Komintern Dördüncü Kongresi'nde şunları söylüyordu:

Doğal olarak, Faşizmin liberal ve demokratik olacağı öngörüsünde bulunurken, bugünkü durumun proleterya ve sosyalist hareket açısından arzu edilmiş bir durum olduğunu söylemiyorum. Demokratik hükümetler, proleterya'ya vaatlerden başka bir şey vermemiştir.²¹

Zinovyev'in Komintern Dördüncü Kongresi'ndeki sözleri, Bordiga'nın Faşizmin doğasına ilişkin anlayışını etkilemedi:

Bugün İtalya'da yaşanmakta olan şeyin bir hükümet darbesi mi yoksa bir komedi mi olduğu konusunda İtalyan yoldaşlarımız arasında görüş farklılıkları bulunuyor. Bunların her ikisi de olabilir. Tarihsel olarak, bu bir komedidir; birkaç aylık bir zaman içinde bu durum İtalyan işçi sınıfının leyhine gelişecektir, fakat şimdilik bu ciddi bir gelişme, fiili bir karşı-devrimci harekettir.^{22*}

* Radek'in Faşizmin doğasına yönelik kavrayışı bunlardan çok daha derindi: "Bana göre, Faşizmin zaferi, Faşist orduların mekanik bir zaferinden daha fazla bir şeyi ifade ediyor. Bunu, dünya devrimleri çağının başlangıcından bu yana sosyalizm ve komünizmin uğradığı en büyük yenilgi olarak görüyorum."²³

İtalyan komünist hareketinin hamlığı, deneyim yoksunluğu, onu Bordiga'nın elinde hir deney tahtası haline getirmişti. Urquidi'nin sözleriyle aktırırsak: "Komintern, saflarına, ne yapacağını önceden kestiremediği, tam olarak benimseyemediği bir Komünist Partisi kazanmıştı."²⁴

Alman Mart Eylemi (Märzaktion)

Alman Komünist Partisi'nin Mart Eylemi -en maceracı darbe girişimi, hem deneyimsiz Alman liderliğinin hem de Komintern liderliğinin bir ürünüydü.

İtalya'da, 1920'li yılların ikinci yarısında, fabrika işgallerine yol açan kitlesel devrimci hareket bir sovyet iktidarının kurulmasına yol açabilirdi; Avrupa'da güçler dengesindeki önemli bir değişim, Serrati'nin cesaretten yoksun merkezci liderliği tarafından yıkıma uğrattıldı. Almanya'da, Mart 1921'de, ulusal ölçekte bir devrimci kitle hareketinin yokluğunda, parti liderliği parti militanların *kitle hareketinin yerine ikame ederek süreci hızlandırmaya çalıştı*. Sonuç, yıkım getiren bir yenilgi oldu; bu yenilgi, Almanya'nın sahip olduğu canalcı konum nedeniyle, uluslararası işçi hareketi üzerinde muazzam bir etkiye sahip olacaktı.

Lüksemburg, Liebknecht ve Jogiches'in katledilmelerinin ardından, Alman Komünist Partisi (KPD), Rosa Lüksemburg'un yetenekli bir öğrencisi ve yakın arkadaşı olan Paul Levi'nin liderliği altına girdi. Levi, KPD'ye liderlik ettiği ilk iki yıl boyunca, partiyi kitlesel bir parti haline getirme konusunda çok kararlı davrandı. Bu amaçla, ilk olarak, mevcut işçi sendikalarında faaliyete ve parlamento seçimlerine katılmaya karşı çıkan aşırı-solcuları partiden uzaklaştırdı ve USPD'nin sol kanadı ile başarılı bir bütünleşmeyi gerçekleştirdi. Bunun ardından, 7 Ocak 1921'de yeni bir radikal adım daha attı: KPD'nin günlük gazetesi Die Rote Fahne'de yayımlanan diğer işçi sınıfı partilerine ve sendikalara hitaben kaleme aldığı hir 'Açık Mektup'ta, belli amaçlara ulaşmak için bir birleşik cephe oluşturulması için çağrıda bulundu. Komünistler, işsizlik yasasında iyileştirmelerden yiycek mallarında tavan fiyat belirlenmesi, tüm burjuva para-militer örgütlerin dağıtılması, tüm siyasal mahkûmlar için af çıkarılması, Sovyet Rusya ile ekonomik ve diplomatik ilişkiler kurulmasına varıncaya kadar bir dizi talebin gerçekleştirilmesi için diğer işçileri birlikte mücadeleyle davet ettiler. Sosyal Demokratların bu çağrıyla olumlu yaklaşmaları durumunda, KPD proleteryanın gerçek savunucusunun kendisi olduğunu sosyal demokrat işçilere gösterme fırsatını yakalamış olacaktı. Çağrını reddetmeleri durumunda ise, ayrılığın suçlu ve sorumlu

luğın Sosyal Demokratların omuzlarına yüklenecekti. Levi, KPD'nin Alman proleteryanı içinde hâlâ küçük bir azınlık durumunda olduğunu biliyordu. Birleşik cephe politikası ile bu durumun değiştirilebileceğine inanıyordu.

Zinovyev, Levi'nin bağımsız hareket edişinden hiç hoşnut değildi. O ve Buharin, Levi'nin 'Açık Mektup'ta geliştirmiş olduğu birleşik cephe politikasına da karşı çıkıyorlardı (oysa Levi bu konuda Lenin, Troçki ve Radek'ten destek görüyordu). Ayrıca, Komintern liderliği, bu kez Lenin de dahil olmak üzere, Levi'nin, Varşova üzerine yürüyüş sırasında Alman işçilerinin ayaklanarak Kızıl Ordu'ya destek olmalarını muhtemel görmüyor olması karşısında memnuniyetsizlik duyuyordu.

Zinovyev, Levi'ye karşı giriştiği entrikalarda KPD içinde yaşanan bir dizi gelişmeden yararlandı. Parti içindeki aşırı-sol bir grup, Levi'nin 'Açık Mektup'taki tavrına karşı baş kaldırdı; bunlar Zinovyev ve Buharin'in tam desteğini kazandılar. Bu grubun liderleri, genç entellektüeller Ruth Fischer, Arkadi Maslow ve Ernst Friesland idi. Bunlar, KEYK'nin Berlin'deki 'Thomas' (gerçek adı Y. S. Reich) adlı temsilcisi tarafından teşvik ediliyorlardı.

Levi'ye karşı gizli dolaplar çeviren Zinovyev bir olay sayesinde eli-ne iyi bir fırsat geçirdi. İtalyan Sosyalist Partisi'nin Livorno Konferansı'nda hazır bulunan Levi, bu konferansın sonuçlarını Alman Komünist Partisi'nin gazetesi *Die Rote Fahne*'de değerlendirdi. Levi, yaptığı çözümlemede, İtalyan Sosyalist Partisi'nin Turati liderliğindeki sağ kanadının partiden kopmasının kaçınılmaz olduğu, partinin çoğunluğunun kazanılmasının ise mümkün olduğunu sonucuna varıyordu. Livorno Konferansı'ndaki KEYK delegeleri Bordiga'yı destekledikleri için, Levi'nin söz konusu makalesi Komintern liderliğine karşı bir başkaldırı gibi görünüyordu. Zinovyev, her ne pahasına olursa olsun Levi'nin işini bitirmeye karar vermişti. O şimdi dönük Radek tarafından destek görüyordu.

Duruma uygun olarak, Rakosi bir KEYK elçisi olarak (Livorno'dan) Berlin'e gönderildi. Rakosi, Berlin'de KPD'nin *Zentralausschuss*'ünün (Merkez Komitesi -o sıralar Merkez Komitesi tüm bölgelerin temsilcileriyle periyodik konferanslar düzenliyordu) üyeleriyle bir toplantıda bir araya geldi. Ateşli tartışmalardan sonra, Komintern'e bağlılık argümanını kullanan Rakosi, Levi'nin kınanması yolunda bir karar onaylattı (23'e karşı 28 oyla). Levi, KPD'nin liderliğinden uzaklaştırıldı. Merkez Komitesi'nin aralarında Clara Zetkin'in de bulunduğu beş üyesi Levi'nin ardından bu organdaki görevlerinden istifa ettiler. Rakosi elde ettiği bu

başarının ardından Moskova'ya geri döndü, kendisinin yerine Berlin'e KEYK'nin üç yeni elçisi gönderildi. Bela Kun ve Pogani kod adlı diğer Macar Josef Popper, Klein kod adlı August Guralski 1921 Şubatı sonunda Berlin'e geldi. Bunların ne görevle Berlin'e geldikleri, yani kendilerine belli bir görev mi verildiği ya da ne tür bir yetkiyle donatılmış oldukları belli değil. Her ne olursa olsun, bunlar KPD'yi derhal kitlesel bir saldırıya geçmeye kışkırtmaya karar verdiler.

Bela Kun ve beraberindekilerine Komintern liderliğinden ne tür bir görev verildiğini, Zinovyev'in bunlardan ne istemiş olduğunu tam olarak öğrenebilmek için, Moskova'daki gizli devlet arşivlerinin araştırmacıların kullanımına açılmasını beklemek zorundayız. Sahip olduğumuz belgelerde bundan söz edilmiyor. O dönem KEYK'de KPD temsilcisi olan Curt Geyer, Yürütme Komitesi'nde bunların görevine ilişkin herhangi bir görüşmenin yapılmamış olduğunda ısrarlı.²⁵ KPD'nin o günlerdeki 'solcu' liderlerinden olan Ruth Fischer şunu yazıyor: "Almanya'daki eylem... Rus partisinde Zinovyev ve Bela Kun etrafındaki bir grup partili yöneticinin bir toplantısında kararlaştırıldı."²⁶ Troçki, 'o günlerde Komintern'in aşırı-solcu kanadı bir bütün olarak Mart 1921 hattını destekledi' dedikten sonra, özellikle, 'Avrupa proleteryası harekete geçmeye 'kışkırtılmadıkça' Sovyet iktidarının yıkım tehdidi altında kalacağı' düşüncesini ileri sürmüş olan Buharin'i işaret ediyor.²⁷ Öyle görünüyor ki, Zinovyev, Buharin ve Bela Kun Mart 1921 hattının başını çeken kişilerdi.

Komintern'in üç delegesi Berlin'e vardıkları zaman, KPD'nin genç ve deneyimsiz liderliğini küçük bir kışkırtmayla kendi hatlarını desteklemeye hazır halde buldular. Bunlar, özellikle partinin Kapp darbe girişimi* sırasındaki başarısızlığından sonra, kendi cesaretlerini kanıtlama arzusundaydılar. Kun, provokatif önlemlere başvurmak gerekse dahi partinin saldırıya geçmesi gerektiğini ileri sürdü. Saldırı bir kez başlatıldığında, üç milyon Alman işçisi komünistlerin liderliğinde harekete geçecekti. Kun buna benzer daha pek çok iyimser tahminde bulundu, onun coşkusu kısa sürede KPD Merkez Komitesi'nin diğer üyelerine de sıçradı.

Kun'un hazırladığı eylem planı, kendisinden bağımsız gelişen bir dizi olay tarafından kolaylaştırıldı. 16 Mart'ta Saksonya'nın Sosyal Demokrat valisi Otto Hörsing, yasadışı grevlerin, yağmalama ve hırsızlıklara

ın, terörist eylemlerin, yasadışılığın diğer ifadelerinin durdurulması gerekçesiyle Prusya Saksonyası'nın Mansfeld bölgesinin polis tarafından abluka altına alınacağını duyurdu. KPD, Saksonya'nın bu bölgesinde son derece güçlüydü.

Kun, liderlikte Levi'nin yerini almış olan Brandler'i 18 Mart'ta *Die Rote Fabrik*'de yayınlanan bir makale yazmaya ikna etti; söz konusu makale, işçilerin kitlesel olarak silahlanması çağrısında bulunuyordu. Bundan üç gün sonra, Mansfeld (Saksonya'nın madencilik merkezi) bölgesinin Komünist Parti bölge komitesi genel grev çağrısında bulundu. Çağrı, Mansfeld bölgesinin merkezi dışında kalan yerlerde ilgi görmedi. Grev çağrısının umulan desteği görmemesi üzerine, kısa bir süre önce partinin askeri-siyasi örgütünün (MP-Apparat) başına getirilmiş olan Hugo Eberlein, 22 Mart'ta merkezi Almanya'ya hareket etti.²⁸ Eberlein, buradaki parti örgütlerine, güvenilir partili yoldaşların polisi sorumlu tutmaya elverişli şiddet eylemlerine girişmelerini önerdi -böylece harekete geçmeye en gönülsüz işçiler bile eyleme geçmeye kışkırtılmış olacaktı. Eberlein'in hayal gücü öylesine genişti ki, bunun dışında bazı ek önerilerde de bulundu. Düzmece bir adam kaçırmaya senaryosu hazırladı; buna göre, görünüşte eylemi yönetmekle sorumlu iki bölge lideri Lemch ile Bowitzki gerici tarafından kaçırılacaktı. Halk tarafından sevilen diğer yerel liderler de birkaç gün için ortadan kaybolmalı, daha sonra ortaya çıkıp halk arasında gericilerin elinden nasıl kurtulduklarına ilişkin öyküler anlatmalıydılar. Bir diğer senaryo, polisin cephane yüklü bir treninin havaya uçurulması, eylemin ardından Halle'deki komünist gazete *Klassenkampf*'ta, gericilerin bu eylemi yüzünden yüzlerce işçinin evsiz kaldığının ve yüzlerce işçinin yaşamını yitirdiğinin yazılmasıydı. Haberin yanlış olduğu açığa çıktığı zaman gazete bir düzeltme yazısı yayınlayacaktı. Eberlein'in dinamit yerleştirilmesini önerdiği diğer iki hedef, Seesen'deki bir cephane deposu ile Halle'deki bir işçi üretim kooperatifi idi.

Söz konusu cephane deposu ile işçi kooperatifini havaya uçurmaya yönelik bir dizi girişimde bulunulmasına karşın, bu planlardan hiçbir başarıyla gerçekleştirilemedi. Eberlein'in bu başarısızlık karşısında gösterdiği ilk tepki, yerel yasadışı parti teşkilatını beceriksizlikle suçlamak oldu; Eberlein, bunların bir fünye ile yeterli uzunlukta bir fitili bir araya getirme becerisinden bile yoksun olduklarından yakındı.

Eberlein'in işçileri ayaklanmaya kışkırtacağı varsayımıyla planladığı bu tür eylem girişimleri ya eylemcilerin başarısızlıklarıyla, ya da, eyle-

* 2. Bölüm içinde "Genç komünist partileri eğitime ihtiyacı" adlı altbaşlığa bakınız.

min geri tepmesiyle sonuçlandı. Örneğin, cephane yüklü trenlerin dinamitlenmesi ya da yolcu trenlerinin raydan çıkarılması için tekrar tekrar girişimde bulunulması, umulan ayaklanmanın başarıya ulaşmasında verecekleri destek yaşamsal bir öneme sahip olacak demiryolu işçilerinin partiden soğumasına neden oldu.²⁹

Planlarından vazgeçmeyen KPD liderliği, 24 Mart'ta ülke genelinde genel grev ilan ederek, işçilere silahlanmaları, örgütlenmeleri ve kırışık-devrime karşı mücadeleye katılmaları çağrısında bulundu. Bu, anlamsız bir çağrıydı, çünkü tüm fabrikalar dinsel bayram dolayısıyla 25 Mart Cuma gününden Pazartesi gününe kadar zaten kapalı olacaktı. Komünistlerin bu çağrısı, yok denecek kadar az bir ilgiyle karşılandı.

Merkez Komitesi'nin yerleşik bulunduğu Berlin'de grev girişimi tam bir başarısızlıkla sonuçlandı. İşçilerin pek çoğu 24 Mart'ta işbaşındaydı; KPD, işsizleri fabrikaları işgal ederek kapanmaya teşvik etmesine karşın, sadece birkaç fabrikada işbaşı yapılmadı. Bu yöntemler parti içinde bile sert eleştirilerle karşılandı. Örneğin, Ernst Däumig, Merkez Komitesi'ne gönderdiği öfke dolu mektubunda, komite üyelerini proleterleri birbirlerine düşürmeye çalışmakla suçladı. Sendikalarındaki faaliyetlerden sorumlu parti yöneticileri de öfkeliydiler; bunlar, Merkez Komitesi'nin başvurduğu taktikler yüzünden partinin sendikalarındaki etkisinin azaldığından yakınıyorlardı. (Merkez Komitesi, yalnızca Ruhr bölgesi ile Rhineland'ta belli belirsiz bir destek gördü.³⁰

Sonuç itibarıyla, genel grev girişimi tam bir fiyaskoydu: Grev çağrısına katılan işçilerin sayısı tahminen 200.000 kadardı.³¹ Zinovyev, Komintern Üçüncü Kongresi'ne sunduğu raporda, bu rakamı 500.000 olarak gösterdi.

KPD'nin örgütlediği gösteriler de içler acısıydı. Parti, Berlin'de ancak 4.000 kişiyi bir araya getirebildi; oysa, daha birkaç hafta öncesi parti buradaki seçimlerde 200.000 oy almıştı.³²

1 Nisan'a gelindiğinde, en inatçı komünist liderler bile ayaklanma girişimlerinin yararsızlığını kabullenmek zorunda kaldılar; Merkez Komitesi 'ülke genelinde' genel grev çağrısına son vererek ayaklanma girişimlerinden vazgeçti. Bu maceracı girişimlerin hemen ardından KPD'de kitlesel bir gerileme yaşandı; partinin üye sayısı 400.000'den 150.000'e geriledi. Onbinlerce parti militanı cezaevine girdi, onbinlercesi işini kaybetti.

Sonuç

Alman, İtalyan ve Fransız Partileri, Rusya dışında Komintern'in en önemli partileri durumundaydı. Bunların kendisini şu ya da bu biçim altında dışa vuran karakteristik özellikleri, Komintern'in diğer partileriyle benzerlik içindeydi.

Lenin, tarihsel görevlerinin tam bilincinde olan, net bir programa sahip, kitlelerle doğru biçimde bağ kuran, devrimci gerçekçilik temelinde ilkel biçimde hareket eden komünist partilerin yaratılmasını amaçlamıştı. Ne var ki, Rusya dışındaki ülkelerin komünist partileri bir yandan oportünist bir belirsizlik, diğer yandan sekte bir çekingenlik sergilediler. Sol merkeziliğin iki kutbunu teşkil eden oportünizm ile maceracılık arasında gidip geldiler.

En keskin devrimci durumda bile komünist partilerin hemen tam gelişmişlik düzeyine erişmelerinin umulamayacağı söylenebilir ve bu yanlış olmaz; ya da, devrimci durumda bu partilerin gerçek, istikrarlı devrimci örgütler haline dönüşebilecekleri de ileri sürülebilir ki bu da çok yanlış değildir. Fakat gerçek şu ki, tarih bunlara gelişip olgunlaşmaları için yeterli zaman bahsetmemiştir.

Komünist partilerin sallantılı, tutarsız politikaları ve bunlar arasındaki ayrılıklar (ki bunlar tüm merkezci partilerin yazgısıdır), Komintern'in dağılmasına yol açabilirdi. Bu, Komintern Moskova liderliğinin kontrolü altında olduğu için yaşanmadı. Bununla birlikte, Zinovyev liderliğinin otokratik ve bürokratik işleyişi ulusal komünist partilerin liderliğinin merkezilik eğilimlerini destekledi.

Lenin'in ölümünden sonra Komintern içinde yaşanan gelişmeler, onun sol merkeziliğinin nasıl bürokratik merkeziliğe dönüştüğünü gösterir: Bu, Rusya'daki bürokratik yönetimin özgül dışavurumlarından biridir.

6

İngiltere ve Bulgaristan: İki Zıt Deneyim

Lenin ve Bolşevik liderliğin yurtdışındaki komünist politikaları biçimlendirme gücünü ölçmek için iki zıt kutupta bulunan İngiliz ve Bulgar partilerini karşılaştırmaktan daha iyi bir ölçüt yoktur.

İngiltere Komünist Partisi, küçük grupçukların birleşmesiyle yaratılmış küçük, cılız bir örgüttü. Parti, ileri düzeyde sanayileşmiş, geçmiş hayli gerilere uzanan özerk örgütlere sahip kitlesel bir işçi sınıfının var olduğu bir ülkede kurulmuştu. Kitlesel işçi sendikaları kuşaklar boyunca varlıklarını korumuşlardı ve son zamanlarda işyeri temsilcileri hareketi dikkate değer bir gelişim göstermişti. Bulgaristan Komünist Partisi ise yaklaşık yirmi yıldır kitlesel bir parti görünümündeydi; parti, kendisinin Rusya dışında Bolşevik niteliklere sahip ilk parti olduğunu ileri sürüyordu. Fakat parti, Arnavutluk dışında Avrupa'nın en geri kalmış ülkesinde faaliyet yürütüyordu; Bulgaristan, küçük bir proleteryaaya sahip, sendikalardan ve grev deneyiminden büyük ölçüde yoksun bir ülkedydi.

Bu iki partinin tarihi, şu gerçeklere işaret eder: 1) Devrimcilerin Moskova'ya yönelmelerinde Ekim Devrimi merkezi bir yere sahipti; 2) Komintern liderliği, bu iki partinin politikalarını, örgütsel yapılanışlarını ve taktiklerini belirlemede kritik bir rol oynadı; 3) Bolşevizmin gerek İngiliz komünizmi gerekse Bulgar komünizmi ile bütünleşme çabaları pek başarılı olmadı. Bu partilerin ulusal gelenekleri bu başarısızlıkta belli bir rol oynadı. Lenin'in sihirli değneği devrimci İngiliz solundaki sekterciliği ortadan kaldırmaya yetmedi. Benzer şekilde, Lenin'in dehası, Rus Bolşevizmini taklit etme konusundaki gönüllülüklerine rağmen, cılız bir

proleterya temelinde sahip Bulgar komünistlerini arzulanan düzeye getirmede yeterli olmadı.

İngiliz komünizmi içinde bir akım: İngiltere Sosyalist Partisi (BSP)

Komünist Enternasyonal'in diğer partileriyle karşılaştırmalı olarak küçük ve kitlelere üzerinde herhangi bir etkiden yoksun İngiltere Komünist Partisi, bu kitabın bir bölümünde ayrıntılı olarak ele alınmayı pek hak etmiyor. Fakat, bu kitap büyük ölçüde İngiliz okurlar için kaleme alındığı için, Lenin ile İngiliz komünizmi arasındaki ilişki dikkate değer hale geliyor.

Batı ve Orta Avrupa ülkelerindeki (Almanya, Fransa, İtalya, Çekoslovakya vd.) büyük komünist partileri, halihazırda mevcut kitle partileri içindeki bölünmeler sonucu ortaya çıktılar. İngiltere Komünist Partisi ise küçük grupların birleşmesiyle doğdu; bu, iki yıldan uzun bir zaman içinde gerçekleşti ve aslında sürecin en başındaki gruplardan sadece bir kısmı bu bütünün bir parçası haline geldi. Başlıca iki grup İngiltere Sosyalist Partisi (BSP) ile Sosyalist İşçi Partisi (SLP) idi.

BSP, İngiltere'deki ilk marksist örgüt olan Sosyal Demokratik Federasyon'un doğrudan ardılı niteliğindedir.

İngiliz marksist hareketi, 1880 yılında, 1884'te ismini Sosyal Demokratik Federasyon olarak değiştirecek olan Demokratik Federasyon'un kurucusu H. M. Hyndman tarafından kuruldu. Marks ve Engels, Hyndman'a ve örgütüne pek sıcak bakmıyorlardı. Her şeyden önce, SDF'yi kitle hareketinden yalıtık kalmakla eleştiriyorlardı:

Engels, Sorge'ye yazdığı bir mektupta, SDF'yi marksist teorinin gelişimini kaba bir ortodoksluğa indirgemeyi beceremekte suçluyordu. Bu teori, bir düşünsel inancın gelişimini, işçilerin sınıfsal güdülerini kendilerini onun düzeyine erdirdikleri bir teoriyi değil, bir hap gibi işçilerin boğazına zorla sokuşturulacak bir şeyi ifade ediyordu... Ve onun dar bir grup olarak kalmasının nedeni de buydu.¹

Hyndman ve arkadaşları, partinin işçi-işveren mücadelesine aktif katılımı fikrine karşı çıkıyorlardı. SDF'nin yayın organı Justice, 1889'daki liman işçileri greviden, 'aktif propagandanın hareketle bayrağın yere düşürülmesi, enerjinin boşa harcanması' olarak söz ediyordu.²

Hyndman, 1903'te, 'Grevlere tamamen karşıyız' diye yazıyordu: "Grev hiçbir zaman başarılı bir silah olmadı, ve bugün modası geçmiş bir aracı ifade etmektedir." Hyndman, 1907 yılında demiryolu işçilerinin grev tehditine ilişkin olarak şunları yazmıştı: "Biz, Sosyal Demokratik Parti ve *Justice* olarak, grevlere ilkesel düzeyde karşıyız... Siyasal eylem çok daha güvenli, çok daha iyi ve maliyeti çok daha düşük." Hatta, 1912 yılının işçi sınıfının o güne kadar hiç yaşamamış olduğu kitlesel grev hareketi sırasında, Hyndman aynı yaklaşımını yineliyordu: "Bir grevden daha budalaca, daha zararlı, ve sözcüğün geniş anlamında toplum dışı bir şey düşünülebilir mi? Bugüne kadar hiçbir grevi desteklemedim... Başarıya ulaşmış tek bir greve bile tanık olmadım."

SDF liderleri, gerçek sosyalizm adına, işçilerin üretim alanında verdikleri mücadeleyi küçümseyiyorlardı. Ancak, grev başladıktan sonra, Parti greve desteğini ilkesel düzeyde sınıyordu. Bu, genellikle grevdeki işçilere, kapitalizm var olduğu sürece grev yoluyla gerçek bir kazanım elde etmenin olanaksız olduğunu anlatmak şeklindeydi.

Esas olarak, SDF'nin politikası, ideolojik olarak çaresiz olmakla birlikte hayli güçlü olan mevcut kitlesel işçi hareketiyle eklemlenme konusundaki yetersizliği tarafından belirleniyordu.

Reformizmin işçi hareketinde derin biçimde kökleşmiş olduğu bir ülkede, SDF'nin 'ilkesel saflığı korunması' tutumu, sosyalistler için doğal bir çekiciliğe sahipti. Sektercilik, reformizmin büründüğü diğer bir biçimdi. Pratikte, bu 'safçılık' [purism] SDF'nin aşırı devrimci biçimsel tutumlarla bütünüyle reformist bir pratik arasında gidip gelmesine yol açtı. Faaliyeti, hemen tamamen parlamentarizme ve yerel seçimlere katılım düzeyine indirgenmiş oldu. Daha geniş bir bağlamda, SDF'yi içinde bulunduğu duruma iten şey, onun genel olarak sendikacılığın ve özel olarak da endüstriyel mücadelenin istisnai düzeyde düşük seyrettiği bir dönemde kurulmuş olmasıydı. Bu durum yirminci yüzyıl başlarında değiştiği zaman, örgüt bu değişime uyarlanamayacak kadar tutuculaşmıştı.

Sosyal Demokratik Federasyon 1908'de Sosyal Demokrat Parti, 1911'de ise diğer küçük grupların katılımıyla birlikte İngiltere Sosyalist Partisi (BSP) haline geldi. Küçük bir parti olmaya devam etti; partinin üye sayısı 1913'te 11.300 kadardı.

BSP, SDF'nin geleneğinden kopmayı beceremedi. Parti, enerjisinin solaktaki politika-propaganda mitingler, işsizlerin örgütlenmesi, belediye seçimleri vs. üzerinde yoğunlaştırmayı sürdürdü. Partinin 1913

yılındaki kongresinde, 'İngiliz Sosyalist Partisi'nin işlevi ekonomik ve siyasal mücadelesinde işçi sınıfına öncülük etmektir' tezine yer veren bir karar tasarısını onaylayarak ve yürütme komitesine 'İngiliz İşçi Partisi'nin sendikalarındaki üyelerini sendikalarda sistematik bir faaliyet ve sosyalist propaganda yürütmeleri için örgütlenme' görevi vererek kendi işleyiş tarzını değiştirmeye çalışmış olduğu doğrudur.³ Fakat, söz konusu kararın partinin sayısı giderek azalan sendikalardaki aktif üyeleri arasında yaşama geçirme konusunda pek bir çaba gösterilmedi; partinin sendikalardaki üyeleri, özellikle 1912 yılında partinin sendikalizme ve 'doğrudan eylem'e karşı giriştiği saldırıdan sonra, partiden uzaklaşmaya başladılar.⁴

BSP, pratikte endüstriyel eylemle siyasal eylem arasındaki yapıyı ayırımı muhafaza etmeyi sürdürdü, bu ikisini birbiriyle askı ilişkilendirmedi. Fakat, bu, parti saflarında öncü işçilerin olmadığını ileri sürmek anlamına gelmiyor. İngiltere'de 1900-1904 yılları arasında kalan dönemdeki işçi-işveren ilişkilerini irdeleyen bir tarihçinin de söylediği gibi:

Savaş öncesi yıllarda, SDF (daha sonra İngiliz Sosyalist Partisi adını almıştır) içinde dikkate değer büyüklükte bir sendikacı üyeler grubu vardı... Örneğin, İngiliz Sosyalist Partisi (BSP) içindeki sendikacı grup, Kraliyet Komisyonu'nun raporundan sonra yayımlanan 'Demiryolu İşçilerinin Manifesto' başlıklı bildiriye yayınladı. Söz konusu manifesto, taraflar arasındaki görüşmelerde gerçek bir ilerleme sağlanamamış olmasından kaynaklanan sorunların, ancak madencilerle ulaşım işçileri ve demirciler arasında birbirlerini taleplerini destekleme temelindeki birleşik eylemi' ile çözülebileceğini belirtiyordu.⁵

Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesi, BSP'nin ciddi bir krize sürüklenmesine neden oldu. Hyndman ve yakın arkadaşları, heyecanla savaşa destek verdiler; Partinin geniş bir kesimi pasifist bir tutumu benimserken, Glaskow'dan John Maclean liderliğindeki küçük bir grup savaşa karşı devrimci yenilgici [revolutionary defeatist] bir tavır aldı. BSP'nin 1916 yılındaki konferansında Hyndman ve yandaşları yenilgiye uğradılar ve Ulusal Sosyalist Parti adını verecekleri küçük bir grup kurmak üzere partiden ayrıldılar.

Bundan sonra, BSP bir bütün olarak savaşa karşı pasifist bir tutumu benimsedi. Rusya'daki 1917 Mart devriminden sonra bile kendini

Bolşevizmden uzak tuttu. Lenin'in, BSP'nin en iyi liderlerinden Theodor Rothstein'a yönelik bir eleştirisi bu durumun göstergelerinden biridir. Lenin, 1916 yılı başlarında, İkinci Enternasyonal'i destekleyen ve bir Üçüncü Enternasyonal'in kurulmasına gerek duymayan Rothstein'ı, savaş konusunda 'Kautskici' bir tavrı benimsemiş olmakla eleştirdi.⁶

Rothstein, BSP tarafından 1917 yılında yayınlanmış *Essays on War and Peace* [Savaş ve Barış Üzerine Makaleler] adlı bir broşürde, savaş konusunda Lenin'in tavrına yakın bir tutumu benimsememiş olduğunu açıkça dile getirir; Rothstein, sosyalist bir devrimle savaşa sona erdirmek yerine, karşılıklı müzakerelere dayalı bir barış fikrini desteklemiştir.

Rothstein'ın 1917 yılı Rusyası'na ilişkin görüşleri, pek çok açıdan fikir vericidir. Rothstein, *Plebs*'te (Ağustos 1917), Rus devrimcilerinin 'kıskançlık, kavgacılık, teorik şaşmazlığa yönelik aşırı düşkünlük' tarafından belirlendiğini ileri sürüyordu. Menşeviklerin Geçici Hükümete girmelerine destek vererek, bunu 'devrimci proleteryanın zaferinin resmîleştirilmesine işaret eden büyük bir adım' olarak tanımlıyordu. Buna karşılık, 'Leninistlerin şiddet yanlısı muhalefeti'ni eleştiriyordu. "Rothstein, Ekim Devrimi'ne gelinceye kadar Bolşevizmi desteklediğine yönelik herhangi bir beyanda bulunmamış görünüyor."⁷

Anılan dönemde, savaş sırasında yükselen işçi-işveren mücadelesinin ve işyeri temsilcileri hareketinin ortaya çıkışının bir sonucu olarak, BSP içinde derin bir değişim yaşanıyordu. Parti üyelerinin endüstriyel mücadeleye aktif katılımları gözle görülür biçimde artmıştı. Clyde İşçi Komitesi Başkanı Willie Gallacher'den Londra⁸ ve Manchester'dakilere⁹ varıncaya kadar pek çok BSP üyesi, işyeri temsilcileri hareketinde önemli roller üstlendiler. Manchester işyeri temsilcileri hareketi lideri William McClaine gibi insanların asıl çabası, savaş-kaşıtı politika ile işyeri temsilcileri hareketini kaynaştırmaktı. McClaine, BSP ile Sosyalist İşçi Partisi (SLP)'nin birleşmesinden yanaydı. 1918 yılındaki BSP konferansında yaptığı konuşmada şunları söyledi:

Son iki ya da üç yıl içinde, Sosyalist birliğin sağlanması açısından en önemli faktör, çeşitli SLP ile BSP üyelerinin sayısı bölgelerinde girdikleri faaliyetlerdir. Sayıyı alanındaki eylem birliğinin bir sonucu olarak, bugün tüm alanlarda daha sıkı bir yakınlaşmaya arzı duyuluyor.¹⁰

Bununla birlikte, BSP içinde yaşanan değişim, onun dar bir grup olarak

sahip bulunduğu bu niteliğin değişmesini sağlamaya yetmedi: Parti, kitle hareketi içindeki cılız temeli dolayısıyla, çeşitli grupların birbirleriyle çekişmesinin, kavgaya ve ayrılıkların yaşandığı bir savaş alanı olarak kaldı.

Birinci Dünya Savaşı sonuna gelindiğinde, BSP ne devrimci bir parti, ne de reformist bir parti olarak nitelenebilirdi. Bunlardan daha ziyade, merkezci bir parti niteliği sergiliyordu. Bu durum dikkate alınarak, Komintern Birinci Dünya Kongresi'ne resmi katılım daveti bir bütün olarak BSP'ye değil, yalnızca parti içindeki 'sol unsurlara... özellikle de Maclean liderliğindeki gruba' yapıldı.¹¹

Sosyalist İşçi Partisi

İngiltere Komünist Partisi'nin oluşumundaki diğer önemli akım, Sosyalist İşçi Partisi (Socialist Labour Party) idi.

Yüzyılın başlarında endüstriyel mücadelenin ivme kazanmasıyla birlikte, SDF'nin sektercilik ile oportünizmin bir kombinasyonunu ifade eden çelişkili pratikleri, partinin bazı üyeleri tarafından giderek daha çok eleştiriliyordu. Bunun sonuçlarından biri, partinin İskoçyalı üyelerinin 1903'te partiden ayrılmaları oldu, söz konusu ayrılık Sosyalist İşçi Partisi'nin kuruluşu ile sonuçlanacaktı. SDF'den kopan ve Marksistlerden oluşan bu küçük grup, İngiltere'de ilk defa devrimci politikayı endüstriyel mücadeleye taşımaya çalıştı. SDF'nin teorisinin karşıtı teori, Amerikalı sosyalist Daniel De Leon'un sendikalist fikirlerini İngiltere'de geliştirmiş büyük İrlandalı devrimci James Connolly'nin düşünceleriydi.

SLP, işçi sınıfının örgütsel parçalanmışlığının (örneğin makine endüstrisinde 225 farklı sendika vardı) son bulması gerektiğini söylüyordu; bunun yerine, her endüstri dalında tek sendika olmalıydı. Böylece, sınıfın birliği en üst düzeyde gerçekleştirilmiş olacaktı. Sendikaların kontrol etmek için güçlü bir taban örgütü yaratarak, üyelerine sürekli ihanet eden sendika bürokratlarına 'kapitalizmin işçi teğmenlerine' karşı koyarak bir zorunluluktu. SLP'nin bakış açısında, militan bir endüstriyel sendikacılık yalnızca bugün daha yüksek ücret düzeylerine ve daha iyi çalışma koşullarına ulaşmada bir araç değil, fakat ayrıca yarının yeni toplumunun temeli idi. Sosyalizm, tek tek endüstri kollarında işçi kontrolü aracılığıyla demokratik olarak işletilecekti.

SLP, ifadesini özetle sendikalizm ve sektercilik sözcüklerinde birleşen birbiriyle ilişkili iki kusurun sancısını çekiyordu. Sendikalizm, temel vurguyu, sosyalizme geçişin esas ajanı olacak işçilerin siyasal partisinin inşasından ziyade, sendikaların yeniden yapılandırılmasına duyulan ibti-

yaç üzerine yapıyordu. Birinci Dünya Savaşı sırasında doğup gelişen işyeri temsilcileri hareketinin SLP'nin sendikalist zayıflığına işaret eden bir teorik yayını, makine endüstrisinde tanınmış, militan bir işçi temsilcisi ve SLP'nin önde gelen liderlerinden olan J. T. Murphy tarafından kaleme alınmış *The Workers' Committee, an Outline of its Principle and Structure* (İşçi Komitesi: Yapısı ve Prensipleri Üzerine Bir Taslak) adlı broşürdür.¹² Broşür, ilkeler bölümünde, o günlerin -1917 yılı- en temel siyasal sorunu olan emperyalist savaştan hiç söz etmez. Yine, devrimci bir siyasal partiye duyulan ihtiyaca ilişkin herhangi bir değinide bulunmaz. Devlet iktidarının işçi sınıfı tarafından ele geçirilmesi anlayışına yer vermez.

SLP, genel sendikalist hareket içinde küçük, dar bir grup olarak hareket etti; dolayısıyla, İngiliz işçi sınıfının en kitlesel, en militan mücadelelerinin yaşandığı, işçi tabanında işverenlere ve sendika bürokratlarına karşı yaygın bir muhalefetin ortaya çıktığı dönemde, SLP küçük bir örgüt olarak kalmayı sürdürdü. SLP 1903 yılında yaklaşık 80 üyeye sahipti; 1914'de, yani, endüstriyel mücadelenin doruğuna çıktığı yılların hemen ardından üye sayısı yalnızca 300 dolayındaydı; 1915'te ise 200'e geriledi.¹³ 1918 yılında bile partinin üye sayısı 800'ün ötesine geçmedi. Partinin aylık yayın organının satış ve dağıtım alanı da sınırlıydı: 1918 yılında yaklaşık 2.000 sayı. Üyelerin ezici çoğunluğu başta Clyde olmak üzere İskoçya'daydı; İngiltere'nin kuzey bölgesinde, özellikle Yorkshire'da (asıl olarak Sheffield'de) bazı küçük parti branşları vardı.

SLP'nin örgütsel küçüklüğü ve gazetesinin okunurluk oranının düşüklüğü bir rastlantı değildir; bunun nedenini sektörcilikte aramak gerekir. Parti, maden işçilerinin 1910 ve 1912'deki kitlesel mücadelelerinde hiçbir rol oynamamıştır; aynı şey, nakliyat işçilerinin 1911 ve 1912 yıllarındaki grevleri ve Güney Galler'deki maden işçilerinin 1915 Temmuz grevi için de geçerlidir.

Bunun nedenlerinden biri, SLP'nin, kendi etkisi dışında kalan taban hareketleriyle herhangi bir ilişki geliştirmemiş olmasıdır. Bunun en iyi örneklerinden biri, SLP'nin, Tom Mann'ın Aralık 1910'da kurulmuş Endüstriyel Sendikalist Eğitim Birliği'ne yönelik tutumudur. Tarihçi Bob Holton şöyle yazıyor: "Sektör Leonistler dışında, sendikalist düşünceye bağlı her akımdan aktivistler bu harekete yöneldiler."¹⁴

SLP, birliğin kuruluş kongresi'ne katılmayı reddetmekle kalmadı, bunun yanı sıra, üzerinde "Tom Mann'ın maskesi düştü" yazılı pankartlarla birliğe karşı düşmanca bir propaganda yürüttü.¹⁵

Güney Galler'deki maden işçileri, Endüstriyel Sendikalist Eğitim Birliği'nde yoğun biçimde temsil ediliyorlardı. Hatta SDF'nin ve Bağımsız İşçi Partisi'nin üyeleri bile birlikte yer aldılar. Birliğin Kasım 1912'de biri Londra diğeri Manchester'da yapılan iki konferansına, yaklaşık 100.000 işçiyi temsilen 235 delege katıldı. Katılımcılar, sendika şubelerinden, sendika konseylerinden, çeşitli işkollarında çalışan işçilerin kurdukları taban örgütlerinden geliyorlardı. Demiryolu işçileri, liman işçileri, marangozlar, makine işçileri, tezgahçılar, duvar işçileri, tuğla işçileri bunlar arasındaydı.¹⁶

SLP'nin sektörciliğinin karakteristik örneklerinden biri, işsiz kalmış işçilerin 'sorunun özüne dokunmayan' çalışma hakkı taleplerine ve bunların reformist faaliyetlerine destek verdiği gerekçesiyle partinin daha önceki ulusal sekreterini partiden ihraç etmesiniydi.¹⁷ Aynı sektör tutum, James Connolly'yi SLP'den ayrılmak zorunda bıraktı.

SLP'nin 1912 yılındaki parti konferansında genel kurul'a sunulan bir karar tasarısında, "Reformları desteklemek... SLP'nin devrimci karakteriyle tutarsızlık içindedir" ifadesi kullanılıyordu. Bu karar tasarısı, ancak 14'e karşı 16 gibi az bir oy farkıyla reddedildi. Konferansın hemen ardından, partinin üyelerinin çoğu, reformistleştiği gerekçesiyle partiden ayrıldı.¹⁸ Bunun bir sonucu olarak, SLP'nin gazetesi Mart 1913'te şu ifadeyi kullanmak zorunda kalmıştı: "SLP'nin ölüm döşeginde olduğunu söylemeye gerek yok."¹⁹

SLP, sahip olduğu tüm zaafı karşı, işçi sınıfı içinde önemli bir rol oynadı -özellikle de Birinci Dünya Savaşı sırasında. Dönemin işçilerden mücadelelerinde oynadığı rol, kendi örgütsel küçüklüğü ile karşılaştırılmayacak kadar büyüktü. Giderek gelişen makine işçileri işyeri temsilcileri hareketi içinde temel siyasal güç: SLP oluşturuyordu. Ne yazık ki, terimin Bolşevik anlamında bir parti olarak değil (yani üyelerinin izleyecekleri taktikleri geliştirerek mücadeleye öncülük eden bir parti), her zaman soyut bir propaganda grubu olarak hareket etti. Bunun bir sonucu olarak, örneğin SLP savaşa kararlı biçimde karşı çıkarken, bir hayli güçlü olduğu Clyde İşçi Komitesi'nde savaş karşıtı bir politikayı hiçbir zaman gündeme getirmedi. Söz konusu komitenin üyeleri ve özellikle savaş konusunda 'dınarlı' tavrıyla tanınan John Muir, tarafsız bir tutum alınması için çaba gösterdiler. Üyeler bireysel olarak ne söyledilerse söylesinler, Komite'nin kendisi ne savaş karşıtı ne de savaş yanlısı bir tavır geliştirdi; onun yegane kaygısı, savaşın işçilerin kendi örgütlerine yönelik tehdidi karşısında onları korumaktı.²⁰

SLP'nin önde gelen üyelerinden biri ve Glaskow'un en büyük fabrikası Parkhead'de sendika başkanı olan Dave Kirkwood, savaş konusunda Clyde İşçi Komitesi'nin yine bir SLP üyesi John Muir tarafından geliştirilmiş genel politikasına karşı bir tutum izleyerek Komite'nin politikasını sulandıırıyordu.²²

Murphy, geriye doğru bir bakışla şunu söylüyor: "Her birimiz için, siyasal bir parti, sosyalist fikirleri yaymaya hizmet eden bir propaganda organından başka bir şey değildi."²³

İşyeri Temsilcileri Hareketi

BSP ve SLP'nin dışında İngiliz komünizminin biçimlenmesine katkıda bulunmuş bir diğer faktör, İşyeri Temsilcileri Hareketi'dir. Birinci Dünya Savaşı yıllarında ortaya çıkmış olan hareket, makine endüstrisinde ortaya çıkmış ilk kitlesel hareketti.²⁴

İşyeri Temsilcileri ve İşçi Komiteleri Hareketi onbinlerce işçiyi kapsayan kitlesel ve militan bir hareket olmasına karşın, hiçbir zaman kendi dar sınırlarının ötesine geçemedi.

Makine endüstrisinin dışına yayılmadı ve bu endüstride vasıflı işçi kitlesiyle sınırlı kaldı. Son derece gevşek bir ulusal yapılanmaya sahipti; dolayısıyla son derece yerel bir hareketti. Hiçbir zaman özerk militan işçi gruplarının bir federasyon düzeyinin ötesine geçmedi. 1915 ve 1916 yıllarında Clyde'daki makine işçilerinin gayri-resmi grevleri diğer bölgelere sıçramadı. Hatta, Kira Sınırlaması Yasası [Rent Restriction Act] ile kiraların savaş öncesi dönemdeki düzeyinde dondurulmasını sağlayarak ulusal ölçekte bir etki yaratmış olan Ekim-Kasım 1915 kitle eylemi bile Clyde'ın dışına taşmadı.

Savaş döneminin en büyük hareketi, makine işçilerinin Mayıs 1917'de Rochdale'de başlayan ve kısa sürede Manchester bölgesine yayılan gayri-resmi grevi oldu. Üç haftayı aşkın süre devam eden greve 200.000 makine işçisi katıldı ve kaybedilen işgünü sayı 1,5 milyonu buldu. Sheffield ve Rotherham'daki 15.000 makine işçisi ile Coventry-

* SLP, Bolşevik Parti'nin tutumunu izlemedi; fakat, üyelerine orduya katılmamaları çağrısında bulundu ve katılmaya gönüllü olacakları yegane savaşın sınıf savaşı olduğunu ilan etti. Bu, pratikte, BSP ve ILP [Bağımsız İşçi Partisi] üyelerinin çoğunun pasifist temelde orduya katılmayı reddederlerken, SLP üyelerinin sınıf mücadelesi teorisi temelinde askerliği reddetmeleri anlamına geliyordu.²¹

'deki 30.000 işçi de greve katıldı, ancak bunların çoğu bir gün, diğerleri ise birkaç gün sonra işbaşı yaptı; Birmingham, Glaskow ve Tyne greve hiç katılmadı.²⁵ Mayıs 1917 grev hareketi ulusal ölçekte olmadığı gibi, makine endüstrisinin tüm işkollarını da kapsamıyordu. Tarihçi James Hinton'ın özetlediği gibi:

Mayıs 1917 grev hareketi, vasıflı emeğin ayrıcalıklarının korunması için verilen kitlesel bir savaş niteliğindedir. İşyeri temsilcileri hareketinin bugüne kadarki tarihinde merkezi bir paradoks açıkça gözlenir durumda: liderlerinin devrimci amaçlarıyla, tabandaki işçilerin motivasyonu arasındaki çelişki. Mayıs grevleri bunlardan ikincisinin belirleyici olduğuna işaret ediyor.²⁶

Mayıs grevleri, İşyeri Temsilcileri ve İşçi Komiteleri Hareketi'nin doruğu değildi. 1917 yılı Ağustosunda, Ulusal İdari Konsey adı altında ulusal bir liderlik oluşturuldu. Fakat, bu organ gerçek bir merkezi liderlik görevi görmedi. Ulusal İdari Konsey, isminin de işaret ettiği gibi, yürütme gücüyle yetkili kılınmış değildi ve temel işlevi 'yerel komitelerin raporlarını sundukları bir organ' olarak düşünülmüştü. "Komitelerden hiçbiri yürütme otoritesine sahip değildi; politika ve eyleme ilişkin tüm sorunların tabandaki işçilerin eğilimlerine göre belirlenmesi ilkesi hareketin bütünü tarafından kabul gördü."²⁷

1917 Ağustosundan itibaren, bir dizi ücret mücadelesi yaşandı. Bu kez, vasıflı işçilerle vasıfsız işçiler omuz omuza mücadele ettiler.²⁸ Bundan sonra, bir dizi faktör, Ulusal İdari Konsey'in başlangıçtaki işlevinden daha öteye gitmesine yol açtı: Rusya'daki Ekim devriminin etkisi; Batı cephesindeki kanlı savaşın kilitlenmesi ve yakıcı bir yiyecek sıkıntısının başgöstermiş olması. Bundan sonra, ÜİK savaşın devamına karşı tavır aldı. Ocak 1918'de, hükümeti barış görüşmelerine başlamak için ulusal çapta bir grev çağrısında bulundu. Yürütülen büyük kampanyaya rağmen, işçilerin çağrıya kayıtsız kalmaları yüzünden söz konusu grev gerçekleşmedi. Makine işçilerinin grev tehditinde bulunan muazzam büyüklükteki mitingleri, neredeyse hareketin devrimci potansiyelinin sınırına gelmişti. Ne var ki, son anda ve ansızın, vasıflı makine ustaları devlete karşı başkaldırı politikasından vazgeçtiler; militan bir tavırla olmakla birlikte son derece sektör bir talebi öne çıkararak, hükümetten vasıflı işçilerin askerlik hizmetinden muaf tutulmasını istediler.²⁹

İşyeri Temsilcileri ve İşçi Komiteleri Hareketi'nin başarısızlığının

nedenini sorgularken, liderliğin öznel başarısızlığını abartmak gerçekçi bir tutum olmaz. Gerek Mayıs 1917 grev hareketinin çöküşü ve gerekse Ocak 1918'deki grev çağrısının sonuçsuz kalması, esas olarak, işçi sınıfının kendi öncü kesimi de dahil olmak üzere bir bütün olarak geri bilinç düzeyinin bir sonucuydu. Murphy'nin olaylardan yıllarca sonra hatırladığı gibi:

Savaş sırasında gerçekleşmiş grevlerin hiçbiri savaş-kaşıtı grev niteliği taşııyordu. Benin gibi savaşı durdurmak isteyen bireyler sık sık bu grevlere öncülük ediyorlardı; ancak kitlenin temel motivasyonunu oluşturan şey bu değildi. Grevcilerin toplantılarında savaşı durdurma sorunu öne çıkarılmış olsaydı, o grev girişimi kesinlikle yenilgiyle sonuçlanırdı. Grevciler farklı kökenlere ve farklı motivasyonlara sahiptilerdi. Bunları harekete geçiren şey, kendilerini, kendi çalışma koşullarını o kadar ordudakilerin çalışma koşullarının da koruyucuları olarak görüyor olmalarıydı...³⁰

Ekim devrimi Hareket tarafından büyük coşkuyla karşılandı. Sovyetlerin Rusya'daki zaferi, İngiltere'deki İşçi Komiteleri'nin bir uzantısı ve doğal gelişimi olarak görüldü. Hinton'un sözleriyle ifade edersek:

SLP liderleri, şimdi, yerel İşçi Komiteleri'nde proleter devlet iktidarının, işçilerin kendilerini 'egemen sınıf' olarak örgütlemelerinin embriyonik bir formunu görmeye başladılar. Greve çıkan kitleler, kendiliğinden, bir işçi devletinin temeli olan İşçi Komitelerini yaratmışlardı; The Socialist gazetesi, Ocak 1919'da şunu ilan ediyordu: 'Her maden, imalathane, istasyon ya da fabrikada işçileri temsil eden bu komiteler, kapitalizmi bir Sovyet Cumhuriyeti'ne dönüştürme gücüne sahip bir örgütün unsurlarını içermektedir... Tüm iktidar İşçi Komitelerine!'³¹

Elbette, İngiltere'deki devrimci hareket içinde Sovyet iktidarı fikrinin gelişimi, sözcüğün kendisi de dahil olmak üzere, Rus Devrimi'nin bir sonucuydu. Fakat, 'sovyet anlayışı', İngiliz işçi hareketi ne yabancı olan, onu dışarıdan aşılınmaya çalışılan bir olgu değildi. Solun çeşitli kesimlerinin sovyet düşüncesini coşkuyla benimsemeleri ve bunu İngiltere'de geliştirmeleri yalnızca Rus Devrimi'nin etkisiyle açıklanamaz; diğer önemli faktör, sovyet düşüncesinin İngiliz devrimcilerinin kendi deneyimleri sonucu hissettikleri

Ne var ki, Ekim yalnızca Sovyetlerin zaferi değil, fakat ayrıca Bolşevik Parti'nin bir zaferiydi. Ne yazık ki, İşyeri Temsilcileri ve İşçi Komiteleri Hareketi, en iyi liderleri de dahil olmak üzere, Bolşevik parti doktrininin önemini kavrayamadı. Hareketin liderleri, bir partide örgütlenmiş öncünün siyasal rolünü dışlayarak vurguyu kitlelerin kenidliğinden ve ekonomik temeldeki örgütlenişi üzerine yapan sendikalizme gömülmüşlerdi. Sovyet fikri, İşyeri Temsilcileri Hareketi'nin pozitif deneyimine uygun düşerken, partiye duyulan ihtiyaç, esas olarak onun negatif deneyiminde (Mayıs 1917 grevinin diğer bölgelere yayılamaması, Ocak 1918 genel grev çağrısının fiyaskoyla sonuçlanması, vd.) ifade kazanıyordu. Partinin, işçilerin mücadelesinin genelleştirilmesi, proleteryanın sınıf bilincindeki eşitsizlik sorununun üstesinden gelinmesi alanındaki kritik rolü, hareketin liderleri tarafından açıkça gözlenmemiştir. Hinton, liaklı olarak şunları yazıyor:

Komünist partisinin kurulduğu 1920-21 döneminde, parti üyeleri ni ya da liderlerinin esaslı bir bölümünün Bolşevik parti anlayışını kavramış ya da bunu pratikte kanıtlamış olduklarını söylemek çok zor. Bu anlamda, bunlar kendi sendikalizmlerin yeni kurulan partiye taşınışlardır.³³

İngiltere Komünist Partisi'nin şekillenişinde Lenin'in merkezi rolü

Çeşitli İngiliz devrimci grupları, 1918 yılı başlarından itibaren komünizm bayrağı altında bir araya gelmeye başladılar. Kendisini Bolşevik ilan eden ilk örgüt, SLP idi. SLP, Ekim Devrimi'nden önce Bolşevik bir parti olduğunu ilan etmişti.³⁴ BSP'nin komünizme yönelişi, bundan biraz daha sonra yaşandı. İşyeri Temsilcileri Hareketi'nin liderleri komünizme coşkuyla yaklaşıyorlardı. Komünist Enternasyonal'in Mart 1918'deki kuruluş kongresi, İngiltere'de devrimci grupların birliğine duyulan ihtiyacı daha da artırdı.

Komünist Enternasyonal'in bu kongresinin hemen ardından, Rus Komünist Partisi, SLP liderleri Tom Bell ve Arthur MacManus ile ilişki kurarak, onlara, Rus devrimini destekleyen tüm grupların tek bir parti çatısı altında bir araya gelmeleri çağrısında bulundu.³⁵

Komintern'in kuruluşunun ardından, BSP, kendi branşlarından

BSP'nin İkinci Enternasyonal'den ayrılarak Üçüncü Enternasyonal'e katılıp katılmaması gerektiği konusunda oylamaya gitmelerini istedi. Parti branşları, 4'e karşı 98 oyla Komintern'e katılma kararı aldılar. Sylvia Pankhurst liderliğindeki Sosyalist İşçiler Federasyonu, vakit yitirmeden Komintern'e katılmaya karar verdi. Güney Galler Sosyalist Birliği bunu takip etti. İşyeri Temsilcileri ve İşçi Komiteleri Hareketi'nin Ocak 1920'deki kongresi de Komintern'e katılma kararı aldı.

Farklı gruplar arasında yapılan görüşmeler, tek tek grupların eski geleneklerinin yarattığı sorunların kolayca aşılamayacağı gerçeğini gün ışığına çıkardı.

Tartışmalarda öne çıkan iki temel sorun şunlardı: geleceğin Komünist partisinin parlamento seçimlerine katılıp katılmayacağı; parti-nin İşçi Partisi'ne katılıp katılmayacağı. BSP, bu iki soruna da olumlu bir yaklaşımla tepki gösterdi; SLP birincisine olumlu karşılık verirken ikincisine karşı çıktı. Sosyalist İşçiler Federasyonu ile Güney Galler Sosyalist Birliği her iki konuda da olumsuz tavır gösterdi.

Lenin, çok önceden söz konusu sorunlara ilişkin net bir tutum geliştirdi. İngiliz Komünist Partisi'nin parlamento seçimlerine katılması ve İşçi Partisi ile birleşmesini savındı. Bu bakış açısı zaman içinde keskinleşti.

Lenin, Sylvia Pankhurst'a yazdığı 28 Ağustos 1919 tarihli bir mektupta şunları söylüyordu:

İngiltere'deki devrimci işçiler açısından parlamento seçimlerine katılmayı reddetmenin yanlış olacağına inanıyorum; fakat, böyle bir yanlış yapmak, İngiltere'de Bolşevizme sempati duyan ve Sovyet Cumhuriyeti'ni içtenlikle destekleyen tüm eğilimleri ve unsurları bir araya getiren işçilerin büyük bir Komünist partisinin kurulmasını geciktirmekten daha tercih edilir olacağını düşünüyorum...

Bir ülkede inançları ve devrimci faaliyeti sürdürme konusundaki kararlılıkları dolayısıyla kendilerini Komünist olarak niteleyen ve (Rusya dışındakiler tarafından sık sık 'Sovyet sistemi' olarak isimlendirilen) Sovyet iktidarını samimi partizanları olan insanların, parlamento seçimleri konusundaki fikir anlaşmazlıkları yüzünden bir araya gelememeleri nasıl makul görülebilir?

Böyle bir fikir anlaşmazlığını şu aşamada önemsiz buluyorum; Sovyet iktidarı için mücadelenin proleteryanın siyasal mücadelesinin

en yüksek, en bilinçli, en devrimci... formu olduğu gözönüne alınırsa, parlamentarizm sorunu bugünkü ikinci dereceden öneme sahip bir sorundur.³⁶

Böylece, Lenin, bir yandan komünistlerin parlamento seçimlerine katılmalarından yana olduğunu açıkça ifade ederken, diğer yandan, bu mesele-nin ikinci dereceden bir sorun olduğunu ve bunun İngiltere'de Komünist Partisi'nin kuruluşunu geciktirmemesi gerektiğini vurgulamış oluyordu.

Bununla birlikte, bundan birkaç ay kadar sonra, Lenin parlamento seçimlerine karşı çıkan İngiliz devrimcilerine karşı daha sert bir tavır takındı. 27 Nisan 1920'de tamamladığı '*Sol Komünizm*', *Bir Çocukluk Hastalığı* adlı kitapçık, özellikle Pankhurst-Gallacher ikilisinin parlamento karşıtı solculuklarını reddetmek üzere kaleme alınmıştı; gerçekten, Lenin söz konusu kitapçıkta bu iki lidere sık sık göndermelerde bulunur ve bunların muhalefetini eleştirir.

Lenin, Komintern İkinci Kongresi'nde, İngiliz sorunu üzerine kurulan özel komiteye başkanlık etti; komite, Buharin, Zinovyev, Paul Levi gibi bir dizi önemli lideri de içeriyordu. Komite, yine aynı iki sorunu değerlendirdi ve İngiliz komünistlerine parlamento seçimlerine katılmalarını ve İşçi Partisi ile birleşmelerini önerdi.

Lenin, İngiliz komünistlerinin İşçi Partisi ile birleşmelerini savunurken, bu partinin gerici niteliğini mazur göstermeye çalışmadı. Kongre'de yaptığı konuşmada, BSP'nin kongredeki sözcüsü McLaine ile aynı düşüncede olmadığını belirtti: "McLaine, İşçi Partisi'nin sendika hareketinin siyasal örgütü olduğunu söylüyor. Bu görüşünü, daha sonraki bir konuşmasında, 'İşçi Partisi sendika hareketinin siyasal ifadesidir' derken bir kez daha yineledi." Aslında;

İşçi Partisi tamamen bir burjuva partisidir; çünkü, her ne kadar işçilerden oluşuyor olsa da, gericiler tarafından idare ediliyor ve bunlar tamamen burjuva bir ruhla hareket eden en berbat gericiler. Bu parti, İngiliz Noske ve Scheidemann'ların yardımıyla işçileri sürekli olarak aldatmak için var olan bir burjuva örgütüdür.³⁷

Lenin, İşçi Partisi'ne, onunla kendi içinden mücadele yürütmek için katılmak gerektiğini söylüyordu. Bu yüzden, komünistlerin İşçi Partisi'ne katılma konusundaki temel önkoşulu, bu parti-nin liderliğine ve politika-

sına karşı tam bir propaganda özgürlüğü olmalıydı. "Komünistlerin partisinin İşçi Partisi'ne ancak eksiksiz bir eleştiri özgürlüğünü elde tutma ve kendi politikasını sürdürebilme koşuluyla katılabileceklerini dürüstçe söylemeliyiz."³⁸

Lenin, İşçi Partisi'nin işçileri asla sosyalizme götürmeyecek bir burjuva partisi olduğunu ve Komünist Partisi'nin bu partinin yerini alması gerektiğini ileri süren SLP ile hemfikir. Diğer yandan, Komünist Partisi'nin, sosyalist partilerin ve sosyalist örgütlerin kendisine katılmasına izin veren İşçi Partisi'nin tüzüğünün bulunduğu bu eşsiz avantajdan yararlanmaları gerektiğini söyleyen BSP'nin bu yaklaşımına da hak veriyordu.*

İkinci Kongre'nin İşçi Partisi'ne katılım sorununu tartıştığı oturumu, Lenin'in konuşmasıyla sona erdi; bunun ardından yapılan oylamada, 24'e karşı 58 oyla (ve 2 çekimser) İngiliz komünistlerinin İşçi Partisi'ne katılmaları kararı alındı. (Kullanılan 24 karşı oy azınlığı oluşturuyor olmakla birlikte, bu oran, Komünist Enternasyonal'in tüm kongrelerinde Rusların bir görüşüne karşı kullanılmış en yüksek karşı oyu temsil eder.)

Komintern'in prestijli liderlerinin gücü, on yıllardır İngiliz Marksist geleneğine bağlı kalmış grupların geleneklerinin kolayca üstesinden gelinmesi için yeterli değildi. İngiltere Komünist Partisi'nin tarihçilerinden

* Lenin'in İşçi Partisi'ne ilişkin bu yaklaşımından, sosyalistlerin bugünkü İşçi Partisi'ne yaklaşımının ne olması gerektiği sorusuna ilişkin kimi sonuçlar çıkarmak yararlıdır; çünkü, Lenin'in dönemindeki İşçi Partisi bugünkü İşçi Partisi'nden çok farklıydı. Seçim sistemine uygun siyasal partiler (ki bunlar kompozisyonları itibarıyla büyük ölçüde orta sınıf bir nitelik gösterirler) ilk olarak ancak 1919 yılında kuruldu; o sıralar İşçi Partisi pratikte işçi hareketiyle özdeş bir örgüttü. Bu durum, günümüzde yinelenmesi mümkün olmayan bir dizi olguya açıklık getirir. Günümüzde, George Lansbury'nin 1921 yılında yaptığı gibi, bir İşçi Partisi liderinin yasaları çiğneyerek işsizlerin eylemine destek vermek suçuyla cezaevi önünde gösteri düzenlediğini tasavvur edebilir misiniz? Bugün, Aralık 1923 seçiminde olduğu gibi, 9 Komünist millervekili adayından 7'sinin İşçi Partisi adayı olarak seçildiği bir genel seçimin olabirliğine inanabilir misiniz? Parti içindeki sağ kanadın komünizm yandaşı partililerden kurtulmasının ancak 1928'de gerçekleşebildiğini, toplam 80.000 üyeye sahip çeşitli parti örgütlerinin partiden ancak o tarihte atılabildiğini düşünürseniz, bu, bugünkü İşçi Partisi ile o yıllardaki İşçi Partisi arasındaki farklılıklara ilişkin size bir fikir verebilir.³⁹

Macfarlane'in belirttiği gibi:

Bolşevik liderlerin ısrarcılığı olmasaydı, birleşik bir Komünist Partisi'nin kurulmasına yönelik uzun ve sancılı müzakereler belki de hiç başlamamış olacaktı. Fakat, müzakereler başladıktan sonra, görüşmelerin kontrolü, önyargularıyla ve sektir tutumlarıyla bütün bir siirece egemen olan katılımcıların eline geçti.⁴⁰

Komintern liderliği, İngiltere'deki komünist hareketin durumunun tartışılmasına çok zaman ayırdı: 1921-22'de Komintern Prezidyumu İngiltere'deki durumu 13 kez müzakere etti -Fransa, İtalya, Macaristan ve Almanya'dan sonra en sık tartıştığı ülke İngiltere oldu. Fakat, Komintern liderliğinin İngiliz komünist hareketi üzerindeki fiili etkisi o denli büyük olmadı.

Beklentiler

Lenin, kendisini komünist olarak nitelendiren çeşitli örgütlerin birleşmesiyle İngiltere'de büyük bir Komünist Partisi'nin kurulacağına inanıyordu. Nitekim, 6 Ağustos 1920'de Komintern İkinci Kongresi'nde yaptığı konuşmada şunları söyledi:

Üç dört gün önce Londra'da toplanmış olan İngiliz Sosyalist Partisi'nin son konferansı, isimini Komünist Partisi olarak değiştirmeye karar verdi ve programında parlamento seçimlerine katılmaya ve İşçi Partisi'ne katılmaya yönelik bir iradeyi dile getirdi. Konferansta, on bin örgütlü parti üyesi temsil edildi.

Bundan sonra, Gallacher'a dönerek, İskoçya'dan pek çok kişinin partiye katılması gerektiğini söyledi:

Kitleler arasında faaliyet konusunda daha ustalaşmış olan on bini aşkın devrimci işçiyi bu "İngiltere Komünist Partisi"ne kazandırmak ve böylece İngiliz Sosyalist Partisi'nin eski taktiklerini değiştirmek İskoçyalı yoldaşlar için güç olmaz.⁴¹

Ayrıca, İşyeri Temsilcileri Hareketi'nden binlerce kişinin de Komünist Partisi'ne katılacağı umuluyordu. Lenin'i bu iyimser tahminlerde bulunmaya teşvik eden nedenler yok değildi. İşyeri Temsilcileri Hareketi'nin Kongre'deki temsilcisi Jack Tanner, hareketin 200.000 üyeye sahip olduğunu söylemişti.⁴² Ayrıca, Bağımsız İşçi Partisi'nden de pek çok katı-

lim bekleniyordu. Nitekim, ILP'nin sol kanadının sekreteri Helen Crawford'un Kongre'ye sunduğu raporda, Preston, Liverpool, Nelson ve Barrow-in-Furness parti örgütlerinin sıkı biçimde komünist oldukları ileri sürülüyordu. Yalnızca bu parti örgütlerindeki sol parti üyelerinin sayısı 1.000 dolayındaydı.⁴⁵ İngiltere Komünist Partisi'nin haftalık gazetesi *The Communist*, Nisan 1921'de şunu yazıyordu: "ILP'nin yüzde yirmisi partiden ayrılarak doğrudan bize katıldı. Böylece, 5.000 ya da daha fazla insan bir blok halinde saflarımıza katılmış oldu."⁴⁴

Umulandan farklı sonuçlar

Birbirleriyle dalaşma ve sektercilik konusunda uzun bir geçmişe sahip küçük Marksist gruplar, birleşme müzakerelerine aylarca zaman harcadılar. Sıra birleşme konferansına geldiği zaman, yalnızca BSP bir bütün olarak birleşme yönünde bir karar aldı. SLP, 1919 yılı Kasım-Aralık aylarında üyeleri arasında yaptığı oylamanın ardından müzakerelerden çekildi. Bunun bir sonucu olarak, SLP'den bir grup ayrıldı ve kendi örgütünü kırıduktan sonra Komünist Partisi'ne katıldı. Bunların sayısı ancak birkaç yüz kadardı. Sosyalist İşçiler Federasyonu, Güney Galler Sosyalist Birliği gibi, uzun ve sancılı müzakerelerden sonra Komünist Partisi'ne katılmamaya karar verdi. İngiltere'nin en tanınmış devrimcisi John Maclean de Parti'ye katılmayı reddetti. Maclean, Ruslar için, diğer bütün devrimci liderler arasında, gerçek İngiliz komünizminin temsilcisi durumundaydı. Birinci Tüm Sovyetler Kongresi Prezidyumu'na atanmış, 1918 Şubatı'nda İskoçya Sovyet Konseyi'ni oluşturmuştu. Maclean, Komünist Partisi'ne katılmak yerine, ayrı bir İskoçya Komünist Partisi örgütlemeye çalıştı. Macfarlane, Komünist Partisi'nin ILP'ye ilişkin iddialarına ilişkin olarak şunları yazdı: "*The Communist*, beş bin kadar ILP üyesinin blok halinde Komünist Partisi'ne katılmış olduklarını yazdı. Gerçekte ise, Tom Bell'in daha sonra yazmış olduğu gibi, Komünist Partisi'ne geçenlerin sayısı en fazla iki yüz kadardı."⁴⁵

İngiliz Komünist Partisi'nin resmi tarihçisi James Klugman'a göre, Parti 3.000 dolayında bir üyeliğe sahip olarak yola çıktı ve bu rakamı 1922 yılı ortalarına gelindiğinde 2.000'e düşüdü.⁴⁶

Parti üyelerinin büyük çoğunluğunu BSP'den gelenler oluştururken, liderliğin çekirdeğini teşkil edenler SLP'den gelmişlerdi: Arthur Manus, Tom Bell, William Paul ve Jack Murphy.

KP, örgütsel küçüklüğünün yanı sıra, örgütün ve liderliğin niteliği

açısından da tatminkar olmaktan uzaktı. Klugman'ın belirttiği gibi:

Parti branşları, sosyalist propaganda birliklerinin ya da küçük grupçukların geleneksel branşlarını andırıyordu; Parti, kitlesel mücadelelere etkili olarak katılmıyordu. Parti örgütü, esas olarak eski tiirden sosyalist parti örgütü olarak kaldı; federal olarak seçilen ve coğrafi temele dayanan liderlik, Parti'yi bir bütün olarak harekete geçirme yeteneğinden yoksundu ve devrimci bir parti için uygun bir liderlik sunmuyordu.⁴⁷

KP'nin, dar propaganda gruplarının geleneksel sekterciliğinden kurtulmak ve endüstride örgütlenerek işçilerin mücadelelerine önderlik eden bir parti haline gelmek için sistematik bir çalışma yürütmeye başlaması, ancak 1922-23'de gerçekleşti.

Öznel ve nesnel faktörlerin bir araya gelmesi sonucu, Lenin'in ve Komintern liderliğinin İngiltere Komünist Partisi'ni biçimlendirmeye yönelik girişimleri sonuçsuz kaldı. Bu sonucu etkileyen faktörlerden biri, devrimci grupların aynı çatı altında kaynaşması amacına yönelik müzakerelerin çok uzun bir zamana yayılmasıydı; Komünist Partisi nihayet maddi varlık kazandığı zaman, devrimci mücadelede yaşanmış yükseliş dönemi halihazırda sona ermiş bulunuyordu.

1920 yılına gelindiğinde, İşyeri Temsilcileri Hareketi bütünüyle çökmüş durumdaydı; savaş gereçleri üretiminin [savaşın sona ermesi nedeniyle -ç. n.] durmuş olması dolayısıyla yaşanan yüksek işsizlik oranı, hareketin bilinen militanlarının üzerindeki yaygın baskı ve sendikalarda kontrolün yeniden sendika liderlerinin eline geçmesi, bunun temel nedenleriydi. J. T. Murphy, henüz daha Ağustos 1919'da şunları yazıyordu:

Sheffield, Vickers'te aktif tek bir militanın ya da yayın satan birinin kalıp kalmadığı bile kuşku. Bunlar, işsizliğin pelterini altında fiilen ortadan kayboldular. Aynı şey, Clyde'daki öncü militanlar için de geçerli.⁴⁸

Hareketin yükseliş dönemi için çok geç

İngiliz Komünist Partisi 1918 ve 1919 yıllarının yükselen militan mücadeleleri sırasında kurulmuş olsaydı, daha kuruluş aşamasında büyük bir başlangıç yapabilirdi. 1919 yılı boyunca endüstriyel ve sınıfsal mücadele eşi görülmemiş bir düzeye ulaştı; milyonlarca işçi yüksek ücret ve daha

az çalışma saati için mücadele ediyordu. Madenciler, maden sektörünün kamulaştırılması için savaşıyorlardı. Polis örgütü bile sürecin olağandışı-
lığını kabul etmek zorunda kalmıştı. Özel Tim departmanının başı Basil Thomson, Şubat 1919 için, 'devrim tehlikesinin son sınırına geldiği an' olarak tanımlamıştı. Lord Burnham şunu söylüyordu: "Bir tür devrimden sakınabileceğimizi umabilecek durumda değiliz ve kimse bir devrim ateşli biçimde direnmeye niyetli olmayacak." Benzer şekilde, Mareşal Sir Henry Wilson, Bakanlar Kurulu'nda, 'Bolşevik bir ayaklanmanın muhtemel görüldüğünü' söylemişti.⁴⁹

Hükümetin 1919 yılı boyunca izlediği strateji, gelişen dayanışma eylemlerini önlemek için ücret taleplerini ayrı ayrı ele almak oldu.

Ocak 1919'da, 40 saatlik grev Clyde'in her tarafına yayıldı. Belfast'ta 60.000 işçi greve çıktı. Barrow işçileri 5 Şubat'ta işi bıraktılar. Londra'da makine işçileri 6 Şubat'ta işi bırakmaya karar verdiler. Fakat, grev hareketi çok ağır ilerliyordu. Nitekim, 11 Şubat'ta, grev hedefine ulaşmadan son buldu. Hükümet kimi tavizlerde bulundu ve sendika liderleri yerel liderler üzerinde kontrolü tekrar ellerine geçirdiler.

Hükümet ve işverenler, madencilerle olan görüşmelerde zaman kazanmak için işi sürüncemede bıraktılar. Ücretler ve çalışma saatleri konusunda kimi tavizlerde bulunurken, işçilerin derinlerini incelemek üzere Sankey Komisyonu adlı bir komisyon kurdular.

Yaygın hoşnutsuzluk ve isyan, orduya 1919'un ilk aylarında sıçradı. Osterley Park'ta Kraliyet Ordusu'na bağlı bin beş yüz asker, birlikteki askeri kamyonlara el koyarak bunlarla Londra'ya yola çıktılar ve parlamento binası önünde gösteri düzenlediler. Diğer askerler, Başbakanlık konutu önünde gösteri yaptılar. Benzeri isyan girişimleri ülkenin diğer yerlerinde de yaşandı. Şubat ayı sona ermeden önce, Calais'te yirmi bin asker emirlere itaat etmeyeceklerini açıkladılar. General Bying, isyancı askerlerle müzakere masasına oturmak zorunda kaldı. 7 ve 8 Şubat günlerinde, silahlı askerler, geçit töreni sırasında gösteri düzenlediler. Savaş Bakanlığı, birliklerin komutu merkezlerine gizli bir genelge göndererek, komutanlardan 'İngiltere'de bir devrimin patlak vermesi durumunda askerlerin hükümete sadık kalıp kalmayacaklarını bildirmelerini' istedi. bir tedbir olarak, Almanya'daki muhafız alayları geri çağırıldı. Mart 1919'da Rhyf'daki bir isyan sırasında beş asker öldü, yirmi bir asker yaralandı.⁵⁰

Donanma da bu gelişmelerden bağışık değildi. *Kilbride* adlı gemi de olaylar kontrolden çıktı: 13 Ocak 1919'da, bahriyeliler geminin gönderine kızıl bayrak astular ve şunu ilan ettiler: "Donanmanın yansı grev-

de, diğer yarısı da çok geçmeden greve çıkmış olacak."⁵¹

Mayıs'ta, Londra ve Liverpool'da polisler kitlesel olarak işi bıraktılar. Bu grev yenilgiyle sonuçlandı ve polis örgütünde kitlesel bir ceza furyası başladı.

Eylül'de, demiryolu işçileri ülke çapında 9 günlük bir greve çıktılar.

Demiryolu grevini, demir ve çelik işçilerinin grevi izledi; 65.000 işçi 105 gün boyunca grevde kaldı. İşçiler, haftalık ücretlerinde on beş şilinlik, çırakların ücretlerinde ise yedi şilin altı penslik bir artış istiyorlardı. Uzun süren müzakerelerden sonra, ancak haftalık beş şilinlik bir ücret artışı elde edebildiler.⁵²

Eğer Komünist Partisi 1918'de, hatta 1919 yılında kurulmuş olsaydı, mücadelenin bu yükselişinden yararlanmış olacaktı. Fakat, bu fırsatı kaçırdı. 1920 ve 1921 yıllarında işverenler karşı saldırıya geçtiler, işçiler gerilemek zorunda kaldılar. Egemen sınıf, fabrikalardaki örgütlenmeleri çökerttikten sonra, bu kez kendisine rakip gördüğü sendikalara yöneldi. Makine işçilerine, madencilere ve demiryolu işçilerine karşı bir dizi zafer kazandı.

İngiliz Marksistlerinin öznel zayıflığı, Komünist Partisi'nin geç kalmış kuruluşunun içinde gerçekleştiği nesnel koşulların dezavantajlarıyla birleşti. Doğal olarak, devrimci grupların öznel karakteristikleri, geçmişteki nesnel koşulların birer yan ürünüydü: İngiliz kapitalizminin on yıllardır içinde bulunduğu genel istikrar, işçi hareketi içindeki güçlü muhafazakarlık, sendika bürokrasisinin anormal gücü, vd. İngiliz devrimci geleneğinin Bolşevizm geleneği ile birleşmesinden doğan umutlar gerçekleşmedi. Rusların sahip olduğu güç, İngiliz yoldaşlarını kısa sürede ve etkin biçimde ikna etmeye yeterli olmadı.

Sonuç olarak: İngiliz Komünist Partisi'nin Lenin'in kafasında tasarlandığı ve bu şekilde yaratıldığı iddiası, basit ve gerçeği yansıtmayan bir iddihadır. Parti, pek çok faktörün karşılıklı etkileşiminin söz konusu olduğu karmaşık bir süreç içinde biçimlendi. Bunlardan birincisi, ülkenin uzun zamandan beri içinde bulunduğu özgül ekonomik ve toplumsal koşulların İngiliz proleteryası üzerindeki etkileridir. İkincisi, Birinci Dünya Savaşı'nın etkisidir -sınıf mücadelesinin keskinleşmesi, işyeri temsilcileri hareketini doğurması, savaş sonrası dönemde sınıf mücadelesinin gösterdiği yükseliş ve bunu izleyen gerileme-. Üçüncüsü, Rus devrimi ve Bolşevizmin uluslararası arenada Komintern formu içinde boy göstermesidir. Lenin'in ve Komintern liderliğinin İngiliz devrimci hareketine müdahaleleri, İngiliz Komünist Partisi'nin yaratılmasında kritik bir rol

oyladı. Gerçekten, bu müdahale olmasaydı, İngiltere’de bir komünist parti kurulmazdı. Ne var ki, Rusların İngiliz yoldaşlarına Bolşevik ilkelere İngiliz toprağında nasıl yeşereceği konusundaki yol göstericiliği büyük engellerle karşılaştı. İngiliz devrimcileri, Komünizmle kendilerine özgü bir yoldan tanıştılar, ve onların içinden çıkıp geldikleri gelenek hem bir dizi güçlü özelliği, hem de bir dizi zaafı içeriyordu. En büyük zaaf, Komintern liderliğinin muazzam basıncının ve Bolşevizmin büyük prestijinin bile üstesinden gelemediği bu dünyanın en muhafazakar ülkesindeki küçük siyasal grupların içinde buldukları derin ataletsizlikti. Sonuçta, küçük grupçukların birleştirilerek etkin bir devrimci partiye dönüştürülmesinin, Almanya ve Fransa’nın kitlesel merkezci partilerinde bölünmeler yaratılarak komünist bir partinin yaratılması işinden daha zor olduğu anlaşıldı.

Bulgaristan’da başarısızlık

İngiliz Komünist Partisi’nin tam karşısına örnek teşkil eden parti, Bulgaristan Komünist Partisi (BKP) idi. Bu, yaklaşık yirmi yıldır Bolşevik devrimci geleneğin bir modelini oluşturduğunu ileri süren kitlesel bir partiydi. Bulgar komünistleri Rus hocalarının yolunu takip etme yeteneğine sahip olduklarını kanıtladılar mı? Doğrusu, Rusya dışında bunu başaraabilecek tek Komünist Partisi BKP olarak görünüyordu. Ancak, tarih, yerel geleneklerin burada da Rus Komünist Partisi ile yerel komünist partisi arasındaki ilişkileri açmaza sürüklediğine tanıklık ediyor.

Rus Bolşevikleri ile Bulgar devrimcileri arasında öteden beri yakın bir ilişki vardı. Dilsel yakınlık ve Slav duygu yakınlığı dolayısıyla, radikal Bulgar aydınları, 19 yüzyılın son dönemlerinde ileri düzeyde eğitim almak için Rusya’ya gidiyorlardı. Bulgar sosyalist hareketinin kurucusu olan ve ölümüne değin Bulgar Komünist Partisi’nin en çok sayılan lideri olarak kalan Kimitar Blagoev, eğitimini Petersburg Üniversitesi’nde tamamlamıştı. 1883-4 kışında Rusya’da bilinen ilk marksist çevreyi kuran kişi Blagoev idi.⁵³

Bulgar Sosyal Demokrat Partisi, Blagoev tarafından 1892’de kuruldu. 1902’de parti iki fraksiyona bölündü: Yanke Sakazov liderliğindeki sağ kanat, kendisini ‘Geniş Sosyalistler’ [Broad Socialists] olarak isimlendirdi. Bu grup, muhalif Liberal Parti ile işbirliğini destekliyor, Rusya’daki Ekonomistler’in ve Almanya’da Bernstein yandaşlarının yaptıkları gibi sendikaların siyasal açıdan tarafsız olmaları gerektiğini ileri sürüyordu. Blagoev liderliğindeki muhalif kanat ise kendisini ‘Dar Sosyalist Parti’

(*Tesniakı*) olarak adlandırdı.

Bir sempati bağı ve zaman zaman kurulan pratik işbirliği, Rus Bolşevizmi ile Bulgar *Tesniakı*’yı birbirine yakınlaştırdı. Her iki taraf da Birinci Dünya Savaşı’na güçlü biçimde karşı koydu. Komintern kurulduğu zaman, Bulgar Partisi Komintern saflarına katıldı ve ona dikkate değer bir kitlesellik kazandı. E. H. Carr’ın söylediği gibi, Bulgar partisi, ‘Ruslar dışında Bolşevik yönelime sahip yegane kitlesel parti durumundaydı’.⁵⁴ Victor Serge, Kremlin’deki bir toplantı sırasında Bulgar liderler Kolarov ile Kabakçiev’in, ‘kendi partilerinden gururla söz ettiklerini, Avrupa’da Bolşevikler gibi ilkeler konusunda uzlaşmaz bir tavır gösteren yegane Sosyalist Parti’nin kendi partileri olduğunu ileri sürdüklerini’ hatırlar.⁵⁵

Tesniakı, Bolşevikler gibi, kitlesel bir partiydi. 1907’de partinin üye sayısı 1.795 idi.⁵⁶ O sıralar Bulgaristan’ın nüfusunun 5 milyon olduğu düşünülürse, parti, aynı yıl toplam üyesi 46.000 olan Bolşevik partiden görece daha kitlesel bir niteliğe sahipti.⁵⁷

1912-13 Balkan Savaşı sırasında enternasyonalist bir tutum benimsemiş olan Bulgar partisi, üyeliğini ve nüfuzunu daha da artırdı. 1912’de üye sayısı 2.923’e, 1915’te 3.400’e yükseldi. Bulgaristan 1915 yılında Birinci Dünya Savaşı’na katıldığında güçlü bir savaş karşıtı tavır takınan parti, binlerce insanı kendi saflarına çekti; 1919 yılına geldiğinde partinin üye sayısı 21.557’ye erişmişti.⁵⁸

Bulgar partisi, Bolşevikler gibi son derece etkili yayınlara sahipti. Eylül 1919’da, parti gazetesi *Rabotnicheski vestnik* haftada üç kez yayınlanıyordu. Gazetenin abone sayısı 2.700 idi-bu, böylesine küçük bir ülke için hiç de küçümsenebilecek bir rakam değildir. Gazete, 1911 yılında günlük olarak çıkmaya başladı; 1914’te basım adedi 5.000’e, 1918’de ise 30.000’e yükseldi. Partinin yıllığı olan *Kızıl Halk Yıllığı*, 15.000 adet dağıtılıyordu.⁵⁹

Partinin kitlesel gücü, kendisini seçim zamanlarında da hissettiriyordu. Parti, 1913 yılı seçimlerinde 52.777 oy topladı ve parlamentoda 16 sandalye kazandı.⁶⁰ Ağustos 1919’da yapılan genel seçimlerden en güçlü ikinci parti olarak çıktı, 119.000 oy toplayarak parlamentoya 47 milletvekili gönderdi.⁶¹

Bulgar partisi, uysal, yumuşak bir parti değildi. Nitekim, Lenin’in *Ne Yapmalı?* adlı eserinin büyük kısmını Bulgarcaya çevirerek bunu 1902 ve 1903 yıllarında olumlayıcı bir sınıuş metniyle yayınlayan kişinin Blagoev olması rastlantı değildir. Parti, deneyimsiz bir parti de değildi. Parti üyeleri her türlü özveriye her an hazır durumdaydılar. Ocak 1917’de,

savaşa karşı çıktıkları için partinin 1.000 üyesi hapse atıldı, diğer 600'ü askerlik yaşını aşmış olmalarına rağmen zorla cepheye gönderildi.⁶² Yüzlerce parti üyesi, korkunç işkenceler sonucu hapis hanede yaşamını yitirdi.

Bulgar partisinin Komintern'e katılması, ilk bakışta Bolşevizm aşısının bu parti üzerinde kolayca tutmuş olduğu izlenimi uyandırır. Ne var ki, gelişmeler kritik noktaya ulaştığı zaman parti trajik bir başarısızlığa uğramıştır.

Bu konu üzerinde biraz durmak zorundayız.

Haziran 1923 sağ hükümet darbesi

Köylü Birliği lideri Alexander Stamboliski'nin hükümeti, 8 Haziran 1923'te Tsankov liderliğindeki bir askeri darbe tarafından iktidardan düşürüldü. Nisan 1923'te yapılan parlamento seçimlerinde Köylü Birliği toplam 245 sandalyeden 212'sini kazanmıştı; bu seçimlerde Komünistler 16, Sosyalistler ise 2 milletvekilliği elde etmişlerdi. Stamboliski karşısında tam bir hezimete uğrayan burjuva partileri ise yalnızca 16 sandalye kazanabilmişlerdi. Bu partiler, Bulgar ordusuna, Rusya'daki iç savaşın ardından Rusya'dan kaçıp Bulgaristan'a sığınmış olan Wrangel'in 20.000 askerden oluşan Beyaz Ordusu'na, savaşın sona ermesiyle anlaşmasını imzalayarak Bulgar topraklarının bir kısmının yitirilmesini göze aldığı için Stamboliski'ye dargın olan Makedon birliklerine güvenerek, demokratik bir yoldan iktidara gelmiş hükümeti yıkmayı amaçlayan güçlere katıldılar.

Bulgar Komünist Partisi'nin darbeye karşı takındığı tavır son derece şaşkıncıydı -adeta Almanya'da KPD'nin Mart 1920'deki Kapp darbesi sırasındaki tavrını yinelediler. BKP liderleri resmen kenara çekilmeyi tercih ettiler. Sonuç, yeni rejimin kısa bir süre sonra dönüp Komünist Partisi'ne darbe indirmesi ve onu yirmi yıl boyunca yeraltı faaliyetine mahkum etmesi oldu; BKP, ancak Eylül 1944'te Rus ordusunun Bulgaristan'a girmesiyle tekrar gün ışığına çıkma fırsatı bulabildi.

9 Haziran 1923 günü sabahı, BKP Merkez Komitesi, 'Bulgaristan İşçi ve Köylüleri'ne yönelik şu bildiri yayınladı:

Dün gece Köylü Birliği hükümeti askeri bir darbe sonucu iktidardan düşürüldü... İktidarı terör ve baskıyla sürdürebilen... Stamboliski hükümeti devrilmiş bulunuyor. İktidarı... kendi sınıf ve klik çıkarları için kullanan köylü burjuvazisinin iktidarı yıkıldı. Emekçilerin haklarını baskı altına alan ve onun savunucusu Komünist

Partisi'ne karşı acımasız bir savaşa girişen Köylü Birliği hükümeti devrildi... İşçiler ve köylüler bu hükümetin yardımına koşmamalıdır... Şehirler ve kırlardaki emekçi kitleler... kent burjuvazisi ile kır burjuvazisi arasındaki silahlı mücadeleye taraf olmayacaklardır, çünkü, bunların mücadelesine katılmak, emekçiler açısından, onları sömürenler ve baskı altında tutanlar için kendilerini ateşe atmak anlamına gelecektir.

Bu manifesto el ilanı olarak caddelerde dolaşmaya başladığı zaman, Komünist ajitatörler kamyonlarla Sofya caddelerinde dolaşarak halkı sakin ve pasif kalmaya çağırdılar. Merkez Komitesi'nin tarafsızlık kararından habersiz olan yerel Komünist liderler Plevna, Karlovo, Kazanlam ve Tironovo, yoldaşlarını darbeye karşı mücadeleye hazırlanan silahlı köylü ordusuyla işbirliği için hazırlamaya giriştiler. Merkez Komitesi'nin iki sekreterinden biri olan Todor Lukanov, bunlara bir telgraf göndererek söz konusu girişimlerine son vermeleri talimatında bulundu.⁶³

11 Haziran'da toplanan Merkez Komitesi meseleyi bir kez daha görüştü ve başlangıçtaki tavrı teyit etti. Onlara göre, durum iki burjuva kamp arasında patlak veren bir kavgadan ibaretti.

Komünist Partisi ve onun bayrağı altında toplanmış yüzbinlerce işçi ve köylü bu çatışmada taraf değildir... Bu, kent burjuvazisi ile kır burjuvazisi arasında, yani kapitalist sınıfın iki kanadı arasındaki bir mücadeledir.⁶⁴

Merkez Komitesi'nin bu toplantısının ardından kitlelere yönelik bir çağrı yayımlandı:

Yeni iktidar ile 9 Haziran darbesi ile iktidardan indirilmiş olan kırsal burjuvazinin cumhuriyeti arasındaki silahlı mücadele sonuçlanmak üzere. Bulgaristan Komünist Partisi bayrağı altında mücadele eden emekçi yığınlar, söz konusu silahlı mücadele taraflardan birinin yanında yer almayacaklardır.⁶⁵

Komintern Yürütme Komitesi'nin 12-23 Haziran tarihleri arasındaki genişletilmiş birleşiminin oturumlarından birinde, BKP liderliği sert biçimde eleştirildi:

Stambulski'ye karşı giriştiği darbe başarıya erişmiş görünen beyaz kılığın mücadelesinin, iki burjuva kamp arasında işçi sınıfının taraf-sız kalması gereken bir mücadele olduğunu düşünenler yanılıyor-lar; bunlar, işçi örgütlerinin kanlı biçimde basırıldığında tınik ol-duklarında, hatalarını daha iyi aulayacaklar. Darbeciler, bugün düşman tarafı oluşturmaktadırlar ve bunların yenilgiye uğratılması gerekir. Beyaz ayaklanmaya katışı yalnızca geniş köylü kitleleriyle değil, fakat köylü partisinin hala hayatta olan liderleriyle birlikte hareket etmek gerekiyor. Köylülerle işçilerin birbirinden ayrı düş-mesinin nelere yol açtığını bunlara gösterin ve bunlara bir işçi-köylü hükümeti için ortak mücadele çağrısında bulunun.⁶⁶

Radek'e, BKP'nin izlediği politikayı ayrıntılı olarak irdeleme, bu politika-nın yanlışlarını ortaya koyan bir değerlendirme yapma görevi verildi. Radek, yaşanan somut olaylar temelinde raporunu hazırladı ve bu rapo-ru Yürütme Komitesi'nin 23 Haziran'daki son oturumunda sundu. Ra-por, BKP'yi sert biçimde eleştiriyordu. Radek, 9 Haziran olaylarını, 'bir Komünist partisinin o zamana kadar yaşadığı en büyük yenilgi' olarak değerlendirdiyordu.

Bulgaristan'ın her dört seçme den birinin oyunu almış en büyük ikinci partisi, komünist olmamakla birlikte gerçekten radikal, anti-bur-juva bir toplumsal gücü temsil eden Stamboliski'ye darbe karşısında destek vermenin doğru tavır olduğu çok açık olmasına rağmen, teslim oluş anlamına gelen akıl almaz bir eylemsizlik tavrını benimsedi. Nüfu-sun yüzde 80'i köylü olan bir ülkede, Komünist Partisi'nin köylü hareke-tine yaklaşımının ve köylülerin öfkesine gereken değeri göstermemesi-nin ne kadar yanlış olduğu açıkça ortaya çıktı.⁶⁷

Temmuz başında toplanan BKP parti meclisi, Moskova'nın eleştiri-lerini reddetti:

Parti Meclisi, Merkez Komitesi'nin partinin 9 Haziran olaylarına yönelik tavrını ortaya koyan raporunu işittikten sonra, aşağıdaki kararları oybirliğiyle kabul etmiştir:

(1) Parti Meclisi, Merkez Komitesi'nin 9 Haziran olaylarına yönelik tavrını tamamen uygun bulur ve Merkez Komitesi'nin söz konusu tavrı ve yönergelerinin Parti Meclisi'nin Ocak ve Nisan 1923'te onayladığı kararlarla tam bir uygunluk içinde olduğunu ilan eder.

Bulgaristan Komünist Partisi'nin 9 Haziran olaylarına ilişkin tavrı, o koşullarda benimsenmesi mümkün olan yegane tavidir.

Parti Meclisi, darbe karşısında partinin benimsemiş olduğu taktik konusunda Komünist Enternasyonal Yürütme Komitesi ile Bulga-ristan Komünist Partisi arasındaki görüş farklılıklarının, bir yandan Yürütme Komitesi'nin 9 Haziran olayları konusundaki yetersiz bil-gisinden, diğer yandan Bulgaristan Komünist Partisi'nin bu olayla-ra ilişkin olarak Yürütme Komitesi'ne yeterli bilgi aktarmamasın-dan kaynaklandığı görüşündedir. Parti Meclisi, Enternasyonal Yü-rütme Komitesi'nin doğru ve doyurucu bilgiler edindikten sonra Bulgaristan Komünist Partisi'nin tavrının doğruluğuna ikna olaca-ğı inancındadır.

Parti Meclisi, Komünist Enternasyonal Yürütme Komitesi'nin emekçi kitlelere Köylü Birliği ile birlikte hareket etmelerine yöne-lik çağrı ile ilgili olarak... Komünist Partisi'nin kırsal kesimdeki emekçilerin çıkarlarına ihanet etmiş olan köylü liderlerine yardım-cı olmasının bir hata olacağı görüşündedir.⁶⁸

Bu karar tasarısı 2'ye karşı 42 oyla benimsendi.

Sarkaçın geri hareketi

Almanya'da, Kapp darbesi sırasında pasif bir konumda kalmış olan KPD, bundan bir yıl sonra Mart Eylemi (Märzaktion) olarak anılan eyleme girişti. Şimdi, Haziran 1923'teki Tsankov darbesi karşısında pasif kalmış olan BKP, bu hatasını telafi etmek için çırpınıyor, aradan üç ay geçtikten sonra aceleyle ve düşünmeden harekete geçerek, gerekli siyasal ve ör-gütsel hazırlıktan yoksun bir durumda bir ayaklanma girişiminin içine sürükleniyordu.

Enternasyonal Yürütme Komitesi, BKP'nin daha önceki tutumu-nu eleştirmekle kalmamış, fakat ayrıca silahlı ayaklanma yoluyla Tsan-kov hükümetini devirerek bunun yerine bir işçi ve köylü hükümeti kur-ması için partiye direktif vermişti. Vasil Kolarov ve Georgi Dimitrov, partinin 9 Haziran'daki yanlış taktiğinden birinci derecede sorumlu tu-tulan parti liderleri Kristo Kabakçiev ve Todor Lukanov'un yerine lider-liğe getirildiler.

BKP liderliği, silahlı ayaklanmanın zamanını Ekim ayı sonu olarak planladı. Fakat, gizli ajanları aracılığıyla ayaklanma planını öğrenen hü-kümet, daha önce harekete geçerek 12 Eylül'de 2.000'e yakın komünisti

tutukladı; Kabakçiev ve diğer liderler de tutuklananlar arasındaydı. Bunun üzerine, parti liderliği planını değiştirerek 22 Eylül'ü 23 Eylül'e bağlayan geceyi ayaklanma günü olarak belirledi.

19-20 Eylül'de Stara Zagora'da başlayan ayaklanma kademe kademe elli kasaba ve köye yayıldı; fakat, iletişim sistemi üzerinde tam kontrolü elinde bulunduran hükümet, ayaklanmanın kademe kademe genişlemesinden de yararlanarak, askerlerini bir ayaklanma noktasından diğerine kaydırmakta fazla güçlük çekmedi. Komünist Parti kaynaklarının 20.000 insanı kapsadığını ileri sürdükleri ayaklanmacılar yeterince silahlanamamışlardı ve kolayca bozguna uğratıldılar. Büyük şehirlerin hiçbirinde ayaklanma olmadı; sadece kuzeybatıda, Yüksek Askeri Komite'nin genel idare merkezinin kurulduğu Ferdinand kasabası ile buna komşu olan Berkovitsa kasabasında ayaklanmacılar 23 ve 24 Eylül günlerinde kontrolü birkaç gün için ele geçirebildiler. Ayaklanmanın yaşandığı her yerde, isyancı kuvvetlerin çok büyük bir kısmı köylülerden oluşuyordu ve ayaklanma, orak ve tırpanla silahlanmış köylülerin askeri garnizonlara karşı giriştikleri umutsuz saldırılar görünümündeydi. Komünist Partisi'nin daha ileri bir niteliğe sahip Russe ve Burgaz'daki yerel parti komiteleri, ayaklanma emrine itaat etmeyi reddettiler. Buralardaki yerel parti liderlerinin zamansız ve nazırlıksız girişilen ayaklanmanın intihar anlamına geleceğini düşünmüş oldukları kuşkusuz görünüyor; gerçekten de söz konusu girişim tam da bu anlama geliyordu.⁶⁹

Zinovyev şimdi BKP'ye övgüler yağıyordu!⁷⁰

Haziran ve Eylül olayları tarafından hazırlıksız yakalanan BKP liderleri, gelişmelere birbirinden farklı iki yoldan tepki gösterdiler: Çoğunluk kendilerini Moskova'nın direktiflerine uyarlamaya çalışırken, azınlığı oluşturan bir lider grubu bu direktiflere itaat etmeyi reddederek Komintern disiplinini ihlal etmeyi seçti. Aralarında eski parti sekreteri Todor Lukanov'un da bulunduğu bazı BKP liderlerinin partinin Eylül'deki politikasını kınamaya yönelik girişimleri, 1924 yılı Mayıs ayı ortalarında yapılan özel bir parti kongresinde sert bir tavırla reddedildi. Komünist milletvekili Nikola Sakarov Moskova'nın müdahalesini ve Eylül'deki başarısız ayaklanma girişimini kınayarak kendisinin ve parlamentodaki diğer altı komünist milletvekilinin (sekizinci milletvekili Kabakçiev ceza-

evindeydi) gelecekte sadece yasal yöntemlere başvuracağını ilan edince, bu milletvekilleriyle birlikte partiden ihraç edildi.^{71*}

Maceracı girişime ilişkin kısa bir değerlendirme

BKP liderliğinin siyasal iflâsı, partinin nüfuzunda bir dağılmaya yol açmadı. Kasım 1923'te yapılan parlamento seçimlerinde, seçim bölgeleri iktidar partisinin çıkarına göre düzenlendiği ve diğer partilere gözdağı verildiği halde, BKP ile Köylü Birliği bloğu toplam 217.607 oy toplayarak parlamentoya 31 Köylü Birliği ve 8 Komünist milletvekili gönderdi.

BKP ve Komintern, 1923 yılında yaşadığı felaketlere rağmen ayakta kalıp yeniden güç topladı. Onyılları bulan bir geçmişe, halk arasında derin köklere sahip bir kitle partisi, BKP'nin 1923 yılı Haziran ve Eylül aylarında yaptığı gibi çok kritik kolektif hatalar yapsa bile bir anda silinip ortadan kaybolmaz. Bir kitle partisinin taraftarları, ileri gitme konusunda daha iyi bir seçenek sunan bir başka alternatif parti olmadığı sürece, o partiye verdiği desteği bir anda kesmez. Tutuculuğun gücü ve atalet, BKP liderliğinin alman yenilgileri ve verilen şehitleri kendi başarı hanesine kaydetmesine olanak tanıdı.

Eylül ayaklanması, Bulgaristan Komünist Partisi için büyük bir mit, içinde sertleşip çelikleşerek 'gerçek Bolşevik' bir parti haline dönüştüğü kutsal bir ateş haline geldi. Ayaklanmadan hemen sonra, Bulgar liderleri, BKP'yi Haziran'da izlediği tarafsızlık politikası gibi son derece yanlış yönelimlerden alıp devrimci aktivizmin doğru yoluna sevk eden Moskova'daki liderler nezdinde saygın bir yer edindiler.⁷²

Ayaklanma, başarısızlığa uğramış olmasına karşın, bir dizi kalıcı etkiler yarattı. Küçük Bulgaristan Komünist Partisi, bu ayaklanma girişimi sayesinde, Komintern içinde sadece Ruslara ve Almanlara özgü büyük bir saygınlık kazandı; Bulgar liderler, kendi politikalarını terk edip direktiflerine harfi harfine riayet ettikleri Rus ustalarının gözünde ayrıcalıklı bir yer kazandılar.⁷⁴

Aşırı maceracılık

Burada, bu döneme ait olmamakla birlikte, Bulgaristan Komünist Partisi tarihi içinde başarısız Eylül ayaklanmasının bir yan ürünü olarak görülebilecek bir olaya kısaca değinmekte yarar var.

16 Nisan 1925 günü, Sofya'da, hükümetin öndegelen destekçilerinden olup birkaç gün önce bir suikast sonucu öldürülen bir generalin

* Blagoev, Eylül'deki ayaklanma girişimine karşı çıkmış görünmekle birlikte, bu girişimi engelleyemeyecek kadar yaşlı ve hasta durumdaydı.⁷²

cenaze töreninde kralın, pek çok bakanın, yüksek devlet görevlisi ve milletvekilinin bir araya geldiği Nedelia Katedrali'nde zaman ayatlı bir bomba patladı. Patlamada, aralarında üç milletvekili, on dört general, Sofya Emniyet Müdürü ve Sofya Valisi'nin de bulunduğu 128 kişi öldü, 323 kişi yaralandı.

Komünist Enternasyonal Yürütme Komitesi derhal bir bildiri yayımlayarak Komintern'in ya da onun 'herhangi bir seksiyonu'nun bu olayla hiçbir ilişkisinin olmadığını, bireysel terör eylemlerine ilkesel olarak karşı olduğunu duyurdu.⁷⁵ Stalin, Aralık 1925'teki Ondördüncü Parti Kongresi'nde, özellikle vurgulu ifadeler kullanarak, bu iddiayı yineledi: "Komünistlerin bireysel terörle ne teorik ve ne pratik hiçbir bağı olmamıştır ve olamaz da."⁷⁶

Bu olaydan on beş yıl sonra, Dimitrov, Bulgaristan Komünist Partisi'nin Beşinci Kongresi'ne sunduğu siyasi rapor sırasında, söz konusu olayla parti arasındaki ilişkiyi nihayet itiraf etmiştir. O olay, 'aşırı-sol bir sapma, partinin askeri örgüt liderliğinin umutsuzca giriştiği yanlış bir eylem' idi.⁷⁷

BKP'nin başarısızlığı nasıl açıklanabilir?

Bolşevikler kadar uzun bir geçmişe sahip bir kitle partisi, iktidar mücadelesi sınavında neden böylesine net bir başarısızlığa uğramıştır?

Bunun temel nedeni, Bulgar partisinin proleter özünün zayıflığı idi. Bulgar partisi, ezici çoğunluğu proleterlerden oluşan Bolşevik Parti'den farklı olarak, bir kitle partisi niteliğine büründüğünde çok büyük ölçüde proleter olmayan unsurlardan oluşuyordu.

'Dar Sosyalist Parti' (*Tesniakt*), kuruluşunun ilk günlerinde oldukça proleter bir kompozisyona sahipti ve sonraki birkaç yıllık dönemde bu niteliğini büyük ölçüde muhafaza etti:

Yıl	Toplam üye	Proleter üye sayısı	Proleter üyelerin yüzdesi
1903	1.174	480	40,9
1910	2.126	1.519	71,4 ⁷⁸

Ne var ki, Balkan savaşlarının ardından, partinin kitlesel ölçekte genişlemesi, onun proleter özünün çok belirgin biçimde gerilemesine yol açtı.

Mayıs 1919'da, Bulgaristan Komünist Partisi'nin toplam üye sayısı 21.577 idi; bunların 2.215'i (ya da yüzde 10,3'ü) sanayi işçisi iken, 9.421'i

(ya da yüzde 43,7'si) burjuvazinin katmanlarından geliyordu.⁷⁹

1922 yılında, parti 38.136 üyeye sahipti; bunların yalnızca 1.563'ü (yani yüzde 4,1'i) gerçek sanayi işçisi idi.⁸⁰

Ayrıca, partinin kendisini üzerine inşa edebileceği sendika temeli de son derece güçsüzdü. Daha sonraları Komünist Partisi adı altında faaliyetlerini devam ettirecek olan 'Dar Sosyalist Parti'nin kontrolü altındaki sendikalara üye işçilerin sayısı şu şekildeydi:

1908	2.080
1909	3.420
1910	4.600
1911	5.400
1914	6.560
1915	7.590
1919	13.000 ⁸¹

Bolşevikler, pek çok kez, binlerce, onbinlerce işçinin katıldığı grevlere öncülük etmişlerdi. 1895-1904 yılları arasında kalan dönem içinde, Rusya'da yıllık olarak grevlere katılan işçi sayısı ortalama 431.000 dolayındaydı. 1905 yılında, greve çıkan işçi sayısı 2.863.000'e yükseldi.⁸² 1912 yılında Lena'da maden işçilerinin katledilmesinin ardından, protesto grevlerine katılan işçilerin sayısı 300.000'i aşırıyordu. Bu protesto eylemleri, katılımcıların sayısının 400.000'e ulaştığı 1 Mayıs grevi ile birleşti. Bunu, diğer siyasi grevler takip etti.

1914 yılının ilk yarısında, greve çıkan işçi sayısı 1.425.000 idi ve bunlardan 1.059.000'inin katıldığı grevler siyasi grev niteliğindedeydi. 1914 yılı 1 Mayıs'ında St. Petersburg'ta 250.000, Moskova'da ise 50.000 işçi greve çıktı. Diğer şehirlerde de grevler yaşandı.⁸³

Buna karşılık, Bulgaristan'da, 1904-1913 yılları arasında, Dar Sosyalistlerin kontrolü altındaki sendikalar, toplam grevci işçi sayısının 32.519 olduğu ve grev başına düşen işçi sayısının sadece 52 ile sınırlı kaldığı 630 greve öncülük ettiler.⁸⁴ Bulgaristan, 30.000 işçinin çalıştığı Putilov fabrikaları gibi büyük işletmelere sahip değildi. Ülkede büyük ölçekli tek bir fabrika bile yoktu.

BKP'yi destekleyen köylülük de Bolşeviklere destek veren Rus köylüsünden oldukça farklıydı. Lenin'in stratejisi, sanayi proleteryanının öncülüğü ile büyük toprak sahipliğine karşı ayaklanan köylü kitesinin kaynaştırılması temeline dayanıyordu. Bulgaristan'da, varlığından söz edile-

bilecek bir büyük toprak sahipleri sınıfı yoktu. Bulgaristan, 1878'de Osmanlı egemenliğinden kurtulup kendi bağımsızlığını kazandığı zaman, Türk toprak ağaları ülkeden kaçmışlar, Bulgar köylüleri bunların terk ettikleri topraklara el koymuşlardı. Komintern İkinci Kongresi'nde BKP'yi temsil etmiş olan Shablin'in de belirttiği gibi, bu durumun sonucu olarak: "Bulgaristan kırsal kesimindeki egemen mülkiyet biçimi küçük toprak sahipliğidir. Bulgaristan'daki toprak sahiplerinin sayısı 495.000'dir ve ortalama mülk 0,9 hektar dolayındadır. Bunların dağılımı ise şu şekildedir:

1.	5 hektardan az	225.000
2.	10 hektardan az	175.000
3.	100 hektardan az	95.000
4.	100 hektardan fazla	936 ⁸⁵

Büyük çiftliklerin kamulaştırılması. Bulgaristan'da pek bir anlam ifade etmiyordu. Kırsal alan, Çarlık Rusya'sında olandan çok daha küçük burjuva karaktere sahipti. Çarlık Rusya'sında, 30.000 büyük toprak sahibi, toplam 17 milyon desyatın (1 desyatın = 1,09 hektar) genişliğinde araziye sahipti; her büyük toprak sahibi, yaklaşık 2.300 desyatınlık genişliğinde bir toprak mülkiyetini elinde bulunduruyordu. Bu, her biri ortalama 7 desyatın toprağa sahip 10 milyon kadar köylü ailesinin toplam mülküne eşitti.⁸⁶

Bolşevik Parti, tamamen proleter nitelikte bir kitle temeline sahipti. Ekim devrimine gelinceye kadar, Bolşeviklerin köylerde parti teşkilatlanması yoktu ve parti kırsal kesimde ciddi bir varlığa sahip değildi. Bolşevik дума temsilcilerinin hepsi, şehirlerdeki işçi birliklerinden geliyorlardı. Buna karşılık, BKP'nin kitle desteği esas olarak kırsal kesimdi. Nitekim, önde gelen komünistlerden biri, Bulgaristan'daki Nisan 1923 parlamento seçimlerinde BKP'nin oylarının yüzde 75 kadarının köylü oylarından oluştuğunu tahmin ediyordu.⁸⁷

Bağımsız ve güçlü bir proleter kitle temeline sahip olan Bolşevik Parti, küçük burjuva köylülüğe yaslanmadan ona toprak ağalığına karşı önderlik etme yeteneğini göstrebildi. Bulgar partisi ise, hem köylülüğe bağımlı durumdaydı, hem de köylü hareketlerine karşı son derece sekte, dogmatik bir tavır içindeydi.⁸⁸

Bulgar partisinin yukarıda sözünü ettiğimiz bu zayıflıklarına ek olarak değinebileceğimiz bir diğer dezavantajı, Rusya'da bir devrim pro-

vası niteliği taşıyan 1905 deneyimine benzer bir deneyimin Bulgaristan'da yaşanmamış olmasıdır.

Her ne kadar Blagoev Lenin'in *Ne Yapmalı?* adlı eserindeki örgütlenme anlayışını esas alıp kendi partisini Bolşevik modele göre inşa etmeye çalışmışsa da, tarihin esas olarak bir partinin örgütlenme modeli değil, o partinin proleterya ile olan karşılıklı ilişkileri tarafından şekillendiği unutulmamalıdır. Aktif, bilinçli, bağımsız proleter kitlelerin yokluğunda, en iyi örgütlenmiş parti bile gerçekten devrimci olan bir pratik gerçekleştiremez, üyelerini, kadrolarını ve liderliğini eğitime olanağına sahip olamaz.

'Dar Sosyalist Parti'nin adını Bulgaristan Komünist Partisi olarak değiştirip Komintern'e katılması, birbirine uygun olmayan bir çiftin evliliğini andırıyordu: bir yanda büyük ölçüde küçük burjuva nitelikli bir ulusal parti, diğer yanda ise Rus proleteryası içinde kökleşmiş uluslararası bir liderlik. Bulgar partisindeki ulusal gelenekler, Moskova'nın emriyle bir anda ortadan kaybolmadı. Bulgaristan'daki olaylar, Stalinistlerin ve anti-Komünistlerin, Komintern'in Moskova'nın elinde bir oyuncaktan başka bir şey olmadığı, Rusya dışındaki komünist partilerin Rus partisinin kendi modelinde yarattığı yapay partilerden ibaret olduğu şeklindeki iddialarının ne kadar gülmünç olduğunu gösterir. BKP'nin Haziran 1923'te kendisini iflasa sürüklemiş olan politikası, partinin bizzat kendisi tarafından geliştirilmişti.*

* Bu politika, Moskova'nın yanlış düzeltmek amacıyla partiye verdiği direktiflerle daha da derinleşti. Eylül 1923 felaketi, aşında Enternasyonal Yürütme Komitesi'nin bir 'hediyesi' idi.

7

Büyük Hasıraltı

Burada, *Mart Eylemi (Märzaktion)** olarak anılan olaya geri dönmek durumundayız. Söz konusu olay, Enternasyonal'in, kuruluşunu izleyen birkaç yıllık zaman dilimi içinde aldığı en ağır darbe niteliğini taşıyordu. Bu yenilgi, diğerlerinden farklı olarak, yerel ulusal liderliğin hatalarının değil, Komintern liderliğinin Alman partisine empoze ettiği maceracı politikanın ürünüydü.

Komintern tarihinin Lenin'in hayatta olduğu zamana karşılık gelen dilimi içindeki en acı dönemlerinden biri, *Mart Eylemi* olarak bilinen olayın yaşandığı dönemdir.

Komintern, Zinovyev, Buharin, Radek, Kun ve yandaşlarının yaptıkları yanlışları açıkça kınamalı mıydı, yoksa, bunların örtbas edilmesi daha mı doğruduydu? Bu soru, bir diğer soruyla bağlantılıydı: KPD'nin Komintern liderliği tarafından yanlış sürüklenmiş daha önceki yetenekli lideri Paul Levi'nin durumu ne olurdu?

Levi'nin kamuoyuna açık eleştirisi

Levi, 29 Mart günü, Lenin'e, *Mart Eylemi* ile ilgili bulgularını özetlediği kişisel bir mektup yolladı. Bundan birkaç gün sonra, *Unsere Weg* başlıklı bir broşür yayımladı; söz konusu broşürde Zentrale'nin [Alman Komünist Partisi MK'sı -ç.n.] başvurmuş olduğu yöntem ve taktikleri sert biçimde eleştiren, isim vermemekle birlikte Bela Kun'a yönelik olduğu açık olan suçlamalara yer veren Levi, şu sonuca vanyordu:

* 5. Bölüm içinde "Alman Mart Eylemi (Märzaktion)" adlı altbaşlığa bakınız.

Yalnızca Komünist Partisi'nin politik ihtiyaçlarını ifade etmekle yetinip proleterya kitesinin öznel ihtiyaçlarını dikkate almayan her eylem, başarısızlığa uğramaya mahkumdur. Komünistler, özellikle proleterya içinde küçük bir azınlık olarak kaldıkları bir durumda, asla proleterya adına ya da proleteryaı yanlarına almaksızın hareket etmezler, sonuçta proleteryanın çıkarına aykırı olacak eylemlere girişmezler...¹

Mart Eylemi, 'tarihteki en büyük Bakuninci hükümet darbesi' idi.²

Komintern liderliği, çeşitli kanallardan gönderdiği gerekli donanımdan yoksun delegelerin raporlarına bel bağlayarak, bir yanlış yapmıştı. Levi şunları yazıyordu:

Biz, faaliyet yürüttükleri her ülkede bu delegelere yönelik hoşnutsuzluğun aşağı yukarı aynı olduğuna inanıyoruz... Bunlar asla o ülkenin merkez komitesi ile işbirliği içinde çalışmıyorlar; bunun yerine, onun arkasında ve çoğu kez ona karşı faaliyet yürütüyorlar. Bu delegeler Moskova'nın desteğini almış olmanın güveniyle hareket ederlerken, diğerleri [yerel ülke partisinin merkez komite üyeleri -ç.n.] bundan yoksunlar. Bu, Komintern Yürütme Komitesi ile üye partilerin karşılıklı çalışmalarında güven bunalımına yol açan bir sistemdir. Delege yoldaşlar, siyasi önderlik sorumluluğunu üstlenme açısından genellikle yetersiz ya da yeterince güvenilmez kişilerdir. Bu, umutsuz bir duruma yol açmaktadır: siyasi liderliğin merkezin elinden alınması. Komintern Yürütme Komitesi'nin bu açıdan yaptığı yegane şey, ya çok geç kalmış çağrılar, ya da çok erken gelen ve ancak papalığa özgü olabilecek fermanlar yayımlamaktan ibarettir... Yürütme Komitesi, yalnızca Rusya'nın kendi sınırları ötesine uzanan bir kolü gibi işlemektedir -bu kabul edilemez bir durumdur.³

Enternasyonal Yürütme Komitesi, Levi'nin bu eleştirisi bombardımanına bir tepki olarak, Alman Komünist Partisi (KPD) ne gönderilen övgü dolu bir mesaj yayımladı:

Komünist Enternasyonal size şunu söylüyor: Doğru hareket ettiniz! İşçi sınıfı asla tek bir hamlede zafere erişemez. Sizler, Alman işçi sınıfının tarihinde yeni bir sayfa açtınız.⁴

15 Nisan'da, KPD Merkez Komitesi, parti liderliğini açıktan eleştirerek parti disiplinini çiğnediği için partiden ihraç edildi.

Rus partisinde ayrılık

Mart Eylemi, Rusya'da Bolşevik liderlik içinde bir ayrılığa yol açtı. Lenin, Troçki, Kamenev Mart Eylemi'ni kınarlarken, Zinovyev, Buharin ve Radek onu savundular.⁵

Viktor Serge, Lenin'in, Bela Kun'un Mart Eylemi sırasındaki budalalığı dolayısıyla Yürütme Komitesi'ni sert dille eleştirmiş olduğunu hatırlar:

Lenin, sert ve acımasız konuşması sırasında, Fransızca 'les betises de Bela Kun' ifadesini belki on kez kullandı: Bunlar, dinleyicileri oturdukları yerde donduran sözcüklerdi. Eşim, konuşmayı daktilo ile kayıtlara geçti, ardından metin üzerinde kimi düzeltmeler yapma gereği hissettik: Resmi bir belge niteliği taşıyan metinde kendisinden on kez budala olarak söz edilen kişi, her şeye karşın Macar devriminin simgesi olan isimdi.⁶

Lenin, 10 Haziran'da Zinovyev'e şunları yazdı:

Mescelenin piif noktası şu ki, Levi pek çok noktada *siyasi olarak bahlı*. Ne yazık ki, bir dizi disiplinsiz hareketi yüzünden partiden ihraç edildi.

Thalheimer ve Bela Kun'un tezleri siyasi açıdan büsbütün yanlış. Salt şatafatlı ifadelerden ve solculuk yapmaktan ibaret.

Radek sendeliyor, 'solcu' ahmaklığa bir dizi tavizde bulunuyor. . .

Bir saldırıya girişme konusunda koparılan bütün yaygara -ki böyle bir yaygaranın koparılmış olduğu belli- yanlış ve saçmaydı;

... komünizmin *küçük kalesini* mücadelenin içine çekmeyi amaçlamış olan hükümetin provokasyonu söz konusuysen bir genel grev çağrısında bulunmak taktik bir yanlış idi.

Genel bir savaşın henüz ona hazır olunmadığı bir zamanda kabul edilmesi: *Mart Eylemi* gerçekte buydu.

Lenin, Levi'nin Ocak 1921'de kaleme aldığı 'Açık Mektup'ta birleşik cepheye ilişkin olarak geliştirmiş olduğu genel hattın kesinlikle doğru olduğunu vurguluyordu:

Komünist Enternasyonal'in taktikleri, *başta eski sendikalaradaki*

işçiler olmak üzere işçi sınıfının çoğunluğunu kazanmaya yönelik istikrarlı ve sistematik bir çalışmaya dayanmalıdır... Bu yüzden: 'Açık Mektup'taki taktik kesinlikle her yerde uygulanmalıdır. Bunu doğrudan ve net olarak söylemek gerekir, çünkü, 'Açık Mektup' konusundaki tereddütler son derece zararlı, son derece utanç verici ve *son derece yaygın*. Bunu da itiraf etmemiz gerekiyor. 'Açık Mektup'taki taktiğin gerekliliğini kavrayamamış olanların hepsi, Üçüncü Kongre'den sonraki ilk bir ay içinde Komünist Enternasyonal'den *ihraç edilmelidir*.'⁷

Komintern Üçüncü Kongresi

Mart Eylemi, 22 Haziran-12 Temmuz günleri arasında toplanan Komintern Üçüncü Kongresi'nin merkezi sorunu haline geldi. Kongre tutanaklarının yarısından çoğu, bu konuda yaşanan ateşli tartışmaların kayıtlarından oluşuyor.

Enternasyonal'in başkanı olarak kongreye faaliyet raporunu sunmuş olan Zinovyev, raporunda *Mart Eylemi* meselesine doğrudan değinmedi. Bu konuda Bela Kun'a aşırı tavizler verdiğini hissettiği ve saldırı yanlılarını koruma gereği duyduğu için olsa gerek, raporunda Yürütme Komitesi'nin bu konuda karara nasıl vardığını açıklamakla yetindi:

Bu [Mart Eylemi -ç.n], saldırı nitelikli değil, savunma amaçlı bir muharebe idi. Düşman, beklemediğimiz bir anda saldırdı... Pek çok hata yapıldı, pek çok örgütsel zaaf sergilendi. Alman partisinin Merkez Komitesi üyesi yoldaşlarımız bu hataları saklamadılar; bunları düzeltmek istiyorlar. Şu sorunun yanıtlanması gerekiyor: *Bu savaşın Alman işçi sınıfının güçlüklerle dolu yolda ileri doğru attığı bir adım olarak görülebilir miyiz, yoksa bunun bir hükümet darbesi girişimi olarak mı görmek gerekir?* Yürütme Komitesi, Mart eyleminin *bir darbe girişimi olmadığını* düşünüyor. Yarım milyon işçinin katılmış olduğu bir savaşından darbe olarak söz etmek gülmeye değerdir... Hataları açıkça ortaya koymalı ve bunlardan gerekli dersleri çıkarmalıyız. Bir şey sakladığımız yok; ne dar grup politikası ne de gizli diplomasi yürütüyoruz. Alman partisi içinde *hiç kimsenin bu mücadeleden utanç duymaması gerektiğini, doğru olanın bunun tam tersi olduğunu* düşünüyoruz.⁸

Enternasyonal'in Başkanı, Levi'nin argümanlarına verdiği bu kısa karşılık dışında (Zinovyev, Levi'nin partiden ihraç edilmesine karşı kaleme alınmış uzun bir çağrı metnini okumadığı gibi, kongre boyunca söz konusu metnin varlığından hiç söz etmedi), Mart eylemine ilişkin hiçbir şey söylemedi. Ne var ki, sunduğu rapor üzerine yapılan tartışmaların sonunda, bir paragrafı Yürütme Komitesi'nin yıl boyunca başvurmuş olduğu disiplin tedbirlerini onaylayan bir genel karar oylamaya sunuldu. Levi olayının böyle bir yöntemle yeterince tartışılmadan sonuçlandırılması girişimi, Alman azınlığının şiddetli protestolarıyla karşılandı ve Clara Zetkin prosedüre şu sözlerle karşı çıktı:

Bana göre, Levi olayı salt disiplin sorunundan ibaret bir olay değildir, her şeyden önce ve esas olarak siyasi bir sorundur. Bu olay, ancak siyasi durumun bütünü çerçevesinde doğru olarak sorgulanıp değerlendirilebilir; bu nedenle, ben, bu sorunun ancak Komünist Partisi'nin taktiklerini, özellikle de Mart eylemini konu alan tartışmamız çerçevesinde doğru bir sonuca kavuşturulabileceğini düşünüyorum... Eğer Paul Levi Mart eylemine ve o günlerde kendisinin de hiç kuşkusuz pay sahibi olduğu yanlışlara yönelik eleştirileri nedeniyle acımasızca cezalandırılmalı ise, o yanlışları bizzat yapanlara karşı ne tür bir ceza verilecektir? Bizim kınamakta olduğumuz darbecilik mücadelesi içindeki kitleleri içermiyordu... Kitleleri bu yoldan eylem içine çekenler Merkez Komitesi üyesiydi.

Zetkin, Enternasyonal Yürütme Komitesi'ni eleştirmekten de sakınmadı:

Enternasyonal Yürütme Komitesi temsilcileri, *Mart Eylemi'nin* gerçekleştiriliş tarzı konusunda önemli bir sorumluluğa sahiptirler, yanlış sloganlardan, partinin, ya da, daha doğru bir ifadeyle Zentrale'nin yanlış siyasi tavrından büyük ölçüde Yürütme Komitesi temsilcileri sorumludur.

Levi'nin disiplinsiz davranmış olduğunu kabul eden Zetkin, 1917'de benzer bir disiplin suçu işlemiş olan Zinovyev ve Kamenev'in nasıl bir cezaya çarptırılmış olduklarını sordu.⁹ Bu tartışan taraflar açısından hoş olmayan bir anımsatmaydı. Ancak kongreye katılanlar açısından çok etkileyici bir dersti Enternasyonalin Başkanı olan Zinovyev'in Ekim ayaklanmasında aldığı tutum hatırlatılıyordu. Şimdi Zinovyev, Levi'ye karşı kendisi:

ni disiplin şampiyonu gibi ortaya koyuyordun!¹⁰

Radek'in tavrında keskin bir değişiklik gözlemlendi. Moskova'daki Komintern liderliğinin oynamış olduğu rolün açığa çıkmasından sakınmak için, Alman partisinin merkez komitesini eleştirdi. Radek'e göre, parti merkez komitesi Hörsing'in saldırısı karşısında şaşkınlığa düşmüştü ve, en kötüsü, bir yandan Mansfeld madencilerine başarı şanslarının olmadığını anlatırken diğer yandan onlarla dayanışma eylemleri örgütleme gerektiğini görememişti. Sorumsuz bir tavırla 24 Mart'ta genel grev ilan ederek ve böylece partinin zayıflığının gün ışığına çıkmasına neden olarak, durumun daha da kötüleşmesine yol açmıştı. Sonra, Merkez Komitesi, hatasını açıkça itiraf etmek yerine, tutumunu haklı gösterme çabası içinde, uyduruk bir saldırı teorisi geliştirmişti. Fakat, Radek, Zinovyev gibi, her şeye karşın Mart eyleminin bir darbe girişimi olarak nitelenemeyeceği, çünkü bunun 'ileri bir adımı' ifade ettiği sonucuna varıyordu. Radek, yenilginin ağırlığını olduğundan hafif gösterebilmek için elinden geleni yaptı ve iyimserlik dolu ifadelerle yapılan hatayı örtbas etmeye çalıştı:

Eğer soldaki yoldaşlar *Mart Eylemi* sırasında hatalar yapmışlarsa, ben, onların savaşma iradesini yansıttığı için söz konusu hataların onların olumlu bir yönüne işaret ettiğini söylemek isterim. Bu nedenle, biz, yaptıkları hataların ne olduğuna bakmadan, onların yanında yer aldık. Ancak, savaş kazanmak, salt savaş kazanma isteğini kanıtlamış olmaktan daha iyidir. Ve, bu yüzden yoldaşlar, *bizim taktik battımız dünya devrimi üzerinde yoğunlaşır*. Biz, büyük kitlelerin iktidarı ele geçirmelerinde dünya devrimine giden yolu görüyoruz. Biz, tarihin bize emrettiği gibi, bu kitlelere büyük savaşlarda önderlik etmek istiyoruz... Tarihsel bir dönüm noktasının eşliğinde bulunuyoruz ve... ortada kapitalizmi yok olmaktan kurtarabilecek bir güç yok.¹¹

Bela Kun, müzakerenin resmi kuralları gereği sadece bir kez konuştu ve konuşmasında 'sol' olarak nitelendirilen gruptan yana bir tavır sergiledi.¹²

Lenin ve Troçki Mart Eylemi'ni eleştiriyor

Troçki, 'saldırı teorisi'nin yol açtığı yanlışları anlamayan aşırı solcılara karşı güçlü bir saldırı yönetti:

Kongre, Alman işçilere bir hata yapılmış olduğunu, partinin büyük kitle hareketinde liderliği üstlenmeyi amaçlamış olan girişiminin yerinde bir girişim olmadığını söylemelidir. Bu da yetmez. Onlara, söz konusu girişimin bu anlamda tamamen başarısızlığa uğramış olduğunu ve tekrarlanması durumunda bunun bu görkemli partinin yıkımına yol açacağını da söylemeliyiz...

Doğru stratejiler geliştirmeyi, kendi gücümüz kadar düşmanın gücümü de soğukkanlı ve gerçekçi biçimde ölçmeyi, durumu doğru biçimde değerlendirmeyi ve salt pasiflik duvarını delmek veya bir yoldaşın söylediği gibi 'partiyi harekete geçirmek' amacıyla savaşa sürüklenmemeyi öğrenmek zorunda olduğumuz kini zamanını tutuyor...

Bu salırların felsefesini en büyük tehlike olarak gördüğümüzü Alman işçilerine açık ve kesin bir dille bildirmek bizim için bir görevdir. Ve, bunun pratik olarak yaşama geçirilmesi en büyük siyasi suçtur.^{13*}

Lenin, Troçki'yi güçlü biçimde destekledi, fakat, bu konuda diğerlerini ikna etmeleri hiç de kolay olmayacaktı. Alman, Avusturyalı ve İtalyan delegeler saldırı teorisini ve *Mart Eylemi*'ni destekliyorlardı. Lenin, bunları sert bir biçimde eleştirdi:

Eğer kongre bu tür hatalara, böylesi 'sol' bunalımlara karşı kararlı bir salırlarıya girişmeyecekse, hareketin bütünü yenilgiye mahkum olmuş demektir. Benim derin inancım bu... Tüm proleterlerin hemen hepsinin örgütlenmiş oldukları Avrupa'da, işçi sınıfının çoğunluğunu saflarımıza kazanmak zorundayız ve bunu anlamayanların komünist harekete yapabilecekleri bir katkı yoktur; bundan ders çıkaramamış biri hiçbir şeyden ders çıkaramayacaktır... Bizim Rusya'da büyük bir partiye sahip olmadan zafere eriştiğimiz söyleniyorsa, bu, ancak bunu söyleyenlerin Rus devrimini anlayamamış olduklarını, bir devrime nasıl hazırlanılacağı konusunda hiçbir

* Bununla birlikte Troçki'nin konuşmasının devamında, Rus liderliği ve Enternasyonal Yürütme Komitesi ile tam bir dayanışma ruhu içerisinde olduğunu ifade etmesi üzücüydü: "Yoldaş Zinovyev'le tam anlamıyla hem fikrim ve onun gibi ben de bu kongrede faaliyetlerimizin karakteri hakkında ortak bir fikre ulaşacağımızı umut ediyorum."¹⁴

kavrayışa sahip olmadıklarını kanıtlar...

Yoldaş Terracini Rus devrimini hemen hiç anlamamış görünüyordu. Biz Rusya'da küçük bir partiydik, fakat, ülkenin her yerinde İşçi ve Köylü vekilleri Sovyetleri'nin çoğunluğunu yanımıza almıştık. . Siz böyle bir şeye sahip misiniz? Ordunun neredeyse yarısı bizim yanımızdaydı ve bu en azından on milyon asker anlamına geliyordu. Gerçekten ordu çoğunluğunu arkanıza almış durumda mı siz? Bana böyle bir ülke gösterin! Eğer Yoldaş Terracini'nin bu düşünceleri diğer üç delegasyon tarafından da paylaşılıyorsa, Enternasyonal'de bir şeyler yanlış gidiyor demektir! Bu durumda gidişata 'Dur' demek zorundayız. Kesir, bir mücadele vermek gerektir! Aksi halde, Komünist Enternasyonal yolunu şaşırmış olacaktır.¹⁵

Lenin Clara Zetkin'e içini döküyor

Lenin, Kongre'nin öngününde, Levi'nin *Mart Eylemi*'ne yönelik eleştirilerini haklı bulduğunu, sadece bu eleştirileri yöneltirken başvurmuş olduğu yöntemlere itiraz ettiğini Clara Zetkin'e açıkça söyledi:

Kongre Paul Levi'yi kınayacak, ona sert bir tavırla yaklaşacak... fakat bu kınama sadece onun disiplini çiğnemiş olmasına yönelik olarak yapılacak, onun temel siyasal ilkelerine yönelik değil. Bu ilkelerin doğruluğunun anlaşıldığı bir anda bunun aksini yapmayı nasıl mümkün olabilir?

Paul Levi'nin aramıza geri dönmesinin yolu açık, eğer bu yolu kendisi tıkamaz ise. Kendi siyasal geleceğini kendisi belirleyecek.¹⁶

Lenin sözlerine şunları ekledi:

Paul Levi'ye ne kadar değer verdiğini biliyorsun... Mart eyleminin acımasızca eleştirilmesi bir zorunluluktur, ama Paul Levi ne yaptı? Partiyi böldü... Partiye, alıp olumlu biçimde kullanabileceği hiçbir şey vermedi. Levi partiye dayanışma ruhundan yoksun ve partinin tabanının Levi'nin eleştirisinin büyük ölçüde haklı olduğunu, özellikle de onun doğru siyasal ilkelerini göremiyor olmasının neden de bu... 'Solcular', bugüne kadar işleri olmaması gerektiği kadar yolunda gitmişse, bunun için Paul Levi'ye teşekkür borçlular.¹⁷

Lenin ve Troçki'nin formüle ettikleri kongre kararları, *Levi'nin Mart Eylemi'* ne yönelttiği eleştiriyi ile büyük ölçüde aynı içeriğe sahipti.

Kongre kararları

Üçüncü Kongre, pratikte, 'Kitlelere!' sloganıyla Levi'nin birleşik cephe politikasını benimsedi, fakat *Mart Eylemi* ileri doğru atılmış bir adım olarak nitelendirildi. Bu, Alman partisinin merkez komitesinin, çok daha önemlisi, *Zinovyev'in* (ve Buharin'in) prestijini kurtarmaya yönelik bir tavizi ifade ediyordu.

Troçki'nin (Varga'nın da yardımıyla) kaleme almış olduğu "Dünya'daki Durum Üzerine Tezler ve Komintern'in Görevleri" başlıklı metinde şunlar ifade ediliyordu:

Savaş sonrası dönemin devrimci hareketinin birinci aşaması, esas itibarıyla sona ermiş görünüyor; hareketin saldırganlığındaki kendiliğindenlik, amaç ve yöntemlerindeki belirsizlikler, egemen sınıf sularında uyandırmış olduğu olağanüstü panik, söz konusu aşamanın ayırt edici özellikleriydi. Burjuvazinin bir sınıf olarak özgüveni ve devletin organlarındaki dışgörünüştelleme istikrar, reddedilemez biçimde güç kazanmış bulunuyor. Komünizm korkusunun yol açmış olduğu panik, bütünüyle ortadan kaybolmamış olsa bile, atlatılmış görünüyor...

Proleteryanın açıktan açığa verdiği iktidar mücadelesinin şu an pek çok ülkede duraksama içinde olduğu ve yavaşladığı yadsınmaz...

Bugünkü krizde komünist partisinin temel görevi, proleteryanın savunmaya yönelik mücadelelerini yönlendirmek, bu mücadeleleri genişletmek ve derinleştirmek, bunları birbirleriyle ilişkilendirmek ve, olayların gelişimiyle uygunluk içinde, bunları nihai hedefe yönelik kesin siyasal mücadeleler niteliğine dönüştürmektir.¹⁸

İşçi kitlelerini komünizme kazanmak için, komünist partileri ile sosyal demokrat partiler arasında bir birleşik cephe kurulması sloganı esaslı bir öneme sahiptir.

Birleşik cephe sloganının öne çıkarılması kararına ulaşılmaması, kendi içinde bir başarıyı ifade ediyordu. Eğer komünist partileri sayısal açı-

dan bünyesinde ancak çok küçük bir azınlığı barındıran örgütler durumunda iseler, kitlelerin liderliği Sosyal Demokrat partilerin elinde kalır ve bir birleşik cephe sorununun varlığından dahi söz edilemez. Benzer şekilde, komünist partisinin -o sıralar Bulgaristan'da olduğu gibi- çoğunluğu oluşturduğu durumda, yine birleşik cephe sorunu gündeme gelmez. Fakat, komünist partisinin bir kitle örgütü olmasına rağmen proleteryanın çoğunluğunun desteğini kazanamamış olduğu bir durumda, birleşik cephe sorunu tüm yakıcılığıyla kendisini dayatır. Ve, birleşik cephe sloganının öne çıkarıldığı yerde, geçişsel talepler için mücadele kaçınılmaz olarak öne çıkarılır.

Üçüncü Kongre'nin *Mart Eylemi* konusundaki kararı bir uzlaşmanın ürünüydü; bu, kısmen, Paul Levi'nin parti kamuoyu önünde KPD'ye açıktan yönelttiği eleştirel saldırı ile Komünist Enternasyonal Yürütme Komitesi'ne yönelik üstü kapalı eleştirisinin bir sonucuydu. Fakat, esas neden, aşırı-solcuların Komintern içindeki gücü ve Lenin ile Troçki'nin KPD ve Komintern içindeki olası bir bölünmeden duydukları korku idi.

Üçüncü Kongre'nin *Mart Eylemi'*ne ilişkin resmi kararı, çok tehlikeli bir örnek teşkil ediyordu: meselenin dürüst ve yüreklice bir değerlendirilmesini yapmak yerine, en tepedeki liderlerin -yani Zinovyev, Buharin ve Radek'in- hatalarının üstünü örtme. Böylece, liderliğin saygınlığı, Marks'ın dile getirdiği prensip zararına korunmuş oluyordu: Komünistler hiçbir zaman gerçeği işçi sınıfından gizlemezler. Zinovyev'in manevraları, Radek'in tavrını yüzseksen derece değiştirmesi, Bela Kun'un budalalıkları örtbas edildi. *Mart Eylemi'*ne ilişkin karar önerilerinin oybirliği ile benimsenmiş olması, kötü bir örnek oluşturdu.

Çok ağır bir yenilgi

Almanya'daki yenilgi, Bolşeviklerin Polonya'daki yenilgisiyle aynı zamana rastladı ve bu durum onları Rusya içinde de geri adım atmaya zorladı. Zinovyev'in Enternasyonal Yürütme Komitesi'nin Şubat 1922'deki bir toplantısı sırasında söylediği gibi:

Eğer Kızıl Ordu 1920'de Varşova'yı ele geçirmiş olsaydı, Komünist Enternasyonal'in taktikleri bugünkünden farklı olurdu...; stratejik geri adımı tüm işçi hareketinin siyasal geri adımı izledi -Rus proleter partisi, proleter devrimin hızını yavaşlatan geniş kapsamlı tavizlerde bulunmaya zorlandı. Fakat, bunun tersi de doğru; Batı Avru-

pa ülkelerinin proleteryanının 1919-1920 yılları arasındaki gerilemesi, ilk proleter devletin politikasını etkiledi ve Rusya'daki temponun düşmesine neden oldu.¹⁹

Almanya'daki gelişmeler son derece düşküncüydü. Bolşevikler için, Almanya uluslararası durum açısından kritik bir öneme sahipti. Troçki'nin Komintern İkinci Kongresi Manifestosu'nda belirtmiş olduğu gibi, 'Sovyet Rusya ile birleşmiş bir Sovyet Almanyası, daha baştan itibaren, tüm kapitalist devletlerin toplam gücünü aşan bir gücü temsil ederdi.'²⁰ Fakat, KPD, tekrar tekrar, kitlelere önderlik konusunda çok acemi ve deneyimden yoksun olduğunu gösterdi.

Mart 1921 yenilgisi Alman liderliğine güç katmadı, aksine onun güç yitirmesine yol açtı. *Mart Eylemi*'nden önce, Alman komünistleri, Komintern kongrelerinde yaşanan tartışmalardan da anlaşılabilirceği gibi, Rus liderlerle bağımsız bir tavırla tartışarlardı. Üçüncü Kongre'de, KPD liderliği, Moskova'daki liderler önünde boynu bükük haldeydi.*

Sonuç

Bolşevizm, içeride, geleneksel köylü muhafazakarlığının kendini dayatan gerçeğiyle yüz yüze kaldı. Lenin ve Bolşeviklerin Rusya'da ekonomiyi, toplumu, kültürü ve devleti yeniden biçimlendirme olanakları her geçen gün daha da azalıyordu. Dışarda, yani uluslararası cephede, Bolşevikler, bir ülkeden diğerine, işçi hareketi içinde Bolşevizmin fikirlerine direnen tüm tutucu geleneklerin muhalefetiyle karşılaşıyorlardı. Eğer elde yeterince zaman olsa, uluslararası komünist hareketi nihai proleter zafer için gerekli düzeye yükseltmek mümkün olabilirdi. Ancak, zaman giderek tükeniyordu.

Rusya'da Bolşevizmin gelişimi ile Komünist Enternasyonal arasında dialektik ilişkiler vardı. Dünya devrimi düşü, Rus komünistlerinin iç savaşın en güç anlarında bile morallerini yüksek tutmalarına yardımcı olmuştu. Ekim Devrimi, işçi kitlelerini kısa zaman içinde tek bir dünya partisi çatısı altında örgütlemeyi olanaklı kılmıştı. Bu pek çok açıdan, dünyadaki Marksist hareketin bugüne değin erişmiş olduğu en yüksek düzeye işaret eden bir başarıydı. Komintern'in ilk iki yılındaki belgeler,

* Yıkıcı bir etkiye sahip *Mart Eylemi* deneyiminin KPD tarihi içinde onun Moskova ile olan ilişkileri açısından bir dönüm noktası niteliği taşıdığı, bu partinin çeşitli tarihçileri tarafından kabul edilir.²¹

kongre kararları, öne sürülen tezler ve tartışmalar, gelişmiş Leninist parti teorisinin (Troçki'nin sözleriyle ifade edersek 'eşsiz bir programatik mirasın') yaşama geçirilişi açısından bütüncül bir rehberlik niteliği taşıyorlar.

Ne var ki, Rusya dışındaki komünist partileri zafere erişme başarısı gösteremediklerinde, Bolşevizmin Rusya'daki yazgısı bundan ciddi ölçüde etkilendi. *Mart Eylemi*'nin Kronştad ayaklanması ile aynı zamanda yaşanması, uluslararası proleter cepheindeki gerilemenin içeride NEP uygulamasıyla aynı zamana denk gelmesi, gerileme kısır döngüsünü güçlendirdi. Nihayet, Avrupa proleteryanının 1923 Alman devriminde aldığı en büyük yenilgi, Stalinist bürokrasinin Rusya'daki zaferi ve Lenin'in aktif siyasal yaşamdan çekilmesi ile aynı dönemde yaşandı. Her yenilgi, diğer yenilgilerin koşullarını hazırladı. Şimdi ileri derecede bürokratikleşmiş bir niteliğe bürünmüş olan Rusya, Komünist Enternasyonal'in üzerinde tökezleyip sallanmaya başladığı bir beşik haline geldi. Komintern, doğmakta olan Rus devlet bürokrasisinin elinde bir silah durumuna geldi.*

Lenin'in kendi sözleriyle ifade edersek, "artık sorun 'uluslararası kapitalizmin yıkılması için büyük ulusal fedakarlıklara katlanma' sorunu olmaktan çıktı, Rusya'nın ulusal 'sosyalizmi'nin²² korunması için büyük uluslararası fedakarlıklarda bulunma sorunu haline geldi."

* Henüz daha Dördüncü Kongre sırasında, yani Lenin'in aktif siyaset sahnesinden çekilmesinden birkaç gün önce, komünist politikanın Rus devletinin dış politika çıkarlarına tabi hale getirilmesine yönelik oportünist strateji, Buharin'in kongrede yaptığı bir konuşmada formüle edilmiş bulunuyordu:

Proleter devlet yalnızca bu ülkenin proleteryanı değil, fakat aynı zamanda tüm ülkelerin proleteryanı tarafından korunması gerektiğini programımızda açıkça belirtmeliyiz... İkinci soru şu: Proleter devletleri, bir bütün olarak proleteryanın stratejisinden kaynaklanan nedenlerden ötürü, burjuva devletleri ile askeri ittifaklara girmeliler midir? Burada, ilkel açıdan, ödünç para alma ile askeri bir ittifak arasında bir fark yoktur... Ulusal savunmanın bu biçimi, yani burjuva devletlerle askeri ittifak kurma biçimi altında, *zafere ulaşmak için bu ittifaka yardımcı olmak* her ülkedeki yoldaşların görevidir [vurgu yazara ait].²²

Kongrede bu ifadelerle hiçkimse itiraz etmedi.

8

Bolşevik Rejim Krizde

Sendikalarda kriz

Rusya, iç savaştan, dönemi ekonomik açıdan inceleyen bir tarihinin belirttiği gibi, 'insanlık tarihinde benzeri görülmemiş' bir ekonomik çöküntüye uğrayarak çıktı.¹ Daha önce görmüş olduğumuz gibi, sanayi üretimi, savaş öncesi dönemin üretim düzeyinin beşte birine gerilemiş, şehirlerdeki nüfus olağanüstü düzeyde azalmıştı. 1918 yılı sonu ile 1920 yılı sonu arasında kalan dönemde, bulaşıcı hastalıklar, açlık ve soğuk dokuz milyon Rusun yaşamını yitirmesine yol açtı (Dünya Savaşı'nın kurbanlarının sayısının toplam dört milyon olduğu söylenmişti).

İç savaşın büyük ölçüde son bulmuş olduğu 1920 yılı sonlarına doğru, Savaş Komünizmi sistemi kriz noktasına erişmiş durumdaydı. Emek cephesindeki gerilimler özellikle katlanılmaz düzeydeydi. İç savaş sırasında sendikalar az çok devletin arkasında saf tutmuşlardı ve parti, geleneksel sendika pratikleriyle uygunluk arz etmeyen bir biçimde, emek disiplinini sıkılaştırmıştı. Savaş yıllarında, sendikalar sanayi seferberliğini ve emeğin militarizasyonunu desteklemişlerdi. Şimdi, bunlardan ikincisine meşruluk kazandırmış olan koşullar ortadan kalkmış durumdaydı. Sendikaların rolü sorunu, bir kez daha gerek sendikaların kendi içinde, gerekse sendikalarla devlet aygıtı arasında bir sürtüşme konusu haline geldi.

Sendikalar, şimdi devletin kendi işlerine müdahale etmesine karşı çıkıyorlar, sendika görevlilerinin parti tarafından atanmasını ve görevlerinden alınmasını protesto ediyorlardı.

Daha önce değindiğimiz gibi*, Birinci Sendikalar Kongresi (1918), sendikaların 'devlet iktidarının organları' haline gelmeleri gerektiğini savunmuştu; bunu izleyen yıl toplanan Sekizinci Parti Kongresi, sendikaların 'ülkenin ekonomik yaşamının idaresini pratik olarak kendi ellerinde toplamaları gerektiği'ni ilan etmişti. İç savaşın harareti altında, devlet ve sendika da dahil her şey savaş cephesinin ihtiyaçlarına tabi kılınarak, bu bakış açıları rafa kaldırılabilirdi. Fakat, iç savaşın sona ermesinin ardından, devlet ile sendikalar arasındaki ilişki sorununun yeniden sınıfta çıkması kaçınılmazdı.

Bu konu üzerinde çok hararetli bir tartışma, 2-6 Kasım tarihleri arasında Moskova'da toplanan Beşinci Sendikalar Konferansı'nda patlak verdi. Bolşevik delegeler, çoğu zaman olduğu gibi, konferans sırasında izlenecek tutumu saptamak üzere bir araya geldiler. Troçki, sendikalara yönelik olarak, kendisinin 'sarsarak kendine getirme' ihtiyacı olarak nitelendiği (daha önce aynı şeyi demiryolları sendikasına ilişkin sorunda yapmıştı) genel bir eleştirel saldırıya girişti. Troçki, İletişimden Sorumlu Halk Komiserliği, Siyasal Şube Başkanlığı'nın (Glavpolitput) yardımıyla, Demiryolu ve Sı Nakliyat İşçileri Sendikası (Tsektran) Merkez Komitesi'ni tasfiye etmişti. Şimdi, Tsektran'da olduğu gibi, 'sorumsuz ajanlar'ın yerini 'aklı fikri üretim olan' sendikacıların alması gerekiyordu.² Tüm Rusya Sendikalar Merkez Konseyi Başkanı Tomski, Troçki'yi açıkça ve sert biçimde eleştirdi ve bu konuda Lenin'den de destek buldu. 9 Kasım tarihli Parti Merkez Komitesi toplantısında, Lenin ve Troçki Tsektran üzerine alternatif karar tasarıları sundular. Lenin'in önerilerini temel alan, sendikaların demokratikleştirilmesi ve sendika görevlilerinin tepeden atanması pratiğine son verilerek bunun yerine seçim yönteminin geçirilmesi çağrısında bulunan bir karar tasarısı, dört aleyhte oya (Troçki, Kresinski, Andreev ve Rykov) karşı kabul edildi. Bu, Troçki açısından bir terslenmeyi ifade ediyordu.

Merkez Komitesi sendikalar sorunu üzerine kendi içinde öylesine bölünmüştü ki, birbirinden farklı sekiz platform oluştu. Tartışma, partinin tüm kademelerine yayıldı. 8 Mart 1921 tarihli Onuncu Parti Kongresi'ne öngelen dört ay boyunca, bu konu tüm parti toplantılarında ve partinin yayın organlarında hararetli biçimde tartışıldı. 1921 yılı Ocak

* bkz. Lenin 3. Cilt, sayfa 146-149 "Savaş Komünizmi Koşullarında Proleterya" başlığını taşıyan bölümde "Fabrika Komiteleri, sendikalar ve devlet".

ayında, *Pravda*'da hemen her gün şu ya da bu platformun düşüncelerini destekleyen bir makale yayımlandı. Kongre toplanmazdan önce, Merkez Komitesi'nin direktifiyle, bu tartışmayı konu alan bütün temel dökümanlar Zinovyev'in editörlüğü altında bir cilt halinde basıldı. Ayrıca, parti, farklı görüşlerin ayrıntılı olarak ifade edilmesine olanak sağlamak için, iki sayılık bir özel *Tartışma Bülteni* yayınladı. *Pravda*, birbiriyle mücadele halindeki platformlardan birini oluşturan henüz yeni kurulmuş İşçi Muhalefeti grubunun görüşlerini dile getiren makaleleri de yayınladı; bunun yanı sıra, Kollontay'ın bu konuda İşçi Muhalefeti'nin görüşlerini anlatan bir broşürü 250.000 adet basıldı. Bolşevikler, iktidara geldikleri günden o zamana kadar geçen süre içinde hiç bu denli keskin bir fikir ayrılığı yaşamamışlardı.

Sonuçta, kongreye üç platform sunuldu. Bir yanda Troçki, Buharin, Andreev, Dzerjinskiy, Kresinski, Preobrajenskiy, Rakovski ve Serebriakov vardı. Merkez komitesinin sekiz üyesi. Diğer yanda, önde gelen liderleri Şilyapnikovve tanınmış Bolşevik feminist Kollontay olan İşçi Muhalefeti vardı. Bu ikisinin arasında ise Onlar Platformu yer alıyordu: Lenin, Zinovyev, Tomski, Radzutak, Kalinin, Kamenev, Lozovski, Petrovski, Artem ve Stalin.

Troçki ve Buharin'in görüşleri

Esas itibariyle, Troçki-Buharin grubu, disiplini sağlamak için askeri yöntemlerin savaş cephesinden fabrikalara ve sendikal örgütlere kaydırılması gerektiğini ileri sürerlerken, mevcut ekonomik çöküşe bir çözüm bulma arayışı içindeydiler. Sendikaların tam olarak 'devletleştirilmesi'ni istediler. Troçki, Üçüncü Sendikalar Konferansı'nda emek politikası üzerine yapmış olduğu konuşmadan şu mantıksal sonuca varıyordu: "İşçi sendikalarının üretim sendikalarına dönüştürülmesi -ama sadece isim olarak değil içerik ve çalışma yöntemi açısından- içinde bulunduğumuz dönemin en büyük görevidir."³

Troçki, sendikaların devletleştirilmesinde halihazırda çok yol alınmış olduğunu, bunun kendi mantıksal sonucuna kadar götürülmesi gerektiğini ileri sürüyordu. İkincisi, parti programının vaatleri arasında olan ekonominin idaresinin tedrici olarak sendikalara transferi, 'sendikaların planlı bir şekilde işçi devletinin aygıtları haline dönüştürülmesi'ni öngörüyordu. Bu, tutarlı bir şekilde yaşama geçirilmeliydi. Troçki, önerdiği politikanın, daha önceki aylarda ve yıllarda geliştirilmiş olan Lenin-Troçki politikasının devamından başka bir şey olmadığını öne sürüyordu.

İşçi Muhalefeti

Bu grup, Kollontay'ın yanı sıra önemli işçi liderlerini bünyesinde toplamıştı. Daha önceleri bir makinist olan ve ilk çalışma komiseri olarak hükümette görev alan Shliapnikov, Metal İşçileri Sendikası liderleri Iv.Kh. Lutovinov ve S. Medvedev bunlar arasında öne çıkan isimlerdi.

İşçi Muhalefeti, sanayinin idaresinin sendikaların elinde olması gerektiğini savunuyordu. Yeni sisteme geçiş, sanayinin en alt biriminden başlamalı ve yukarı doğru gelişmeliydi. Fabrika düzeyinde, fabrika komitesi, devrimin başlarında olduğu gibi yeniden üstün konuma getirilmeliydi. Ulusal ekonominin bütününün merkezi idaresini seçmek üzere, bir "Tüm Rusya Üreticiler Kongresi" toplanmalıydı. Benzer şekilde, tek tek sendikaların ulusal kongreleri, ekonominin çeşitli sektörleri için yönetim birimlerini seçimle tayin etmelilerdi.

Nihayet, İşçi Muhalefeti, ücret politikasının eşitlik ilkesine uygun olarak radikal biçimde yeniden düzenlenmesini talep ediyordu. Nakdi ücretler, zaman içinde, ikramiye biçimini almalı, tüm işçiler karşılıksız temel yiyecek tayinından yararlanır hale gelmeliydi. Aynı şey, fabrika kantinlerinde çıkan yemekler, ana ulaşım araçları, eğitim, barınma ve aydınlatma hizmetlerinde de uygulanmalıydı.

On'lar Platformu

Lenin'in sendikalara yönelik yaklaşımı, Troçki'nin yaklaşımından çok daha hızlı değişti. Lenin açısından, iç savaşın sona ermesi, sendikaların 'devletleştirilmesi' ve 'emeğin militarizasyonu' bahsinin de son bulması anlamına geliyordu. 30 Aralık 1920'de yaptığı bir konuşmada, Troçki'nin bakış açısını sert biçimde eleştirdi. Söz konusu konuşma, "Sendikalar, Bugünkü Durum ve Troçki'nin Hataları" başlıklı bir broşür olarak yayımlandı. Lenin'e göre, sendikalar benzersiz bir konuma sahipti. Bir yandan, üyeleri sanayi işçilerinin ana külesinden oluşan sendikalar egemen sınıfın örgütleri niteliğini taşıyorlardı -devletin zor gücünü kullanan bir sınıf. Diğer yandan, sendikaların devlet organları, zor gücünü elinde tutan organlar değillerdi ve böyle olmamaları gerekiyordu:

Tüm sanayi işçilerini bünyelerinde toplayan sendikalar, bugün bir diktatörlük kurmuş olan ve devlet aracılığıyla zor aracını elinde bulduran egemen, baskın, yönetici sınıfın bir örgütüdür. Fakat, bir devlet örgütü olmadığı gibi, zorlayıcı bir örgüt olarak tasarlanmamıştır, bir eğitim örgütü olarak düşünülmüştür. Sendika,

işçilerin bir araya geldikleri ve eğitildikleri bir örgüt olarak düşünülür ve aslında bir okuldur: bir yönetim okulu, bir ekonomik idare okulu, bir iletişim okulu... Şimdi, elimizde birbirinden farklı disiplinlerin bir araya gelmiş olduğu karmaşık bir çark var ve bu basit bir çark olamaz, çünkü, proleterya diktatörlüğü kitlesel bir proleterya örgütü tarafından uygulanamaz. Bu çark, sınıfın öncüsünden sınıfın öncüsüne, buradan emekçi halk kitlelerine doğru 'bağlantı kayışları' olmaksızın işleyemez. Rusya'da, bu kitle köylü kitleleridir.⁴

İç savaşın son bulmasıyla birlikte, sendikalar konusunda izlenmiş politikanın köklü biçimde değiştirilmesi gerekiyordu. Savaş zamanında haklı kazanılmış olan zora başvurma, şimdi yanlış bir uygulamaya idi:

Glavpolitput ve Tsektran nerede yanlış yaptılar? Yanlış olan şey, zora başvuruların değildi kesinlikle; bu onların hanesine yazılan bir artı puan. Bunların yanışı, normal sendikal faaliyete zamanında ve çatışma yaratmadan geçme konusunda başarısızlığa uğramalarıydı... Kendilerini sendikalara uyarlamada ve kendilerini sendikalarla eşit bir konumda görerek onlara yardımcı olmada başarısız kaldılar. Kahramanlık, azim, vb. askeri deneyimin olumlu yanları; kırtasiyecilik ve kibir ise, askeri bürokratik uygulamanın en olumsuz yanlarını oluşturuyor. Troçki'nin tezleri, varmak istediği amaç ne olursa olsun, askeri deneyimin en iyi değil, en kötü yanlarını esas alıyor.⁵

Troçki, emeğin militarizasyonunun, ekonominin sosyalist yeniden örgütleniş açısından temel bir öneme sahip olduğu fikrinde ısrarlıydı. Lenin, onun bu fikrine karşı çıkarak, militarizasyonun sosyalist emek politikasının kalıcı bir öğesi olarak görülemeyeceğini söylüyordu.

Onuncu Kongre'de yaptığı konuşmada, devlet ile -bu işçi devleti bile olsa- sendikalar arasında bir özdeşlik kurmanın öldürücü bir hata olacağını söyledi. Sendikalar, işçileri kendi devletlerine karşı savunmak zorundaydılar:

Troçki, bir işçi devletinde işçi sınıfının maddi ve manevi çıkarlarını savunmanın sendikaların işi olamayacağını ileri sürüyor görünüyor. Bu yanlış. Yoldaş Troçki, 'işçi devleti'nden söz ediyor.

Bunun bir soyutlama... bariz bir hata olduğunu söylemek isterim: 'Bu, birjuvazisiz bir işçi devleti olduğuna göre, işçi sınıfı kimle karşı ve hangi amaçla korunacak?' Meselenin esası şu ki, bu tam bir işçi devleti değil. Çünkü, bizimki aslında bir işçi devleti değil, bir işçi ve köylü devleti. Ve, bu durum pek çok şeyi belirliyor. (Buharin: 'Ne devleti? Bir işçi ve köylü devleti mi?')⁶

Bizimki, *bürokratik çarpılmaya uğramış* bir işçi devleti.

Bugün, kitlesel düzeyde örgütlü proleteryanın kendisini ona karşı koruması gereken bir devlete sahibiz; biz, kendi açımızdan, bu işçi örgütlerini bir yandan işçileri kendi devletlerine karşı korumak için, diğer yandan onları kendi devletimizi korumalarını sağlamak için kullanmalıyız.⁷

Lenin, sendikaların üretimdeki rolü ile tüketimdeki rolü arasında bir dengeyi sağlanması gerektiğini ileri sürüyordu. Sendikalar, devletin basit birer uzantısı haline getirilmemeliydi. Devletin çıkarlarının aleyhine bile olsa işçilerin adına konuşabilmeleri için, sendikaların belli bir özerkliği ellerinde bulundurulmaları gerekiyordu.

Lenin bir yandan Troçki'ye karşı mücadele ederken, diğer yandan, bundan çok daha sıkı bir biçimde, ikinci bir cephede İşçi Muhalefeti'ne karşı mücadele veriyordu. İşçi Muhalefeti grubunu, komünizmden köklü biçimde ayıran sendikalizmle suçluyordu:

Komünizm şunu söyler: Proleteryanın öncüsü olan Komünist Partisi, parti üyesi olmayan işçi kitlelerine önderlik eder, sonradan tüm ulusal ekonominin idaresini kendi ellerine alabilmeleri için kitleleri -ülkin işçileri ve sonra köylüleri- eğitir, onları buna hazırlar (komünizmin 'okulu').

⁶ Lenin, kongreden birkaç hafta sonra kaleme aldığı bir makalede, kongrede yapmış olduğu konuşmanın bir noktasını düzeltti:

Bir [diğer] hatamı düzeltmeliyim. Kongrede şunu söylemişim: 'Bizimki aslında bir işçi devleti değil, bir işçi ve köylü devleti.' Bunun üzerine Yoldaş Buharin hemen bağırarak: 'Ne devleti?...' Ben hatalıydım, Yoldaş Buharin haklıydı. Söylemem gereken şey şuydu: 'Aslında sahip olduğumuz şey bir işçi devleti; bu devletin özgülüğü ise, ilkin, ülkeye hakim olanın işçi sınıfı değil köylülüğünün olması, ikincisi, bunun bürokratik bozulmaya uğramış bir işçi devleti oluşu.'⁷

Sendikalizm ise, bunu, kendi sanayileri, kendi sanayilerinin idaresi içinde bölümlere ayrılmış durumdaki parti üyesi olmayan işçi kitlesinin ellerine teslim eder, böylece partinin varlığını gereksiz hale getirir ve, ya yığınları eğitime, ya da tüm ulusal ekonominin yönetimini fiilen kendi ellerine almalarını sağlama konusundaki sürekli çabaların devam ettirmede başarısız kalır.

Rus Komünist Partisi Programı şunu söyler: 'Sendikalar, tek bir ekonomik varlık olarak tüm ulusal ekonominin bütün idaresinin' (şu halde sanayinin branşlarının, hatta yalnızca sanayinin bütünüünün değil, fakat sanayinin ve ayrıca tarımın) 'fiilen kendi ellerinde toplandığı bir noktaya nihai olarak ulaşmak durumundadır'(şu halde sendikalar henüz ne bu noktadadırlar, ne de bu noktaya giden yol üzerindedirler). B.öğün, tanımda ekonominin idaresinin fiilen sendikaların elinde toplandığı bir noktaya yakın bir yerde olduğumuzu söyleyebilir miyiz?

Eğer sanayinin yönetimi üyelerinin onda dokuz parti üyesi olmayan işçilerden oluşan sendikaların amalarıyla belirlenecek ise, bir partiye sahip olmamızı ne anlamı var?"

Lenin, sendikalar konusundaki tartışmalar boyunca, İşçi Muhalefeti ile kendisi arasındaki fikir ayrılıklarının onun Troçki ile olan ayrılığından çok daha derin olduğunu açıkça dile getirdi. Onuncu Parti Kongresi'nde söylediği gibi:

İkinci Madencilik Kongresi sırasında Troçki ve Kiselev Yoldaşlarla tartışma fırsatı bulduğumda, iki bakış açısının net bir biçimde ortaya konduğunu gözledim. İşçi Muhalefeti şunu söyledi: 'Lenin ile Troçki birleşecek.' Troçki söz aldı ve şunu söyledi: 'Birleşmenin zorunlu olduğunu anlayan insanlar partinin karşındadır; elbette birleşeceğiz, çünkü bizler partinin insanlarıyız.' ve ben Troçki'yi destekledim.¹⁰

İşçi Muhalefeti'nin programının temel noksanlığı, ekonomik açmazın nasıl aşılacağına ilişkin olarak herhangi bir somut öneride bulunmuyor olmasıydı. Derin bir moral bozukluğu içindeki proleteriyaya güven önerisi, gerçekçi bir eylem programının yerini tutabilecek bir öneri değildi. Genel ekonomik çöküşün söz konusu olduğu bir durumda, işçilerin ihtiyaçlarının derhal karşılanması, herkese eşit ücret verilmesi, ücretsiz yiye-

cek, giysi vb. sağlanması bütünüyle gerçekçilikten uzak taleplerdi. Proleterya moral bozukluğu içindeydi ve partiye yabancılaşmış bulunuyordu; böyle bir durumda, böylesine heterojen bir kütlenin sanayinin idaresini almasını doğrudan hedef olarak önermek saçma bir öneriydi. Üreticilerin pek çoğunun proleterya diktatörlüğüne soğuk bakan bireyci köylülilerden oluştuğu o koşullarda bir Tüm Rusya Üreticiler Kongresi toplanmasından söz etmek, gerçeklerle bağdaşmayan iyi niyetli bir dilekten öte bir anlama sahip olamazdı. (Burada, 'üretici' kavramının kendisinin anti-Marksist bir kavram olduğunu, bu kavramın proleterya ile küçük burjuva unsurlarının bütünleşip birbiri içinde erimesi anlamına geldiğini, dolayısıyla sınıf çözümlemesinden bir sapmayı ifade ettiğini belirtmek gerekir.) Esas olarak, İşçi Muhalefeti grubunun savunduğu politika tek bir cümlede özetlenebilir: devletin sendikalaştırılması. (Buna karşılık Troçki sendikaların devletleştirilmesini savunuyordu.) Oysa, eğer proleterya küçük ve zayıfsa, devletin sendikalaştırılması ancak ütöpik bir fanteziden ibaret kalır. Dolayısıyla, gerçekçi ve işlevsel politikalar önermek konusunda İşçi Muhalefeti hemen hiçbir şey sunmuyordu.

Sendikalar tartışmasının sonucu

Sendikalar tartışması, Onuncu Parti Kongresi'nde Onlar Platformu'nun kesin zaferiyle sonuçlandırıldı. Söz konusu kongre, delegelerin seçiliş tarzı açısından benzersiz bir özelliğe sahipti. Ziovyev'in liderliğindeki Petrograd parti örgütü, 3 Ocak 1921'de tüm parti örgütlerine yönelik bir çağrı yayımladı. Çağrı, yaklaşan Onuncu Kongre için, sendikalar sorununa ilişkin tutum almış çeşitli platformlar temelinde seçim yapılmasını öneriyordu. Moskova parti örgütü ve Troçki, bu çağrıya karşı çıktı. Parti Merkez Komitesi, 12 Ocak'ta yaptığı oylamada, 7'ye karşı 8 oylu kongre delegelerinin söz konusu platformlar tarafından seçilmesini kararlaştırdı ki bu, Bolşevizmin tarihinde ilk kez yaşanan bir durumdur. Onuncu Kongre'de, Lenin'in önerdiği karar tasarısı ezici çoğunlukla benimsendi: 336 delege Lenin'in tasarısı lehinde oy kullanırken, Troçki'nin önerdiği tasarı 50, İşçi Muhalefeti grubununki ise sadece 18 delegenin oyunu alabildi.

Esas olarak, sendikalar tartışması, Savaş Komünizmi'nin sonunda ülkeye hakim olan ekonomik tıkanmışlığın parti içinde yol açtığı huzursuzluğun bir ifadesiydi. Ekonomi tam bir açmaz içindeydi. İç savaştan zaferle çıkan Bolşevik rejim, işçiler arasında bile sahip olduğu desteği giderek yitiriyordu. İşçi Muhalefeti, bu yaygın hoşnutsuzluğu yansıtıyor:

du.

Sendikaların rolü üzerine yapılan tartışmanın, yeni ekonomik politika arayışları konusunda pratik olarak bir şey ifade etmediği anlaşıldı. Troçki, kongrede, kongre tarafından ezici çoğunlukla benimsenmiş olan kararın 'Onbirinci Kongre'ye kadar bile yaşayamayacağı' öngörüsünde bulundu.¹¹ Zaman, Troçki'nin bu öngörüsünü doğruladı. Parti ve devlet Savaş Komünizmi politikasını sürdürdüğü müddetçe, ekonomiyi içinde bulunduğu açmazdan çıkarma çabası ancak idari yöntemlerle mümkün olabilirdi. Ancak, bu yöntemler, ister Troçki'nin savunusunu yaptığı aşırılıkta ister Lenin'in önerdiği görece daha yumuşak biçimlerde olsun, Savaş Komünizmi'nin kısır döngüsünü kırmaya yeterli olmadı.

Sendikaların rolü tartışması daha sonra izlenecek politikanın ne olacağı konusunda bir anlam ifade etmemiş olsa da, Lenin'in proleteryanın ruhuna ilişkin duyarlılığını açık bir ifadesiydi. Troçki, sendikalar tartışması sırasındaki yanlışını birkaç yıl kadar sonra itiraf edecekti:

Üç yıl bula bir iç savaş sürecinden geçmiş olan emekçi kitleler, askersel idarenin uygulamalarına itaat konusunda giderek daha isteksiz davranıyorlardı. Lenin, sahip olduğu şaşmaz politik içgüdüleriyle, kritik anın gelmiş olduğunu sezdi. Ben, Savaş Komünizmi temelinde yalnızca sorunun ekonomik boyutları üzerinde yoğunlaşarak sendikalardan daha da ileri özverilerde bulunmalarını sağlanmaya çalışırken, meselenin politik yanlarını da dikkate alan Lenin, askeri baskının gevşetilmesi doğrultusunda bir tavır benimsemişti.¹²

Kitlese! hoşnutsuzluk

Hoşnutsuzluk, özellikle köylüler arasında yaygındı. İç savaşın sürdüğü dönemde, Bolşevik rejimi Beyazların düzeninin yeniden kurulması tehlikesi karşısında daha yeğ gören köylüler, bir bütün olarak yeni rejime tolerans göstermişlerdi. Tahıl zoralarını uygulamaları nedeniyle ne kadar gücenenik ve öfkeli olurlarsa olsunlar, eski toprak sahiplerinin yeniden idareyi ellerine alma tehlikesinden çok daha fazla korkuyorlardı. Silahlanmış köylüler sık sık tahıl zoralarını gerçekleştiren rejim birliklerine karşı direniş gösteriyorlardı, ama bunlar rejimi tehlikeye düşürecek boyutta değildi. İç savaşın sona ermiş olduğu bu yeni dönemde, Rusya kırsalı geniş köylü ayaklanmalarına tanık oldu. En ciddi ayaklanmalar Tambov eyaleti, orta Volga bölgesi, Ukrayna, kuzey Kafkasya ve batı

Sibirya bölgelerinde yaşandı. Lenin'in 8 Mart 1921'de Onuncu Parti Kongresi sırasında bu durumu şırı sözlerle açıklıyordu:

Kendimizi, özet ifadesini 'eşkiyalık' sözcüğünde bulan yeni tür bir savaşın, yeni bir savaş biçiminin içinde buluyoruz; savaşın zorluklarına alışmış ve savaş kendilerinin yegane mesleği olarak gören onbinlerce, yüzbinlerce asker yoksul ve çökmüş halde cepbeden geri dönüp yapacak bir iş bulamaz duruma düşüğünde karşılaştığımız şey bu.¹³

1921 yılı başlarında, 2.500.000 asker (Kızıl Ordu'nun hemen hemen yarısı), devletin temelini tehdit eden bir toplumsal hoşnutsuzluk ortamında ordudan terhis edildi.

Çeka, yalnızca Şubat 1921'de, ülkenin çeşitli yerlerinde birbirinden ayrı tam 118 köylü ayaklanması yaşandığını bildiriyordu.¹⁴ En şiddetli ayaklanma, eski bir Sosyalist Devrimci olan A. S. Antonov liderliğinde Tambov eyaletinde başgösterdi. Antonov'un ordusu, gücünün doruğuna eriştiği günlerde bünyesinde 50.000 kadar köylü barındırıyordu. Yetenekli Kızıl komutan Mikhail Tukaçevski, ancak bir yılı aşkın bir zaman içinde bir ayaklanmanın üstesinden gelebildi.*

Hoşnutsuzluk, kent proleteryanı arasında da yayıldı; işçilerin pek çoğu daha iyi yaşam koşulları bulabilecekleri beklentisiyle kırsal alana göçmüş, köyden köye yiyecek peşinde koşuyorlardı. Kırsal alandaki huzursuzluk, bulaşıcı bir hastalık gibi yayıldı ve sanayi ve askeri alanda huzursuzluğun başgöstermesine yol açtı.

Şubat 1921'de, Bolşevik rejim ile onun temel dayanağı olan işçi sınıfı arasında gözle görülür bir gedik açıldı. Diğer yıllara oranla daha ağır geçen kışın başından itibaren, keskinliğinden bir şey kaybetmemiş Savaş Komünizmi uygulamalarıyla etkisi daha da ağırlaşan soğuk ve açlık, büyük şehirlerde hayli gergin bir atmosferin doğmasına yol açtı. Bu, her an patlamaya hazır bir bombayı andıran Moskova ve Petrograd için özellikle geçerliydi. Hükümetin 22 Ocak'ta zaten yetersiz olan ekmeğin üçte bir oranda azaltılacağını açıklaması, bardağı taşıran damla gibiydi. Çok acımasız görünmekle birlikte, bu kısıntı kaçınılmazdı. Yoğun kar yağışı ve yakıt darlığı, kuzeyi ve açlıktan kıvranan merkez-

* Tambov ayaklanması ile ilgili olarak, Kısıtlanmış Devrim başlığı altında yayımlanmış olan 3. ciltte 169-172. sayfalara bkz.

deki şehirleri beslemek için artık ürünün aktarıldığı Sibiryaya ve kuzey Kafkasya'dan gelen yiyecek trenlerinin ulaşımını büyük ölçüde aksatıyordu. Şubat'ın ilk on günü boyunca demiryollarındaki tıkanıklık öylesine olağanüstü boyutlara ulaşmıştı ki, Moskova'nın boş bekleyen ambarlarına tek bir dolu erzak vagonu bile ulaşmadı.¹⁵ Şubat ayı başında, Petrograd'ın en büyük fabrikalarından 60'ı yakıt yokluğu nedeniyle kapatıldı. Yiyecek tedariki durma noktasına gelmişti.¹⁶ Petrograd Sovyeti Yürütme Komitesi Başkanı olan Zinovyev, şehirde sıkıyönetim ilan etti. Gece saat 11'den sonra sokağa çıkmak, gün boyunca caddelerde kalabalık oluşturacak şekilde bir araya toplanmak yasaklandı.¹⁷ Petrograd fabrikalarında grevler başgösterdi. Serge o günleri şu şekilde hatırlıyor: "Smolni'de her gün fabrikalardaki olaylar, grevler, tartaklanan parti ajitatorleri konuşuluyordu. 1920 yılı Kasım ve Aralık aylarındaki durum buydu."¹⁸

28 Şubat'ta, grev dalgası dev Putilov metal işletmelerine erişti. Putilov fabrikası Birinci Dünya Savaşı sırasındaki büyüklüğünün altıda biri kadar bir büyüklüğe sahip olmasına karşın, hala 6.000 işçinin çalıştığı dev bir işletmeydi.¹⁹ Menşevik ajitatorler işçi toplantılarında sıcak bir ilgi görüyorlardı ve bunların yayınladıkları manifestolar ve el bildirileri elden ele dolaşıyordu.²⁰

Başlangıçta, fabrika toplantılarında alınan kararlar, çok büyük oranda alışılmış ekonomik sorunların çözümlenmesine yönelikti: yiyecek tedariklerinin düzenli dağıtımı, ayakkabı ve sıcak tutacak giysi tedariki, tıkanan yolların açılması, yiyecek temini ve köylülerle değiş tokuş yapmak için kırsal alana gidilmesine izin verilmesi, özel kategorilerde çalışan işçilere ayrıcalıklı istihkaklar verilmesi uygulamasına son verilmesi vb. Fakat, politik talepler hızla bunların önüne geçmeye başladı: siyasal ve sosyal hakların yeniden tanınmasına yönelik talepler.²¹

Bu karışıklık, Yahudi karşıtı uygulamaların birden alevlenmesiyle eş zamanlı yaşandı. Petrograd'ın Yahudi sakinleri, hükümetin yıkılması ve sokakların serserilerin egemenliğine geçmesi durumunda bir toplu kıyam tehlikesiyle yüz yüze kalacaldan korkusunu yaşıyordu; bunların bir kısmı kenti terk etti.²²

Ancak, bir hafta kadar sonra Zinovyev kontrolü yeniden sağladı, yaygın huzursuzluğu yatıştırdı. Yalnızca zor kullanma ve propaganda Petrograd'ta düzeni yeniden sağlamak için yeterli değildi. Bununla aynı derecede öneme sahip olan şey, muhalefet hareketini yumuşatmaya yeterli olacak düzeyde bir dizi ödünde bulunmaktı. Doğrudan bir önlem

olarak, askerlere ve fabrikalardaki işçilere ek tarafta tayı dağıtıldı. 27 Şubat'ta, Zinovyev, işçilerin en yoğun taleplerine yönelik bir dizi ödünde daha bulundu. Bundan böyle, işçilerin yiyecek bulmak amacıyla kentten ayrılarak kırsal kesime gitmelerine izin verilecekti. Hatta, bunu kolaylaştırmak için, kent çevresindeki kasaba ve köylere giden yolcu trenlerinin seferleri artırılacaktı. Zinovyev'in, köylülerden tahıl zorlamalarına son verecek, Savaş Komünizmi'nin yerini alacak bir Yeni Ekonomik Politika (NEP) programının hazırlanmakta olduğunu ilk defa kamuoyuna açıklaması bütün bunlar arasında en önemli olanıydı.

Mart'ın 2. ya da 3. gününe gelindiğinde neredeyse grevdeki fabrikaların tümünde işbaşı yapılmıştı.

Kronştad silaha sarılıyor

Petrograd'ta yaşanan bu grevler, komşu kent Kronştad'taki bahriyelilerin silahlı ayaklanmasını kışkırttı.

Temmuz 1917'de, Kronştad, Troçki tarafından 'devrimin gururu ve görkemi' olarak övülmüştü. Kronştadlılar, aradan geçen zaman içinde dikkate değer ölçüde değişmişlerdi. Savaş bölgesinin dışında kalan Kronştad'ta devrim günlerinde yerleşik olan bahriyeliler, daha sonra buradan alınarak savaşın en çetin yaşandığı cephelere gönderilmişler, bunların yerine yenileri getirilmişti. 1921 yılında Kronştad'ta bulunan bahriyelilerin ana kitlesi, 1917'deki bahriyeliler değildi. Resmi rakamlara göre, 1921'de kentteki bahriyelilerin dörtte üçü köylü kökenliydi; bu, Petrograd bölgesindeki sanayi işçilerinin donanmanın önemli bir kısmını oluşturdukları 1917 yılındaki orandan çok daha yüksek bir orandı.²³ Ayrıca, garnizonun dörtte üçü, aralarından bazıları Sovyet donanmasına katılmazdan önce anti-Bolşevik kuvvetlere hizmet etmiş olan Ukraynalılardan oluşuyordu.²⁴ Bunların, kırsal kesimdeki insanların ruh halinden özellikle etkilenmiş olmalarının nedeni buydu.

Yaygın huzursuzluk, bahriyeliler arasındaki parti üyelerini bile etkiledi. Baltık donanmasına bağlı denizcilerden sadece Ocak 1921'de Komünist Partisi'ni terk edenlerin sayısı 5.000 dolayındaydı. Ağustos 1920 ile Mart 1921 arasında geçen zaman içinde, Kronştad parti örgütü 4.000 üyesinden yansını yitirdi.²⁵ Bunun temel nedeni Savaş Komünizmi idi. Kronştadlılar, ülkeyi etkileyen bütün olumsuzluklardan sadece hükümeti sorumlu tutuyorlardı. Bunlar, iç savaşın yol açtığı kaos ve yıkımı, karşı devrimci orduların yol açtığı kaçınılmaz bir kriz, Müttefik devletlerin müdahalesinin ve bunların uyguladıkları ambargonun olumsuz so-

nıçlarını, yaşanan yakıt ve hammadde darlığını, açlığın ve bulaşıcı hastalıkların yaşandığı bir ortamda açları beslemenin ve hastaları iyileştirmenin zorluklarını gözardı ediyorlardı. Yaşanan tüm acı ve sıkıntıların sorumluluğu Bolşevik rejime yüklendi:

Komünist yönetim, tüm Rusya'yı benzeri görülmemiş bir yoksulluğa, açlığa, soğuğa ve diğer sıkıntılara sürükledi. Fabrikalar ve değirmenler kapatıldı, demiryolları ulaşımı durma noktasına geldi. Kırsal alan, soyulup soğana çevrildi. Ekmeğimiz yok, davarımız yok, toprağı işleyecek araçlarımız yok. Giysimiz yok, ayakkabımız yok, yakıtımız yok. Köylüler ve kent halkı daha iyi yaşam koşullarına yönelik umutlarını yitirdiler. Her geçen gün ölümün eşiğine daha çok yaklaştılar. Bütün bu belaları başınıza saranlar, komünist ihanetçilerdir.²⁶

Komünist Partisi'ne duyulan nefrete, hissedilir bir Yahudi düşmanlığı da katılmıştı. En büyük düşmanlık, Troçki ve Zinovyev'e yöneltilmişti. Yahudi karşıtı önyargılar, pek çoğu, Rusya'da Yahudi düşmanlığının geleneksel olarak en yaygın olduğu bölgeler olan Ukrayna'dan ve batıdaki sınır bölgelerinden gelen Baltıkli bahriyeliler arasında oldukça yaygındı. Köylülükle bağı güçlü işçiler için, sıkıntı ve gerginlik dönemlerindeki günah keçisi Yahudilerdi. Örneğin, Kronşad Devrimci Komitesi'nin bir üyesi olan versinin, 8 Mart'ta bir Sovyet birliği ile müzakerelerde bulunmak üzere çıkıp geldiğinde, hükümet askerlerine şunları söylüyordu: "Yeter artık, Yahudileri dayaktan geçirmek için bize katılın. Bunların lanet olası egemenliği yüzünden biz işçiler ve köylüler onca eziyete katlanmak zorunda kaldık."²⁷

Ayakanmanın ilk iki haftası boyunca (1-17 Mart), Kronşad'taki Komünist Partisi kendi içinde bölündü. Troçki, Kronşadlı komünistlerin yüzde 30'unun ayaklanmaya aktif olarak katıldığını, yüzde 40 kadarının 'tarafız' bir tutum izlediğini tahmin ediyor.²⁸ Az önce belirtmiş olduğumuz gibi, Kronşad'ta Ağustos 1920'de 4.000 üyeye sahip parti örgütünün üye sayısı Mart 1921'de 2.000'e gerilemişti; son gelişmeler üzerine 500 üye ve 300 kadar aday partiden istifa etmişti ve geride kalanlar büyük bir moral bozukluğu içindeydi.²⁹

Lenin, bu konuda şunları söylemiştir: "Kronşad olayları, her şeyden çok gerçekliğin üzerine düşüp onu aydınlatan bir flaş gibiydi."³⁰

Köylülerin Brest-Litovsk'u

Onuncu Parti Kongresi, 8 Mart 1921'de, Kronşad ayaklanmasının gölgesinde toplandı. Partinin halkın üzerindeki nüfuzunu yitirmeye başladığının açık işaretleri vardı. Kronşad'tan gelen haberler üzerine Kongre'nin müzakereleri yarıda keserek delegelerin pek çoğunu iç karışıklığın yaşandığı bu şehre göndermiş olması, bu durumun neden olduğu alarm durumunun bir göstergesi olarak görülebilir. İç savaşın hiçbir aşamasında, o günlerdekiyle karşılaştırılabilecek boyutta bir panik hali yaşanmamıştı.³¹

Bolşevik liderlerin köylü ayaklanmalarından, proleteryanın geniş kesimlerini içine alan ve Petrograd işçilerini bile etkileyen hoşnutsızlıktan ve her şeyden önce Kronşad ayaklanmasından çıkardığı ilk ders, tıhıl zoralmı uygulamasına son vermenin kaçınılmaz hale geldiği idi. Bu, yaygın küçük burjuva basınç karşısında atılan geri bir adımı ifade ediyordu. Savaş Komünizmi'ne son verildi, Yeni Ekonomik Politika (NEP) uygulaması yürürlüğe konuldu.*

Lenin, Kronşad olaylarının gerçekte neyi ifade ettiğini gördü. Onuncu Parti Kongresi'nde yaptığı konuşmada, sunmuş olduğu raporun 'baştan sona kadar Kronşad'ın dersleriyle aynı biçimde ilişkili' olduğunu söyledi.³² Beyaz yanlısı göçmenlerin bu olaylarda önemli bir rol oynadıklarını ısrarla ileri sürmekle birlikte, meselenin sadece iç savaş sırasındaki Beyaz hareketin yeniden başgöstermesiyle sınırlı bir olaydan ibaret olmadığını aydındaydı. Kronşad olaylarını, köylü kitlesini Bolşevik hükümetten ayıran ve işçileri de etkileyen bir uçurumun işareti olarak gördü.

Krizin kökleri iki çelişik faktörde yatıyordu: sanayi proleteryanının güçsüzlüğü, ve küçük burjuva köylülük ile belli bir anlaşmaya varma ihtiyacı. Lenin, Onuncu Kongre'ye, geri Rusya'da sosyalizmin zafere erişebilmesi için iki koşulun yerine gelmesinin kaçınılmaz olduğunu anlattı:

Burada sanayi proleteryanı azınlığı, küçük çiftçiler ise ezici çoğunluğu oluşturuyor. Böyle bir ülkede, sosyalist devrim ancak iki koşulun yerine gelmesi durumunda zafere erişebilir. Birincisi, ileri ülkelerden birinde ya da bir kaçında yaşanacak bir sosyalist devrim zamanında yardıma gelmesi... İkinci koşul, kendi diktatörlü-

* "Yeni Ekonomik Politika (NEP)" başlığın aşışyan bir sonraki bölümü: mebakanız.

ğünü uygulayan, yani devlet iktidarını elinde tutan proleterya ile köylü nüfusu çoğunluğu arasında bir anlaşmadır.³³

1921 yılına gelindiğinde, bu koşulların her ikisi de gerçekleşmemiş durumdaydı. Lenin, 'Şimdi ihtiyacı duyulan şey, ekonomik açıdan soluk alınabilecek bir duruma gelmektir' diyordu.³⁴

Durum, esas itibarıyla şu: Orta köylülüğü ekonomik olarak tatmin etmek ve serbest mübadeleye geçmek zorundayız; aksi taktirde, dünya devriminin gecikme durumunda, Rusya'da proleteryanın yönetimini muhafaza etmek ekonomik olarak imkansız hale gelecektir.³⁵

Bundan üç yıl önce, Mart 1918'de, Lenin, uluslararası cephede buna benzer bir geri adım atmış, 'soluk almak' için Brest-Litovsk anlaşmasını imzalamıştı. Şimdi, 15 Mart'ta, Onuncu Parti Kongresi, delegelerden Ryazanov'un "Köylü Brest-Litovsk'ı" olarak nitelediği bir tavn benimsiyordu.³⁶

Disiplinin sıkılaştırılması: Tüm hizipler yasaklanıyor

Genel kriz, parti içi yaşamı şiddetli biçimde etkiledi. Genel yalıtılmışlık koşulları altında bulunan ve bir köylü Brest'ine yönelmek zorunda kalan rejim, çöküşe çok yakın bir noktadaydı. Lenin, geri çekilmekte olan bir ordunun en sıkı disipline ihtiyacı olduğunu söylüyordu. Böylece, Bolşevizmin tarihinde ilk kez, parti içindeki hizipler yasaklandı.

Onuncu Kongre öncesi yaşanan sendikalar tartışması sırasında, Lenin, 19 Ocak 1921 tarihinde kaleme aldığı 'Parti Krizi' başlıklı bir makalede, durumu çok net sözcüklerle ifade ediyordu: "Acı gerçekle cesaretle yüzleşmek zorundayız. Parti hasta durumda. Ateşten yatağa düşmüş bulunuyor."³⁷ 24 Şubat 1921'de, Moskova parti aktivistlerinin bir toplantısı sırasında yaptığı konuşmada şunları söyledi: "Bir bütün olarak hareket etmek ve [parti içi -ç.n.] tartışmalarda bir adım daha ileri gittiğimiz taktirde ortada parti diye bir şey kalmayacağını görmek zorundayız."³⁸

Lenin, kongreyi açış konuşmasında şunu ilan etti: "Geçmişte yürünmüş olduğu biçim her ne olursa olsun, hizipçiliğin en küçük izi bile olmamalı. Kesinlikle böyle bir şeye sahip olmamalıyız."³⁹

Ülkede köylülerin olağanüstü bir çoğunluğu oluşturdukları, bunların proleterya diktatörlüğüne karşı hissettikleri hoşnutsuzluğun giderek arttığı, köylü çiftliklerindeki krizin doruğa ulaştığı, köylü ordusunun dağılarak ardında alışık olduğu yegane iş savaşmak olan ve şimdi eşkiyalıktan başka bir şey üretmeyen yiizlerce ve binlerce bitkin insan bıraktığı... bir zamanda, teorik sapmalar üzerine tartışma yürütülemez. Muhalefet ve hoşnutsuzluk atmosferi son derece tehlikeli bir düzeye tırmanıyor ve proleterya diktatörlüğüne karşı doğrudan bir tehdit oluşturuyor.⁴⁰

Lenin, en çok Kongre'ye çok güçlü bir olasılık olarak gördüğünü söylediği parti içi bir bölünmeden korkuyordu. "Daha önceki kongrelerde, en keskin fikir ayrılıklarının tam göbeğinde olduğumuz durumlarda bile, hiç bir bölünmenin eşğine geldik mi? Hayır, gelmedik. Peki şimdi böyle bir durumla karşı karşıya mıyız? Evet."⁴¹ Ardından, tüm hizipleri yasaklayan "Partinin Birliği Üzerine" başlıklı bir karar tasarısı sundu:

Kongre... bundan dolayı, şu ya da bu platform temelinde kurulmuş grupların (İşçi Muhalefeti grubu, Demokratik Merkezîyetçilik grubu, vd.) istisnasız hepsinin derhal dağıtılmasını emreder. Kongrenin bu kararının yerine getirilmemesi, partiden hemen ve koşulsuz ihraç için yeterli neden olacaktır.

Buna, Merkez Komitesi'ne disiplini sağlama konusunda sınırsız yetkiler tanıyan gizli (secret) bir madde de eklendi: "Kongre, disiplinin çiğnenmesi, ya da hizipçiliğin yeniden canlanması veya bunun toleransla karşılanması durumunda, Merkez Komitesi'ne, partiden ihraç da dahil olmak üzere her türlü parti cezasına başvurma yetkisi tanıır." Buna göre, Merkez Komitesi üyeleri, Merkez Komitesi ile Parti Kontrol Komisyonu'nun birleşik bir toplantısında üçte iki çoğunlukla partiden ihraç edilebileceklerdi.⁴²

Bundan bir yıl sonra, Lenin'in katıldığı son parti kongresi olan Onbirinci Parti Kongresi'nde, Lenin, partide disiplinin sağlanmasına yönelik aşırı önlemlerin neden zorunlu hale gelmiş olduğunu, niçin hiziplerin yasaklanmasının kaçınılmaz hale geldiğini yeniden açıklayacaktı:

Zafere giden yolda başatlı bir tauruz sırasında, disiplin gevşek olsa bile, herkes kendi arzusuyla buna onay verir. Oysa, geri çekilme

dönemlerinde, disiplin bilincinin daha ileri düzeyde olması gerekir ve bu yüz kat daha zorunlu hale gelir; çünkü, bir bütün olarak geri çekilen ordu, bu geri çekilmeyi hangi noktaya kadar devam ettireceğini bilmez ya da görmez. Onun görebildiği şey yalnızca geri çekilmedir; bu tür koşullarda, panik dolu birkaç çığlık, bir bozgun için yeterlidir. Böyle bir andaki tehlike çok büyüktür. Gerçek bir ordu geri çekilirken, makineli tüfekler ateşe hazır halde tutulur ve, düzenli bir geri çekilme bozulup düzensizleştiğinde, ateş emri verilir ve bu doğru olur da.

Ama, eğer söz konusu olan olağanüstü güç bir geri çekilme ise ve her şey düzenin muhafaza edilmesine bağlı bulunuyorsa, ne kadar iyi niyetli olursa olsun paniğe yol açan herkes ve en küçük bir disiplin ihlali sert ve acımasız bir şekilde cezalandırılmalıdır.³³

Hizip faaliyetinin yasaklanması, mutlak bir önlem olarak düşünülmüştü. Ryazanov Merkez Komitesi seçimlerinin her biri kendi platformuna dayanan ayrı gruplar temelinde yapılması kuralının iptal edilmesini önerdiğinde, Lenin bu öneriye karşı çıktı:

Temel meselelerde bir görüş ayrılığı oluşması durumunda, partiyi ve Merkez Komitesi üyelerini partiye başvurma hakkından yoksunlaştıramayız... Örneğin, Brest barışını imzalanması gibi bir sorunla karşı karşıya kaldığımızı varsayın. Bu tür bir sorunla yüz yüze kalmayacağımızı garanti edebilir misiniz? Hayır, bunun güvencesi verilemez. Kimi koşullarda, seçimlerin platformlar temelinde yapılması bir zorunluluk olabilir.³⁴

Hiziplerin yasaklanmasını parti içi muhalefetin yasaklanması anlamına gelmediği, yalnızca Lenin ile Ryazanov arasındaki bu düşünce alışverişinden değil, fakat aynı zamanda [tüm hizipleri yasaklayan -ç.n.] "Partinin Birliği Üzerine" başlıklı karar tasarısından da anlaşılır; Lenin'in sunduğu bu tasarı, muhalifleri kendi görüşlerini Bolşevik yayın organlarında ve özel tartışma bültenlerinde açıklamaya davet eder.

Lenin, ayrıca, İşçi Muhalefeti grubunun parti ve devletin içinde bulunduğu duruma yönelik eleştirilerinin belli bir öze sahip olduğunu da vurguladı. 'İşçi Muhalefeti grubunun hizmetleri' ne göndermede bulundu. "Partinin birliği Üzerine"nin sonuç kısmında şu ifadelere de yer veriyordu:

Kongre, aynı zamanda, örneğin İşçi Muhalefeti olarak anılan grubun özel bir önem attığı partinin güvenilir ve proleter olmayan üyelerden arındırılması, bürokratik uygulamalarla mücadele, demokrasinin ve işçi inisiyatifinin geliştirilmesi vb. konulardaki pratik önerilerin büyük bir dikkatle değerlendirilmesi ve pratikte test edilmesi gerektiğini ilan eder.³⁵

İç savaşın en karanlık günlerinde bile Bolşevik Parti içinde hizipler yasaklanmamıştı. Menşevikler ve Sosyalist Devrimciler kimi zaman yasakları ilan edilip baskı altına alınmış, kimi zaman ise açık faaliyet yürütmelerine izin verilmişti. Bu tür politika değişiklikleri, savaş koşullarının dayatmalarının ve bu partilerin değişken tutumlarının birer sonucu idi. Şimdi, yalnızca bu partiler değil, ayrıca iktidardaki Bolşevik Parti'nin kendi içindeki hizipler de yaşanıyordu. Bolşevikler arasında, bunun bir alternatifinin olmadığı duygusu hakimdi. Belki de partinin tutumunu en iyi özetleyen sözler, Radek'in kongredeki konuşmasında ifade ettiği sözlerdi:

Bu karar tasarısını oylarken, bunun bir gün bize karşı yönelebileceğini hissediyorum, ama her şeye rağmen tasarımı destekliyorum... Bırakın, Merkez Komitesi gerekli görmesi durumunda bir tehlike anında en iyi partili yoldaşlara karşı en sert tedbirleri uygulasin. Hatta bırakın Merkez Komitesi yanlışlar da yapsın! Bu, bugün hissedilir hale gelmiş olan ne yapacağımı bilmezlik halinden daha az tehlikelidir.³⁶